TEODOR T. BURADA

OPERE

★ ★ ★

EDITURA MUZICALĂ

Scanned with OKEN Scanner

teodor t. burada

OPERE

vol. III

Folclor și etnografie

EDITURA MUZICALĂ • BUCUREȘTI, 1978

Scanned with OKEN Scanner

Opera de folclorist și etnograf a lui Teodor T. Burada nu ni se pare cu nimic mai palidă decît moștenirea artistică de muzicolog și istoriograf muzical-teatral care i-a impus definitiv numele în cultura noastră națională. Vocația sa de cercetător, pasiunea nemăsurată pentru trecutul poporului român, dar mai ales dragostea sinceră față de comoara spirituală a neamului său l-au purtat pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, spre a aduna orice urmă capabilă să contureze tradiția milenară a creației populare. Pe drept cuvînt l-a caracterizat Nicolae Iorga un om a cărui „viață întreagă a fost numai dorință de a ști, plăcere de a comunica, sentiment pentru binele obștesc și modestă hîrnicie în serviciul patriei".[1]

Meritul esențial al operei lui Teodor T. Burada constă în durabilitatea documentelor publicate de acest cercetător de exemplară probitate profesională. „Pentru orientarea muzicienilor în ambele discipline științifice, folclor și istorie a muzicii românești — remarca George Breazul în 1958 — izvorul de căpetenie, în care informațiile și datele etnografice și istorice prezintă garanția sigură a documentării științifice și a judecății critice, îl formează scrierile lui Teodor T. Burada".[2]

Într-adevăr, printre puținii istoriografi și folcloriști din trecut ale căror materiale nu au suferit uzura morală a descoperirilor moderne, se înscrie și Teodor T. Burada. Faptul se datorește nu numai exactității prezentării documentelor și faptelor de folclor, a autenticității izvoarelor, ci și a ineditului materialelor. Nu i-a plăcut să umble pe drumuri bătătorite, preferînd să înfrunte greutățile inerente descoperirii surselor primare. A dispus de o rară energie fizică și de un curaj al înfruntării pericolelor de-a dreptul pilduitoare. Fiindcă în vremea peregrinărilor sale fie prin satele noastre de munte, fie pe cărările necunoscute de peste hotare, nu era ușor, comod și lipsit de riscuri a-ți exercita profesiunea. Însuși Teodor T. Burada descrie — cu umor și deosebit simț literar — peripețiile prin care a trecut în timpul culegerilor sale de folclor, de la carantine forțate și neprevăzute întîmplări tragi-comice, pînă la naufragii și arestări. Impresiile de călătorie ale acestui bard modern au ceva similar povestirilor fantastice ale peregrinilor aventurieri de tipul acelor pitorești „*Simplicissimus*", întîlniți în literatura universală pînă în perioada barocului.

La cercetătorul ieșean, investigațiile folclorice își aveau un tîlc adînc. Pentru Teodor T. Burada „comorile ascunse în mintea poporului român" au însemnat tăria de granit a spiritului național: „ele au legănat, mîngîiat și susținut întregul nostru popor în timpuri de veacuri grele", constituind „oțelul ce a apărat ființa poporului român în toate vremurile de urgie prin care a trecut".[3]

Iată de ce, folclorul a fost privit de Teodor T. Burada ca un fapt de *istorie*, în primul rînd, și apoi ca document de *istoria muzicii românești*. În sursa populară vie, nealterată, a surprins trecutul neamului său, dar totdeodată *continuitatea* spirituală pe meleagurile Daciei. Susținînd tradiția seculară a obiceiurilor folclorice, unitatea pe ansamblul teritoriilor românești vremelnic separate în diverse provincii și ținuturi, Teodor T. Burada a demonstrat și a pledat convingător pentru drepturile neamului său la unitatea teritorială (ce avea să o trăiască în ultimii ani ai vieții, după reîntregirea națională din 1918).

---

[1] Iorga, Nicolae. *Teodor Burada*. În : *Neamul românesc*, București, 18, nr. 38, 20.II. 1923, p. 1.

[2] Breazul, George. *Teodor T. Burada*. În *Pagini din istoria muzicii românești*, București, Ed. muzicală, 1977, p. 269.

[3] Burada, T. Teodor. *Simion Fl. Marian*. În : *Junimea literară*, Cernăuți, nr. 6—7, 1907, p. 137.

Scanned with OKEN Scanner

Studiind cu migală și acribie rădăcinile îndepărtate ale obiceiurilor folclorice, Teodor T. Burada a ajuns pînă la sursele daco-romane, unde a identificat originea *latină* a poporului român. Astfel, opera de folclorist a muzicologului ieșean rămîne un argument temeinic în susținerea latinității și continuității neamului său. Iar dacă a colindat departe de Dunăre și Carpați, pînă la oazele de români din Istria și Macedonia, din Rusia și Croația, din Moravia și Silezia, pînă în Arabia și insula Veglia, a făcut-o tocmai spre a identifica aceleași datini și a conchide științific — prin studii comparative — asupra păstrării *unitare* a obiceiurilor strămoșești, argumentul indubitabil al originii comune latine a tuturor românilor.

Teodor T. Burada a reușit să ne ofere o remarcabilă contribuție la închegarea disciplinelor de folclor și etnografie. Aceasta s-a datorat în bună măsură *vocației și pregătirii profesionale* de muzicolog. Folclorul românesc (cu excepția basmelor, cimiliturilor etc.) nu acceptă separarea versului de muzică, încît culegătorul neavizat, nepregătit în ambele direcții, greu poate face singur față exigențelor științifice în notarea complexă a creației populare. Nu întîmplător unii folcloriști literari au fost dublați de folcloriști muzicali (V. Alecsandri — Iraclie Porumbescu, Pompiliu Pîrvescu — C. M. Coordoneanu, Tudor Pamfile — Gh. Moceanu și D. Vulpian etc.). Așa cum am demonstrat prin cîteva studii anterioare[4], iar volumul de față vine să întărească ideea îngemănării textului cu muzica populară chiar atunci cînd — anterior — s-au publicat versurile *separat* de melodii, folcloriștii noștri din secolul XIX au căutat să nu piardă nici una din cele două surse originare. Actualul volum de folclor al lui Teodor T. Burada readuce în circulație — după aproape un veac — și o bună parte din melodiile ce au stat la baza studiilor și culegerilor sale de folclor literar. Întreruperea publicării *Almanahurilor musicale* după 1877, absența revistelor de specialitate, dar mai ales costul ridicat al culegerilor de folclor muzical (unele editate chiar în tipografiile de peste hotare) l-au împiedicat pe Teodor T. Burada să-și valorifice integral colecțiile de folclor. Cît de mult a dorit cercetătorul ieșean să-și vadă editate melodiile din popor, rezultă dintr-o știre publicată de revista *Lyra Română*, ce ne dezvăluie intenția lui Teodor T. Burada de a relua, începînd din 1881, prețioasele *Almanahuri musicale*[5], singurul mijloc personal de a da la iveală comoara adunată în peregrinările sale.

Folcloristul Burada a avut toate calitățile colegilor de breaslă, mai puțin defectele precursorilor muzicali (Fr. Ruszitski, J. A. Wachmann, H. Ehrlich, C. Miculi, D. Vulpian, Alex. Berdescu), adică: a părăsit — în aria investigațiilor — lăutarii și orașul, îndreptîndu-se către purtătorii autentici de folclor și către sat; a stăpînit limbile străine clasice (latina, greaca, slava veche) și limbile moderne (franceza, italiana, iar într-o măsură mai mică macedoneana, bulgara, neogreaca, turca, rusa, germana, sîrba); a dispus de o superioară pregătire istorică și lingvistică, pe care nici unul din folcloriștii muzicali amintiți nu a întrunit-o. În sfîrșit, pentru a întregi portretul înnăscut de folclorist al lui Teodor T. Burada să subliniem că poseda o fire prietenoasă, modestă și blîndă, apropiată de omul de rînd, știind să-și cucerească repede interlocutorii satelor (mai ales cu „argumentul" scripcii de care nu s-a despărțit în lungile călătorii).

Cînd a pornit la investigațiile ample de folclor (1879—1880), Teodor T. Burada stăpînea cu virtuozitate aproape tot ceea ce se publicase anterior la noi atît în materie de folclor muzical, cît mai ales literar. Astfel, cunoștea colecțiile lui

[4] Cosma, Viorel. *Melodii inedite pe texte din culegerea „Poezii populare ale Românilor" de Vasile Alecsandri (1866).* În: *Studii de muzicologie*, București, nr. 11, 1976, p. 113—159.

[5] *Notițe musicale.* În: *Lyra Română*, București, 1, nr. 29, 22.VII.1880, p. 230.

Fr. J. Sulzer, Fr. Ruszitski, Anton Pann, Joseph Herfner, Johann Andreas Wachmann, Carol Miculi, Alexandru Berdescu, D. Vulpian, Constantin Saligny etc.[6]. Nu era străin de publicaţiile de peste hotare, unde apăruseră melodii populare româneşti (*Allgemeine Musikalische Zeitung*) sau prelucrări din folclorul nostru datorate lui Bernard Romberg, Leopold Mayer, V. Hoffmann etc. A studiat colecţiile originale de folclor literar şi a aprofundat studiile şi lucrările lui V. Alecsandri, B. P. Hasdeu, S. Fl. Marian, Gr. Tocilescu, G. Dem. Teodorescu, G. Missail, Ion Pop-Reteganul, A. Gorovei ş.a., cu majoritatea purtînd şi corespondenţă directă. A cunoscut principalele contribuţii, cu privire la secui şi saşi (Joseph Trausch), după cum nu i-au scăpat şi unele scrieri străine (W. Schmidt). Nu a cunoscut graniţe în privinţa periodicelor ce publicau folclor, chiar dacă ziarele sau revistele apăreau în Transilvania, Banat şi Bucovina. Cu acest substanţial arsenal de instrumente de lucru, Teodor T. Burada a pornit să culeagă, să transcrie şi să editeze folclorul românesc, o bună parte din material rămînînd în arhiva sa încă nevalorificat.

A dispus cercetătorul ieşean de o *concepţie* clară, personală, în culegerea folclorului ? Se poate vorbi la Teodor T. Burada de o metodă ştiinţifică în publicarea patrimoniului popular ?

Unii istoriografi literari şi cercetători ai folclorului (I. C. Chiţimia, Gh. Vrabie, I. D. Lăudat) au încercat să-l încadreze în „şcoala Hasdeu".[7] Dar — în afara unor schimburi de scrisori şi bineînţeles a parcurgerii studiilor lui B. P. Hasdeu — muzicologul ieşean nu a folosit nici metoda şi procedeele autorului dramei *Răzvan şi Vidra* (chestionare de folclor, culegeri de texte prin corespondenţă), nici nu a acceptat clasificările de folclor propuse de savantul bucureştean. Deşi a lucrat poate mai empiric la început, mai oscilant între estetic şi ştiinţific, mai ataşat folcloriştilor muzicali (adoptă clasificarea lui Heinrich Ehrlich), totuşi Teodor T. Burada s-a desprins către sfîrşitul veacului XIX de confraţii săi prin originalitatea cercetărilor, neputînd fi încadrat într-o anumită „şcoală" folcloristică. În contact direct cu terenul şi pe măsura aprofundării cuceririlor ştiinţifice ale epocii sale, Teodor T. Burada *şi-a făurit o concepţie proprie* asupra metodelor de culegere, notare, publicare şi prelucrare a creaţiei populare.

O viaţă întreagă, cercetătorul ieşean a fost urmărit de documentul inedit. Din pasiunea nețărmurită de a descoperi comori necunoscute, uneori Teodor T. Burada a uitat, de pildă, că în folclor şi *variantele* au o valoare deosebită. De aceea, atunci cînd le-a întîlnit le-a notat, dar nu le-a publicat. Dacă totuşi a revenit asupra unui obicei folcloric, asupra unui text popular (*Pluguroşul* de exemplu), publicînd şi variantele, a făcut-o din interesul pur lingvistic sau al deosebirilor regionale în privinţa ritualului, a imaginilor literare etc. şi mai puţin din necesitatea ştiinţifică a înregistrării înnoirilor, îmbogăţirilor şi transformărilor de conţinut şi formă. Deşi era convins că pentru interesul disciplinei în sine, reluarea unui obicei folcloric putea aduce elemente suplimentare, totuşi Teodor T. Burada socotea „epuizat" subiectul după publicarea lui. Încă o dată, pasiunea după inedit, după descoperirea originalului, l-a determinat să nu insiste asupra aceluiaşi obicei popular.

Contrar ideilor lui V. Alecsandri, Ath. M. Marienescu ş.a. de a interveni în textele folclorice, Teodor T. Burada nu a „aranjat" nici poezia populară, nici me-

---

[6] T. T. Burada, *Studiu asupra muzicii româneşti*. In : T. T. Burada, *Opere (I)*. Bucureşti, Ed. muzicală, 1974, p. 297—215.

[7] Lăudat, T. D. *Teodor T. Burada, etnograf şi folclorist*. In : *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi*. Iaşi, Tom. 2, facs. 1—2, 1956. Vrabie, Gh. *Folcloristica română*. (Şcoala folcloristică „Hasdeu"). Bucureşti, Ed. pentru literatură, 1968 ; Chiţimia, I. C. *Folclorişti şi folcloristică românească*. Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1968.

lodia originală. Dacă a publicat unele jocuri cu acompaniament de pian, faptul s-a datorat dorinței de a introduce melosul popular în circuitul saloanelor, în muzica de casă a tineretului. O simplă comparație a liniei melodice cu originalul păstrat în arhivele familiei demonstrează că Teodor T. Burada a respectat *integral* originalul. Ceva mai mult: cînd s-a referit la priveghi, la cîntece de ritual țărănesc (nuntă, înmormîntare) a publicat melodia populară fără *haina armonică*.

Textele populare le-a redat cu minuție, exactitatea mergînd pînă la respectarea regionalismelor și formelor dialectale, cărora le făcea trimiteri explicative la subsolul paginii.[8] A avut curajul să ofere (spre confruntare) chiar texte paralele (în cazul poeziilor aromânilor), deși aci a urmărit să sublinieze în primul rînd similitudinile de limbă națională. Totuși, unele explicații de pronunție, accente, nuanțe, notație, evidențiază fără echivoc conștiința autorului că folclorul trebuia redat exact, fără intervenții personale.

Melodiile populare le-a notat cu rigurozitate și competență profesională. A apelat însă și la transcrierile și notațiile altora, a selecționat manuscrise vechi (*Anonimus Moldavus*), a solicitat lăutarilor și învățătorilor să-i transmită unele melodii populare. Practic, Teodor T. Burada a adunat orice și oricînd, dar mai ales nu i-a scăpat melodia de text. Spre deosebire de unii precursori muzicali, folcloristul ieșean a notat muzica cu probitate profesională, meritul principal al culegerilor sale de folclor muzical — fapt care de altfel reprezintă o treaptă superioară în evoluția disciplinei noastre — constînd în *autenticitatea* notației. Cu excepția unor ritmuri mai complexe (Dobrogea, Macedonia) ce lasă dubii cercetătorilor contemporani,[9] în general, se poate conta pe exactitatea culegerilor sale de folclor muzical.

De pe aceeași poziție științifică merită a fi apreciate și notarea — cu rigurozitate — a *localităților* de unde a înregistrat textele, a *numelor* informatorilor, a *profesiunii lor*, pe alocuri chiar a *vîrstei*. Nu lipsesc unele detalii, privind *momentul* execuției unui cîntec sau dans, maniera de *interpretare* a jocului popular, *componența* etnică și pe sexe a dansatorilor etc.[10] Toate aceste elemente atestă atributele de folclorist ale lui Teodor T. Burada, pregătirea omului de știință, care culegea creația populară nu pentru interesele de valorificare componistică personală sau de răspîndire în cercurile mondene ale societății epocii, ci pentru publicare *documentară*, pentru atestare a patrimoniului spiritual al poporului român.

Ca metode de cercetare a apelat atît la cea *descriptivă* (proprie majorității cercetătorilor epocii, precum și disciplinei), cît și la cea *comparativă*. Uneori le-a îmbinat armonios, fiind printre primii folcloriști *muzicali* care a ajuns la nivelul științei moderne în exploatarea patrimoniului muzical popular. Dacă pentru cititorul etnomuzicologiei universale, Constantin Brăiloiu, opera lui Teodor T. Burada nu a exercitat o influență hotărîtoare, în schimb contribuția și rezultatele pozitive ale lui George Breazul nu pot fi desprinse de aportul folcloristului ieșean. Faptul că o bună parte din manuscrisele, programele și afișele de concert, corespondența, culegerile de fol-

[8] La un text de oratie de nuntă specifică într-o *Notă*: „Literele *n* și *m* din cuvintele *Dumneavoastră, Miercuri, miera, milostiviți, adormit, âmi* din aceste orații se pronunță ca *gn* franțuzesc".

[9] Ciobanu, Gheorghe, *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, București, Ed. muzicală, 1974, p. 241.

[10] „L-am auzit cîntat de *ghiftul* (lăutarul) Tuduri în Monastir *(Bitolia)*" ; „Cînd se scoate zestrea de la casa miresei și se duce la mire, se cîntă cîntecul următor care se numește cîntecul zestrei" ; „Cîntecul cînd se dă jos din trăsură mireasa și o primesc socrii cei mari" ; „A doa zi după cununie cînd femeia măritată se leagă la cap, lăutarii cîntă acest cîntec" ; „*Cetvorna* — joc de patru (românii și bulgarii joacă acest dant)" ; „*Oleandra* se cîntă cînd aduce pe nunul mare la masă (la pripoi) la paharul dulce" ; „*Țuțuianca* — se joacă pereche mai mulți, făcînd mai multe figuri" ; „*Țărănești* — se joacă cîte doi — face doi pași înainte și unu înapoi" etc.

Scanned with OKEN Scanner

clor etc. au intrat în *Biblioteca G. Breazul*, constituie încă un argument al valorificării experienței și muncii de comparatist a lui Teodor T. Burada.

Care este *valoarea* moștenirii de folclorist și etnograf a lui Teodor T. Burada? Care sînt *prioritățile* descoperirilor sale?

Dacă încercăm să privim cronologic opera folcloriștilor muzicali pînă la 1875—1880, cînd se produce impunerea cercetătorului ieșean în contextul muzicii românești, contribuția lui Teodor T. Burada marchează un salt evident de la faza empirică, de început, a străinilor-culegători de folclor, precum și de etapa compozitorilor-folcloriști care au adunat melodiile populare pentru interese personale. Nu numai poziția *științifică* îl deosebește pe Teodor T. Burada de precursori, și chiar *optica generală* față de folclor ne apare superioară. Comoara populară reprezintă pentru autorul *Călătoriei în Dobrogea* un argument *istoric*, un atestat național de milenară existență spirituală pe pămîntul străvechii Dacii. Din acest *unghi inedit* de surprindere a folclorului a rezultat și acea fundamentală deplasare a cercetării de la oraș către sat („talpa țării"), de la lăutarii profesioniști la muzicanții „diletanți", amatori. Astfel, Teodor T. Burada a părăsit genurile și formele muzicale limitate ale folclorului orășenesc (romanța, jocul de salon, cîntecul de lume etc.), ajungînd la ritualurile de nuntă și înmormîntare, la datinile și obiceiurile tradiționale ale țăranului român. Orizontul spiritual al muzicienilor noștri s-a lărgit substanțial nu numai în conștiința folcloriștilor-compozitori (G. Musicescu, I. Vidu, D. G. Kiriac, T. T. Teodorescu), ci mai ales a folcloriștilor-muzicologi de mai tîrziu (C. M. Coordoneanu, Pompiliu Pârvescu, Alexandru Voevidca, Tiberiu Brediceanu).

Prin mutarea cercetării de la oraș către sat, Teodor T. Burada a descoperit *teatrul muzical popular*, coborînd astfel istoria muzicii cu cîteva secole mai departe de societatea modernă. După ce a identificat faptele de folclor în cronicile românești și în mențiunile călătorilor străini, istoriograful ieșean a ajuns la sursele romane, creștine și precreștine și de aci la izvoarele păgîne ale locuitorilor tracodaco-geți. Identificarea datinilor românești în sursele și textele antichității a devenit argument al latinității și continuității poporului nostru.

Cercetarea în „adîncime", pe verticală, s-a completat cu cea pe orizontală, la națiunile vecine, apoi la popoarele din Balcani și la românii „de peste mări și țări". Aplicînd metoda comparativă, Teodor T. Burada a pus în evidență multe elemente noi, similitudini folclorice, a descoperit balade istorice (*Cîntecul lui Mihai Viteazul*) și cîntece patriotice (*Deșteaptă-te române*), deschizînd perspective inedite de cercetare a morfologiei muzicale a dansului popular, melodiei și ritmului.

Materialul folcloric adunat, iar în parte publicat, de Teodor T. Burada, la sfîrșitul sec. XIX, prezintă prin v a s t i t a t e a și mai ales prin c a l i t a t e a remarcabilă (datini, obiceiuri, melodii țărănești, cîntece haiducești, jocuri populare, cîntece rituale, melodi lăutărești, pe de o parte, exactitatea descrierii, migala și rigurozitatea notării, probitatea publicării, pe de altă parte) un fond spiritual de excepțională valoare documentară și artistică. Fiindcă trebuie să remarcăm frumusețea inegalabilă a unor bocete de pildă (spre regretul tuturor nu ni s-au transmis decît textele, fără melodii), veritabile capodopere de literatură populară.

Folclorist prin vocație, Teodor T. Burada a fost dublat de reale calități de etnograf și etnolog. Descrierile sale oferă imaginea aproape fotografică a faptului de folclor. Și pentru a nu scăpa cele mai nesemnificative detalii materiale, etnograful s-a folosit deseori de imagini (desene, schițe). Bogatul fond iconografic comunicat de

Scanned with OKEN Scanner

muzicologul ieşean — inegalabil în problemele de organologie muzicală — rămîne şi astăzi ca principală sursă de cercetare ştiinţifică.

Tot de virtuţile de etnograf muzical aparţin colecţiile de dovezi materiale ale patrimoniului popular. Scaloianul din lut adus din Dobrogea, colecţia de instrumente şi accesorii muzicale, închegată de-a lungul călătoriilor peste hotare (aflată azi în posesia Muzeului de artă populară din Bucureşti), unele obiecte rituale păstrate în arhiva familiei reprezintă comori inestimabile ale trecutului nostru artistic.

Multă vreme, mai ales în secolul XIX, a persistat ideea că folclorul ţărănesc constituia un document spiritual intern, fără virtuţi „de export", cu valoare locală. Teodor T. Burada a încercat — printre primii la noi în ţară — să valorifice cercetările de folclor în revistele străine. Pornind de la tipărirea materialelor folclorice în periodicele româneşti care apăreau în limbi de circulaţie universală (*Caloianul* în *Revue de Roumanie*, *Jocurile şi instrumentele românilor* în *Das Literarische Rumänien*), muzicologul ieşean a trecut la publicarea culegerilor de folclor în revistele de peste hotare (de pildă, unele bocete au văzut lumina tiparului în *Magazin für die Literatur des Auslandes*, Leipzig, 1880).

Conştient de opera de popularizare a cercetărilor de folclor, dar totdeodată şi de rolul stimulator în conştiinţa naţională a românilor din străinătate, Teodor T. Burada a apelat la revista *Macedonia*, spre a-şi publica (în limba macedo-română) rezultatele investigaţiilor sale la aromâni. Aşadar, ediţiile de folclor au însemnat pentru cercetătorul nostru un atestat de răspundere profesională, un gest premeditat de comunicare ştiinţifică şi în acelaşi timp un act de conştiinţă patriotică.

De numele lui Teodor T. Burada vor rămîne legate şi unele *priorităţi* absolute în domeniul folcloristicii româneşti. Timp de aproape 35 de ani a studiat şi a impus *bocetul* printre genurile cele mai originale ale folclorului nostru. „Imboldul a plecat şi aici de la aspectul muzical al problemei, dar autorul studiază bocetele în conţinutul lor textual".[11] Din păcate, nu ne-a transmis decît parţial acest preţios fond muzical, cu toate că pe lîngă melodiile vocale a descoperit şi melodii instrumentale din fluier (Moldova, Bucovina, Ţara Haţegului) şi semnale de bucium, melos inedit de remarcabilă valoare artistică. Totuşi, frumuseţea textelor le împrumută virtuţi de antologie literară.

În strînsă legătură cu obiceiurile tradiţionale de înmormîntare, Teodor T. Burada a valorificat un alt element folcloric local din sudul Transilvaniei: *Cîntecul bradului*. „Vă rog foarte mult să-mi trimiteţi chiuituri şi alte poezii şi mai ales *Cîntecul bradului* de pe la înmormîntări",[12] — îi scria la 2 septembrie 1880 lui Ion Pop-Reteganul. Pe un colţ al manuscrisului *Ziarele de muzică* (1879) se afla următoarea însemnare: „Bradul la înmormîntări". Cîteva întrebări persistă aşadar: cînd a descoperit obiceiul? Nu i-a fost oare semnalat de Ion Pop-Reteganul? Insistenţa lui Teodor T. Burada în mai sus-amintita scrisoare („Vă rog să nu daţi uitării şi faceţi acest serviciu literaturii române"), precum şi explozia de bucurie dintr-o ulterioară epistolă de mulţumire („Nu vă puteţi închipui cîtă bucurie am avut primind scrisoarea Dumneavoastră") ne îndeamnă să-l implicăm şi pe folcloristul transilvănean în descoperirea *Cîntecului bradului*. Totuşi, meritul valorificării ştiinţifice prin stu-

[11] Chiţimia, I. C. *Folclorişti şi folcloristică românească*, op. cit., p. 92.

[12] Popescu, Ion Apostol. *Corespondenţa din casa memorială „Ion Pop-Reteganul"*. Cluj, Întrepr. Poligrafică, 1961, p. 301.

Scanned with OKEN Scanner

diile și articolele din *Convorbiri literare*, *Evenimentul*, *România musicală* etc. îi revine integral lui Teodor T. Burada.

Tot din călătoria în Transilvania (1879—1880) a provenit și semnalarea *cea mai veche* în folcloristica noastră a unei spețe din ceremonialul de seceriș: *Cîntecul cununii*. „Și în privința acestei vechi creații populare, lui Burada îi revine meritul descoperirii și difuzării. A ajuns aici, plecînd de la forma muzicală a cîntecului".[13]

În sfîrșit, în urma cercetării monografice asupra Dobrogei, muzicologul ieșean a înregistrat o străveche practică populară: *Scaloianul* (caloianul, caloița). A revenit timp de aproape un sfert de veac asupra acestei datini, cu substrat magic, tocmai spre a elucida o temă ce a pasionat pe mulți cercetători români de la sfîrșitul sec. XIX (G. Săulescu, S. F. Marian, I. A. Candrea), mai ales în privința originii (dacice sau romane?).

Contribuții științifice prioritare în etnografia românească a adus Teodor T. Burada în privința *semnelor de notație folclorică* de pe droburile de sare și crestăturile pe cherestele. Pînă astăzi, studiile sale au rămas aproape singulare în literatura de specialitate. Se pare că pentru vremea cînd le-a abordat (1880), problemele semnelor de răboj abia se conturau pe plan universal. Etnograful român stăpînea principalele surse internaționale (rusești, germane), investigațiile sale în Moldova reprezentînd contribuții excepționale ale etnografiei românești în contextul *terminologiei* științifice de specialitate. Ipoteza originii dacice a crestăturilor pe cherestele și a alfabetului strămoșilor noștri în lumina semnelor de răboj formulată de Teodor T. Burada în urmă cu un veac merită a fi reluată de cercetătorii contemporani.

De la semnalarea și valorificarea unor simple datini și spețe folclorice, Teodor T. Burada a trecut la realizarea *monografiilor folclorice* pe ținuturi, pe regiuni. Legînd și încadrînd obiceiurile populare de mediul geografic și istoric, dar mai ales de viața locuitorilor, cercetătorul ieșean a inaugurat o suită de lucrări singulare în peisajul epocii. Din păcate, *O călătorie în Dobrogea* nu a fost urmată și de alte monografii de aceeași valoare, lucrările publicate în ciclul de *Călătorii* îmbrăcînd mai mult o formă literară sau, în cel mai bun caz, etnografică. Meritul de a fi impus *modelul*, rămîne însă excepțional.

În fața unor contribuții atît de valoroase și numeroase, poate că ar merita să ne întrebăm de ce nu și-a ocupat Teodor T. Burada locul meritat în folcloristica și etnografia românească?[14] Care au fost limitele cercetărilor sale?

Să nu uităm că Teodor T. Burada a murit în 1923, fiind deci contemporan atît cu pleiada de folcloriști de primă mînă (D. G. Kiriac, B. Bartók, T. Brediceanu), cît mai ales cu cea mai tulburătoare descoperire pentru știința folclorului: fonograful. Totuși, surprinzător, cercetătorul atît de exact și de riguros nu a apelat la acest instrument de lucru, indispensabil înregistrării cîntecului popular. Cînd și-a publicat sintezele folclorice și articolele monografice asupra instrumentelor populare românești din revistele ieșene *Arhiva* și *Arta română* (1904—1921), fonograful devenise uzual în explorările de folclor din țara noastră. Poate că doar vîrsta înaintată (60 ani) să-l fi împiedicat să-și continue cercetările cu mijloacele mecanice moderne de înregistrare.

---

[13] Chițimia, I. C. *Folcloriști și folcloristică românească*, op. cit., p. 99.

[14] Cu excepția lui I. C. Chițimia și Elisabeta Dolinescu, nici un istoriograf al folcloristicii noastre nu i-a acordat operei lui Teodor T. Burada importanța meritată (Gh. Vrabie, Al. Amzulescu, Al. Zub, I. D. Lăudat etc.), fiindcă moștenirea muzicală în domeniul cercetării creației populare a rămas adeseori în afara sferei investigațiilor științifice, majoritatea exegeților luînd în considerație doar folclorul literar.

Risipit în prea multe direcții (istorie, muzicologie, compoziție, drept, arheologie, pedagogie, organologie, artă interpretativă etc.), Teodor T. Burada nu a mai găsit calea de meditație asupra imensului material documentar adunat de-a lungul unei jumătăți de veac, spre a ajunge la unele concluzii de *clasificare* a folclorului românesc și în special spre a redacta mult așteptatele sinteze asupra creației muzicale populare. Tributar ideilor vechilor noștri folcloriști (unii de la mijlocul sec. XIX), Teodor T. Burada nu a propus o clasificare mai apropiată de varietatea genurilor și formelor literare și muzicale din creația populară românească. Pe planul sintezelor a încercat să impună o nouă optică asupra teatrului popular (*Istoria teatrului în Moldova*), socotind folclorul cu caracter spectacular ca fapt istoric, demn de a fi cronologizat în timp, obținînd rezultate remarcabile (din păcate singulare). Fără a avea capacitatea de generalizare a folcloriștilor ce l-au urmat, Teodor T. Burada are totuși meritul de a fi sugerat cercetătorilor din sec. XX o cale inedită de valorificare a fondului spiritual românesc din trecut.

În ciuda limitelor, opera de folclorist și etnograf a muzicologului ieșean reprezintă o *etapă superioară* în cercetarea și valorificarea creației populare românești. Astăzi, cînd se publică și materialul muzical inedit rămas în arhivele familiei, imaginea contribuției sale științifice la fundamentarea disciplinei moderne a folclorului se modifică substanțial. Teodor T. Burada își ocupă locul de folclorist modern, cu pregătire dublă de muzician și literat, de ctitor al disciplinei muzicale clasice.

Culegerile sale de folclor muzical, exacte și complete din punctul de vedere al notației, vor deschide noi perspective în viitoarele sinteze asupra disciplinei noastre din sec. XIX. Nu ne îndoim, că melodiile inedite din Macedonia, Moravia și Serbia, că jocurile populare din Moldova, Muntenia, Bucovina, Dobrogea, Transilvania, dar mai ales repertoriul muzical de ritual (nuntă și înmormîntare) ce se publică acum pentru *prima oară*, vor permite concluzii — pe baza unor studii comparative cu materialul deja aflat în circuitul cercetării curente — de reală valoare. Prin aportul lui Teodor T. Burada se poate afirma că aria de cunoaștere a peisajului folcloric nu numai că va coborî cu cîteva decenii în trecutul istoriei populare, ci va umple goluri și pete albe asupra unor ținuturi și zone folclorice care nu au dispus de documente sonore aproape deloc odinioară (Dobrogea, de pildă). Poate că și pe plan internațional, melodiile culese de Teodor T. Burada din Peninsula balcanică vor declanșa ecouri pozitive, mai ales pe linia folclorului comparat.

Se poate deci conchide, că opera de folclor și etnografie a lui Teodor T. Burada va asigura disciplinelor naționale argumente noi în viitoarele lucrări de sinteză, fapt care va impune curînd — fără îndoială — pe de o parte situarea valorosului muzicolog ieșean la înălțimea meritelor reale ale științei românești, iar pe de altă parte îi va atrage prestigiul internațional și în domeniul artei populare.

* * *

După încetarea apariției *Almanahurilor musicale* (1877), Teodor T. Burada și-a îndreptat atenția spre publicațiile literare ale epocii, deoarece în țara noastră nu apărea nici o revistă de specialitate. Astfel, studiile muzicologice însoțite de exemple muzicale au fost temporar abandonate, cercetătorul ieșean acordînd prioritate lucrărilor de folclor și etnografie. Între anii 1878—1884, Teodor T. Burada a colaborat consecvent la revista *Convorbiri literare*, prima serie de studii și culegeri fiind consacrată bocetelor din Bucovina, Moldova, Dobrogea, Muntenia, Banat, Transilvania și Basarabia. În 1882 și-a adunat într-un singur volum toate cercetările despre

Scanned with OKEN Scanner

această specie folclorică atît de originală pe care avea să o impună definitiv în literatura de specialitate.

Datinile poporului român la înmormîntări constituie una dintre cele mai reprezentative și originale contribuții științifice a lui Teodor T. Burada. Bine realizată literar, povestirea etnografică a obiceiurilor are ceva din limbajul propriu scriitorilor moldoveni. Se citește cu interes, fiindcă bogăția datelor este copleșitoare. Unele fapte au un farmec particular (ciobanilor li se pune fluierul în sicriu). Interesul științific rezidă din incursiunile în istoria poporului român, din trimiterile la sursele romane (cu citate originale în limba latină), din exemplul muzical al celui mai vechi cîntec de priveghiu executat din fluier, dar mai ales din valoarea antologică a textelor populare a bocetelor. Imaginile colorate, figurile inedite de stil literar, ritmica variată a versurilor, bogăția cuvintelor dialectale, asimetria versurilor bocetelor din Moldova în special — iată virtuțile folclorului transmis posterității prin intermediul acestei originale lucrări.

Prima monografie folclorică din istoria literaturii noastre de specialitate, O *călătorie în Dobrogea*, a impus nu numai un model de cercetare regională, ci mai ales un prețios fond de obiceiuri și texte populare cu vaste implicații în istoria poporului român. Prin repertoriul semnalat de Teodor T. Burada se atestă vechimea locuitorilor români în Dobrogea, schimbul intens cu populațiile din Oltenia, Muntenia și Moldova, dar mai ales tradiționalele legături comerciale ale oamenilor de pe țărmul Mării Negre cu navigatorii italieni din perioada Renașterii. Sînt amintiți astfel, frîncii corăbieri ce s-au luptat cu voinicul Niță („Se certa el cu Turcii / Cu Turcii și cu Frîncii / Să-i dea Turcii vadurile / Și Frîncii corăbiile"), precum și prezența unor „Oști moldovinești / Și Craiovenești / Și chiar muntenești / De la București" / pe pămîntul Dobrogei. Doina *Alei neică* vădește afinități frapante cu vestitul cîntec de mahala din Moldova, întîlnit în repertoriul lui Barbu Lăutarul („Cu gurița de la tine / Mai trăiesc și eu pe lume. / Toată noaptea-m dat în poartă / Tu dormeai, dormire-ai moartă"). De asemenea, expresia poetică din *Cucul* ne amintește de vestitele cîntece de lume ale lui Anton Pann („Amorule, amoraș / Videte-aș călugăraș / Pîn'în patruzeci de zile / Să te văd la mănăstire / Cu coatele pe psaltire / Fete treacă pe la tine"). De neprețuită valoare ne apar în monografia O *călătorie în Dobrogea* varietatea și bogăția colindelor laice, precum și baladele (excepțională ca imagini poetice, *Maica bătrînă*). Deși Teodor T. Burada nu a subliniat îndeajuns frumusețea textelor (pe care le-a socotit chiar inferioare celor din „România de dincoace de Dunăre"), totuși exigentul criteriu estetic ce l-a condus la alegerea creațiilor populare din monografia Dobrogei a împrumutat colecției de cîntece virtuți perene, lucrarea muzicologului ieșean rămînînd pînă azi o carte de referință. *

Prețioase studii de etnografie și folclor ne-a lăsat despre *Macedonia*. De la obiceiurile legate de nașterea copiilor pînă la datinile de la nunți și înmormîntări, de la repertoriul muzical de ritual pînă la jocurile populare, Teodor T. Burada a deschis realmente o cale nouă de investigații în sînul unei populații de străveche origine românească. Cum oamenii trăiau o viață grea, izolată de centrele urbane, de lux, într-o lume plină de superstiții, folclorul aromânilor din Macedonia poartă pecetea climatului spiritual local: predominanța cîntecului de înstrăinare, teama de boli și de moarte, covîrșitoarea prezență a doinelor și cîntecelor de jale, puritatea și gingășia sentimentului de dragoste (împinse uneori pînă la naivitate).

* În dorința de a păstra unitatea tematică, această monografie va figura în vol. IV, consacrat exclusiv călătoriilor lui T. T. Burada.

Dacă pentru lingviști unele texte au valoare netăgăduită (le reproduce în limba originală), pentru muzicologi, melodiile notate prezintă virtuți excepționale. Teodor T. Burada amintește de polifonia populară practicată pe scară largă de aromâni. Repertoriul lăutăresc transmis de Tudori, lăutarul din Moloviște, rămîne un punct de referință artistică și documentară fără egal în literatura de specialitate.

Ciclul de studii și articole, consacrate *Datinilor populare* l-a încadrat — parțial — mai tîrziu în *Istoria teatrului în Moldova*, iar cel fără caracter spectacular l-a legat de obiceiurile folclorice tradiționale. Unele articole îmbină interesul științific cu polemica (*Datinile poporului român și copacul Crăciunului*), Teodor T. Burada dovedindu-se un aprig susținător al tradiției autohtone și un dușman al „importurilor" de ritualuri străine. Datele comunicate despre *Paparude, Cîntecul cununii, Pluguşorul, Irozii, Steaua, Jocul păpuşilor* etc. conțin elemente inedite, de reală valoare documentar-științifică. Ceea ce ni se pare fundamental în cercetarea lui Teodor T. Burada rămîne investigația istorică, trimiterile la sursele latine din epoca romană, comparația cu obiceiurile popoarelor vecine, dar mai ales cu datinile străbunilor noștri. Adeseori, muzicologul și folcloristul este copleșit de etnograf și istoric.

În ambiția sa lăudabilă de comunicare, pe de o parte, și de încadrare istorică, pe de altă parte, Teodor T. Burada a atribuit fără temei unor „datini" (jocul păpuşilor, de pildă) caracter popular. Așa cum au observat și alți cercetători (I. C. Chițimia), optica muzicologului ieșean a oscilat uneori între spectacolul popular și cel de curte, concluziile lui Teodor T. Burada fiind infirmate de folcloristica contemporană. Totuși, pe drumul sugerat de datinile „teatrale" — descrise amănunțit în revista *Arhiva* și reluate apoi în lucrările de sinteză istorică, în conferințe ș.a. — cercetătorii actuali au scos la iveală numeroase documente inedite, capabile să completeze cadrul general-istoric al manifestărilor teatrului muzical folcloric.

Unele datini (*Caloianul, Drăgaica, Cîntecul cununei, Pluguşorul*) l-au preocupat special pe Teodor T. Burada, acordîndu-le mai multe articole spre a le impune în folcloristica românească. Detaliile despre *locul muzicii* în cadrul ritualului și amănuntele despre *instrumentele muzicale* ce însoțeau obiceiurile se dovedesc la fel de trainice, de prețioase, de necesare pentru etnomuzicologia contemporană, în ciuda trecerii timpului.

În strînsă legătură cu preocupările de etnografie, istorie și organologie muzicală s-a născut articolul despre *Secțiunea valahă de la Expoziținea etnografică din Praga*. Ideea fondării unui muzeu al artei populare, unde muzica să dețină un loc preferențial, l-a urmărit de-a lungul deceniilor. Colecționarea instrumentelor populare s-a împletit cu semnalarea celor mai originale exemplare. Într-un volum separat de acte, documente, scrisori etc. vom publica *fișele descriptive* ale tuturor instrumentelor adunate de Teodor T. Burada de-a lungul călătoriilor sale folclorice.

Deși a cules încă din tinerețe de la oamenii curții părintești o bogată colecție de descîntece, farmece și vrăji, deși a purtat corespondență cu Ion Pop-Reteganul, spre a-i comunica texte inedite din Transilvania (într-o scrisoare îi mulțumea pentru *„173 chiuituri"*), totuși publicarea acestui folclor nu l-a preocupat decît în ultimii ani ai vieții. Unele texte s-au editat în revista *Arhiva*, după moartea sa. În ciuda stereotipiei versurilor (formulele ritmico-melodice și literare, invariabile de la o regiune la alta), descîntecele l-au atras totuși pe Teodor T. Burada prin ineditul unor imagini, prin fabulosul univers al spiritului creator popular.

Originale prin conținut și unicate la vremea lor, ne apar studiile despre crestăturile plutașilor pe cherestele și ale șalgăilor pe droburile de sare, precum și orațiile

Scanned with OKEN Scanner

de nuntă la românii din Basarabia. Încă o dată, Teodor T. Burada se dovedește un neobosit iscoditor de izvoare folclorice. În privința cercetării melosului de peste Prut, muzicologul ieșean se pare că își poate revendica priorități astăzi recunoscute și de către cercetătorii de peste hotare. [15]

Deși nu ne propunem acum să formulăm concluziile privitoare la opera de folclorist și etnograf a lui Teodor T. Burada (ținînd seama de faptul că volumul următor al *Călătoriilor* va aduce o serie de noi contribuții la întregirea profilului moștenirii științifice și artistice), totuși, de pe acum se impune a-l situa pe cercetătorul ieșean în fruntea folcloriștilor muzicali români din sec. XIX. Dacă avem în vedere nu numai culegerile propriu-zise de texte și melodii, ci și studiile de analiză pe marginea materialului adunat, îl putem socoti pe Teodor T. Burada *ctitorul disciplinei noastre clasice*.

Prin numărul de piese muzicale notate și transmise posterității, Teodor T. Burada se situează **înaintea** folcloriștilor muzicali de la mijlocul veacului trecut (Fr. Ruszitski, J. A. Wachmann, Heinrich Ehrlich, Carol Miculi, Alexandru Berdescu), nefiind depășit decît de Anton Pann și Dimitrie Vulpian. Prin *exactitatea* transcrierii materialului însă, nici A. Pann și D. Vulpian (care au declarat intervențiile personale în publicațiile muzicale), nici precursorii acestora nu prezintă garanțiile de rigurozitate ca Teodor T. Burada.

Dacă în privința selecției de texte folclorice poate că unii cercetători din domeniul literaturii (B. P. Hasdeu, S. Fl. Marian, A. Lambrior, M. Gaster) i-au fost superiori, în schimb confrații muzicali — chiar dacă numărul poeziilor populare ale culegerilor lui D. Vulpian rămîne superior — nu l-au egalat pe autorul *Istoriei teatrului în Moldova*.

Valoarea deosebită a moștenirii științifice în domeniul folclorului a lui Teodor T. Burada constă în *calitatea* materialului transmis posterității. Dincolo de unicatele descoperirilor sale, merită a se reține faptul că unele datini (adeseori însoțite de melodii) se află azi pe cale de dispariție sau au și dispărut. *Drăgaica* la aromâni, valorificată de Teodor T. Burada în articolul din revista *Arhiva* din 1904 (*Cînticlu care s'cîntă di Ta Iani Ianismata*), în dialectul original, nu a mai fost identificată în epoca noastră de folcloristul George Marcu, autorul recentului volum *Folclor muzical aromân*. [16] Este unul din exemplele edificatoare pentru aprecierea contribuției de folclorist a omului de știință ieșean.

În lumina textelor și melodiilor populare din prezentul volum, dar mai ales a substanțialelor sale studii la conturarea disciplinei clasice, numele lui Teodor T. Burada trebuie așezat în fruntea folcloriștilor români. Prin seriozitatea documentării, prin bogatul fond inedit de materiale, muzicologul nostru reușește să înscrie folcloristica muzicală autohtonă în primele rînduri ale disciplinei universale. După ce opera lui Teodor T. Burada va intra definitiv și în circuitul științei europene, sîntem convinși că folcloristica românească își va ocupa locul exact și pe deplin meritat în ierarhia folcloristicii muzicale contemporane.

Viorel COSMA

București, 25 XII 1977

---

[15] Maxim, G. George, *Primul culegător al cîntecelor populare basarabene*. În : *Glasul Bucovinei*, Cernăuți, 12, nr. 2914, 31.III.1929, p. 8 ; Kotliarov, B. I. *Despre cultura violonistică în Moldova*. Chișinău, Ed. de Stat „Moldova", 1954.

[16] Marcu, George. *Folclor muzical aromân*. București, Ed. muzicală, 1977.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Studiile și articolele din prezentul volum completează creația muzicologului Teodor T. Burada cu opera de folclorist și etnograf. Consecvenți ideii de unitate tematică a fiecărui volum, ne-am oprit în *Opere (III)* asupra studiilor și culegerilor de folclor muzical și literar, materialul fiind organizat după criteriul cronologic al redactării (și publicării) lucrărilor de către autor.

Pionier al celor două discipline în curs de închegare, Teodor T. Burada a oscilat permanent între folclor și etnografie pe care le-a împletit armonios de-a lungul unei jumătăți de veac. Este greu a delimita strict studiile de etnografie pură de cele de folcloristică, mai ales că între intențiile și munca de teren, pe de o parte, și posibilitățile de tipar de la sfîrșitul veacului XIX, pe de altă parte, autorul a fost obligat adeseori să cedeze — în fața condițiilor materiale obiective — din ambițiile omului de știință. Ne referim de pildă la faptul că — din lipsa periodicelor muzicale, din pricina amploarei unor studii etc. — Teodor T. Burada a trebuit să-și editeze materialele de folclor, prin intermediul unor reviste literare, renunțînd deliberat la melodiile populare ce formau în realitate un *corp comun* cu piesele literare încredințate tiparului. Ceva mai mult: cînd nu a mai întrevăzut posibilitatea reluării *Almanahurilor musicale* și cînd costul tiparului muzical al folclorului a depășit în pragul sec. XX modestele resurse financiare ale profesorului Conservatorului din Iași, Teodor T. Burada și-a părăsit treptat, treptat, studiile de muzică populară, orientîndu-se evident spre etnografie și literatură (călătorii, amintiri, impresii de peste hotare). Astfel, deși a păstrat permanent titlul monografic inițial al cercetărilor de folclor regional *(O călătorie în Dobrogea*, 1880), totuși lucrările publicate ulterior în *Convorbiri literare, Arhiva, Arta română* etc. au părăsit profilul științific, îmbrățișînd un vizibil caracter literar. În aceste condiții, seria de *Călătorii* la Muntele Athos, gubernia Kerson, Istria, Moravia, Silezia austriacă, Galiția, Orient etc. au căpătat o accentuată nuanță memorialistică, preponderente devenind considerațiile de viață materială (etnografice) asupra românilor de peste hotare. Este motivul pentru care viitorul volum de *Opere (IV)* va fi axat pe lucrările cu aspect literar-etnografic, profil științific ce marchează *faza a doua a preocupărilor sale folclorice.*

Caracterul unitar al *Călătoriilor* lui Teodor T. Burada editate după 1890 a fost subliniat și de alți istorici români: Gheorghe Vrabie le socotea un „gen de scrieri aparte", iar I. C. Chițimia

motiva — judicios — orientarea nouă a muzicologului ieşean prin faptul că „multe din populaţiile româneşti vizitate îşi pierduseră limba şi deci nu a fost posibilă culegerea de literatură populară, pe de altă parte, pentru că însuşi autorul începe să fie preocupat de aspectul etnografic al cercetărilor". După cum vom vedea însă în volumul următor, Teodor T. Burada a întreprins şi culegeri de *folclor muzical* (ne-a lăsat melodii populare inedite) la românii din Moravia, Istria etc., insuficiente totuşi, spre a schimba profilul etnografic-literar al *Călătoriilor*.

Respectînd ordinea cronologică a culegerilor de folclor şi a redactării studiilor, am căutat să oferim cititorilor şi cercetătorilor o bază ştiinţifică în stabilirea *priorităţilor* ce-i revin autorului. De asemenea, cînd s-au reluat prin tipar unele cercetări anterioare, am inclus în prezentul volum *ultima* versiune de redactare a lui Teodor T. Burada (cazul articolului *Pomul Crăciunului* preluat — chiar cu mici intervenţii şi scurtări — după revista *România musicală*, nu după forma iniţială din ziarul *Evenimentul*).

Volumul *Datinele poporului român la înmormîntări* (1882) însumează — cu toate corecturile de rigoare — studiile anterioare încredinţate tiparului între anii 1878—1882. Cum Teodor T. Burada a impus în aceste culegeri genul bocetului în cercetarea folclorului românesc, spre a-i acorda prioritatea ştiinţifică a descoperirii, am inclus volumul *Datinelor...* din 1882 Înaintea *Călătoriei în Dobrogea* (1880).

Toate textele din *Opere* (III) respectă originalele tipăriturilor, confruntate — unde a fost posibil — cu manuscrisele autografe sau cu versiunile editate şi corectate de autor. Din păcate, moştenirea artistică a lui Teodor T. Burada s-a risipit la Bucureşti, Iaşi, Cluj etc. fie în colecţii publice de Stat, fie în arhive particulare, fapt care a îngreunat simţitor cercetarea şi confruntarea actuală. Toate materialele noi ce se vor identifica după apariţia lucrărilor de serie tematică, vor fi inserate în ultimul volum (*Corespondenţă, Acte, Fişe documentare*), într-o rubrică specială de *Addenda*.

Melodiile notate de T. T. Burada (păstrate în Bibliotecile Uniunii compozitorilor şi Academiei R. S. România) sînt reproduse după manuscrisele autografe. Am preferat forma lor iniţială, a notaţiilor exacte de teren (linie melodică fără haină armonică), în locul versiunilor cu acompaniament de pian sau prelucrărilor pentru tipar şi interpretare concertistică. Din păcate, autorul nu ne-a lăsat nici o însemnare despre polifonia populară atît de proprie folclorului aromân, deşi a sesizat acest procedeu tehnic vocal.

Materialul muzical s-a inserat la sfîrşitul fiecărui studiu monografic, respectînd titlurile pieselor, tonalităţile originale, măsurile şi însemnările lui Teodor T. Burada. În cazul notării multiple a aceleiaşi melodii, am preferat-o pe cea scrisă pe curat, în cerneală, socotind-o versiunea definitivă.

Textele populare au fost respectate în totalitate, formele dialectale păstrîndu-se nealterate, spre a putea oferi și lingviștilor materialul autentic de cercetare.

S-a ținut seama de normele ortografice și ortoepice ale limbii române contemporane. Erorile evidente de tipar s-au îndreptat fără nici o specificare.

Încă o dată, aducem cele mai sincere mulțumiri familiei Burada pentru întregul sprijin ce ni l-a acordat în realizarea prezentului volum. De asemenea, îi sîntem recunoscători folcloristului George Marcu care a verificat toate textele populare în limba aromână.

Scanned with OKEN Scanner

STUDII ȘI ARTICOLE

Scanned with OKEN Scanner

Datinele poporului român la înmormîntări*

Moartea, prin taina și necunoscutul ce o înconjoară, a fost privită la începutul veacurilor ca evenimentul cel mai însemnat în omenire. Omul, neputîndu-și închipui cum s-ar nimici existența lui, cum această minte care gîndește cînd e treaz și visează în timpul somnului ar putea dispare cu totul, nelăsînd nici o urmă despre ceea ce a fost, a găsit o mîngîiere în credința nemuririi sufletului, pe care o aflăm la un număr foarte însemnat de popoare, din timpurile cele mai vechi și pînă astăzi.

După această credință, mortul nu este o ființă nimicită, ci un călător care ne-a părăsit, ca să nu mai revie; și pentru a-l întîlni, trebuie să mergem și noi acolo unde s-a dus el. Din această idee fundamentală asupra morții s-au născut acele nenumărate obiceiuri ce însoțesc înmormîntarea și care, în ceea ce privește pe români, vor face obiectul cercetărilor de față.

Obiceiurile se păstrează mai cu credință în păturile inferioare ale societății, pe cînd în cele superioare ele se schimbă mereu, după cum un popor vine în atingere cu elemente străine; de aceea, ca la toate popoarele, și la poporul român, obiceiurile s-au păstrat mai curate la țărani.

Pe cînd clasa superioară a societății noastre a fost pe rînd întoarsă, cel puțin în parte, la obiceiuri leșești, unguresti, turcești, grecești și, în sfîrșit, franceze, țăranul a rămas statornic în deprinderile și apucăturile lui sau, dacă a primit înrîuriri străine, aceste au fost mult mai neînsemnate și aproape nule, mai ales în ceea ce privește momentele cele mari și importante, precum obiceiurile de la nunți și înmormîntări.

Aceste obiceiuri sînt un amestec de datine păgîne și creștine, încît înmormîntările înfățișează astăzi la noi, o combinare a două elemente întrunite, și trebuiește, pentru a da de urma lor istorică, să le asemănăm cu obiceiurile pe care cîndva le avea poporul roman. Aceasta vom căuta să o facem în scrierea de față, a cărui material este adunat din toate țările locuite de români.

La sfîrșit, adăugim un studiu asupra bocetelor, urmat de-o culegere de bocete, culese în excursiunile ce am făcut.

---

* Iași, tip. Națională, 1882, 158 p.

Scanned with OKEN Scanner

I

Românii au cea mai mare îngrijire pentru îngroparea morţilor. Ei cred că sufletul celui neîngrpoat nu poate merge la locul de odihnă, hotărît de Dumnezeu, ci rătăceşte necontenit în timp de mai mulţi ani pe unde i s-a mistuit trupul.

După credinţa lor, chiar elementele lumii acesteia se tulbură cînd rămîne vreun om neîngropat, aşa spre exemplu cînd plouă neîncetat în curs de mai multe zile, ori se pare că gem rîurile, poporul atribuie aceste fenomene extraordinare la înecarea vreunui om.

De aceea, cînd se dă peste un cadavru, se aruncă ceva la pămînt peste dînsul, pentru a înlocui îngroparea.

Îndată ce omul este aproape a-şi da sufletul, şi nu mai este nici o nădejde de scăpare, cheamă preotul de-l mărturiseşte şi-l împărtăşeşte, îi pune în mînă o lumînare de ceară galbenă aprinsă, şi după ce şi-a dat sufletul, îi închide ochii, şi-l leagă pe sub fălci cu o basma pentru ca să nu înţepenească cu gura căscată.

Se pune lumînarea aprinsă în mîna celui ce moare, spre a nu lăsa, ca duhurile necurate să se apropie de el la ieşirea sufletului, şi fiindcă cu lumină s-a luminat la sfîntul botez, cu lumină trebuie să meargă şi înaintea lui Dumzeu pe cea lume.

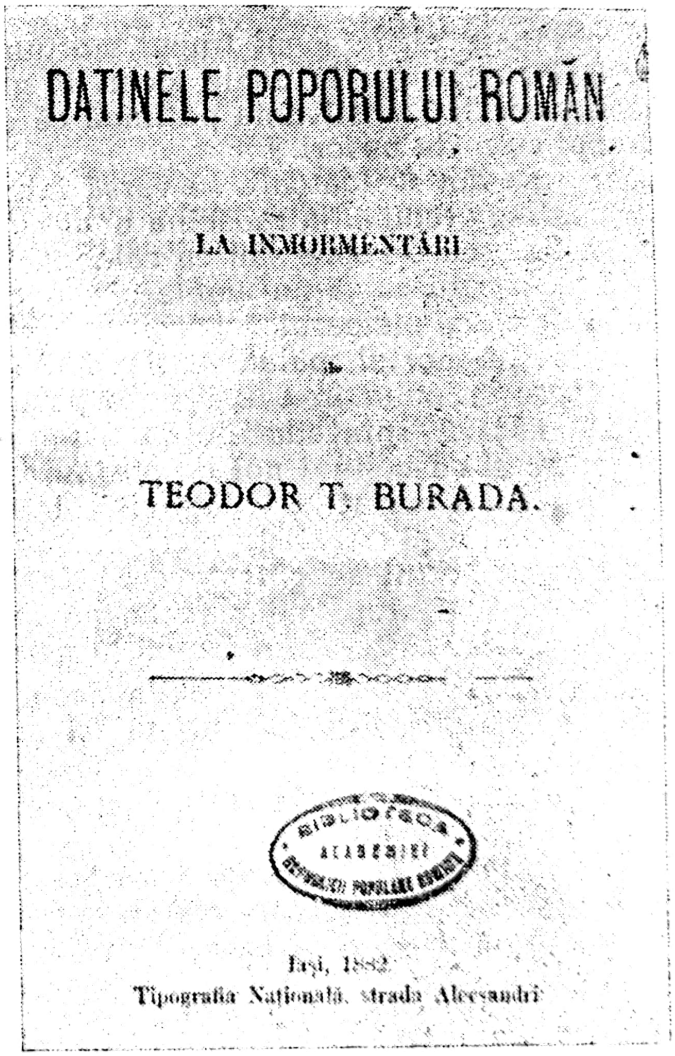
DATINELE POPORULUI ROMÂN

LA INMORMENTĂRI

TEODOR T. BURADA.

BIBLIOTECA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Iaşi, 1892
Tipografia Naţională, strada Alecsandri

E mare nenorocire cînd nu se găseşte nimene care să-i închidă ochii celui ce moare, de aici, cel mai mare blestem: „Să dea Dumnezeu să n-ai pe nimeni să-ţi închidă ochii".

Cînd cel ce este în agonie, hărcăieşte şi se trudeşte cu moartea, atunci se cheamă preutul de-i citeşte „moliftele la ieşirea sufletului" fiindcă se crede că a fost afurisit ori blestemat de vreo faţă bisericească, şi se schimbă din loc în loc, luîndu-i-se pernele de sub cap, dacă vor fi umplute cu pene de pasăre; sau se ia de pe pat şi se pune la pămînt cu faţa spre răsărit: cîteodată i se pune sub cap jugul de la boi, ori ciolane de la

roata carului, sau dacă se poate și roata întreagă, asemenea ciolane sau măsele de la roata morii; crezîndu-se că moartea-i este grea, pentru că fiind în viață ar fi făcut păcatul de a pune pe foc jug, măsele sau ciolane de la roata carului sau a morii, căci cu jugul s-a slujit de a arat sfîntul pămînt, roatele carului i-au fost ca picioare, iar roata morii i-a măcinat făina care l-a hrănit.

La feciorii boierești care au măsurat ogoarele spre muncă locuitorilor, li se vîră o prăjină în casă pe fereastră și li se pune în mînă, crezîndu-se că de aceea nu pot muri, fiindcă au măsurat strîmb ogorul, năpăstuind pe consăteni.

Îndată ce omul și-a dat sufletul, se deschid ferestrele odăii unde se află mortul și se dă de știre să se tragă clopotele de la biserică, apoi femeia răposatului și rudeniile cele mai de-aproape, lepădîndu-și toate podoabele, precum: cercei, inele, mărgele și altele, iar fetele despletindu-și părul, încep a jăli mortul, bocindu-se [1] și văicărindu-se.

În Bucovina în unele comune de prin munți, soția răposatului, sau o fiică a sa, începe a se boci cu părul despletit prin prejurul casei înconjurînd-o de trei ori, spre a da de știre megieșilor despre nenorocirea ce s-a întîmplat; aiurea, în asemenea cazuri, se buciumă numai cu trîmbița. [2]

Pînă a nu înțepeni trupul mortului, neamurile sau prietenii lui îl rad, îl scaldă, sau în unele locuri îl spală cu apă caldă, și apoi îl dau cu sopon. În Transilvania pe lîngă că se scaldă mortul, unii îi mai ung trupul cu niște unsori. [3]

Apa din scăldătoare se varsă într-un loc retras, neprihănit, și mai ales într-o grădină, la rădăcina unui copac, care să acopere apoi pentru cîtva timp cu o copae sau cu căldarea în care s-a încălzit apa; aceasta se face pentru ca să nu umble nici o vietate pe locul acela, fiind păcat să se calce cu picioarele.

Odată mortul spălat, se piaptănă frumos, i se taie unghiile și puțin păr, care se pune în ceară și se păstrează de către neamurile lui, în pălămida lăzii, spre aducere aminte; se îmbracă apoi cu cămașă nouă, cu brace și cu colțuni noi de postav sau de pînză albă, măcar că mortul poate n-a purtat niciodată cît a trăit; se încalță apoi cu iminii galbeni și cu meși negri de mort, iar în cap i se pune căciulă neagră; în sfîrșit, mortul se gătește cu hainele cele mai noi și mai scumpe, sau acele ce-i erau mai plăcute, pe care mulți le pregătesc fiind încă în viață, și le păstrează noi pînă la moarte.

În Transilvania, în părțile despre Nord, cămeșa se face îndată după ce mortul și-a dat sufletul și se numește „cămeșă de moarte",

---

[1] În Transilvania, ținutul Someșului, comuna Reteiag, se zice în loc de „a boci", „a gogi".

[2] Trîmbița este un soi de bucin lung și drept, făcut din doage de brad și legat cu coajă de mesteacăn. Asemenea bucin se poate vedea în colecțiunea de instrumente muzicale în uz la români, ce am adunat și oferit muzeului de antichități din București.

[3] Vezi și Bojincă. *Anticele Românilor*, Buda, 1832, vol. II, nota de la pag. 210.

Scanned with OKEN Scanner

iar pe femei și pe oamenii căsătoriți îi îmbracă cu cămeșa de mire și de mireasă pe care înadins o păstrează.

În județul Muscel, căciula se învălește de jur împrejur cu cordele împestrițate : negre, albe și roșie, și se numesc „urări"

Cînd moare vreo fată mare, o gătesc ca pe o mireasă, o îmbracă cu rochie albă, i se despletește părul și-i împodobesc capul cu flori și peteală, punîndu-i-se în deget o verigă de logodnă, și se crede atunci că e mireasă lui Dumnezeu.

Îmbrăcarea și gătirea mortului cu hainele cele mai scumpe și mai frumoase se face din iubirea și cinstea ce o arătăm către dînsul, și pentru credința ce este, că morții se duc să călătorească pe cealaltă lume, avînd a se înfățișa înaintea lui Dumnezeu, la a doua venire, curați și îmbrăcați întocmai cum s-au îngropat.

După ce s-a gătit astfel mortul, se așază pe masă sau pe laviță, în casă sau în tindă, cu fața spre răsărit ; în toată Transilvania, el se așază cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare, de unde a rămas zicerea : „vede-te-aș cu picioarele înainte", adică mort.

În unele locuri mai de mult se scotea mortul afară pe tărnat, și atunci se ridica deasupra lui pe casă un steag ; [1] iar în Transilvania, ținutul Năsăudului, asemenea steag se pune în clopotnița bisericii numai cînd moare vreo fată mare, și stă acolo șase săptămîni.

La cap și la picioarele mortului stau aprinse cîte două sfeșnice cu lumînări de ceară.

În Basarabia, pe lîngă sfeșnice se mai pun patru crengi de copac, cîte cu trei crăci, care se numesc „pomi", împodobiți frumos cu stafide, smochine, alămîi, mere, nuci înșirate toate pe ață ; la cei mai avuți aceste fructe se și poleesc, unii mai acață și băsmăli, tulpane și o bucată de pînză, care toate se dau de pomană la cei ce duc mortul la groapă.

De cum se întinde mortul pe masă și pînă ce se scoate din casă spre a se duce la groapă, preotul îi citește „stîlpii". [2]

În timpurile vechi, bărbații ducîndu-se la casa mortului, descoperindu-și capul, aruncau cîte o monedă într-un vas ce sta aproape de mort, pe care-l atingeau cu mîna zicînd : „Dumnezeul să-l ierte". [3]

Fiind mortul îmbrăcat de înmormîntare i se ia măsură cu o trestie sau cu un băț de alun, și după acea lungime i se face sicriul, luîndu-se bine seama ca nu cumva să fie mai lung decît mortul, căci atunci se crede, că dacă mortul s-ar îngropa cu acel sicriu, locul rămas deșert ar chema și alte rude după dînsul.

În Bucovina acea măsură se ia cu ață, care se pune într-o bortă, ce se face deasupra ușii de la odaia în care mortul și-a dat sufletul și apoi lipindu-se bine deasupra, rămîne acolo pentru totdeauna.

---

[1] Vezi *Archeologia* de G. Seulescu, în : *Spicuitorul Român*. Iași, 1841, pag. 138 din fascicula pe lunile oct., noiemb. și dec.

[2] Citirea evangheliilor, a unui evanghelist, se numește un „stîlp".

[3] Vezi Seulescu, loc. cit. pag. 139.

Scanned with OKEN Scanner

După aceasta, se așază mortul în sicriu sau raclă [1] care se face din scînduri de brad; în fundul lui se pun numai niște chingușoare curmezișe depărtate unele de altele, pe care se pune puțin stuh. În genere, sicriul e vopsit cu chinavar roșu, afară numai din unele locuri din Transilvania, precum e comuna Zărnești și altele de prin prejur unde e cafeniu.

În Bucovina, de cînd nu se mai dă voie a se duce mortul la groapă cu sicriul descoperit, se face pe de-o parte și de alta în dreptul capului mortului cîte o ferestruică, pentru ca să se răsufle, să vadă gloata ce s-a adunat să-l petreacă și să-și ieie ziua bună de la el.

Atît prin prejurul sicriului, cît și pe capacul lui [2], se zugrăvesc cruci cu vopsea albă.

În multe locuri, oamenii își fac sicriul încă fiind în viață, și-și pregătesc comândul și cele trebuitoare pentru înmormîntare. Sicriul îl țin ei, mai cu seamă în podul casei. Acest obicei se păstrează mai cu temei în Valahia, județul Muscel, în Transilvania, partea de sus a ținutul Făgăraș, și în Banat, în comuna Picinișca, Toplet și altele.

Tot trupul mortului, afară de cap, se acopere cu o pînză albă lucrată în casă, și se numește „giulgiu, sovon sau respeti"; ea e de bumbac sau de fuior, după puterea omului.

Pe pieptul mortului se pune o icoană, iar în mînă o cruce de ceară galbenă, sub cap una sau două perne umplute cu fîn, paie ori strujitură de lemn. În timp de vară se umple cu flori, iar iarna cu flori uscate, pe care mulți din locuitori au îngrijire a le aduna din timp. În Basarabia, în unele sate din ținutul Soroca, perna mortului se umple cu țărînă de la mormînt. Deasupra pernii se coase două cordele roșii, în formă de cruce, sub pernă se pune în unele locuri soponul și pieptenele cu care s-a spălat și pieptănat mortul, alături cu răposatul se mai pune pîne, sare și bățul său, care în multe părți se împodobește cu o năframă; unii pun numai trestia sau bățul de alun, cu care s-a luat măsura, spre a i se face sicriul. Toate acestea se fac pentru că se crede că mortul în călătoria sa ce are să facă pe cealaltă lume, avînd a suferi frig, căldură, sete, și alte multe supărări, să aibă ce mînca, în ce se răzima cînd va fi ostenit, și cu ce se apăra de cîini.

La ciobani li se mai pune încă și fluierul cu care cîntau la oi.

În Banat, în orașul Caransebeș, dacă moare vreo femeie, după care au rămas copii mici, este obiceiul a i se pune în sicriu atîtea păpuși cîți copii au rămas, pentru a-i da oarecum pe ceea lume chipul copiilor săi, ca să-i aibă spre mîngîiere.

De se întîmplă să moară cineva după Paști, în săptămîna luminată, atunci pe lîngă toate celelalte se adaugă și un ou roș.

În crucea de ceară ce se pune în mînă mortului, se lipește un ban de aramă, de argint sau de aur, după puterea omului, în unele locuri, pe lîngă acele, i se mai adaugă cîte o năframă albă. De multe ori acel ban se pune numai pe sicriu sau se aruncă în groapă; cu acel ban, după credința unora, mortul are să plătească luntrea cu care va trece

---

[1] În Valachia sicriul se numește „coșciug", în Transilvania „tron".

[2] În Valachia capacul sicriului se numește „pleoapa coșciugului".

Scanned with OKEN Scanner

în cealaltă lume; după alții însă, vămile sau străjile. În vechime, ne spun bătrînii că atît la noi [1], cît și la românii din Transilvania [2], acel ban se punea în gura mortului.

În județul Prahova acel ban se leagă la degetul cel mic de la mîna dreaptă, în unele sate din Transilvania se crapă la un capăt bățul care se pune în sicriu, și se așază în acea crăpătură.

În Bucovina cei ce vin la casa mortului aduc lumînări de ceară galbenă și le lipesc sau de sicriu sau de pereții casei.

Cît stă mortul în casă, în Valahia, ținutul Argeș, este obiceiul ca să se lege cîinii și să se ascundă mîțele. Noaptea se face priveghiu, adică se adună rudele și prietenii lui și-l păzesc ca să nu vie strigoi la el, petrecînd deștepți, unii cu diferite jocuri precum: de-a baba oarba, de-a inelul-învîrtecuș, de-a halea-malea, de-a mijoarca, de-a țușca, și altele, iar alții spun povești.

În județul Argeș, plasa Oltul, și județul Putna, plasa Vrancea, este obiceiul ca la priveghiu să se facă și foc în ograda casei mortului. În comunele din Vrancea se joacă mai ales împrejurul focului de-a „leuca", care începe cu cuvintele următoare:

Ce-i sus măi *Leuca'ntoarce,*
Luna, stăi, *Te-ai întors*
Da dincoace *Dă-te jos.* Și altele.

În tot timpul cît se joacă acest joc, flăcăii și fetele se bat cu țușca, iar un fluierar cîntă „cîntecul priveghiului" pe care-l notăm aci după cum l-am auzit cîntat din fluier în comuna Tichiriș de către un cioban. Asemenea cîntec nu se află decît la locuitorii din Vrancea. Iată-l:

CÎNTEC DE PRIVEGHIU

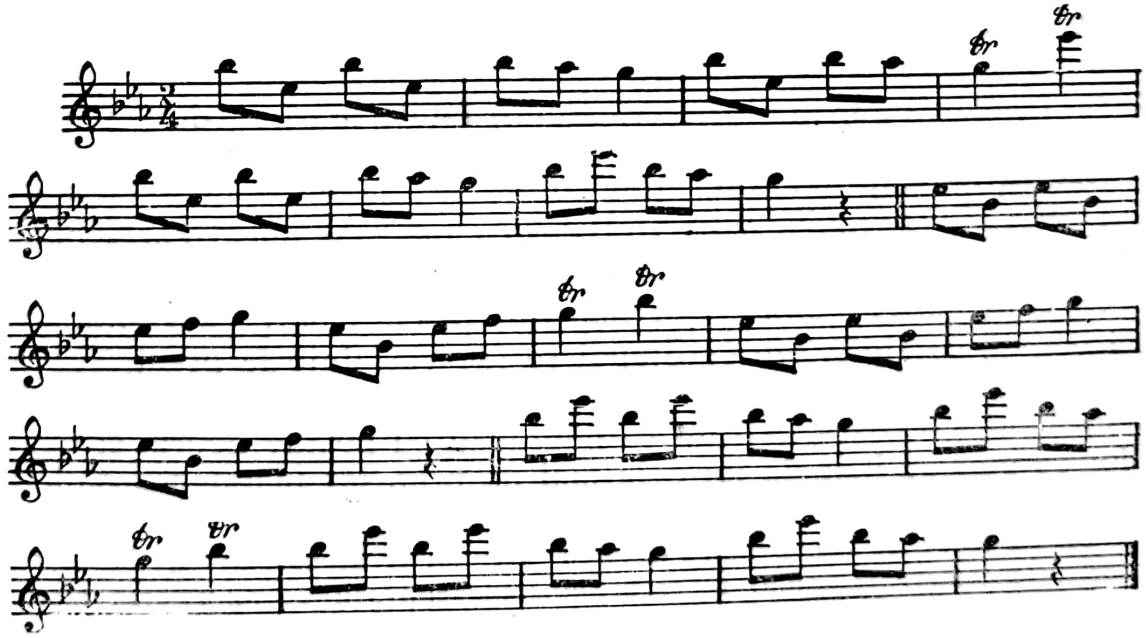

[1] Vezi și G. Seulescu, loc. cit. pag. 139.

[2] Vezi și De Gerando, *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845, tom. 1 pag. 311.

Scanned with OKEN Scanner

În Bucovina este obiceiul, cînd se scoate mortul din casă, să se lovească atunci sicriul de trei ori de pragul uşii de-afară; aceasta înseamnă că mortul se închină şi-şi ia rămas bun de la poporul ce s-a adunat ca să-l petreacă la groapă.

În Banat, după ce s-a scos sicriul din casă, cei ce rămîn în urmă, răstoarnă scaunele şi mesele, arătînd prin aceasta tulburarea produsă prin moarte.

Mai în toate părţile locuite de români este obiceiul că oala cu care s-a turnat apă în căldare, spre a se scălda mortul, să se ducă înaintea lui cînd îl duce la groapă şi să se dea de pomană plină cu apă proaspătă, împreună şi cu o lingură nouă, la vreun sărac.

În multe locuri este obiceiul ca acea oală să se spargă de pămînt, ori în locul unde mortul şi-a dat sufletul ori chiar la mormînt, sau se umple mai întîi cu cenuşă şi apoi se sparge, de aici a rămas zicerea: „I s-a spart oala", adică i s-a frînt viaţa, a murit.

II

Mortul se ţine în casă trei zile, apoi se duce la groapă cu faţa descoperită,[1] pe mîini, pe năsălii, în carul cu boi sau în sanie, iar în oraşe cei avuţi se duc cu patasca.

În Moldova, judeţul Fălciu, comunele Buneşti, Deleni şi altele, precum şi în mai multe comune din judeţul Neamţ, este obiceiul să se ducă mortul la groapă cu sania, fie vară, fie iarnă, pentru ca să-i fie calea mai uşoară şi să nu se zdruncine. Mulţi din cei mai fruntaşi înjugă doi sau patru boi negri.

În multe locuri boii se înjugă cu jugul răsturnat, arătînd prin aceasta că murind gospodarul toate au să meargă pe dos şi fără rînduială.

În Transilvania, ţinutul Năsăudului, fetele mari se duc la groapă pe năsălii purtate numai de fete mari, iar flăcăii numai de flăcăi şi cei căsătoriţi numai de căsătoriţi.

În Basarabia, fetele mari sînt duse numai de flăcăi care-şi leagă la mînă cîte o basma sau năframă, ca şi vorniceii.

Năsăliile la cei săraci sînt împodobite cu scoarţă sau chilim, iar la cei bogaţi, cu stofă, din care apoi se fac veşminte la preoţi.

În timpurile vechi, ne spune principele Cantemir, că „la moartea vreunui boier de oaste, caii lui se îmbrăcau cu postav negru, şi deasupra lor se puneau hainele lui cele mai de preţ, iar înaintea năsăliei se

[1] Astăzi legea nu mai permite ducerea mortului la groapă cu faţa descoperită. Am aproba închiderea sicriului în cazuri de epidemie sau de diformarea mortului [sau] atunci cînd, chiar rudele de la sine iau asemenea măsură, acoperindu-i faţa. Privelişte morţii în faţă, are totdeauna un puternic efect moral, şi acesta slăbeşte, cînd se ascunde de ochii poporului faţa celui mort. De aceea credem că afară de cazuri anumite, acest vechi obiceiu român ar trebui respectat.

Scanned with OKEN Scanner

ducea o suliță, în care era spînzurată o sabie cu mănunchiul în jos; și de amîndouă părțile mergeau vreo cîțiva ostași înzăoați și încoifați, și în ochii cailor se punea must de ceapă sau praf de pușcă, ca să se arate ca și cînd ar plînge și caii, asemene ca oamenii pentru moartea stăpînului lor. Trupul unui boier, îl petrecea însuși Domnul, împreună cu tot alaiul, și dacă fusese el unul din cei mai mari, atunci mergea înaintea lui cu semnul cel de boierie pînă la groapă, și după aceea se ducea semnul iarăși înapoi și se punea în Spătărie sau în Divan, și locul boieriei lui rămînea deșert cel mai puțin trei zile. Năsăliile, la Domnii care mureau în scaun, erau purtate pe umere de boierii de starea întîi, și se schimbau pe rînd, de către tovarășii lor, cei din stările de mai jos, arătînd că stau spre ascultarea poruncilor Domnului lor atît în viață, cît și după moartea lui". [1]

Înaintea mortului merge crucea de la biserică, prapurile, fanarele și sfeșnicele cu lumînări aprinse, împodobite cu testemele, apoi pomenile sau „naporojnele" care se numesc și „raiu", și se alcătuiesc din două colivi, una mai mare și alta mai mică, asemenea și din doi colaci, unul mai mare și unul mai mic, avînd înfipte în ei niște bucățele de șindilă care au puse în vîrful lor în formă de cruce, alămîi, mere, smochine și stafide, asemenea în județul Neamț pe trestii se pun și hulubi de aluat. În orașe, la cei mai avuți, aceste pomeni se poleesc cu foi de aur.

În unele locuri, în Transilvania, pomenile se mai fac în formă de scară, și însamnă că pe acea scară are să se urce mortul în cer.

Pe lîngă sicriu merg, cu capul descoperit, rudeniile, prietenii mortului și femeile care-l bocesc. [2]

În județul Neamț, plasa Muntelui și mai ales în comunele: Buhalnița, Bicazul, Hangu, Bistricioara, Călugărenii, Galu, cătunele Chisirig, Secu Buhalniții, Grintieșul Mare, Grintieșul Mic și altele, precum și în unele părți ale Bucovinei, mai cu deosebire în comunele Crasna, Straja, Cupca, Sucevenii, Vicovul de Sus și în altele de prin munți, s-a păstrat vechiul obicei strămoșesc ca mortul să fie dus la groapă cu muzica, care se compune din mai mulți flăcăi, cîntînd *Doina* din fluierele de îngropare. În Transilvania, ținutul Hațegului, încă se află obiceiul că după mort să meargă un bătrîn cîntînd din fluier, cîntece de jale. Numărul acelor fluierari nu se urcă peste zece. În unele din comunele menționate, mai este obiceiul ca înaintea convoiului funebru să meargă și doi bucinatori, bucinînd din cînd în cînd cu trîmbița.

În Bucovina, *Doina* ce se cîntă la înmormîntări are ceva schimbare de ceea ce se cîntă în Moldova.

La cei ce petrec mortul la groapă li se împart testemele și făclii de ceară albă și galbenă, după starea mortului.

Dacă se întîmplă ca mortul să treacă peste un pod, atunci unul din neamurile răposatului aruncă în apă un ban, adică plătește podul.

---

[1] *Descrierea Moldovei*. Iași, 1851, pag. 199 și 278.

[2] Vezi mai pe larg studiul asupra bocetelor ce urmează.

Scanned with OKEN Scanner

Obiceiul mai este a se aşeza poduri în calea mortului: se întinde pe pragul porţii casei o pînză albă sau o năframă, peste care trece convoiul funebru; o a doua pînză se aşterne la jumătatea drumului şi o a treia pe pragul porţii de la biserică; cînd se trece peste acele pînze se aruncă cîte-o monedă peste ele, apoi se dau de pomană la săraci, pentru sufletul răposatului, împreună cu o lumînare, un colac şi monezile aruncate. Aceste poduri alegorice închipuiesc punţile ce are să treacă sufletul mortului ca să ajungă la uşa raiului, iar monezile, pentru ca să plătească vămile, de aici zicerea: „Plătite să-ţi fie vămile".[1]

În Basarabia, acest obiceiu, de a se face poduri cînd se scoate mortul din casă, se păstrează peste tot locul; se pune chiar pe pragul uşii o cergă, un lăvicer sau un prosop şi deasupra o pernă şi o strachină cu mîncare; atît perna, cît şi strachina se dau de pomană, pentru ca să aibă pe ce se culca şi ce mînca mortul pe cealaltă lume.

Ducînd mortul la ţintirim se fac douăsprezece stări sau popasuri, la fiecare răspîntie, cetindu-se ectenia morţilor, şi se dă de pomană, peste sicriu, haine de-a lui şi alte lucruri; în Vrancea se dă nouă gulere de cămeşă cusute frumos cu arnice şi nouă monezi, tot pentru ca să plătească vămile.

Mai în toate părţile locuite de români, şi mai cu seamă în Transilvania, se împodobeşte un brad cu flori, cu năfrămi, cu mere, smochine, nuci, prune uscate, stafide, şi se pune înaintea casei mortului. În unele locuri se mai încrestează în coaja lui diferite figuri. În părţile unde nu se află brad, se împodobeşte o creangă de măr, sau de prun, sau de alt pom. În Dobrogea se mai împodobeşte şi cu canură (lînă) roşie, ştergare, busuioc şi hîrtie albă.

În Transilvania, ţinutul Haţegului, pomul sau bradul nu este alta decît o suliţă de lemn de brad, 'naltă ca de-un stînjen, ce se pune numai la fete mari sau flăcăiaşi şi se împlîntă în crucea de la mormînt, la flăcăi însă acea suliţă e 'naltă de la doi la trei stînjeni şi se împlîntă la mormînt lîngă cruce, prinzîndu-se cu cuie de ea. În vîrful lui se leagă un chişchineu[2] roş, cusut frumos cu fir, în care se anină un clopoţel micuţ şi inelele mortului. În comuna Răşinari şi în altele de prin prejurul Sibiului, se leagă la brad şi lînă de la oi, dacă mortul a fost cioban. La fete mari se pune în vîrful bradului cercei şi inelul de logodnă, dacă a fost logodită, sau şi alte inele, şi rămîn acolo.

Bradul sau pomul la înmormîntări se face la flăcăi, fetei şi arareori, în unele locuri, şi la tineri însuraţei.

Acest brad sau pom se pune la mormînt la capul mortului.

Dacă nu se află brad în apropiere de comuna unde se află mortul, în Transilvania este obiceiul să se ducă călăreţi, cîntînd din fluiere cîntece de jale, în locuri depărtate ca să aducă brad, şi cînd trec prin vreun sat cu el, atunci fetele merg întru întîmpinarea lui şi-i cîntă pînă trec de hotarul satului, aşa numit *Cîntecul bradului*, care nu se

---

[1] Vezi şi Alecsandri. *Poesii populare*. Bucureşti, 1866, nota 10 de la pag. 140.

[2] Cîrpă albă, năframă.

obișnuiește la nime afară decît la locuitorii din unele comune de prin munții Transilvaniei. Dăm aici cîteva din acele cîntece, adunate în comuna Densuș, ținutul Hațegului, și de prin alte părți.

Brad încetinat[1]
De unde-ai tunat[2]
Din vîrfușor de munte
De la flori mai multe,
De la loc pietros
La loc mlăștinos,
Cu capul la vale
Fără pic de cale,
Și pîn'te-or tăiat,
Tot or fluierat.
Tinerelul cel voinic
Cum nu-i frică de nimic
El a rînduit
El a poruncit
La șapte gropași
Și tot călărași,
Ei să mi se ducă
Și să mi te-aducă,
Din vîrfușor de munte,
De la flori mai multe,
Cu nouă topoare
Brazii să-mi doboare.
Că el a umblat
Țări a-nconjurat
Și nici a aflat,
Nici a căpătat
Nevastă să-i placă,
Soție să-și facă :
După ce-a umblat,
El a căpătat
Nevastă de munte ;
De la flori mai multe,
'Naltă și brădoasă
Ca el de frumoasă
Departe a mers
Și el mi-a trimes
Nouă sgrebelungi[3]
Prin păduri și lunci,
Pe una să-i vie
Dor de la soție,
Pe alta să-i vie
Dor de la frăție,
Pe una dor de la tăicuță,
Pe alta dor de la măicuță.
Chișchineu rotat
Cin-te-a blestemat,
Viscol să te-ajungă,
Omăt să te ningă,
Vîntul să te bată,
Soare să te ardă,
Să tot albești,
Să nu putrezești.

Alt cîntec

Tinerelule,
Voinicelule,
Cine ți-a poruncit,
De te-ai coborît
Din brădui mai mulți
Din cei munți cărunți,
Tot mi-au poruncit
De m-am coborît
La mijloc de țară,
Unde-i ap-amară,
Unde-i apă lină
Și iarbă sulcină.
Dar ei m-au mințit
Și m-au coborît,
Că iată mă duc
La cap de voinic.
Vînturi să mă bată,
Soare să mă ardă
Nime să nu-mi creadă.
Brădete, brădete !
Brad încetinat
Rău te-a blăstemat,
Cine te-a-mpodobit
Și cine te-a cusut,
Vînturi să te bată
Nime să nu-ți creadă.

[1] Înfrunzit.
[2] Venit.
[3] Nu am putut afla ce înseamnă acest cuvînt, poate că sînt „ursitele".

Scanned with OKEN Scanner

Alt cîntec

Tinerelule,
Voinicelule,
Ce eşti supărat
Ce te-ai mîniat ?
Cum n-oi fi supărat,
Că vidra m-a muşcat,
Că de-un an de zile
Din alean [1] pe mine,
Tot mi s-au vorbit,
Şi m-au sfătuit,
Ei ca să mă taie
Din aste pîraie,
Şi să mă tot ducă,
Şi să mă aducă
În mijloc de ţară,
Unde-i ap-amară,
În grădina lină
Cu apă sulcină,
Vînturi să mă bată,
Soare să mă ardă,
Nime să nu-mi creadă !

Cîntec cînd se duce bradul la biserică :

Brădete, brădete,
Mergînd înainte,
Să bagi în minte,
A mele cuvinte.
Dacă te-a întîlni,
Ori ţi-a veni,
Maica Domnului,
Şi a fiului,
Tu să mi-o petreci
Şi să mi te pleci,
Drum ţi-a arăta
Şi te-a îndrepta
Să mergi cu soarele
Iar nu cu apele,
Că soarele-i mergător
Şi-napoi întorcător,
Dar apele-s curgătoare
Şi-napoi ne-ntorcătoare.

Dacă cel cui se aduce bradul are femeie, se cîntă :

Brad încetinat
Nu fii supărat
Că nevasta ta
Ea s-a mîneca
De mi te-a uda,
De nu te-i usca.

III

Groapa se sapă de ciocli [2] care nu sînt rudele mortului ; în Transilvania însă, mai ales în comunele Bucova, Bouţarii de Sus, Bouţarii de Jos, se sapă numai de rudeniile cele mai de-aproape.

În Valachia, ţinutul Prahova, preotul începe mai întîi a săpa groapa, dînd de trei ori cu hîrleţul în pămînt.

Dacă mortul a fost dus la groapă pe năsălii [3], după ce i se face prohodul, se aşează apoi în sicriu.

---

[1] Ură.

[2] Se mai numesc şi „gropniceri, gropaşi şi săpători".

[3] În Transilvania, năsălia se numeşte „laviţă".

Scanned with OKEN Scanner

În timpurile vechi, pe la anii 1650—1660, după arătarea arhidiaconului Paul de Alep [1], înmormîntarea se făcea şi fără sicriu.

Mai înainte de a se pune mortul în groapă, se iau de pe el toate podoabele cele scumpe de aur, precum : cercei, inele şi altele.

Cînd preoţii cîntă „veniţi fraţilor să dăm mortului, sărutarea cea de pe urmă", atunci copiii şi rudeniile lui îl sărută pe obraz sau pe mîini, în semn că-şi iau iertăciune de la el, iar prietenii lui şi cealaltă gloată ce s-a fost adunat, îi sărută icoana de pe piept ; apoi i se pune pînza pe obraz, iar cioclii lasă sicriul în groapă legîndu-l cu brîie sau taclite, care apoi li se dau lor de pomană ; după aceea preotul îi face „paosul" sau „apaosul", adică îi toarnă vin [2] peste trup în formă de cruce. Vinul, în Basarabia mai ales în ţinutul Soroca, se amestecă şi cu aghiazmă. Luînd apoi preotul pămînt cu lopata, aruncă peste mort, şi ceilalţi oameni, făcînd asemene, zic : „Să-i fie ţărîna uşoară", „Dumnezeul să-l ierte" sau „Dumnezeu să-i facă parte din împărăţia ceriului !"

În unele locuri, şi mai ales în Basarabia, tot norodul bate după aceea cîte douăsprezece mătănii, zicînd şi „Dumnezeu să-l odihnească". Pe urmă se pune capacul şi se umple groapa cu pămînt, făcîndu-se deasupra o movilă puţin ridicată.

În Bucovina, în unele comune de prin munţi, este obiceiul ca să vină doi bucinatori, şi punîndu-şi bucinele cruciş peste groapă, încep a bucina de jale.

În Basarabia este obiceiul ca înainte de a se lăsa mortul în groapă, preotul să-i pună pe frunte „cununiţa", care nu este alta decît o bandă de hîrtie sau de mătase, pe care este zugrăvit Isus Christos, Maica Domnului şi Sfîntul Ioan, avînd scris şi rugăciunea „Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pre noi", iar pe piept se pun moliftele „pentru iertarea păcatelor", tipărite pe o coală de hîrtie.

Toate aceste rugăciuni mai înainte erau scrise în limba română, acum însă în limba rusească.

La mormînt se împart bani la săraci şi se dă peste groapă, de sufletul mortului, o găină neagră sau un cocoş, o oaie, un miel, o vacă cu viţel, după puterea mortului, iar dacă mortul a fost holteiu, i se aduce calul la mormînt şi acolo se dă de pomană unui alt holteiu. La ciocli, în unele locuri, li se mai dă cîte un şervet, un colac şi o lumînare, sau cîte o ulcică ; în Bucovina, pe lîngă aceste, li se mai împarte şi cîte o bucată de huscă sau sare.

În multe locuri este obiceiul că dacă s-a întîmplat ca mortul să se fi născut în aceeaşi lună ca şi fratele sau sora lui, care trăieşte încă, atunci se zice că mortul e lunatic, şi se dă cu puşca deasupra

---

[1] Vezi Hasdeu, *Arhiva istorică*, 1865. Bucureşti, anul I. Docum. no. 810, pag. 72.

[2] Deşi în Moliftelnic la „rînduiala pogrebaniei mirenilor" se zice : că preotul varsă peste mort candela sau cenuşa din cădelniţă, cu toate aceste nicăieri nu am aflat să se facă aceasta. Sulzer, în *Geschichte des Transalpinischen Daciens*. Wien. 1781. pag. 297, ne spune că se arunc peste cadavru nu numai vin, dar şi rachiu, aceasta iarăşi nicăirea nu am aflat să se facă.

Scanned with OKEN Scanner

mormîntului. Aceasta se face pentru ca să nu se iveaască vreo vrajbă pe cealaltă lume între fraţi.

Tot acolo la mormînt este obiceiul a se prinde „fraţi de cruce", aceasta se face cînd într-o familie se întîmplă de mor doi copii, unul după altul; atunci pentru a scăpa de moarte pe cei vii, unul din copiii rămaşi se prinde frate de cruce cu un altul, din altă familie, fie de ori ce sex, însă să fie lunatic cu acela, cu care are să se prindă frate de cruce. Chipul cum se săvîrşeşte această frăţie aste următorul: la ţintirim, după ce s-a dat drumul sicriului în groapă, fratele sau sora copilului mort se scoboară în groapă pe sicriu, iar celălalt copil îl ridică din groapă şi punîndu-se faţă-n faţă, apucă un colac, unul cu o mînă şi celălalt cu alta şi-l frîng în două; după aceea se sărută şi astfel se fac „fraţi de cruce". Ei se privesc ca şi cum ar fi fraţi buni; fratele de cruce cu sora de cruce nu se pot lua niciodată în căsătorie.

În judeţul Olt, mai este încă obiceiul a se prinde frate de cruce astfel: fratele mortului lunatic se pune în fiare şi se prinde apoi frate de cruce cu un altul, aşezîndu-se pe marginea mormîntului şi rupînd o furcă de strîns fîn, pe care unul o apucă de-un crac iar celălalt de altul... [1]

La mormînt, la capul mortului lîngă cruce, se înfige bradul, care a fost înaintea casei, dîndu-se mai întîi de pomană toate lucrurile cu care a fost împodobit. De multe ori la capul fecioarelor se plantează un fir de iederă care de-a pururea este verde, şi se seamănă pe mormîntul lor busuioc şi fonfiu sau budiene [2].

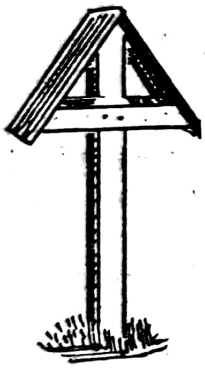

La cei mai bogaţi se pune pe mormîntul lor o piatră, fie culcată, fie în picioare, avînd săpată pe ea soarele şi luna, şi cuvintele obişnuite „aici zace robul lui Dumnezeu (cutare)..." şi apoi trecătorilor: „ziceţi Dumnezeu să-l ierte!"

La cei mai săraci se pune numai o cruce de lemn, vopsită cu roş. La unii acea cruce se mai acopere cu două scîndurele şi atunci are forma ce se vede în figura alăturată.

Din vechime, ne spune G. Seulescu [3] că peste acea cruce se punea o pînză de un cot cu inscripţia D.M.O. [4]

---

[1] Obiceiul de a se prinde frate de cruce nu se face numai la mormînt; în părţile de munte se sapă într-o stîncă o cruce, pe care cei ce vor să se prindă fraţi de cruce o sărută, apoi îşi fac la mîna dreaptă o tăietură, şi amestecă sîngele lor, şi astfel se fac „fraţi de cruce". Această datină veche îi leagă a-şi da viaţa unul pentru altul. (Vezi şi Hasdeu, *Columna lui Traian*, anul VIII, tom. II). Bucureşti, 1878, pag. 5—11, asemenea şi Alecsandri, *Poesii populare*, Bucureşti, 1866, pag. 13.

[2] O plantă ce face flori galbene care chiar cînd se usucă nu-şi schimbă culoarea.

[3] Loc. cit. pag. 140.

[4] În călătoria ce am făcut în toate ţările locuite de români, nu am aflat ca să se fi pus vreo dată asemenea inscripţiune.

Scanned with OKEN Scanner

La multe morminte se mai pune și cîte un fănăraș în care se află o candelă, care se aprinde în Sîmbăta morților și la alte zile mari, cînd tot atunci se arde tămîie. În unele pietre se sapă o bortă în josul ei și acolo se pune o candelă aprinsă.

În multe părți, la noi, precum și în Bucovina, este obiceiul ca călătorul să arunce bucățele de lemn, de nuiele, de strujeni, fîn sau crengi uscate peste mormintele celor îngropați la drumuri, încît de multe ori se fac movili mari, cărora apoi li se dau foc, și apoi iară se azvîrlă peste mormînt asemenea lucruri.

După înmormîntare toți oamenii se spală pe mîini, sau acasă, sau chiar la țintirim lîngă groapă; dacă se întîmplă vreun izvor sau apă curgătoare în calea lor, aleargă toți de se spală acolo, uneori, și pe obraz.

În județul Olt mai este obiceiul că cei ce s-au spălat să azvîrle cu apa îndărăt.

Întorcîndu-se gloata la casa mortului, îi fac comăndarea, ospătînd pe toți cei ce au fost la îngropare, punîndu-se și pomul pe masă, în locurile acele, unde nu este obiceiul a se pune la mormînt. Din vechime acea comăndare se făcea în chipul următor: „De cu sară, cînd a doua zi are a se înmormînta răposatul, vine preotul și se aduce una sau mai multe oi și berbeci, mai cu seamă negri; se face o groapă, și întorcînd vitele către apus, răsărite fiind acum stelele, le lipește lumînări de ceară prin coarne, le citește o rugăciune și apoi venind rînduiții le taie, punînd să curgă sîngele în groapa făcută înadins pentru aceasta, numită „ară". Preotului se dă capul și pielea, de unde a rămas proverbul: „că a dat pielea popii", adică a murit, iar cărnurile se fac bucate și se ospătează petrecătorii, cărora mai întîi li se împart cîte un colac și o lumînare. La masă punîndu-se și dîndu-li-se cîte o cupă de vin, fiecare, luînd, varsă puțin pe pămînt [1], zicînd: „Ușoară să fie țărîna răposatului." [2]

În Transilvania, în comunele de prin prejurul orașului Sibiu, comăndul se face astfel: se pune masa, unde stă de mănîncă preotul și cu fruntașii; pe lîngă bucatele ce se află, care de obicei sînt supă de tăiței și friptură, se pune un colac mare în care se împlîntă un copăcel încărcat cu mere, turte, covrigi, prune și nuci, și apoi cînd cîntă preotul „unde umbrează darul tău Mihaile Arhanghele", toți mesenii saltă și leagănă colacul cu copacul. În curte, începînd de la masă și pînă la poartă sau și mai departe în stradă, se presară paie și pe ele se așază o pînză albă, pe care se pun străchini cu bucate, și venind oamenii se pun la masă, jos la pămînt, și după ce au ospătat li se dau cîte un colăcel și o lumînare de ceară galbenă.

---

[1] Acest obicei de a vărsa o parte din băutură pînă a nu duce paharul la gură — libație — se face pentru ca să alunge nălucile morților ce zbor prin lume și se amestecă în faptele oamenilor. (Vezi și Alecsandri, *Poesii populare*, București, 1866, nota de la pag. 6.)

[2] Seulescu, loc. cit., pag. 140—141.

Scanned with OKEN Scanner

Mîncările cele mai obişnuite ce se fac la comăndare sînt: borş de pasăre, găluşte, sarmale, plachie şi diferite fripturi, sau şi alte bucate care-i plăceau răposatului fiind în viaţă.

În Transilvania, ţinutul Făgăraşului, comăndarea se numeşte „sărăcusta". Fie omul cît de neavut, împarte mesenilor după ospătare cîte un colăcel sau o bucată de pîine şi o lumînare de ceară, iar feţelor bisericeşti, încă şi cîte o năframă.

În comunele din Banat, Barjovic, Prilipeţ, şi în părţile Almajului, înainte de a se aşeza gloata la masă şi de a binecuvînta preotul bucatele de pe ea, se împodobeşte frumos cu flori un băţ, pe care se încolăceşte o lumînare de ceară galbenă şi stă aprinsă cît citeşte preotul rugăciunea mesei, apoi aşezîndu-se cu toţii la masă, se stinge lumînarea şi se pune băţul pe un scaun lîngă masă, ţinînd astfel locul mortului.

Trei seri de-a rîndul se aprinde tămîie într-un hîrb, în locul unde mortul şi-a dat sufletul, şi se pune acolo şi o ulcică cu apă sau cu vin, o bucată de pîine, şi toiagul aprins, care nu este alta decît o lumînare de ceară lungă cît şi mortul.

Vinul din ulcică şi pîinea se dă unui bărbat sau unei femei, după sexul defunctului, de mănîncă şi bea în trei seri de-a rîndul, în locul unde mortul şi-a dat sufletul Acel bărbat sau acea femei reprezintă, în cursul acelor trei zile persoana defunctului, fiindcă se crede că sufletul mortului zboară rătăcind trei zile, apoi întorcîndu-se acasă ostenit, să găsească de mîncat şi de băut.

Toiagul se duce la biserică de arde puţin la icoana Maicei Domnului, apoi se pune aprins la mormînt, la capul mortului.

După aceste trei zile se crede că sufletul mortului stă şase săptămîni deasupra uşorului de la uşa casei, de aceea românii din Dobrogea aştern asupra acelui uşor o „pominetă", adică o bucată de pînză albă, tăiată dintr-o trimbă,[1] pentru ca să aibă pe ce sta sufletul.

În Transilvania, după ce s-a înmormîntat mortul, două sau trei neamuri de-a lui se duc de cu noapte la mormînt, şi-l stropesc cu apă adusă într-un ulcior, îl tămîiază, şi apoi aprind „priveghetoarea" sau toiagul[2] care stă aprins cît fac cincisprezece metanii, zicînd că prin aceasta se îmblînzeşte căţelul pămîntului ca să nu latre pe noul oaspe venit între celelalte mormînturi.

IV

Patruzeci de zile de-a rîndul după ce moare omul, se poartă parastasele, adică, se duc la biserică, în fiecare zi nouă covrigi, o lumînare, vin şi tămîie, iar preotul citeşte rugăciunile cuvenite. Se mai pomeneşte şi numele mortului la liturghie în timp de patruzeci de zile şi aceasta se numeşte „sărindar".

---

[1] Val de pînză.

[2] În Valachia se numeşte şi „stat".

Scanned with OKEN Scanner

Patruzeci de zile încă se mai tămîiază în casă, unde a fost mortul, şi se toarnă pe locul unde s-a săvîrşit din viaţă puţină apă, apoi se duce la mormînt vin şi tămîie, crezîndu-se că pînă la patruzeci de zile cînd începe a putrezi trupul, pînă atunci sufletul mortului umblă zburînd pe lîngă casă şi pe lîngă mormînt, după aceea trece în cealaltă lume.

În Joia mare, care este în a şaptea săptămînă a postului mare, se duce la biserică o colivă care se scoate la mormînt şi se fac rugăciuni pentru sufletul mortului. Asemenea se dă de pomană pentru morţi la Moşi sau Sîmbăta morţilor, merinde şi lucruri precum: cofe, cofăele, ulcele, străchini împodobite cu flori, în care se pune vin, pîine, carne friptă, lapte cu orez şi altele, precum şi cîte o lumînărică de ceară galbenă.

Mortul se jăleşte în curs de un an; în acel timp atît femeia răposatului cît şi alte rudenii, din cele mai de-aproape, nici joacă, nici se desfătează; în Banat, unele femei nu-şi spală faşa şi nici măcar îşi schimbă veşmintele de pe ele în cursul acelui an de jălire, fetele umblă cu părul despletit, şi cînd intră în joc, după ce a trecut anul jelirii, atunci se aşterne o năframă la pămînt pe care o calcă cu picioarele înainte de a juca.

Jelirea nu este la toţi de o potrivă, ne spune Dimitrie Cantemir: „cînd moare vreun ţăran trebuie feciorii lui să umble şase luni cu capul gol, măcar de este şi la mijlocul iernii, şi să-şi lase părul şi barba, şi cît de departe să aibă a merge, nu va cuteza să-şi învălească capul cu nimică. Asemenea şi cei mai de frunte obişnuiau mai înainte să urmeze patruzeci de zile; iar acum au părăsit acest fel de eres şi numai cît îmbracă haine cernite, şi îşi lasă părul capului să crească. Iar cînd moare fratele vreunei fecioare de ţăran, atunci ea după obicei taie din părul capului său, şi leagă la crucea care se pune la mormîntul frăţini-său, şi ia aminte într-un an să nu lipsească de acolo sau să cadă jos, iară întîmplîndu-se să lipsească, atunci mai pune iarăşi de al doilea altă legătură de păr“ [1].

Bărbaţii, care sînt rude de aproape a răposatului, umblă cu capul gol cincizeci de zile şi în unele locuri din Transilvania şi pînă la un an; iar flăcăii îşi retează puţin şi părul dinainte.

În Transilvania este obiceiul, pentru ca mortul să nu pătimească de foame şi sete pe cealaltă lume, să se dee de pomană apă, care o cară cîte o femeie în numele lui de la vreo fîntînă, la o casă în timp de un an.

Pe la mai multe case, care sînt la drum, am văzut în călătoria mea prin munţi spre oraşul Abrud, acăţate ulcioare noi pline cu apă, pentru ca trecătorii să aibă ce bea, şi întrebînd pe bătrîni pentru ce se face aceasta, mi s-a răspuns că pentru sufletul mortului.

În judeţul Olt şi Muscel, femeile sau fetele cară apă pe la case, în timp de patruzeci de zile, însemnînd la răbuş fiecare zi, şi împlinindu-se acest termen, lipesc de răbuş o lumînare de ceară galbenă căruia îi dau drumul pe o apă curgătoare

[1] *Descrierea Moldovei*, Iaşi, pag. 278 şi 279.

Scanned with OKEN Scanner

În unele locuri se năimesc oameni străini, de cară apă de la izvor, cu două cofe noi, la o casă săracă în cursul acelor patruzeci de zile, acele cofe, apoi se dau de pomană; aceasta se face pentru ca mortul să-şi ude sufletul cînd va trece prin vămi.

Mulţi lasă, cu limbă de moarte, că după săvîrşirea lor din viaţă, să se facă punţi şi poduri, puţuri sau fîntîni pe la drumuri, pentru ca călătorii trecînd pe dînsele sau răcorindu-şi sufletul cu apă, să zică „bogdaprosti, să fie de sufletul celui care l-au făcut".

În Dobrogea este obiceiul, că cu o zi înainte de Înălţarea Domnului, la Ispas, să se adune femei şi babe, şi să iee azime calde, ceapă verde şi rachiu, şi mergînd prin sat, să le dee de pomană, pentru sufletul morţilor, ca să aibă pe drum, fiind credinţa că în acea zi morţii zbor în cer.

La trei, la nouă şi la douăzeci de zile se face masă pentru pomenirea sufletului răposatului, iar la patruzeci de zile, se cheamă preotul de-i ridică panaghia, făcîndu-i atunci şi veşnica pomenire.

Pentru sufletul morţilor se mai face sobor, la biserică, la trei luni, la jumătate de an, la nouă luni şi la anul, cînd se scoate şi coliva la mormînt, care se dă apoi preoţilor.

După ce se împlinesc şapte ani de la moartea răposatului, merg rudele şi-l dezgroapă, i se spăl oasele cu vin şi le pun în biserică, şi stau pînă a doua zi, cînd se săvîrşeşte sfînta liturghie, şi după aceea prohodindu-i-se rămăşiţele, se îngroapă iarăşi în mormînt, iar dacă mortul se găseşte neputrezit, atunci se zice că-i jurat, adică afurisit, şi se razemă de zidul bisericii, şi arhiereul sau preotul îi citeşte rugăciunile dezlegării, pentru cei afurisiţi.

Cînd se întîmplă de moare vreunul din neamul cel mai aproape a mortului, la şase săptămîni, în multe comune este obiceiul că atunci se dezgroapă mortul şi dacă-l găseşte cu faţa-n jos, se zice că e strigoi,[1] şi îndată i se bate un par de lemn în tisă prin inimă, sau i se scoate inima şi cu ea ung toţi membrii familiei, pentru că prin aceasta se crede că-i păzeşte ca să nu moară îndată şi neamurile rămase în viaţă.

În judeţul Mehedinţi în timpurile vechi, după ce se dezgropa strigoiul se ducea la munte, şi se arunca sau se îngropa acolo.

---

[1] Strigoii sînt morţii aceia care se scol din mormînturi şi se pornesc cu sicriile în cap, mergînd, în noaptea spre sfîntul Andrei, de cercetează ce mai este pe la casele lor. Ei au coadă şi se prefac, în diferite dihănii, lupi, cîini şi alte animale, apoi înainte de a răsări soarele ei se vîr iarăşi în morminte. Spre a nu-i lăsa să se apropie de case, se ung ferestrele şi uşile cu usturoi în ajunul sfîntului Andrei, fiindcă se crede că usturoiul nu le place şi-i alungă. Mai sînt şi alţi strigoi, care sînt mici şi se numesc *„moroi"* aceştia sînt copiii cei născuţi de curînd, ce mor înainte de a fi botezaţi; ei vin de cer ţiţă la mamele lor şi acestea spre a-i împăca, trebuie să care cu gura agheazmă mare din ziua de Bobotează, în curs de şapte ani, şi să stropească mormintele lor cînd atunci se privesc ca şi botezaţi. (Vezi şi Alecsandri, loc. cit. nota de la pag. 194).

Scanned with OKEN Scanner

În comuna Tătarei, județul Olt, se mai crede că mortul e strigoi, cînd el s-a născut cu perdea pe cap, de aceea cînd moare, trupul lui se leagă cu rug, și-i pun puțin mei în sicriu, în gură, în ochi și în nas.

Credința în strigoi [1] este foarte răspîndită în tot poporul român. Aflîndu-mă în Transilvania [2] în comuna Zerneşti, mai multe femei din Poiana Mărului, un sat aproape de acea comună, crezînd că ploaia care ținea neîncetat de vreo cîteva zile provenea din cauza morții unei fete, îngropate de curînd și presupusă de strigoaică, merseră la mormînt și dezgropară cadavrul, și-l străpunseră cu furci de fier în inimă, în ochi și în piept și apoi întorcînd-o în sicriu cu fața-n jos au îngropat-o iarăși.

V

Aceste obiceiuri descrise mai sus sînt parte creștine și parte păgîne. Scopul nostru e de a cerceta care din ele pot fi reduse la originea română. Urmînd șirul în care au fost expuse obiceiurile ce se păzesc astăzi la înmormîntările românilor, găsim întîi, la poporul român, că mortul neîngropat nu și-ar putea odihni sufletul. Aceasta deși poate fi o credință mai generală, totuși e mai mult decît sigur că ea a fost moștenită direct de poporul nostru de la strămunii săi. Așa Virg. Aen. lib. VI. v. 325 și urm. ne spune:

> Nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
> Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt,
> Centum errant annos, volitantique haes littora circum;
> Tum demum admissi stagnaque expotata revisunt [3]

Conform cu această credință, întîlnim la romani și obiceiul ce stă cu dînsa în legătură de a arunca de trei ori cu țărînă pe cadavrele neîngropate ce le găseau. Horat. *Od.* I. 23, 22 ne arată acesta:

> At tu nauta vagae ne parce malignus arenae
> Ossibus et capiti inhumato
> Particulam dare...
> Injecto *ter pulvere* curras. [4]

---

[1] În Transilvania se numesc „șiscoi".

[2] În luna iulie, 1880.

[3] Nici nu-i este permis a-i trece peste îngrozitoare țărmuri și peste aceste rîuri bubuitoare mai înainte de a se fi odihnit oasele lor în pămînt, altfel rătăcesc în timp de o sută de ani și zbor împrejurul acestor țărmuri, și numai după aceea vin să vadă lacurile mult dorite.

[4] Și tu, luntrașule, nu te arăta neîndurat față cu țărîna spulberătoare, cu oasele și cu capul neîngropat. Dă-le ce li se cuvine, și după ce vei arunca peste mine de trei ori cu pămînt, pleacă.

Scanned with OKEN Scanner

Închiderea ochilor după ce murea cineva este arătată de mai mulţi scriitori, precum Ovid. *Trist.* III. 43.

> Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
> Labentes *oculos, condet* amica manus. [1]

Apoi Plinius în *Hist. Nat.* Lib. XI. LV
Morientibus illos (oculos) *oprire* rursusque în rogo patefacere Quiritium magno ritu sacrum est. [2]

Aceasta o mai putem vedea şi în Virg. *Aeneid.* IX. 487 şi Ovid. *Her.* I. 102 şi 113.

Punerea celui ce moare în pămînt, asemene este un obiceiu roman care se păstrează de noi şi pînă astăzi nestrămutat. Ovid. *Trist.* lib. III. Eleg. III. 39.

> Nec mea consueto languenscent corpora lecto!
> *Depositum* nec me qui fleat, ullus erit. [3]

Spălarea trupului cu apă caldă şi ungerea lui cu unsori este arătat de Virgil în *Aeneid.* lib. VI. 219 şi 220 :

> Pars calidos latices et ahena undantia flamis
> Expediunt, corpusque *lavant* frigentis et *unguunt.* [4]

Aşezarea mortului cu picioarele spre uşă, adică gata de plecare, se vede a fi fost îndeobşte urmată de romani. Plin. lib. VII. 8, ne arată aceasta :

> Ritu naturae capite hominem gigni mos est *pedipus efferi.* [5]

Şi Persius, III, 105 :

> Hinc tubae, candelae : tandem beatulus alto
> Compositus lecto, crassique lutatus amomis
> In *portam rigidos calces extendint* [6].

Credinţa că mortul călătorind pe cealaltă lume ar avea nevoie de un băţ, pentru a se apăra de cîini, aminteşte pe Cerberus, vestitul cîine cu trei capete, păzitorul infernului.

---

[1] Nici voi da ordine, nici o mînă amică nu-mi va închide ochii, gata de a se stinge, după ultimul strigăt.

[2] A închide ochii la cei ce mor, şi apoi a-i deschide pe rugul arderii este un obicei sacru la romani.

[3] Nici corpul meu nu zace în patul obişnuit, nici este cineva care să mă plîngă cînd mă va pune la pămînt.

[4] Unii pregătesc apa de clocoteşte la foc în căldări şi apoi spală corpul înţepenit şi-l ung.

[5] Natura a dispus ca omul să intre în lume cu capul şi să iasă cu picioarele.

[6] Apoi pornesc trîmbiţele şi făcliile : în sfîrşit, răposatul aşezat pe un pat înalt şi uns cu mirezme unsuroase este întins cu picioarele înţepenite spre uşă.

Scanned with OKEN Scanner

Tot aici putem subsuma și credința arătată de noi, ce există în Transilvania, că după ce s-a înmormîntat cadavrul, să meargă rudeniile lui a doua zi de cu noapte și să stropească cu apă mormîntul, să-l tămîieze și să aprindă toiagul pentru a „îmblînzi cățelul pămîntului, ca să nu latre pe noul oaspe venit între celelalte morminte".

Banul ce se pune în deosebite chipuri arătate mai sus în sicriul mortului nu este altceva decît vechiul obol ce se plătea lui Caron, pentru a trece pe mort peste fluviul Acheron, și a intra astfel în Hades. Juvenal III. v. 265 și urm. ne spune că :

> Jam sedet in ripa tetrumque novicius horret
> Porthmea, nec sperat cenosi gurgitis alnum
> Infelix nec habet, quem porrigat *ore trientem* [1]

În Propert. Lib. IV. El. XI v. 7 încă aflăm aceasta :

> Vota movent superos : ubi portitor *aera* recepit
> Obserat herbosos lurida porta rogos [2].

În mormintele celor vechi și astăzi se găsesc monezi în gura scheletelor între dinți.

Înaintea casei mortului se punea un chiparos — „cupressus" — care era semn de moarte și era consacrat lui Pluton, zeul dedesubtului. Se crede despre acest arbore că odată tăiat, el nu mai odrăslea. Paul Diac. *Excerpt. ex. lib.* Pomp. *Fest. de significat.* verb. lib. III, ne spune că :

> Cupressi *mortuorum domibus* ponebantur ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur, sicut ex mortuo nihil iam est sperandum quam et ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur. [3]

În locul cupresului se punea și brad. Plin. XVI. 10. 18 ne spune că :

> Picea montes amat atque frigora, feralis arbor et funebri indicio ad *fores posita.* [4]

---

[1] În timp ce noul venit stă pe mal, și este cuprins de frică la vederea înfricoșatului Caron, nenorocitul a pierdut speranța de a trece cu barca balta cea glodoasă, neavînd nici un ban pe care să-l deie cu gura.

[2] Rugăciunile mișcă inimile zeilor ; și cînd luntrașul a primit banul poarta spăimîntătoare se închide pe mormîntul ierbos.

[3] Cupressus se punea înaintea casei mortului, fiind el un copac, care dacă se taie nu mai odrăslește, cum și de la mort nu mai este nimic de sperat, din care cauză se și privea că acest arbore stă sub tutela părintelui infernului.

[4] Bradului îi plac munții și frigul, este copac de moarte și se pune la poartă ca semn de doliu.

Scanned with OKEN Scanner

La noi am văzut că în locul cupresului care nu se află în regiunile noastre se pune bradul.

Lîngă mort se puneau miresme într-o căţuie ca să ardă. Paul Diac. loc. cit. lib. I :

Acerra ara quae ante mortum poni solebant, in qua *odores* incendebant.[1]

Mortul era dus la înmormîntare cu făclii. Acest obicei îl aminteşte Ovid. *Her.* epist. XXI. v. 172 :

Et face pro thalami, *fax mihi mortis* adest.[2]

Asemine şi Tacit. *Ann. lib.* III. 4 :

Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratibus inquies; plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis *faces*.[3]

Mortul se îngropa cu hainele cele mai alese. Virgil. *Aeneid.* IX. 488 şi următ :

Heu ! terra ignota, canibus date praeda Latinis
Alitibusque jaces ! nec te tua funera mater
Produxi, pressiere oculos, aut vulnera lavi,
Veste tegens, tibi *quam nocte festina diesque*
Urgebam, et tela curas solabar aniles.[4]

Mai înainte de a se îngropa mortul, i se da cea de pe urmă sărutare. Propert. Lib. II, Eleg. XIII, v. 29 :

Osculaque in gelidis pones suprema labellis,
Quum dabitur Syrio munere plenus onyx.[5]

După ce se ardea corpul se turna vin peste rămăşiţele lui ; Virg. *Aeneid.* lib. VI. v. 219.

Postquam collapsi cineres, et flamma quievit
Relliquias *vino* et bibulam lavere favillam.[6]

---

[1] Acerra este o căţuie care se punea înaintea mortului, şi în ea se aprindeau miresme.

[2] Şi în loc de făclia nunţii, eu am lîngă mine făclia morţii.

[3] Ziua în care se duceau la groapă rămăşiţele lui August, cîteodată era liniştită din cauza tăcerii şi cîteodată era tulburată din cauza plîngerilor, stradele Romei erau îmbulzite de mulţime şi prin cîmpul lui Marte străluceau făcliile.

[4] Vai ! tu care zaci în pămînt necunoscut, dat pradă cîinilor latini şi păsărilor, şi eu mama ta n-am putut să te îngrop, să-ţi închid ochii sau să-ţi spăl ranele acoperindu-te cu vesminte pe care le-am cusut zi şi noapte, şi lucrînd îmi mîngîiam grijile bătrîneţii.

[5] Tu vei depune cea de pe urmă sărutare pe buzele mele îngheţate, cînd se va vărsa asupra corpului meu o cupă plină de miresme de Siria.

[6] După ce rămăşiţele mortului au fost prefăcute în cenuşă şi s-a stins flacăra, se spală cu vin.

Scanned with OKEN Scanner

Plin. in. *Hist. nat.* lib. XIV. 12. ne spune :

Numae regis Posthumia lex est : „*Vino* rogum ne resperigito". Quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. [1]

După terminarea ceremoniei înmormîntării, se zice mortului cuvintele următoare :

Sit tibi terra levis ! [2]

adică :

Să-ţi fie ţărîna uşoară !

Întovărăşirea sicriului cînd este dus la groapă de către femei înrudite cu mortul, cu părul despletit, este amintit şi la romani, deşi pare a fi un obicei ce se găseşte şi la alte popoare. Varro la Non. XVI. 14 :

Propinquae adolescentulae etiam anthracinis, proximo amiculo nigello, *capillo demisso* sequerentur lectum. [3]

De asemenea, se obişnuia ca şi la noi a se duce sicriul pe mîinile rudelor celor mai apropiate. Servius la Virg. *Aeneid.* VI. 222.

Deferendi feretrum *propinquioribus virilis* sexux dabatur munus. [4]

Amintirea arderii morţilor care se făcea la romani este păstrată încă de poporul român. După cum am văzut se aruncă pe mormintele celor îngropaţi la drumuri, bucăţele de lemn, nuiele, crengi şi alte lucruri ce se pot aprinde.

Ducerea mortului la groapă cu cîntări din fluiere şi bucine este un obicei roman care s-a păstrat de noi şi pînă astăzi. Aceasta o găsim în Propert. lib. II. *Eleg.* 4 :

Nec tuba sit vana querella mei. [5]

şi lib. IV *Eleg.* ult. v. 9 :

Sic moestae cecinere tubae [6]

Asemine şi Ovid. *Fast.* lib. VI. v. 663 :

Cantabat moestis tibia funeribus [7]

---

[1] Legea Posthumie a regelui Numa zice că rugul să nu fie stropit cu vin. Şi nimeni să nu se îndoiască că el a hotărît aceasta din cauză ca să nu se facă cheltuieli zadarnice.

[2] Mart. *Epig.* lib. IX. 30.

[3] Copilele care erau neamuri de aproape ale mortului erau cernite, iar cele mai de aproape erau într-un veşmînt negru şi cu părul despletit urmau după mort.

[4] Rudele cele mai de aproape de sex bărbătesc aveau îngrijire de a duce sicriul.

[5] Şi nici zadarnică nu fu plîngerea mea prin tuba (bucin).

[6] Aşa cîntau tubele cele de jale.

[7] Se cînta din fluier la înmormîntările cele jalnice.

Scanned with OKEN Scanner

Luxul pompelor funebre ajunsese aşa de mare la romani, încît după o dispoziţiune a legii celor XII tabule, citată de Cicerone, „se reduceau cheltuielile înmormîntării la trei veşminte de doliu, trei benzi de purpură şi zece *fluierari*".

Extenuato igitur sumptu, tribus ricinis, et vinclis purpurae et *decem tibicinibus* [1].

Lucru vrednic de luat aminte este că la noi numărul fluierarilor nu se urcă peste zece, şi dacă întreabă cineva pentru ce numai pînă la zece, răspunsul este că aşa s-a pomenit din bătrîni.

La morminte se aprindea candela. Modestinus. *Dig.* XL. 44 :

Moevia decedens servis suis, nomine Sacco, et Eutychiae et Jrenae sub conditione libertatem reliquit his verbis : Saccus servus meus et Eutychia et Jrene ancillae meae, omnes sub haec conditione liberi sunto ut monumento meo alternis mensibus *lucernam* accendant et Solennia mortis peragant. [2]

Obiceiul de a se scoate de la mort ori ce podoabe de aur înainte de a se înmormînta datează tocmai de la legea celor XII Tabule. Aşa în Tabula X, IX se zice :

Neve *aurum addito*. Quoi auro dentes victi escunt, ast im cum illo sepelire urere se fraude esto. [3];

vezi şi Cicero, *De leg.* lib. II. XXIV.

Femeile îşi lepădau toate juvaerurile de pe ele în timpul jălirii, T. Liv. XXIV. 7. ne spune aceasta :

Quid aliud in luctu quam *purpuram* atque *aurum* deponunt [4].

Pe mormînt se punea ceva de mîncare, precum pîine cu vin şi sare, pentru că se credea că mortul are să vie să le mănînce. Ovid. *Fast.* II. 538 :

Et sparsae fruges ; parcaque *mica salis*
Junque *mero mollita Ceres*, violaeque solutae. [5]

---

[1] *De legibus.* Cart. II. 22.

[2] Mevia murind a lăsat liberi pe servii ei Saccus, Eutichia şi Irina sub condiţiunea aceasta : Saccus, servul meu, şi Eutichia şi Irina, sclavele mele, să fie liberi sub această condiţiune, ca să aprindă candela la mormîntul meu şi să-mi facă toate grijile pentru moarte, în lunile alternative.

[3] Să nu se îngroape mortul cu aur ; dacă dinţii vreunui mort erau legaţi cu aur, de-l vor îngropa sau arde cu aur se comite o fraudă.

[4] În timpul jălirii femeile îşi lepădau purpura şi aurul.

[5] Şi se pun fructe şi puţină sare, şi pîine muiată în vin şi presură cîţiva toporaşi.

Scanned with OKEN Scanner

După ce poporul se întorcea de la mort se spăla cu apă. *Fest.* loc. cit. pag. 3 :

Jtaque funus prosecuti redeuntes ignem supergradiebuntur *aqua aspersi*; quod purgationis genus vocabant suffitionem.[1]

Pentru pomenirea mortului se dădeau ospețe, așa la a noua zi după înmormîntare se făcea *Novemdialia*. Scol. in Horaț. Epod. XVII. 48 :

Novemdiale sacrificium est, quod mortuo fit nona die quam sepultus est.[2]

La înmormîntări se împărțea de pomană la popor carne crudă *visceratio*. Tit. Liv. lib. III 22 :

et populo visceratio data a M. Flavio in funere matris[3]

și mai departe lib. XXXIX 46 :

P. Licinii funeris causa visceratio data.[4]

Mai tîrziu s-a luat obiceiul de a se împărți de pomană și parale.

Între aceste obiceiuri rămase nouă de la romani, nu este nici unul mai caracteristic decît acel al „bocetelor", asupra căruia dăm mai jos un studiu special, urmat și de o culegere de bocete, ce am adunat în toate țările locuite de români, precum am spus mai sus. Este o pierdere însemnată pentru noi că nu avem nici o cunoștință despre bocetele care le spuneau romanii la înmormîntările lor, spre a putea face o comparație dacă și ideile exprimate prin bocetele noastre sînt de obîrșie romană sau dacă poporul român a adoptat numai forma străbună punînd în ea un conținut original.

Bocetele populare la români

Bucuria și durerea sînt cele două caractere ale cîntecului ; nu se află nici o mișcare a inimii pe care cîntecul să nu o înalțe sau să nu o domolească ; el e destinat de la natură a ne înveseli în mijlocul plăcerilor, și a ne mîngîia cînd sîntem cuprinși de nenorociri, ușurîndu-ne greutățile vieții. Cîntăm cînd sîntem cu amicii noștri, pentru a ne exprima veselia, cîntăm la nunți, la mese, la triumfuri, cîntăm pentru femeia pe care o iubim. Călătorul cîntă asemenea în drumul său, agricultorul, în mijlocul cîmpiilor, marinarul, pe apă, păstorul, pășunîndu-și turma, vînătorul, urmărind sălbăticiunile, lucrătorul, în ate-

[1] Așa cei ce au petrecut mortul, întorcîndu-se acasă, sar peste foc și se spală cu apă ; acest soiu de curățire se numește „*suffitio*" (afumare).

[2] Novemdiale este un sacrificiu care se face în ziua a noua după ce s-a înmormîntat mortul.

[3] La înmormîntarea mamei sale, M. Flavius a împărțit carne crudă la popor.

[4] La moartea lui P. Liciniu s-a împărțit carne crudă.

lierul său; bogatul cîntă pentru a înlătura monotonia vieţii, şi a-şi face traiul mai plăcut, iar săracul, din contra, pentru a suferi mai uşor munca şi mizeria; în sfîrşit, cu cîntecele dulci de leagăn ale mamei noastre ne naştem, cu cîntecele de jale ale înmormîntării ne călătorim de pe această lume, şi astfel cîntecul este tovarăşul nostru nedespărţit de cum ne naştem pînă murim.

Diferitele vuiete produse în aer de vînt, freamătul frunzelor de pe arbori, murmurul apelor, cîntecul şi ciripitul variat al păsărilor, diferitele sunete ale vocii animalelor ne fac să credem c-au contribuit întrucîtva pentru a regula diferitele tonuri ale vocii omeneşti. Instinctul natural de a imita, sădit în inima fiecărui om, făcu ca cea întîi încercare pentru exprimarea diferitelor senzaţiuni să fie produsă prin voce, a doua, prin instrumentele de muzică, care şi ele la rîndul lor căutau să imiteze vocea omenească.

În timpurile vechi, Grecii, care iubeau aşa de mult muzica, şi care o considerau ca un element puternic pentru existenţa unui popor, cîntau nu numai poeziile, dar pînă şi epopeele lor. Istoria ne spune că Orfeu şi Linus erau cei întîi care au inventat cîntecele şi le-au executat în onoarea zeilor, mai întîi fără acompaniamentul vreunui instrument, apoi, mai tîrziu, cînd muzica începu a se perfecţiona, cu acompaniament de liră inventată de Terpandre, sau de diferite soiuri de flaute.

Grecii, pe lîngă marele număr de cîntece pe care le executau la diferite ocaziuni, mai aveau şi de acele particulare pentru fiecare breaslă de meseriaşi; scriitorii din antichitate enumeră: cîntecul plugarilor numit *Epimilios*; cîntecul bouarilor cînd mînă cirezile de boi la păscut numit *Bucoliasm*; acel al ţesătorilor de pînză numit *Elinos*; cîntecul lucrătorilor ce făceau ştofe de lînă, numit *Julos*; cîntecul secerătorilor numit *Lytierse*, cîntecul celor ce făceau snopii de grîu pentru a lăuda pe Ceres, numit *Caliuli*; cîntecul morarilor numit *Himeos*; cîntecul pitarilor, cîntecul celor ce scoteau apă din fîntînă pentru trebuinţa locuitorilor; cîntecul marinarilor şi al vîslaşilor; cîntecul mancelor numit *catavacaulesis* sau *nunie*. Cîntecul amanţilor, numit *nomion*; acel al nevestelor numit *Calyce*; acel al fetelor numit *Harpalyce*, aceste două din urmă se mai numeau şi *cîntece de amor*.

Mai era apoi cîntecul lui Datis, care se cînta la petreceri şi veselii, şi scoliile care se cîntau la ospeţe, subiectul lor fiind vinul şi amorul; cîntecul nunţii numit *Hymeneu* sau *Epitalam*; cîntecul care se cîntă la nenorociri numit *Linos*, şi trenele (θρῆνοι) cîntecele de îngropare.

Romanii, care niciodată n-au cultivat şi onorat muzica ca grecii, aveau şi ei totuşi puţine asemenea cîntece luate de la aceştia.

La poporul român, încă se văd rămăşiţe din numirea acestor cîntece; aşa avem cîntecul ce se cîntă *la nunţi*; cîntecul *secerătorilor*; cîntecul femeilor *ce ţesă* şi *ghilesc pînza*; cîntecele mamelor şi al mancelor cînd adorm copiii, aşa numite *de leagăn*; cîntecul *cărăuşilor*; cîntecul *ciobanilor*; acel al *mocanilor*; acel al *culegătorilor de vii*; şi cîntecele de *înmormîntare* sau *bocetele*.

Scanned with OKEN Scanner

Noi aici nu vom vorbi decît despre bocetele noastre populare.

Întrebuințarea bocetelor la înmormîntări e foarte veche; ea se află la mai multe popoare din antichitate.

La evrei găsim în *Cartea numerelor*, cap. XX. v. 29, că: în timp de treizeci de zile s-a plîns asupra corpului lui Aaron. În aceeași carte, cap. XXIV v. 9, vedem că poporul lui Israil a plîns pe Moise în timp de treizeci de zile. În *Paralipomen*, cap. XXXV v. 24, găsim asemenea că pe Iosias l-a plîns toată Iudeea și tot Ierusalimul.

Cîteodată, la evrei, cînd nu se găsea cine să bocească pe mort, se căutau femei, care se numeau pentru acest scop. În plîngerile lui Ieremia, cap. IX v. 16, găsim: „Așa grăiește Iehova, Domnul puterilor, căutați și chemați plîngătoarele ca să vină". Asemenea găsim în *Amos*, cap. V, v. 16: „Pentru aceasta, Iehova Dumnezeul oștirilor, Domnul zice așa: plîngere în toate părțile și în toate căile vor zice vai! vai! și vor striga pe plugari la plîngere și pe deprinșii plîngători la plîngere".

Grecii încă aveau și ei asemenea lamentațiuni sau bocete, și se numeau după cum am văzut trene (θρῆνοι)

Romanii numeau aceste lamentațiuni *neniae* [1]; prin ele se jăleau și în același timp se lăudau faptele defunctului. Festus [2] ne spune că:

Nenia est carmen quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam. [3]

Și Cicerone [4] zice:

Honoratorum virorum laudes in canciones memorant, atque etiam ad cantus, ad tibicinem prosequuntur, qui nomen nenia, quo vocabulo etiam graeci cantus lugubres nominant. [5]

Cuvîntul *Nenia* se derivă de la zeița *Nenia* care prezida aceste soiuri de lamentațiuni. Ea avea un templu afară de zidurile Romei, aproape de poarta Viminală, și se invoca îndată ce bolnavul intra în agonia morții.

Aceste *„neniae"* se intonau de către femei anume plătite, după care era obiceiul de a se trimite îndată ce cineva își dădea sufletul, și care după ce veneau, așezîndu-se la ușa casei mortului, acolo fiind informate de către servitori, despre împrejurările vieții acestuia, improvizau laude și bocete pentru mort. Ele mergeau cu convoiul funebru plîngînd și văicărindu-se, fiind obișnuit întovărășite de sunetul cel

---

[1] Horat. *Carmen.* lib. II. Od. I v. 38. și Od. XX v. 21.

[2] Paul Diac. *Excerpta ex libris.* Pomp. *Festi significatione verborum, emendata et adnotata a Carolo Odofredo Muelloro,* Lipsiae, MDCCCXXXIX, p. 161.

[3] Nenia este un vers ce se cîntă din flaut la înmormîntare pentru lauda mortului.

[4] *De legibus,* lib. II 24.

[5] Se vor face în public laudele oamenilor iluștri, și ele vor fi însoțite de cîntece de flaut, aceea se cheamă *„neniae"*, nume pe care Grecii îl dau la cîntecele funebre.

Scanned with OKEN Scanner

lugubru al flautelor de îngropare (funebres tibiae)[1], care se zice că erau făcute din os de Milvus[2] (vultur), de unde se numeau şi Milviene.

Una din femeile bocitoare mergea înaintea celorlalte şi dădea tonul, cu care trebuiau să înceapă plînsul şi bocetele, şi se numea *„praefica"*, de la cuvîntul *„praefari"*, fiindcă ea cea dintîi trebuia să plîngă.

Festus[3], vorbind despre aceste femei, zice :

Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductae, quae dant caeteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum praefectae[4].

Lucilius, vorbind despre Nonius[5], ne spune asemenea.

— Mercede quae
Conductae flent alieno in funere Praeficae[6].

Cîteodată şi celelalte femei care plîngeau se numeau *„praeficae"*.

Bocetele preficelor consistau în acţiune şi în cîntece. Lucilius ne arată aceasta în versurile următoare :

In funere praeficae
Multo et capillos scinduut et clamant magis[7].

În aceste versuri vedem cele două părţi ale meşteşugului de a plînge ; „capillos scindunt" (smulg părul), aceasta este acţiunea, şi „clamant magis" (se văicăreză foarte) este cîntecul pe care-l acomodau la versurile lugubre numite *„neniae"*.

Preficele, în timp ce boceau, erau îmbrăcate în veşminte negre.

La galii din Scoţia de sus, în Corsica, în Italia, şi în alte părţi ale Europei, precum şi în Orient, a fost şi a mai rămas încă obiceiul, ca îndată ce cineva moare, să se strîngă femeile bătrîne, plîngătoare de meserie, împrejurul mortului, şi să înceapă a se boci, smulgîndu-şi părul şi intonînd cîntece funebre, care obişnuit cuprind şi laude pentru mort.

Aceste cîntece se numesc în Corsica *„voceri"*, în Neapoli, *„lamenti"* sau *„triboli"*, în Sardinia, *„attitidos"*, în Berna (?) *„aiurot"*, în

---

[1] Festus, loco citato, ne spune : „Funebres tibiae dicuntur cum quibus in funere canitur." (Flautele funebre se numesc acele cu care se cîntă la înmormîntare.)

[2] Acest obicei de a se face fluiere din oasele de vultur a rămas şi la romani. În colecţiunea de instrumente de muzică aflate în obiceiul poporului român, adunate din toate ţările locuite de români, pe care am oferit-o Muzeului naţional din Bucureşti, se află asemenea fluier făcut din os de vultur.

[3] Loco citato, pag. 223.

[4] Preficele se numesc femeile nămite pentru a plînge pe morţi, care impun celorlalte modul cum să plîngă, ca şi cînd ele singure ar fi cele mai întîi.

[5] Satira 22.

[6] Care prefice tocmite cu plată plîng la îngroparea altora.

[7] Preficele la înmormîntări îşi smulg părul şi se văicăreză foarte.

Scanned with OKEN Scanner

Grecia, *„miriologhii"*. Femeile care intonează aceste cîntece în Italia se numesc *„voceratrice"* (bocitoare).

Aceste *„neniae"* ale romanilor au rămas şi pînă astăzi la înmormîntările poporului român.

Precum la romani preficele boceau pe mort îndată ce-şi dădea sufletul şi pînă se punea în mormînt, tot astfel şi la noi bocitoarele încep a se boci îndată ce omul moare. Începutul bocetelor se face strigînd la urechea mortului numele lui, şi apoi văicărindu-se, îi zic: „Da de ce te duci de la noi, au tare te-ai mîniet, ori mult eşti supărat, au nu mă auzi, au nu vrei să-mi răspunzi", şi altele ca acestea. Strigarea la urechea mortului ne-a rămas de la romani, aceştia după ce-l strigau pe nume unul după altul, ziceau: *conclamatum est*, s-a „strigat" adică, totul s-a mîntuit. Aşa găsim în Lucan. lib. II v. 22:

Sic funere primo
Attonitae tacuere domus quum corpora nondum Conclamata jacent [1] . . .

Apoi în Ovid. *Metamorphos.*, lib. X. v. 62:

Supremumque vale, quot jam vix auribus ille
Acciperit, dixit, revolutaque rursus eodem est. [2]

Mortul se boceşte cele mai de multe ori de trei ori pe zi, înainte de a răsări soarele, cînd se numeşte în unele părţi din Banat „cîntecul zorilor", la amiază-zi şi seara, apoi pe drum, pînă se pune în groapă. Bocitoarele intonează versuri tipice (bocetele), cu glas jalnic şi monoton, pe care le îmbogăţesc cu improvizaţii potrivite cu starea, caracterul, vîrsta şi timpul în care se fac înmormîtările. Din cînd în cînd ele laudă vredniciile şi faptele cele bune făcute de răposat în viaţă.

Cuvîntul de *„neniae"* s-a păstrat şi pînă astăzi în gura poporului român; bocitoarele, la sfîrşitul bocetelor lor, intonează şi acum cuvîntul, neno! neno! neno! [3]

Bocitoarele românilor sînt cele mai adeseori rudeniile mortului; ele sînt atît de iscusite în spunerea laudelor pentru mort, ştiind cu aşa prefacere să-şi arate durerea, încît adeseori fac pe toţi cei de faţă să plîngă. Cînd mortul nu are rude, de multe ori se năimesc asemenea femei bocitoare. [4]

Drept plată li se dă de pomană haine şi alte lucruri ale mortului, lumînări, colaci, iar nici cum bani.

Petrecerea mortului pînă la mormînt cu bocete este un ce sacru la români; ei au cea mai mare grijă ca să nu se îngroape nime fără să fie bocit, ţinînd aceasta de mare păcat, şi crezînd că omul care

---

[1] Astfel o casă cînd întîiaşi dată moartea loveşte în ea rămîne în tăcere, pe cînd corpul mortului nu este strigat...

[2] Ai spune cel de pe urmă rămas-bun, pe care poate abia l-a auzit cu urechile, apoi s-a dus iarăşi înapoi.

[3] Vezi şi Bojincă, *Anticele Românilor*. Buda, 1832, nota de la pag. 214.

[4] Vezi şi Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Iaşi, 1851, pag. 289.

Scanned with OKEN Scanner

n-are nici rude, nici prieteni să-l bocească este urgisit de Dumnezeu; de aici blestemul cel mai mare: „să dea Dumnezeu să n-ai pe nime să te bocească!" [1]

Aceste obiceiuri aflate la poporul român, nepreţuite rămăşiţe de la romani, sînt puternice dovezi, pe lîngă multe altele, despre originea noastră, şi putem zice fără sfială cu cronicarul Miron Costin: „A lui Traian, veşnicul sfînt stîlp sîntem".

Unica literatură veche a românilor, care este sigiliul caracterului nostru original, o găsim pe lîngă alte multe obiceiuri şi datini ale poporului, şi în cîntecele populare [2] răspîndite la noi în ţară, precum şi la românii vieţuitori în cele trei imperii ce ne înconjoară; ele au constituit şi constituiesc o parte principală din bogăţia noastră intelectuală; în acest nepreţuit tezaur literar al geniului poporului român, găsim deslușiri asupra năravurilor, datinelor şi obiceiurilor noastre din vechime.

Poezia noastră populară s-a împărţit de osebiţii noştri scriitori în mai multe categorii, aşa d. Vasile Alecsandri, [3] o împarte în:

1. *Cîntece bătrîneşti* sau *Balade*
2. *Doine*
3. *Hore* şi
4. *Colinde*

---

[1] Această credinţă este atît de înrădăcinată în popor, încît în călătoria mea prin mai multe părţi locuite de romani, întru adunarea bocetelor populare, a cîntecelor şi altor datini şi obiceiuri vechi ale românilor, oprindu-mă în mai multe cătune din comuna Hangu, la poalele muntelui Ceahlău, am cercetat care sînt bocitoarele. Ele aflînd despre scopul venirii mele s-au ascuns, închizîndu-se prin case, crezînd că cîrmuirea m-a trimis ca să aleg din cele mai iscusite în meşteşugul de a boci spre a le trimite peste Dunăre, să bocească soldaţii morţi la Plevna, şi îngropaţi nebociţi, fapt ce după credinţa lor era un mare păcat.

[2] La noi, cel întîi care a avut ideea de a aduna cîntecele populare a fost Gh. Asachi. El încă de pe la anii 1822, în epoca emigraţiunii sale, călătorind prin provinciile locuite de români, a început a aduna cîntecele populare ale românilor, iar pe la 1823, cînd el se afla în Viena, mult iubitorul de cultură şi renumit literat Vuc Stefanovici, care călătorise mulţi ani prin provinciile sud slavice, spre adunarea cîntecelor populare ale Serbilor, şi pe cînd le tipări în anul 1823 la Lipsca cu cheltuiala prinţului Miloş, a dăruit lui Gh. Asachi treizeci coale manuscripte de cîntece populare româneşti, care cu ocazia călătoriei sale le-a fost adunat în Transilvania, Banat şi Ţara Românească, şi între care se aflau compuneri foarte interesante; dar colecţia aceea, cu multe altele ale lui Gh. Asachi, le-a mistuit focul din Iaşi întîmplat în anul 1827, încît acele cînturi „rămaseră numai în gura poporului, ca melodie patetică în fluierul păstorilor, iar adunarea lor, în sarcina literaţilor mai fericiţi de a le asigura de urgia timpului şi a evenimentelor". (*Gazeta de Moldavia*, an. 1852 No. 20).

[3] *Poesii populare a Românilor*, Bucureşti, 1867, p. XI.

D. G. Tocilescu,[1] o împarte în şapte categorii, după timpul naşterii lor şi anume:

1. *Colinde* sau *Coliandele*
2. *Balade* sau *Cîntece bătrîneşti*
3. *Doine*
4. *Cîntece de lume*
5. *Hora* şi *cîntece de joc*
6. *Satire, cimilituri* şi
7. *Descîntece*

D. B. P. Hasdeu[2] zice că putem rezuma în următorul mod, aşa zicînd plastic, clasificaţiunea literaturii populare a românilor:

I. Genul poetic

1. *Cîntece bătrîneşti*
2. *Doina*
3. *Colinda*
4. *Hora*
5. *Vicleimul*
6. *Descîntec*
7. *Oraţia*

II. Genul aforistic

1. *Proverbe*
2. *Idiotisme*
3. *Ghicitori* şi *frămîntături de limbă*

III. Genul narativ

1. *Tradiţiunea*
2. *Anecdote*
3. *Basmul*

În toate aceste clasificaţiuni nu vedem trecute şi „Bocetele populare". Pînă acum nimic nu s-a vorbit de ele, nimeni nu le-a adunat spre a le da la lumină, cu toate că şi dînsele formează una din ramurile principale ale poeziei populare, deoarece exprimă unul din sentimentele cele mai puternice ale omului, durerea pierderii, şi cuprind o mulţime de idei originale ce nu se găsesc aiurea.

---

[1] *Foaia Societăţii Românismului*, Bucureşti, 1870, p. 118.

[2] *Introducere despre literatura populară şi Basme. Oraţii, Păcălituri şi Ghicitori* de I. C. Fundescu, Bucureşti, 1870, pag. XI.

Scanned with OKEN Scanner

Toate aceste bocete populare, ca și alte multe cîntece de-ale poporului, transmise din generațiune în generațiune, fără dată sigură, rămîindu-ne numele poeților necunoscut, pierzîndu-se cu totul odată cu viața lor, zac ascunse de veacuri întregi în memoria tradițională a poporului. Este deci o datorie sfîntă de a le da la lumină, ferindu-le astfel de a nu se pierde în noianul timpului și al uitării.

Urmează acum culegerea de bocete ce am adunat în Moldova, Valahia, Dobrogea, Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banat. [1]

Bocete

I

Bucură-te țintirime
Mîndră floricică-ți vine
Da nu vine să-nflorească
Ci vine să vestejească.
Roagă-te la sfîntul soare
Să țină ziua mai mare,
Astă zi ce-i călătoare
Și-napoi ne-ntorcătoare.
Scoală, scoală, puișor,
Și privește-ne cu dor,
C-a venit carte domnească
De la noi să te pornească.
Mîndră casă ți-ai gătit
În mormîntul înegrit,
Fără uși, fără ferești,
În ea veșnic să trăiești.
Dragul meu, puiuț rotat,
În zi mîndră te-ai gătat,
De la noi te-ai străinat
Și în lacrimi ne-ai lăsat.
Cînd ți-a fi puiuț mai bine
Să trimiți și după mine,
Prin suspinul vîntului
Prin fundul pămîntului.
Eu cămașa la fîntînă
Ți-oi spăla-o cu-a mea mînă,
Nu cu apă de izvor,
Ci cu lacrimi dulci de dor.
Voi usca-o, nu la soare,
Ci, în sîn la țîțișoare.

Cătunul RĂPCIUNI *(MOLDOVA)*

II

Dragă, dragă, frățior
Ne-ai lăsat pe toți cu dor,
Păsăruică zburătoare,
De la noi ești călătoare,
Tu te duci în ceea lume,
Unde nu cunoști pe nime,
Da ie seama tare bine
Și m-ascultă și pe mine,
Că sînt două drumurele,
Unu-i tot cu floricele,
Flori negrite și de jele ;
Celălalt cu busuioc,
Parcă-i un pîrîu de foc.
Veniți frați, veniți surori,
De mă-mpodobiți cu flori
Și-mi spălați trupul cu apă
Căci azi mă pornesc la groapă.
De-ți vede voi viorele

[1] Am întîmpinat cea mai mare greutate pentru culegerea acestor bocete, fiindcă bocitoarele au o superstiție, că dacă spun altora bocetele, are să moară vreo rudă de-a lor. Asemenea superstiție au și femeile acelea care știu leacuri și descîntece. Ele nu vreau să învețe pe nimeni, sub cuvînt că atunci leacul și descîntecul n-are nici o putere de vindecat.

Scanned with OKEN Scanner

O să alergați la ele
Chitind că-s urmele mele,
Iar văzînd voi stînjenei
Ați pleca fuga la ei
Și-ți chiti că-s ochii mei,
Roagă-te la Precista
Ca să-ți dee cheița
Și să-ți descui guriță.
Să mai poți vorbi odată
Să mai mîngîi astă gloată.
Dac-aș ști cînd te-ai întoarce
Drum de busuioc ți-aș face,
Ți-aș semăna ochișele,
Da cum le-oi privi de jele!
Cine pleacă în cea țară,
Poate să se-ntoarcă iară.
Cel ce merge în ceea lume
Nici s-aude de-a lui nume.

Cătunul RĂPCIUNI *(MOLDOVA)*

III

Pe cea coastă mohorîtă
Pare-o oaste rătăcită,
Dar nu-i oaste rătăcită,
Ci-i Marița logodită
Dar cu cine-a logodit?
Cu pămîntul înegrit,
Ș-apoi sufletul și-a dat
Crucii, cărei s-a-nchinat.

Comuna BICAZ *(MOLDOVA)*

IV

Bucură-te mănăstire,
Că frumoasă floare-ți vine,
Da nu vine să-nflorească,
Ci vine să vestejească.
Draga mamei, Măriucă,
Tu ești mîndra floricică,
Tinerică fără nume,
Și nepitrecută-n lume.
Că mama te-a logodit
Cu pămîntul înegrit
Și apoi te-a cununat
Numai cu scînduri de brad.
Spune nouă, Măriucă,
Mîndră floare tinerică
Cine ți-or fi vornicei?
Vornicei, doi păltinei.
Cine ți-or fi conacari?
Conacarii, doi tei mari.
Lăutari fără lăute,
Cum vor sta cu toate mute,
Cuscrele tot despletite
Pentru tine așa gătite.
Nunile de tot mîhnite
Și cu toate amărîte.
Decît mi te logodeam,
Mai bine te prohodeam.
Decît mi te cununam,
Mai bine otravă-ți dam.
Sărmana inima mea,
Multă jale are ea;
Mult'ăi plină de amar
Ca Prutul din mal în mal.
Eu o fiică c'am avut;
Ș'a mea inimă mi-a rupt;
Că era la mama una,
Precum e pe ceriu și luna.
A fost una la părinți,
Ca și luna între sfinți,
Roagă-te la sîntul soare
Să nu meargă așa tare,
Că mi-e jale de tot mare.

Scanned with OKEN Scanner

Vremea ţi-a venit,
Ciasul c'a sosit
De călătorit,
În negrul pămînt,
La morţi în mormînt.
Nu ştiu drumurile's rele,
Ori vămile poate's grele,
De pe tine nu te lasă,
Să mai vii la noi acasă ?
Măriucă, pentru tine
N'a rămas inimă'n mine,
Puţintică ce-a rămas
Ş'aceea s'a fript şi ars.

Roagă-te la cel pămînt
Cînd te-i duce în mormînt,
Să nu 'nceapă 'n feţişoară
Că-i frumoasă bălăioară,
Şi nici de la prîncenele,
Că sunt tare frumuşele,
Da nici de la ochişori,
Care sunt ca nişte flori
Ş'apoi nici de la guriţă,
Căci ea tare m-i drăguţă.
Cine-acum te-a cununa ?
Popa cu cadelniţa,
Dascalul
Cu sfeşnicul !

Comuna STĂNILEŞTI *(MOLDOVA)*

V

Draga mamei fată mare,
Tu eşti mîndră ca o floare.
Tinereţe ce-ai avut,
Cu amar le-ai petrecut,
Cine merge 'n ceea lume,
Nici s'aude de-a lui nume,
Înapoi nici că mai vine,
Să ne spuie dacă-i bine.
Bună casă c'ai avut
Şi ea nici că ţi-a plăcut ;
Acum alta ţi-ai făcut,
Fără uşi, fără fereşti,
În ea ca să vieţuieşti.
Fără pari, fără nuiele,
Plină toată tot de jele ;
N'are uşi de ieşit,
Nici fereastră de privit,
Nici nu-i voie de grăit,
Nu's nici flori de înflorit,
Nici boboci de'nbobocit,
Numai loc de vestejit,
Ţi-ai pus trupul la pămînt,
Sufletul la duhul sfînt,
Ochişori la mucezit,
Şi faţa la putrezit.

Roagă-te la gropniceri,
Şi pe la cei secrieri,
Să-ţi lese două fereşti
Tu prin ele să priveşti,
Inima să-ţi răcoreşti.
Ş-apoi ţie ca să-ţi vie
Mirosul de la tămăie.
Poate sunt vămile grele
De nu poţi trece prin ele,
Ori porţile sunt tari,
Ori dealurile mari,
De nu-i voie de venit,
Nici la mine de privit.
Ori cărările 's spinoase,
Ori drumuri părăginoase,
Nimene că se întoarce,
În cea lume cînd se duce.
Vino măcar într'o sară
De mă strigă păn-afară,
Ţie să mă jeluiesc,
Şi să mă mai răcoresc.
Că de cînd te-am prăpădit,
Sufletul mi s'amărît,
Fără tine's de pierit.

Comuna STĂNILEŞTI *(MOLDOVA)*

Scanned with OKEN Scanner

Tinerelule,
Voinicelule,
Ce vînt te-a bătut
De te-a oborît,
Cu trupul la pămînt,
Ochii la duhul sfînt,
Fața la răsărit,
De stai înțepenit ?
Vîntul de la munte
Cel cu junghiuri multe,
De oboară [1] voinici
Ce merg pe potici.
Casele le pustiesc
Și neveste despărțesc,
Că pe unde a lovit
Casele le-a pustiit,
Pe copii a sărăcit
Pe femei a văduvit.
Mă mir Doamne, ce-am greșit,
De mine l-ai despărțit,
De pe lume l-ai pornit
Inima de mi-ai zdrobit.
De te-ai duce, duce, duce
Și tu dacă îi ajunge
Pe la vreun suiș,
La vreun coborîș,
La verde podiș,
Să-ți faci ochii roată,

VI

Să cați în cea zloată,
C'acolo sînt cete,
Tot cu mîndre fete.
Cete de flăcăi
Cu toții holtei,
Și neveste tinerele
Tot ca niște rîndunele
Și de-or întreba de mine
Să le spui lor că mi-e bine,
Dimineața, cînd mă scol
Și privesc la cel ocol,
Atunci eu de jale mor
Și la tine-aș vrea să zbor.
Merg la coșă să beau apă,
Lacrimile mă adapă,
Dau cu mîna pe obraz.
Lacrimile se fac laz,
Că mă văd că-s de necaz.
Nu e an și nu e lună
Ca să am inimă bună,
Nu e zi și nu e ceas
Eu de plîns ca să mă las.
Scoală, scoală și mi-i spune
Ce durere te răpune,
De nu poți veni la mine,
Să mă vezi cum fără tine
Eu trăiesc tot în suspine !

Comuna STĂNILEȘTI *(MOLDOVA)*

Dragul mamei fecioraș,
Mîndru ca un toporaș,
Cînd mămuța te-a făcut
Mare bine i-a părut.
Să scoți plugul din ocol
Să-l duci drept la cel ogor.
La ogor cînd te-ai pornit,
Moartea mi te-a întîlnit,
Înapoi mi te-a-nturnat
Și de noi te-a străinat.
Cu pasul n-ai mai pășit,
Cu gura n-ai mai grăit,
Amar inima mi-ai rupt,
Sufletul mi-ai străbătut.

VII

M-ai lăsat, vîntul mă bate,
De n-am umbră nici de-o parte,
Că de-ai mai avea un frate
Tot m-ar mai umbri de-o parte.
Cîtă jale-i ostenită
Ea la mine-i odihnită.
Bată-te focul noroc,
Cum la mine n-avuși loc,
De mă lași să ard în foc,
Bată-te pustia parte,
Cum de mine șezi departe,
M-ai lăsat, mă prăpădesc
Și amar mă chinuiesc !

Comuna STĂNILEȘTI *(MOLDOVA)*

[1] Culcă (n.n.)

Scanned with OKEN Scanner

VIII

Scoală omule-n picioare
Şi cată cu jale mare,
La cea casă-n depărtare
Cum s-a pustiit de tare.
Lunca toată a-nverzit
Însă noi ne-am despărţit
Şi copii-au sărăcit.
Că copilul fără tată
Înconjoară lumea toată.
Şi la nime el nu-i drag
Ca şi mielul bărăiag,
Pe ce cale s-ar tot duce
El „tătucă" nu mai zice.
Au rămas şi ei, şi eu
În seama lui Dumnezeu!

Comuna STĂNILEŞTI (*MOLDOVA*)

IX

Frunză verde odolean
Măi bădiţă Todirean,
Calcă rar şi-ncetişor
Şi ia seama binişor,
Că la poarta lui Vălean,
Acolo-i un măzărean,
Măzăreanu-i înflorit,
Iarba toat-a-nverzit.
Scoală, scoală Toadere
Să te cînte mîndrele,
Mîndrele, nevestele,
C-acelea te-a fermecat
Cu căđelniţa la cap,
Cu sulcină,
Din grădină,
Cu păr galben din cosiţă,
Cu apă din fîntîniţă,
Cu pană de liliac,
Să nu-ţi mai dai peste leac.
Leacul singur l-ai găsit
Că te-au dus la putrezit.
Tu de cînd mi-ai adormit
Nici o milă n-am găsit
Eu din cotro am umblat
Tot de scîrbă că mi-am dat.
Cîte vînturi se pornesc,
Tot de mine se izbesc.
Nici n-am fraţi, nici n-am surori,
Numai grădina cu flori.
Creşteţi flori, dar nu-nfloriţi,
Mie nu-mi mai trebuiţi;
Creşteţi flori cît gardurile,
Să vă bată vînturile,
Ca pe mine gîndurile.
Trupul meu plin de amar
Ca Bistriţa din mal în mal,
Trupul meu cel plin de scîrbă
Ca Bistriţa din rîpă-n rîpă.
Scoală, scoală Todirean,
Că mi-i trupul plin de-alean.
Scoală, scoală,
Faţa-ţi spală,
Soarele a răsărit
Şi nimica n-a grăit,
Inima mi s-a scîrbit.
Ia pînza de pe obraz
De vezi moartea cu necaz,
Ia pînza de subsuori
Şi vezi moartea cu fiori,
Ia pînza de pe picioare
De vezi moartea milă n-are.

Comuna HANGU (*MOLDOVA*)

X

Dragă mamei Mărioară,
Tu-n mormînt şi eu afară!
Te-am crescut de mititică,
Draga mamei rîndunică,
Nu-i păcat de Dumnezeu
Cît am necăjit şi eu,
Pe cea lume să pornești
Ş-acolo să te oprești!

Scanned with OKEN Scanner

Tată nu-i să te-ncălzească
Nici mamă să te-ngrijească.
Ai zburat din pom în pom
Pîn-la Dumnezeu pe tron
Pe drum umblu ca turbată,
Nebăută, nemîncată,
C-am pierdut ce am avut,
Inima de mi s-a rupt.
Ea era ca şi o floare,
Ce trăieşte cît e soare,
Dimineaţa înflorea
Şi de rouă se umplea,
Dar cînd soarele-a apus,
În pămînt ea că s-a dus,
La loc sfînt că s-a ascuns.
Doamne, Dumnezeul meu,
De-aş avea noroc şi eu,
Să-mi arăţi sfîrşitul meu,
Ca să ştiu de-i bun sau rău.
Să-mi plătesc păcatul greu,
Să ajut vreun sărac,
Sau vr'un gol ca să-l îmbrac.
La tine cînd mă voi duce,
Ştiu bine c-or să m-apuce
Ce-am făcut cît am trăit,
Pe pămînt cît m-am oprit.
La vămi cînd m-or întreba,
Eu din ochi voi lăcrăma,
Şi-n genunchi că voi pica
Domnului că m-oi ruga,
Să mă ierte de păcate,
Cîte le-am făcut pe toate,
Să mă duc la loc frumos,
Plin de flori şi de miros,
Să văd sufletе zîmbind,
Mîndri fluturaşi zburînd,
Îngerii în slavă stînd.

Comuna PĂUŞEŞTI (MOLDOVA)

XI

Nici n-ai mamă, nici n-ai tată,
Par-că eşti lăsat din piatră;
Nici n-ai fraţi, nici n-ai surori,
Par-că eşti lăsat din nori;
Eşti mîncăt tot de străini
Ca iarba de boi bătrîni
Eşti mîncat tot de nevoi
Ca iarbă crudă de ploi.
Tu de cînd ai adormit,
Cu gura n-ai mai grăit;
Scoală de-mi spune ceva
Să-mi răcoreşti inima,
Iarba verde cînd a creşte,
Vină tu de-o pătulеşte.
Florile c-or înflori,
Da mata îi putrezi,
Iarbă verde nu-i călca
Nici rouă nu-i scutura.
Puişorul mi s-a dus
Pe-un drum mare, drept în sus.
Feţişoara lui
Spuma laptelui,
Chicuşoara lui
Pana corbului,
Mustăcioara lui
Spicul grîului,
Ochişorii lui,
Mura cîmpului,
Cum de tu te-ai îndurat
Şi cui oare m-ai lăsat,
Pietrelor ori lemnelor,
Ori negri străinilor?

Comuna SOFRĂCEŞTI (MOLDOVA)

XII

Din jos, despre răsărit
Multe cară s-a pornit,
Mocăneşti,
Dragomireşti,
Cîte-n patru boi cu toate,
Cu podvoadă încărcate.
La mijlocul carelor
Şi a cărăuşilor
Merge-un car acoperit
Cu pohor negru cernit.

Scanned with OKEN Scanner

Multă lume l-a privit
Şi-nainte i-a ieşit.
Şi din gură i-a grăit :
Cărăuşi, ce-aveţi în car ?
Răspuns-au ei cu amar :
Pînză albă şi frumoasă,
Frumoasă şi de mătasă
Şi scîndură pre aleasă,
Să fie mortului casă,
Iar în carul dinainte,
Dumnezeule prea sfinte !
Şede Maica Domnului,
Mîngîierea omului,
Pe un scaun de argint,
Îmbrăcată cu veştmînt,
Mîndru pînă în pămînt ;
Scrie vii şi cu morţii
Şi pe păcătoşi cu toţii ;
Scrie morţii cu cerneală
Şi vii cu rumeneală.
Mă rog Maica Domnului,
Mîngîierea omului,
Nu mă scrie cu cei morţi
Ci mă lasă cu ceilalţi,
Şi mă scrie între vii
Între vii şi libovii.

Comuna CHISIRIG *(MOLDOVA)*

XIII

Cîte flori sînt pe pămînt
Toate merg la jurămînt,
Numai floarea soarelui
Şede-n poarta raiului,
Face loc sufletului
Şi hodină trupului ;
Dacă floarea spinului
Şede-n poarta iadului
Şi tot creşte şi-nfloreşte,
Multe suflete-amăreşte.
Aseară o săptămînă
Mergea moartea prin grădină
Cu dragul mamei de mînă.
Mîndre flori el culegea,
Smocurele le făcea,
La stele că le punea,
Albă lună le zărea
Şi cu drag mi le privea ;
Le-arăta şi celui soare
Că să-l puie în picioare,
Dar moartea l-a amăgit
De la noi că l-a răpit
De pe pămînt l-a pornit.

Cătunul SECUL BUHALNIŢII *(MOLDOVA)*

XIV

Din jos dinspre răsărit
Frumos brad că s-a ivit,
Cu vîrf'nalt pînă la ceri
Pînă-n ceri şi-n luciferi,
Cu ramuri pînă-n pămînt,
Aşa alte nu mai sînt.
La tulpina bradului
Peste floarea cîmpului
Este-un pat mare rotat
Cu flori mîndre presărat ;
De pe pat ce înverzeşte ?
Iarbă-n floare se zăreşte.
Peste iarbă
Cergă dalbă,
Peste cerg-o periniţă
Toată e cu flori albuţe
Dar pe pat cine-i culcat
Cu flori tot amestecat ?
Şede-n pînză ghivizie,
Ce-a fost giuruită mie
Din mica copilărie.
Iaca el cum s-a culcat
Înapoi nu s-a sculat.
Meleagurile-am umblat,
Leacurile ţi-am căutat ;
Leacuri eu nu ţi-am găsit
Şi tu stai înţepenit.
Dar la capu-i ce se vede ?
Moartea şi cu cucul şede ;
Iar moartea cea grabnică,

Scanned with OKEN Scanner

Grabnică și jalnică,
Și cucul prevestitor
Și de noroc gîcitor,
Amîndoi că se mustra,
Moartea așa îi grăia :
— Ascultă, ce te rog eu,
Dă-mi tu mie glasul tău,
— Ba eu glasul nu ți-oi da,
Nici măcar te-oi asculta,
Că pe unde-i glas de-al meu,
Ai văzut și văd și eu,
Vin fetele
Cu florile.
Ciobanii cu oile,
Nevestele
Cu pînzele,
Bărbații cu plugurile ;
Dar pe unde-i glas de-al tău ;
Ai văzut și văd și eu,
Că de moarte se gătesc,
Casele se pustiesc,
Copii se sărăcesc,
Femeile vădănesc.

Comuna BICAZ (MOLDOVA)

XV

Fluturaș
Din nouraș,
Unde mergi și cui mă lași,
Amărîtă,
Ne-adormită
Și de tine-n veci lipsită ?
Eu aice pe pămînt
De-acum bună nu mai sînt.
Un foc mare și nestins
Și de dorul tău aprins,
Amar inima îmi frînge
Și sufletul mi-l străpunge.
Fluturașul meu iubit
Tu te-ai dus la putrezit
În mormîntul înegrit,
Și de lacrimi tot stropit,
Ca și floarea cîmpului
Din fața pămîntului,
Ce de coasă s-a cosit
Sau piciorul a zdrobit.
Dacă Dumnezeu ar vrea
Să-mi scurteze viața mea,
Să mă duc pe-alăturea
Cu drăguțul fluturaș
Îngeraș de copilaș,
Cărărușa i-aș plivi,
Și de iarbă,
Și de nalbă,
Ca să-mi vie mai degrabă.
L-aș împodobi cu flori,
Cu rouă plină din nori.
Dragul mamei pui străin
M-ai lăsat în dor și chin.
Tu te duci pe ceea lume,
Unde nu te știe nime.
Ai lăsat mamă duioasă
Cu inima friptă, arsă.
Moarte, moarte, unde ești
În ce parte locuiești ?
Tot te strig, dar nu m-auzi,
Și nimica nu-mi răspunzi,
Ia-mă, ia-mă și pe mine
Că mi-a fi cu mult mai bine,
Lîngă copilaș mă pune,
Să trăiesc iăr-de sfîrșit,
Căci eu mult l-am mai iubit.

Comuna PĂUȘEȘTI (MOLDOVA)

XVI

Dragul mamei băiețel,
Tu ești mîndru voinicel.
Uită-te la mămuțica
Și privește rîndunica
De prin țări cum a venit
Și la noi cum s-a oprit.
Toporașii toți sînt verzi
Numai tu nici că-i mai vezi.
Florile c-or înflori
Dară tu îi putrezi,

Scanned with OKEN Scanner

De la noi că te-ai pornit
Tu pe toți ne-ai amăgit
Moarte, moarte-nșălătoare
De inimi sfîșietoare.
Pe unde ai venit,
De l-ai amăgit
De mi l-ai răpit ?
Pămînt întunecat,
Cum tu de te-ai îndurat
Copilul de mi-ai mîncat !

Comuna LAZA (*MOLDOVA*)

XVII

Scoală, scoală, voinicel,
Dragul mamei tinerel,
Și te utiă tu la mine
De privește cum îți vine,
Toată ceata preuțască
De la noi să te pornească.
Au tare te-ai supărat
Tu pe mama de-ai lăsat
Și de ea te-ai depărtat,
La pămînt întunecat ?
Ziua bună n-ai luat !
De ce dragă nu grăiești
Lîngă tine nu privești,
Cum te plîng surorile
Pe toate cărările,
Cum te plînge cea mai mare
Cu păr galben pe spinare
Cum plînge cea mijlocie
Cu lacrimi pînă-n bărbie,
Cum te plînge cea mai mică
Frunza-n codru se despică,
Pică jos și se usucă.
Scoală, scoală pe picioare
Și iă umbră pe cărare
Pîn-la casa ta din vale,
Ca să-ți vezi tu armele,
Armele și gloanțele,
Că de cînd tu le-ai lăsat
Rugina că le-a mîncat.

Comuna LAZA (*MOLDOVA*)

XVIII

Soțiorule,
Bunișorule,
Unde tu te duci
Și-ncotro apuci,
Cinstea și umbra mea !
Dacă Dumnezeu ar vrea
Să mă iei și pe mine
Să mă puie lîngă tine,
Că ce-s bună pe-astă lume,
Fără sprijin, fără nume !
Primăvara c-a venit,
Pasările c-au sosit,
Dar tu stai înțepenit
Și te duci la putrezit.
Cînd pasările-or cînta
De-arat cine-a căuta,
Brazda cine-a răsturna
Binișor ca dumneata ?
Scoală, scoală într-un cot
Și vezi lumea peste tot,
Scoală-te și mai privește
C-am rămas de izbeliște,
De garduri mă sprijinesc
Pe tot locul mă opresc.
Din cotro vîntul mă bate
Tot mă frige și mă arde.
Bată-te pustia moarte
Cum le vindeci tu pe toate,
Nu ți-i frică de voinic
Că l-ai făcut de nimic,
Ca tine vrednică
Și mai puternică
Nu-i nime pe pămînt,
Numai Dumnezeu cel sfînt !
Plîngeți voi patru pereți
Că de-acum' stăpîn n-aveți,
Plîngeți voi patru unghere
Că n-aveți nici o putere.
Plîngi tu masă,
Plîngi tu casă,

Scanned with OKEN Scanner

Că te lasă
Sănătoasă.
Patru vaci
La feți săraci,
Cu drag aș da eu
Din sufletul meu.

Ba încă și patru boi
Ca să-mi vie înapoi!
Da de-acum n-a mai veni
Nici cu mine n-a grăi.
Căci așa e scris la carte
Ca de el să nu am parte!

Comuna LAZA (MOLDOVA)

XIX

Vine ceata preuțească
De la noi să te pornească,
Pe o cale alungată,
Bat-o focul să mi-o bată!
Ei sosi la o fîntînă
Care are apă lină,
Unde morții toți s-adună.
Acolo să poposești
Și să mi te răcorești,
Că-i fi ostenit
De moarte-ngrozit
De-acolo ai merge, merge,
Și pe urmă ai ajunge
La un păr rotat
Nu de tot uscat,
Sus frunza măruntă
Jos umbra rotundă
Apoi la un pod de piatră
Acolo să-ntrebi de tată,
Iar la podul de aramă
Să-ntrebi tu de a ta mamă.
Tata, mama n-or răspunde
Că n-or mai avè de unde.
Scoală măcar într-un cot
Și vezi lumea peste tot,
Și-mi vorbește trei cuvinte
Să-mi aduc de tine-aminte!
Ia pînza de pe picioare
Și vezi moartea-nșelătoare.
Ia pînza de pe obraz
Și vezi moartea cu necaz.
Cînd te-i duce în mormînt
La morți în negru pămînt,
Ușa tu s-o lași crăpată
Și fereastra destupată
Să mă uit și eu odată.
Veniți, frați, veniți surori
De mă-mpodobiți cu flori,
Și-mi stropiți trupul cu vin
Că mă duc la loc străin.
Drumul ista cine-l face
Înapoi nici că se-ntoarce.
Nu te lua după ape
Că sînt tot ca una toate
Înainte mergătoare
Și-napoi ne-ntorcătoare
Ia-te după sfîntul soare
Luminos și frumos tare,
Că-i'nainte mergător
Și-napoi întorcător,
Merge de la răsărit
Și pînă la asfințit,
Și de la apus
După ce s-a dus,
Merge iar la răsărit
Pîn-la locul cel sfințit;
Numai tu de-acum-nainte
Dumnezeule prea sfinte!
Nu-i mai fi pe-acest pămînt
Și-i sta veșnic în mormînt!

Comuna CHIȚOC (MOLDOVA)

XX

Bucură-te mănăstire,
Că ce puișor îți vine,
Da nu vine să-nflorească,
Ci vine să vestejească.

Garofiță drăgălașă,
Aoleu cea mai frumoasă.
Cînd umblași să înflorești,
Te pornișI să putrezești;

Scanned with OKEN Scanner

A dat vînt şi te-a pălit
Şi moartea te-a amăgit.
Veniţi fraţi, veniţi surori,
Tot cu mănunche de flori
Cu făclii şi lumînări,
Şi mă plîngeţi cu sudori.
Vă uitaţi şi peste groapă,
Vedeţi moartea-ntunecată.
Roagă-te neică de popă
Clopotul tot să ţi-l tragă,
Să răsune văile,
Să s-adune rudele,
Că tu de astăzi te porneşti,
Şi pe toţi ne părăseşti,
Pe o cale-ndelungată,
Unde nu-i mamă, nici tată,
Ci cîntări dumnezeieşti,
Şi cu cete îngereşti
Nu-i nici val şi nici durere,
Ci iubită mîngîiere!

Comuna BREAZA (*VALAHIA*)

XXI

Bucură-te mănăstire,
Că ce voinicel îţi vine
Dar nu vine să-nflorească,
Ci vine să putrezească,
Pe drumul cel de foc,
Şi cel făr-de noroc
Pe drumul,
Cu scrumul,
Pe calea
Cu jalea!
Multe-am tras eu pentru tine,
Bătui calea vai de mine,
Moarte-acum mi te-a pus bine,
Să nu mai trăiesc cu tine.
Ies afară
Dau de scară,
Destulă inimă amară.
Intru-n casă,
Dau de masă,
Destulă inimă arsă
Aoleu bărbatul meu,
Amărîtă rămîn eu!

Comuna COMARNIC (*VALAHIA*)

XXII

Bucură-te mănăstire,
Că ce garofiţă-ţi vine,
Da nu vine să-nflorească,
Ci vine să putrezească!
Tineric-ai fost în lume,
Cum mă urăşti vai de mine,
Şi cum de te îndurai,
Acuma tu de lăsaşi
Fraţii şi surorile,
Grădina cu florile
Spune la cei pocănzei
Să vie, vadă şi ei,
Oi, oi, inimioara mea,
Multă jale are ea,
Cum se arde şi se frige
N-are pe cine să strige;
Că pe cine a avut
L-a mîncat negrul pămînt!
De străini ai prins tu dor,
Dar nu te-ncrede uşor,
Căci dorul de la străini,
Ca gardul cu mărăcini.

Comuna RUDA (*VALAHIA*)

XXIII

Moartea rău te-a amăgit,
De la noi că te-a pornit
În cîntatul cucilor
Pe-nfloritul florilor,
Pe-nverzitul codrilor,
Draga mamei Măriucă,
Ai fost la mama unică,
La cinci fraţi o surioară,

Scanned with OKEN Scanner

Nu te-ai mai sculat de-aseară !
Ochişorii ei
Ca nişte scîntei,
Dalbele mînuţe
Ca florile-albuţe
Erau tipar de Ţarigrad,
Să le tot priveşti cu drag !
Alesăturile ei
Mare cu drag le privei.
Ai trăit tu nelumită,
De toţi ai fost pomenită.
Ca floarea ce înfloreşte
Şi pe urmă putrezeşte,
De nimene smultă,
La cap nepurtată
Şi nemirosită.
Mergi în groapa-ntunecată
Cu lacată încuiată ;
Lacata c-a rugini
Trupul că ţi-a putrezi
Florile or înflori,
Codrii or înverzi,
Numai tu n-o să-nfloreşti
Ci mergi ca să putrezeşti.

Comuna OSTROV (DOBROGEA)

XXIV

N-am gîndit,
N-am socotit,
Că de-acum nu te-oi ura
Ci pămînt ţi-oi măsura
Cu stînjenul în lungiş,
Cu palmele-n curmeziş.
Degeaba te-oi mai striga
Pe la noi tu nu-i mai da.
Pe grea cale te-ai pornit ;
Tu pe toţi ne-ai amărît,
Moartea rău te-a înşelat
Şi în lacrimi ne-ai lăsat.
La venirea cea de-apoi
Atunci ne-om vedea şi noi.

Comuna MĂRLEANU (DOGROGEA)

XXV

Drăguţul meu bărbăţel,
Drăguţul meu sufleţel,
Cînd ţi-o veni dorul,
Să iei drumuşorul,
Să-mi stingi focuşorul.
Astă primăvară,
Cînd ieşiai afară
În revărsatul zorilor,
În cîntatul păsărilor,
În şuieratul vînturilor,
Pluguşorul înjugai,
Neagră brazdă răsturnai,
Şi din gură tu ziceai :
Ţa Plevan
Şi hăis Joian,
Hai cu tata, nu vă daţi
Şi la greu nu mă lăsaţi,
Brazda toat-o răsturnaţi.
Eu cînd te auzeam,
Cu gura nu grăiam
Mă luam
Mă sculam
Şi-n grădină mă duceam,
Floricele sămănam,
Să le poarte fetele,
Fetele, nevestele.
Florile au înflorit,
Bărbatul mi-a putrezit.
Timpul coasei c-a sosit
Şi la cîmp cînd am ieşit
Pe răzoare m-am uitat,
Sufleţelul mi-am strigat :
Spune-mi dragă un cuvînt
Să pot trăi pe pămînt.
Am rămas fără de sprijin,
Singurică făr-de razim.
Valuri mari mă-nvăluiesc,
N-am cum să mă sprijinesc.
Bătută-s de gînduri,
Ca vîntul de dealuri
Ca apa de maluri.

Comuna NICULIŢEL (DOBROGEA)

Scanned with OKEN Scanner

XXVI

Gospodarul meu,
Amar te plîng eu,
Mare vînt mi te-a bătut,
La pămînt te-a aborît, [1]
Cu faţa la răsărit,
De-acum tu m-ai părăsit,
De mine te-ai răzleţit.
Unde mi te porneşti ?
Unde călătoreşti ?
Pe drumuşor de aninä
Mergi în ţară străinä.
Plînge-mi casă
Plînge-mi masă,
Plînge-ţi şi voi uşori, [2]
Că stăpînu-i călător ;
Că de azi în colé
De-acum nu-l veţi mai avé ;
Din cotro vîntul m-a bate
Tot mă frige şi mă arde.
M-a bătut de l-asfinţit
Straşnic m-a mai înegrit,
M-a bătut din răsărit
Inima mi-a ars şi fript.
Ia-n apropi-te de mine,
Să te mai sărut pe tine,
Că de astăzi în colé
Amîndoi nu ne-om vidé
Trupul meu ist plin de dor
Ca şi Nistrul de nămol,
Trupul meu ist plin de jele
Ca Nistrul de petricele,
Trupul meu ist plin de-amar
Ca Nistrul din mal în mal.
Lumina cînd pun pe masă,
Tot întuneric în casă.
Uite mila mea cea dulce,
Văd cu ochii cum se duce,
În cel urîcios pămînt,
Să n-aud nici un cuvînt,
Nici de bine, nici de rău,
Cu atît să mă mai ieu,
Să mai uit din halul meu.
Inimioară cu lăcată,
Cînd te-ai descuie vreodată,
Să te vadă lumea toată,
Cît eşti tu de-nveninată.
Dragii mamei copilaşi,
Fără tată, nici sălaş,
În străini sînteţi rămaşi.

Comuna ISVEŞTII (*BASARABIA*)

XXVII

Bucură-te ţintirime,
Că frumoasă floare-ţi vine,
Da nu vine să-nflorească,
Ci vine să putrezească,
Draga mamei fiiculiţă
Nimic nu zici din guriţă.
Încotro eu de m-aş duce,
Fiiculiţă n-oi aduce.
Dincotro vînt aboreşte,
Faţa mea că mi-o pîrleşte ;
N-am unde mă jălui
Nici unde mă tăinui.
Soarele că asfinţeşte,
Trupuşoru-ţi putrezeşte.
Primăvară că soseşte,
Şi cîmpul că înfloreşte,
Numai fiica mea lipseşte.
Cît e văruţa de mare,
Nu pot merge pe cărare,
De mirozna florilor,
De jalea surorilor.
Cît e văruţa de mare,
Nu pot merge pe cărare,
De mirozna brazilor,
Şi de jalea fraţilor.
Cît e văruţa de mare,
Nu pot merge pe cărare,
De mirozna rujilor,

[1] Culcat (n.n.)
[2] Stîlpi de susţinerea uşilor, ferestrelor (n.n.)

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

De jalea nepoților.
Cît e văruța de mare,
Nu pot merge pe cărare,
De mirozna peliniței,
Și de jalea fiiculiței.
Ia deschide-ți ochișorii,
Și-ți privește frățiorii,
Că de astăzi încolè,
Frățiori nu-i mai avè.
Ia ridică-ți genele,
Și-ți privește verele,
Că de astăzi încolè,
Verișoare nu-i avè.
Mai deschide-ți și gurița
Și grăiește cu măicuța
Spune-i două, trei cuvinte,
Să le ție bine minte.
Pentr-a noastră-nstrăinare
Nici pămîntul roadă n-are!
Măiculița te-a făcut,
Măiculița te-a crescut,
Lutul pămîntului,
Giuruită duhului.

Comuna ROȘCANII (*BASARABIA*)

XXVIII

Bucură-te mănăstire
Că frumoasă floare-ți vine
Da nu vine să-nflorească
Ci vine să vestejească.
Măicuța cînd te-a făcut,
Strașnic bine i-a părut
Cînd a fost la legănat,
Nu știu cin-te-a blestemat,
Pe măicuța de-ai lăsat.
Dorul meu și a matale,
De s-ar face tot pe-o cale,
Să-nflorească tot o floare,
Să-nflorească ruji bătuți,
Cu drag mare să-i săruți.
Cărăruța la fîntînă,
Crește iarbă și sulcină,
Cărăruța la ocol,
Crește iarbă și mohor.
Cărăruța la vecini
Crește iarbă și ciulini.
De-acum numele din casă,
Draga mea are să-ți iasă,
De-acum numele din sat,
Pentru noi s-a'străinat.
Încotro eu m-oi porni
Fiiculiță n-oi găsi;
Încotro eu de m-aș duce
Fiiculiță n-oi aduce.
Dimineața m-oi scula
Păsări mii oi asculta,
Cîntec dulce or cînta
Pe fiicuța or căta,
Florile or înflori
Da fiicuța a putrezi.
Să te rogi la Dumnezeu
Și m-oi mai ruga și eu,
Să te faci floare-nsemnată
Să te cunosc vreodată.
Din fețișoara ta albă
Va crește frumoasă nalbă,
Și din ai tăi ochișori
Răsări-vor mîndre flori.
Și din dulcea ta guriță
Odrăsli-va peliniță,
Ș-or merge fetițele
La strîns pelinițele,
Eu pe-aceste le-oi privi
Și cu lacrimi le-oi stropi.

Comuna DURLEȘTII (*BASARABIA*)

XXIX

Scoală-te mămuță dragă,
Căci e jale-n casa-ntreagă,
Scoală-te de ne privește
Și din gură ne grăiește.
Scoală-te, nu te-ndura,
Pe copii ți-i bucura.
Moartea vai te-a amăgit,
Și de noi te-a despărțit.

Ai pus fața la părete
Ș-ai lăsat băieți și fete,
Te-ai pus astăzi la pământ,
Să nu simți nici leac de vînt
Din a tale sprîncenele
Cum vor crește viorele,
Din ai tăi dragi ochișori
Au să crească alte flori,
Din guriță,
Tămîiță,
Din mînuțe
Flori albuțe,
Iar întregul trupușor
Se va face lutișor.
Scoală-te și te trezește
Și ograda ne-nverzește,
Mîndră iarbă să răsară,
Ca în timp de primăvară.
Bată-te pustia lut,
Mult ești negru și urît,
Că mămuța te-a-ndrăgit,
Lăsînd tot ce-a fost iubit.
Plîng și uși, plîng și ferești,
Că de-acum nu mai trăiești!

Comuna STRAJA (*BUCOVINA*)

XXX

Scoală dragă și ne spune,
Vornicel pe cine-am pune,
Că tu, casă
De mireasă,
Tare mîndră ți-ai gătit
Și-n cea lume ai fugit.
Colo vîntul nu te-a bate,
Nici lumina nu străbate,
Umbră dulce te-a umbri,
Și pămîntul ne-a negri
De la cap și pîn-la brîu,
Ca un negru spic de grîu
De la cap pîn-la picioare,
Nu te-a zări sfîntul soare.
Eu de-aș ști cînd ai veni
Drumul tot ți l-aș prundi,
Prund în poale ți-aș căra,
Doară nu te-ai scutura.
Cît prin tîrguri am umblat
Nici un leac nu ți-am aflat.
La fîntîna lui Ignat
Sînt leacuri de vindecat,
Ș-am săpat, și le-am adus,
Pe fereastră ți le-am pus.
Dar un gangur a zburat,
Cu leacul de vindecat.
Și în aer s-a urcat,
Și-n văzduh el l-a scăpat.
Însă Dumnezeu cel sfînt,
Te-a iertat de pe pămînt.

Comuna TEREBLECEA (*BUCOVINA*)

XXXI

Scoală tată și ne spune
Ce-ai văzut pe ceea lume,
Și ne spune tăiculiță
Unde-i draga măiculiță.
Fă-mă Doamne cu putere
Ca s-alin a mea durere,
Să mă duc pe sub pămînt
Pîn-la tata la mormînt,
C-a să-i spun c-a mea ființă
E-n dureri și-n suferință.
Dar nu vrea să mă primească.
Nici măcar să mă privească.
Cu străini mă pun la masă
Ș-a mea față lacrimi varsă,
Cu străini mă pun la cină
Ș-a mea inimă suspină
Mai străină dar' ca mine
Nu mai este om pe lume,
Chiar și mierla cîntătoare
Are sturzul văr primare.

Comuna CRASNA (*BUCOVINA*)

Scanned with OKEN Scanner

XXXII

La Moldova, la hotare,
Sînt doi nuci cu frunze rare,
Unde vin cucii din țară
Și cîntă de se omoară.
Dar mai jos la rădăcină,
La a nucilor tulpină,
Șede moartea de se strîmbă
Și pe cuci a mustra umblă.
Voi, cucilor cîntători
De soartă prevestitori,
La noi de cînd ați venit,
Ce folos ați dobîndit ?
Folos noi am dobîndit
Lumea toată ne-a privit
Și pe loc ne-a îndrăgit
Și cîntînd ne-a ascultat,
Și nici cum nu ne-a mustrat.
Tu moarte ce-ai dobîndit ?
Lumea toată te-a urît,
Multe case-ai pustiit
Și neveste-ai văduvit,
Și copii ai sărăcit.
Bată-te pustia moarte,
N-ai avè de nimeni parte.
Pe mămuța-ai îndrăgit,
Pe noi toți ne-ai amărît.
Scoală-te mămuță dragă,
Lasă alții ca să meargă
În mormînt întunecos,
Locaș vecinic, fioros !

Comuna STRAJA (*BUCOVINA*)

XXXIII

Trage, trage clopoțel,
Că-ți mai vine-un suflețel,
Trage, trage tot cu jale
Să s-audă pîn-în vale.
Căci așa s-a întîmplat
După cum a fost cîntat,
Cucoveica cobitoare
Și de rău prevestitoare.
Mamă, cum te-ai îndurat
De copiii ți-ai lăsat,
După ei tu n-ai oftat,
Pe-a cui samă tu i-ai dat,
Cine îi va milui,
Și cui s-o mai jălui,
Lemnelor ori pietrelor,
Munților ori codrilor ?
Dimineața s-or scula
Și prin casă or umbla,
Să te vadă undeva,
Să zărească ei ceva.
Ie-mă mamă și pe mine,
Că ți-oi prinde și eu bine.
Eu acolo n-oi trăi,
Ci lumea voi chinui
Care-ntîi se va scula,
Tot în mine-a anina.
De-aș lucra pe sub pămînt
La străini dragă nu sînt.
Cît era mama cu mine,
Toate îmi mergeau cu bine,
De lucram, de nu lucram,
Draga mamei eu eram.
De-aș fi pasăre măiastră,
M-aș uita tot pe fereastră.
De-aș fi pasăre de vînt,
M-aș duce pe sub pămînt,
Pîn-la mama la mormînt.
Dar mămuța m-a simțit
Și-nainte mi-a ieșit,
Ea la mine a cătat,
Și astfel m-a întrebat :
Tu copilă ce-ai pățit,
Și-n pămînt de m-ai găsit ?
Stai mămuță, că-ți voi spune,
Căci vin de pe ceea lume.
N-am venit doară să șed,
Ci numai să te mai văd,
Cu tine să mă-ntîlnesc
Două vorbe să-ți vorbesc.
Bată-te pustia moarte,
N-ai avè de nime parte.
Mult ai fost înșelătoare,
Pe-astă lume trecătoare,

Scanned with OKEN Scanner

Lumea ai cutreierat
Multe suflete-ai luat.
Bucură-te ţintirime,
Mîndru trandafir îţi vine.
Da nu vine să-nflorească
Ci vine să putrezească.

Comuna CRASNA (*BUCOVINA*)

XXXIV

Scoală, gospodarul meu,
De auzi suspinul greu.
Te-ai pus astăzi la hodină,
Lăsînd a ta gospodină.
Da cum de te-ai îndurat,
Şi copiii ţi-ai lăsat ?
Eu de astăzi înainte,
Dumnezeule prea sfinte,
N'oi să am în veci miluţă,
Nici pe mine cu priinţă.
La-nverzitul codrului,
La cîntatul cucului,
La pornitul plugului,
Cine lanul va prăşi,
Şi-n cîmp iarba va cosi ?
Bucură-te mănăstire,
Mîndră floricică-ţi vine.
Da nu vine de-nflorit,
Ci vine de putrezit.

Comuna CUPCA (*BUCOVINA*)

XXXV

Bucură-te mănăstire,
Că ce garofiţă-ţi vine,
Da nu vine să-nflorească
Ci vine să putrezească.
Fost-ai şi tu floricică,
Tînără şi frumuşică,
Dar acum ne-ai părăsit,
Şi rău ne-ai mai amărît,
Moartea mi te-a amăgit.
Ai lăsat cîmpul cu flori
Şi cerul fără de nori,
Tu meri acum în cea lume,
Unde tu nu ai pe nime.
Uite Doamne pe pămînt,
Uite şi la cel mormînt,
Şi vezi moartea ce-a făcut !
Mai priveşte cele flori.
Roagă-te la îngropători,
Ca să-ţi lese trei ferești,
Tu prin ele să priveşti,
Şi pe una ca să-ţi vie
Mirosul de la tămîie,
Pe-alta glas de măiculiţă,
Care-a fost a ta drăguţă,
Pe-alta raza soarelui,
De pe bolta ceriului,
Ca să mi te încălzească,
Faţa să nu-ţi vestejească ;
Spune îngeraşule,
Unde-ţi este mirele ?
În loc de vornicei
Ţi-aducem prăpurei.
În loc de lăutari,
Plătit-am clopotari !
De val şi de păcat,
Pe-astă lume ai scăpat !

Comuna ZĂRNEŞTI
(*TRANSILVANIA*)

XXXVI

Bucură-te progadie,[1]
Mintenaş are să-ţi vie,
Într-un sufleţel,
Mîndru voinicel !
Turturcaua sărmana,
Cînd şi-a pierdut soţia

[1] Cimitir, ţintirim (n.n.)

Scanned with OKEN Scanner

Ea pe altul nu mai ia.
Unde-i apa limpede,
Ea o tulbură și-o bè,
Unde vede apă rece
Ea o tulbură și-o trece ;
Unde e pădurea verde,
Niciodată nu o vede,
Ciunga verde ocolește,
Pe uscată hodinește.

Cînd aude cuc cîntînd,
Ea tună-n codri gemînd,
Tună și se jăluiește
Ca ea-n lume nu mai este.
Unde-aude vînător
Mere și plînge de dor,
Unde-aude pasărea
Și-amărăște inima.

Comuna SILIȘTE (*TRANSILVANIA*)

XXXVII

A intrat moartea-n grădină,
Sub un bob de sulumină,
Sulumina s-a uscat
Moartea-n casă a intrat,
Și pe frate mi-a luat.
Cîte neamuri mi-a mîncat
Și tot nu s-a săturat !
Frățiorul meu,
Drăgușorul meu,
Ți-ai făcut casă de brad
Să trăiești în ea cu drag !
Noi ne-am făcut de grădele

Să trăim în ea cu jele.
Frățiorul meu,
Drăgușorul meu,
Nu te da pămîntului
Tocma-n vremea lucrului !
Unde dragă te-ai gătat
Așa frumos și ciudat ?
Cu haine mîndre de vară,
Tu te duci în altă țară !
Aceea țară e-ncuiată,
Ca o lacătă de piatră,
Să nu mai vii niciodată !

Comuna RĂȘINARI
(*TRANSILVANIA*)

XXXVIII

Floricică înflorită,
În progadie răsădită,
Din inimuța mè ruptă !
Scoală-te fiicuța mè
Că pămîntul nu te ie !
Albele haine leapădă,
Așa nime să te vadă.
Că nu-ți șede bine-așa
Și nici le-a venit vremea,
Pîn-or veni Paștile,
Și-or înflori florile.
Minteni fetele spoiesc
Nu ca tine se gătesc.

Scoală-te fiicuța mè,
Ție bine ți-a ședè,
Cu tatăl tău lîngă tine,
Că așa e mult mai bine.
De ce de-aici ai plecat,
Pe lume nu te-a lăsat ?
Tu acuma ai crescut,
Fată mare te-ai făcut,
Acum pagubă de tine,
Să te duci fiică din lume.
Să te dai pămîntului,
Cînd îi timpul lucrului !

Comuna SILIȘTE
(*TRANSILVANIA*)

Scanned with OKEN Scanner

XXXIX

Da ardă-l focul de grui
N-am picioare să mă sui,
Clopotul trage în vale,
Audă vecinii cu jale!
În țară străin-ai plecat,
Iar pe noi toți ne-ai lăsat
Da gluga nu ți-ai luat,
N-ai nădejde de-nturnat.
Pe cîți moarte-a apucat,
Nici pe unul n-a lăsat.
De pe pămînt i-a țîpat
În cea lume i-a cărat!
M-aș ruga eu de vameși,
Chizești să mă lași,
Să-ți plătesc eu vămile,
Pe unde merg măicuțele.

Comuna SILIȘTE (*TRANSILVANIA*)

XL

Ce stai cu fața-n ceri,
Și cu spinarea-n mări.
Zorile s-au revărsat,
Tu la noi n-ai mai cătat.
Stelele toate-au pierit,
Soarele a răsărit,
Tu nimica n-ai grăit!
Noi la tine ne uităm
Și ție noi ne rugăm,
Să scoți o vorbiță
Din a ta guriță.
Ori ești tu mînios,
Ori ești tare fălos,
Că cu noi vorbești,
Și nici nu ne privești?
Pîn-și floarea soarelui
Ce-i podoaba raiului,
Către soare se întoarce,
Și-apoi după el se duce.
Soare, soare, mă rog ție,
Mie să-mi stai mărturie,
C-am să slobod apele,
Și să-i dau luminile,
Să-i plătesc și vămile.

Comuna PICINIȘCA (*BANAT*)

XLI

Harangu mereu trăgea
Și nimene nu știa,
C-un voinic acum murea!
Toată lumea se mira
Și cu toți la el cura.[1]
Doamne ce rău ți-a făcut
Tu de-aici de l-ai răpit!
În copărșiu[2] *el stă pus,*
Și de la noi ni s-a dus.
Cu toții la el căta,
Ș-apoi cu jale-l cînta:
Doamne ție ne rugăm
Și la tine-ngenunchiem,
Să nu grăbești
Să-l putrezești.
Du-l în poarta raiului
Și-i dă slava ceriului!
Din a lui guriță,
Va crește-o viorită,
Din doi ochișori,
De tot mîndre flori,
Și din perișor,
Mîndru pomușor.
Din doi umerei,
Doi luceferi,
Din a lui trupiță,
Floare de lupiță,
Și din picioruțe,
Două lăstăruțe;
Din a lui mînuțe,
Două, pelinuțe!
Plîngeți uși, plîngeți tereștí,
Că de-acum lor le lipsești!

Comuna PICINIȘCA (*BANAT*)

[1] Alerga (n.n.)
[2] Coșciug, sicriu (n.n.)

Scanned with OKEN Scanner

XLII

Ia sama bătrîne bine,
Tu cînd te vei porni mîne,
Ce pe-o cale-ndelungată,
Şi-napoi neînturnată,
Este-o lină de fîntînă,
Şi un scaun de hodină.
Acolo mi te opreşte,
Acolo te hodineşte,
Şi cu Sanda voroveşte,
Şi de fiică-i povesteşte
Cum ea, Doamne! rău trăieşte,
Pe pămînt se chinuieşte.
Singur-a rămas săracă
Fără maică, fără taică!

De nu vii ziua să şezi
Vin' barim noaptea s-o vezi.
De cînd bătrîne te-ai dus,
Faţa la pămînt a pus,
S-a negrit şi s-a uscat,
Gălbeneal-a căpătat.
Cum ea Doamne s-a cînta,
Tot din glasul cucului,
Cum ea Doamne s-a purta,
Tot din portul corbului.
Plîngi tu masă, plîngi tu casă,
Că bună gazdă vă lasă,
Plîngeţi voi patru păreţi
Că singurei rămîneţi.

Comuna MICALACA (*BANAT*)

XLIII

Draga mea lumină-aprinsă,
Cum bătu vîntul ş-o stînsă,
Scoală maică, nu dormi,
Ci mă-nvaţă a gîndi,
Cui ne laşi pe astă lume,
Singurele fără nime,
Nu ţi-i maică ţie jale
Că laşi fiicuţele tale,
Pe brînca străinilor?
Fără mila maicelor.

Fetele fără măicuţă,
Toate sînt fără miluţă.
Şi n-au cine le-ntreba
Mîncat-aţi ceva, au ba?
Vină maică la luna,
Şi-mi vezi mie ţineala.
Că de cînd tu m-ai lăsat,
M-am negrit şi m-am uscat
Şi milă n-am căpătat!

Comuna MICALACA (*BANAT*)

Aceste bocete le-am putut aduna în deosebitele ţări locuite de români, şi dacă ele nu sînt mai numeroase, aceasta provine din cauza că cele mai multe se aseamănă între ele, încît o colecţie mai întinsă n-ar înfăţişa decît repetări necontenite de idei, de fraze şi chiar de cuvinte; ceea ce se poate observa chiar în bocetele ce le-am cules. Pretutindeni vedem moartea zugrăvită ca o înşelătoare care fură oarecum pe mort din braţele rudelor lui, pretutindeni vedem desenat adeseori cu multă putere contrastul între natura ce înfloreşte şi omul ce se pierde. Această asemănare este caracteristică formei poeziei poporane, care totdeauna ia un caracter tipic. Ea răscumpără însă repetările sale prin frumuseţea neasemănată a ideilor exprimate, care sînt tot atît de simple ca şi măreţe şi adînci; se vede că întrînsele nu este multă artă, dar că simţirea ce le-a dictat este pornită din adîncul inimii.

Scanned with OKEN Scanner

Pe unele locuri întîlnim și ideea cea înaltă a nepieririi materiei, îmbrăcată într-o formă duioasă, cînd bocetul vede, în viorele, sprîncenele ; în tămîiță, guriţa ; și în peliniţe, mănuţe.

Frumuseţea originală a acestor creaţiuni poetice ale poporului român a fost preţuită și în străinătate, traducîndu-se în limba germană mai multe bocete [1] din colecţiunea noastră, recunoscîndu-se meritele lor poetice într-o critică publicată în gazeta literară ce apare în Lipsca „*Magazin für die Literatur des Auslandes*", nr. 38, din 18 sept. 1880.

Însemnarea alfabetică a unor cuvinte ce se află în bocete, și a căror înţeles nu este cunoscut îndeobște :

Alean — scărbă
Bărăiag — fără mamă
Brăncă — mînă
Cură — aleargă
Cîntă — bocea
Ciungă — creangă
Coparşiu — sicriu
Gătat — gătit
Grădele — nuiele
Grui — deal
Harang — clopot
Libov — iubit
Lupiţa — floare mohorîtă
Măzărean — floare
Mintenaş — îndată
Minteni — îndată
Meri — mergi
Odolean — o plantă
Progadie — ţintirim
Pohor — ţol
Rotat — frumos
Slobozi apele — a da de pomană
Sulumina — un arbore
Trupiţa — trupuşor
Tună — intră
Ţineală — trai
Ţîpat — aruncat.

[1] Colecţiunea bocetelor adunate aici a fost publicată mai întîi în *Convorbiri Literare*, din anii 1879—1881.

Scanned with OKEN Scanner

Cîntecul cununei [1]

Printre rămăşiţele cele mai interesante ale antichităţii păstrate ca nişte mărgăritare în scoicile lor de către poporul român, se înseamnă mai ales sărbătorile privitoare la agricultură. Pînă acum, la noi, se cunoaşte, mai cu seamă *Colinda cu pluguşorul*, în care se descrie cu culori foarte vii fericirile agricultorului.

În călătoriile ce am făcut în anul acesta în Transilvania, am descoperit, pe cît cred, o nouă rămăşiţă a datinilor vechi păstrate despre sărbătorile zeiţei *Ceres* şi anume *Cîntecul cununei.*

Zeiţa Ceres, *Demeter* a grecilor, era una din zînele cele mai populare ale romanilor şi era celebrată în mai multe sărbători, din care cele mai însemnate erau două. Cele dintîi cădeau în luna aprilie şi se numeau *Cerealia* sau *Ludi Cereales.*

Ideea lor fundamentală era întemeierea agriculturii cu mitul grecesc a răpirii *Proserpinei* de către Pluton. Ele se celebrau cu cîntări şi dansuri. A doua sărbătoare a Ceresii, care era celebrată mai ales de femei, cădea în luna august. Aceasta amintea regăsirea Proserpinei de către Ceres, în care femeile îmbrăcate în alb şi împodobite cu cununi de spice coapte aduceau zeiţei, care de asemenea era împodobită cu cununi de spice, jertfele celor dintîi roade ale pămîntului.

Mai tîrziu, se întemeia la Roma o altă sărbătoare a Ceresii în luna octombrie, numită *Ieiunium Ceresis,* care corespundea cu sărbătoarea *Tesmoforiilor* la greci. La sfîrşitul acestei serbări, se obişnuia a se face nişte libaţiuni cu apă, aruncîndu-se de aceasta către răsărit şi către apus [2].

La strînsul grînelor, în unele părţi ale Transilvaniei, mai ales în împrejurimile Sibiului şi ale oraşului Alba Iulia, se obişnuiesc nişte petreceri populare, în care, după cum cred, oricine va regăsi urme despre vechile serbări ale zeiţei Ceres.

Aşa, îndată ce se strîng de pe cîmp grînele şi se aşază în clăi, toţi secerătorii, bărbaţi, femei şi copii, împletesc din cei mai frumoşi snopi de grîu o cunună mare, pe care o duc la stăpînul lor cu mare veselie în dansuri şi cîntări. Stăpînul le deschide porţile, îi primeşte cu mare bucurie şi le

---

[1] Publicat în: *Convorbiri literare*, Iaşi, 14, nr. 8 din 1 noiembrie 1880, pag. 306.

[2] Vezi L. Preller. *Römische Mytologie*, Berlin, 1858, pag. 432 şi urm. şi F. Lübker *Reallexicon des Klassischen Altertums*, Leipzig, 1874, pag. 309.

Scanned with OKEN Scanner

dă de mîncat și de băut și apoi zvîrle cu apă în fete. Cununa o ia apoi stăpînul și o păstrează pînă la anul viitor, cînd atunci își seamănă pe ogor grîu din spicele din care e făcută cununa.

Cîntecul cununei, putem zice că este același pretutindeni pe unde este obiceiul a se face cunună, variante mai nu are, afară de cîteva cuvinte schimbate pe ici, pe colea.

Noi dăm aici acel cîntec, așa după cum l-am auzit cîntat de mai multe femei, fete și flăcăi în comuna Rășinari, lîngă Sibiu.

Stăpîne, stăpîne,
Gată-mi-te bine,
De vin și de pîine
Că cununa-ți vine.
Și nu te întrista
Că-s holdele rare
Da la spic îs mare.
Și Domnu-ți va da
Stogul cît casa,
Snopul ferdela[1]
Claia găleata
Pita cît masa
Mănunchiul capul[2]
Ca iarbi ovăzul
Stăpîneasa noastră
Tînără frumoasă
Pune cina-n masă
Și roagă pe taica
Roagă și pe maica
Ca să nu mă dare,
După ăl din deal
Că-i cu grîul rar,
Cu iarba potbeal[3]
Ci ca să mă dare
Ne rugăm noi tare
După ăl din șes
Că-i cu grîul des
Tu soare rotund
Treci dealul curînd.
Și nu te-or blestemare
Și nu te-or chemare
Robii cîmpilor
Iobagii domnilor
De către Cergău
Vine un nor greu
Dar nu-i nour greu
Că-i bădițul meu
Pe lîngă cel rîu
Cu secera-n brîu.
Grîu a secerat
În clăi l-a cărat.
Stăpîne, stăpîne,
Mulțămimu-ți bine
De vin și de pîine
Să fii sănătos,
Ne rugăm frumos!

[1] Raniță.
[2] O măsură, aproape o litră.
[3] Iarbă deasă.

Scanned with OKEN Scanner

Datinile la nunți ale poporului român din Macedonia[1]

În călătoria ce am făcut în Macedonia în vara anului 1882, m-am interesat între altele și de a cerceta obiceiurile pe care românii din această țară le pun în practică la deosebitele întîmplări mari ale vieții, din care expunem deocamdată pe acelea privitoare la nunți.

Cele mai multe din obiceiurile ce le voi descrie le-am văzut la o nuntă din comuna Kruşova[2], la care am fost invitat și am petrecut tot timpul, altele le-am aflat din convorbirile avute cu femei bătrîne, cunoscute ca cele mai credincioase păstrătoare ale obiceiurilor străbune.

Se înțelege că obiceiurile, arătate în această scriere, formează numai o mică parte din numeroasele datini ce se observă la nunțile din acele locuri.

La românii din Macedonia nu e hotărît la ce vîrstă trebuie ca părinții să-și logodească fiii lor; s-au văzut multe familii logodindu-și copiii încă din fașă.

De la vîrsta de 12 ani, fetele se pot mărita, iar flăcăii, de la 18 ani.

În Pind este obiceiul ca fetele să nu se mărite pînă ce nu împlinesc 20 ani.

Părinții, atît ai fetei, cît și ai flăcăului, hotărăsc logodna, cu cine vroiesc ei, fără a întreba vreodată pe fiii sau fiicele lor dacă consimt și ei; de multe ori cei logodiți nu se văd decît în ziua cununiei, fiindcă nu cutează a se opune voinței părinților.

Logodna se face în modul următor: părinții flăcăului trimet la părinții fetei unul sau mai mulți petitori care *dau semnul*, adică, duc un inel legat cu o cordea (panglică) vînătă sau *alică* (roșie) și mai multe monezi de aur.

După ce părinții flăcăului și ai fetei s-au înțeles între ei a se face logodna, urmează schimbarea inelelor, care se face numai între părinți, fără ca viitorii soți să ia parte la această ceremonie.

În timpul cînd se face schimbarea inelelor, se dă cu pușca la casa logodnicului, iar de la casa logodnicei se împușcă asemenea ca semn de răspuns.

---

[1] Publicat în: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 1, vol. 2, 1883, p. 417—425.

[2] În acea comună am fost în gazdă la dl Cionescu, profesor la școala română de acolo, care m-a primit cu multă dragoste.

Scanned with OKEN Scanner

În genere, logodnele se fac seara și cei invitați se duc și se întorc cu torțe aprinse, fiind însoțiți de multe ori și de *ghifți* [1] (lăutari), urînd fiecare unul după altul: *să baneadză, să încherdisască și nă oară tră eta* — să trăiască, să se folosească și această logodnă să fie o dată pentru toată viața.

Cîteodată însă, foarte rar, oaspeții roagă pe părinții fetei ca să le-o arate, cînd atunci *îi fac meastere*, adică îi dau fiecare cîte un ban de aur, sau alte daruri femeiești, inele, cercei, iar ea, spre mulțumire, sărută mîna la toți, fie bărbați, fie femei.

În Pind, pe lîngă aceasta, mai e obiceiul să se aducă la casa logodnicii o *pede* (lipie) mare, înfrumusețată cu deosebite desenuri încrustate, făcute în aluat cu vîrful cuțitului mai înainte de a se pune la copt, precum și un *pagùr* [2] cu rachiu, avînd legat de el mai multe *mahmudele* [3]; *pedeaoa* se învelește într-un șervet și se pune pe capul unei fete care intră în ogradă cu ea, după aceea se aduce și din partea logodnicei asemenea un *pagùr* cu rachiu și amestecîndu-se apoi rachiul adus de logodnică cu acel adus de logodnic, se cinstesc oaspeții și se pun la masă și după ospătare urează cu toții: *să baneadză.*

După un timp oarecare se fac schimburi de daruri, reciproc, între familia logodnicului și a logodnicei; acele daruri constau din cămăși, colțuni, batiste și alte lucruri mai cu seamă relative la îmbrăcăminte.

În genere niciodată nu se cercetează ce zestre are fata; mai mult încă, în multe comune, precum în comuna Krușova și altele, este oprit prin o dispoziție comunală a se cere vreo zestre de la părinții fetei.

Fata, o dată logodită, trebuie să facă toate chipurile ca să nu vadă, nici să se întîlnească cu logodnicul ei, și dacă din întîmplare îl zărește, atunci pleacă ochii în pămînt și nu se uită la dînsul.

Nunta se face totdeauna duminica; pregătirile încep cu trei zile înainte; așa, joi de dimineață se strîng fetele și nevestele și curăță grîul și orezul și se trimet mai mulți băieți cu căldăruse să care apă de la trei cișmele cu care are a se plămădi pîinea. Vineri se trimet din partea logodnicului caii la pădure ca să aducă lemne și două crengi mari, din care una se pune pe ogeagul casei logodnicei și alta pe ogeagul casei logodnicului și celor ce le-au adus li se dă bacșiș; lemnele aduse servesc pentru a se coace pîinea și a se face bucatele pentru nuntă. Tot vineri spre seară se frămîntă aluatul, cînd femeile cu toate în cor și în unison cîntă cîntecul următor:

Nu va dada s'mi marită,
Ma-ńi[4] dzîțe că escu ńică,
Ńică, ńică ca perdică.
Scoală dado s'mi mărită,
Nu escu feată de nauă ańi,
Di nauă ańi cîlcai tu dzațe,
Ma ńică, nă oară dadă nu mi fațe.

Nu vrea mama să mă mărit,
Ci îmi zice că sînt mică,
Mică, mică ca potîrnichea.
Scoală mamă și mă mărită,
Nu sînt fată de nouă ani,
De nouă ani călcai pe zece,
Dar mică, încă o dată mamă nu mă naște

[1] Egipțieni, adică țigani.
[2] Ulcior de metal.
[3] Monezi de aur turcești.
[4] n se citește *gn* francez și ç ca ț.

Sîmbătă se coace pîinea toată ziua și se pregătesc și cărnurile spre ospătare, iar seara se strîng neamurile atît la casa logodnicei, cît și la casa logodnicului, după ce mai întîi au fost poftiți cu *teșcherele* (răvașe) și se veselesc, bînd, mîncînd și cîntînd din gură, apoi încep și lăutarii și în sunetul muzicii dansează toată noaptea.

În unele comune din Pind este obiceiul ca începîndu-se petrecerea, fetele să se retragă într-o cameră și să pună *ucnaoa* miresei, adică să-i vopsească părul cu un fel de praf numit *ucna*, care îi dă o culoare galbenă; unele își mai vopsesc tot atunci unghile, făcîndu-le roșii și sprîncenele cu *mezi*[1], făcîndu-le negre.

Tot sîmbătă seara mai este obiceiul ca să se trimeată din partea miresei doi băieți cu un *bilbil* (ulcior) cu vin la lăutari, invitîndu-i ca să însoțească pe mireasă cu cîntece cînd se va duce la fîntînă să ia apă. Apoi mireasa cu acea apă, își spală părul, fața și mîinile.

Duminică dimineața se duce la casa mirelui *paea* (zestrea) miresei care se compune din cîteva perne, chilimuri, velinți și o ladă mare plină cu albituri și alte obiecte casnice, care toate acestea se încarcă pe unul sau mai mulți cai, apoi deasupra lor se pun doi băieți mici care merg pînă la casa mirelui; acolo îi scoboară dîndu-li-se cîte un bacșiș.

Înainte de a se duce mirele la cununie, vine bărbierul de-l lă[2], cînd atunci se adună mai multe fete și neveste și cîntă în unison cîntecul ce urmează:

Lă ńi-mi și speală-ńi-mi	*Iă-mă și spală-mă*
La șiopotlu di tru cheare,	*La șopotu de la apus,*
Lă ńi-mi și doaule brață,	*Spală-mi și cele două brațe,*
Ș-luai și ńi arucai tru față,	*Și luai și-mi aruncai pe față,*
Și-ńi vedzui un gione mavromat,	*Și-mi văzui un voinic cu ochi negri*
Cu nel di asîme curat.	*Cu inel de argint curat.*
— Gione, a bre gione,	*— Voinice, bre voinice,*
Multu-ńi ti alavdară,	*Mult mi te lăudară,*
Prot hriscu eștii în hoară,	*Cel întîi argintar ești în sat*
Va să'ți dau un pără di asîme	*Am să-ți dau un ban de argint*
Să poartă 'nveasta di gușe.	*Să poarte nevasta la gît.*

După ce bărbierul a lăut pe mire, începe să-l bărbierească, cînd atunci fetele și nevestele îi cîntă împrejurul lui *cîntecul de sursire*, adică de ras, care este așa:

Ghine ne vińie birberlu	*Bine ne vine bărbierul*
Tra să nî sursască grambelu.	*Ca să ne radă ginerile (mirele).*
Tine birber, ași ńi bănedzi	*Tu bărbier așa să-mi trăiești*
S'nî-l adari mușat, mușat,	*Să mi-l faci frumos, frumos,*
Ti la nun și ti la fărtat,	*Pentru nun și pentru fîrtat,*
Și tră la 'nveastă ma mușat.	*Și pentru nevastă (mireasă) mai frumos*
Ia-ńi mutriți'lu pe sufrundzeale,	*Ia priviți-mi-l la sprîncene,*

[1] Sămînța unui arbore ce face fructe mari ca alunele.

[2] Săpunește (n.n.)

'Ş-pare ca ţerlu cu steale.	*Se pare ca ceru cu stele.*
Ia-ńi mutriţi'lu di pe frunte,	*Ia priviţi-mi-l la frunte,*
Calothie de-a lui părinte.	*Ferice de-al lui părinte.*
Ia-ńi mutriţi'lu di pe nare,	*Ia priviţi-mi-l la nas,*
Calothie de care'l are.	*Ferice de cine-l are.*
Ia-ńi mutriţi'lu di pe dinţî,	*Ia priviţi-mi-l la dinţi,*
Calothie de aţeli părinţî.	*Ferice de acei părinţi.*
Ia-ńi mutriţi'lu di guşe,	*Ia priviţi-mi-l la gît,*
'Ş-pare bilbil[1] cu mănuşe.	*Se pare ulcior cu toartă.*
Ia-ńi mutriţi'lu di pe chept,	*Ia priviţi-mi-l la piept,*
'Ş-pare ca un bilbil alept.	*Se pare privighetoare aleasă.*
Ia-ńi mutriţi'lu di pe brîn,	*Ia priviţi-mi-l la brîu.*
'Ş-pare ca calŭ cu frîn.	*Se pare ca un cal cu frîu.*

După aceea cîntă şi lăutarii acest cîntec, a cărui melodie am pus-o pe note.

CÎND SE RADE BĂRBATUL

După ce bărbierul a sfîrşit de ras pe mire, se întoarce către el şi-i cîntă acest cîntec:

Ţi e muma ţi-e muşată	*Ţie muma îţi este frumoasă*
Ca luceaferlu dimineaţa,	*Ca luceafărul dimineaţa*
Şi aşi lumbriseaste faţa	*Şi aşa străluceşte faţa*
Tistimele chindisită.	*Ca năframa împodobită.*
La tine ńi-avem închisită,	*La tine pornisem,*
Doile în cale ne-adunăm.	*Amîndoi în cale ne-am întîlnit.*
Faţi stră cale s'nu crăpăm.	*Te abate din cale să nu murim.*
Scoate punga di-ńi ţ'u meascu	*Scoate punga şi fă un dar*
Un caragros cu manuşa,	*Un caragros cu veriguţă*
Si'l poartă 'nveasta di guşă.	*Să-l poarte mireasa la gît.*
— Niţi'l voiŭ, miţi'l lăesc	*— Nici îl vreau, nici îl disprefuiesc*
Si bag vula şi'l vulusescu.	*Îi pun pecetea şi-l pecetluiesc.*

După ce mirele s-a gătit frumos îmbrăcîndu-se cu hainele cele mai alese[2], trimete la casa miresei trei *sehădiari* (soli) cu o ploscă cu vin, ca să deie de ştire că vine mirele şi ajungînd acolo, beau din ploscă şi urează zicînd: *„să baneadză, s'ăncherdisască şi turnată la casele voastre si la feciorli şi featele, se hărsească de*

[1] Se mai numeşte şi privighetoare.

[2] Costumul naţional al românilor din Macedonia se compune din: *gemadane* sau *ilecă*, de postav alb sau vînăt, *căndusa* cu găitane albe, *dulumă* cu găitane albe, *sarică* neagră ori albă de lînă cu miţe pe dinăuntru; *talagan*, un fel de manta de lînă neagră cu mîneci lungi necusute şi cu glugă; *tîmbarea* de lînă căprină, un soi de manta cenuşie ori neagră cu *ciori* (şiret) alb împrejur.

Scanned with OKEN Scanner

inimă şi la schunchile tei feciorli şi feate, se ve hărsiţi după inimă voastră", adică: să trăiască, să se folosească, să vie rîndul şi la casele voastre şi la feciorii şi fetele voastre, să se bucure din inimă şi la scumpii tăi feciori şi fete să vă bucuraţi după inima voastră.

După aceea li se dă cîte o *măndilă* (năframă) şi se întorc de grabă la casa mirelui; acolo se cîntă soacrei miresei cîntecul următor:

Eşi soacră ş'asteaptă nora,	*Ieşi soacră şi aşteaptă nora,*
Noră ta cu hiliulu al teu.	*Nora ta cu fiul tău.*
Ghine viñie ghirachina,	*Bine, vine, lebăda,*
Şi casa 'mplină di fărină,	*Şi casa ne umple de făină,*
Di fărină şi di lumină.	*De făină şi de lumină.*

Apoi soacra cîntă:

Depune 'nveastă, depune,	*Scoboară mireasă, scoboară,*
— Nu depun, nu'ñi depun,	*— Nu mă dau jos, nu mă dau,*
Că ñi caftu ţe ñi tăcsişi.	*Căci cer ce mi-ai promis.*

După aceea nuntaşii împreună cu mirele merg călări la casa miresei ca s-o ia, avînd cu ei puşti şi pistoale, precum şi o *flambura* (steag), în vîrful căreia se pune o cruce de lemn, în ale cărei extremităţi se înfig trei mere; apropiindu-se de casa miresei, încep a da din puşti şi pistoale, apoi vine mireasa în faţa nuntaşilor gătită frumos, îmbrăcată cu trei fustane, una mai scurtă decît alta cu cîte trei degete, pentru ca să se poată vedea marginile lor de jos, pe spate cu o scurteică de postav cusută cu fir sau mătase, după puterea ei, pe cap cu *telie* (peteală) albă şi mai rare ori galbenă, dar totdeauna faţa miresei e acoperită cu un *savon* (voal) alb transparent; după aceea se face ceremonia turtei, adică două femei ţin deasupra capului miresei *cănıscul*, adică o turtă mare de aluat şi o altă femeie dindărăt, ţine o carafă cu vin şi scoborîndu-se mireasa în ogradă, la scări i se aşterne un cearceaf alb, pe care ea calcă, în semn de nevinovăţie şi că nu va fi pătată toată viaţa ei casnică.

Cu venirea mirelui la casa miresei, se cîntă mai multe cîntece, din care dăm aici următoarele:

Dado, le, ţe stai nărăită,	*Ce stai mamă supărată,*
Pănă tora nu ţi-am grăită,	*Pînă acum nu ţi-am grăit,*
Cî ţ-ai mintea ñică,	*Ce-ţi ai mintea mică,*
Inima ne hărăsita?	*Inima nebucurată?*
Du-te, dado, s'mi isuseşti,	*Du-te mamă să mă logodeşti,*
Cătŭ s'caftă si le tăcseşti.	*Cît se caută să le promiţi.*
Căt mai mult s'pălăcărseşti.	*Cît mai mult să te rogi,*
Sade lucru ş'bitiseşti.	*Numai lucru să sfîrşeşti.*
Nu ţi-i arşine a le rizile,	*Nu ţi-i ruşine, tu rizilic*
Că-ñi caftă patru ñilie,	*Că-mi cere patru mii.*
Patru ñilie maşi ti strañie,	*Patru mii numai pe straie,*
Alte patru ti gherdane.	*Alte patru pentru salbă.*
Tora, dado, ti a mea căsmète,	*Acum mamă, pentru norocul meu,*

Scanned with OKEN Scanner

Ni-easte nouă adete,	*A ieşit un nou obicei,*
Ş-poartă 'nveastele duvalete.	*Să poarte mireasa toalete.*
Tora, dado nă duńeauă,	*Acuma mamă, este o lume,*
Ş-poartă chiurchiuri cu elmaie	*Se poartă chiurchiuri cu roşu*
Si-aibă gionele tru sevdaie.	*Să aibă voinicul pentru amor.*

Mai este o variantă a acestui cîntec; iat-o:

Fanca ńica, Fanca mare,	*Fancă mică, Fancă mare,*
Fanca ńica şi grămătică,	*Fancă mică şi învăţată,*
Grămătică di sculie;	*Învăţată din şcoală;*
Scoală, lea dado, s'mi isuseşti,	*Scoală mamă, să mă logodeşti,*
Căt si ţi caftă s'nu mutreşti,	*Oricît ţi-ar cere să nu te uiţi,*
Şi-camă si li pălăcărseşti;	*Şi încă chiar să-i rogi;*
— Nu am hilie, ńi-am orfanie,	*Nu am fiica, am copii săraci,*
Patru ńili-şi va ti strańie,	*Patru mii voieşte pentru straie,*
Ş'alte patru ti gherdane,	*Şi alte patru pentru salbă,*
Fustane, dado, di giamfese,	*Rochie de mătase,*
Polca, dado, păn di mese.	*Polca mamă pînă la mijloc.*
Lea dado ţe căftai	*Mamă ce căutai*
Ţe căftai di mi făţeai.	*Ce căutai de mă făceai.*

După ce mirele intră în casa miresei, părinţii lui dau daruri la fraţii şi la rudele miresei, deosebite lucruri, precum colţuni, cămăşi, batiste şi mai cu seamă mai multe perechi de ciubote, iar mirele cu fărtaţii, care sînt trei la număr, scot papucii cu care e încălţată mireasa şi o încalţă cu alţii pe care i-a adus mirele; ea se preface că nu-i primeşte, aruncîndu-i cu piciorul de trei ori, după care apoi, se lasă a fi încălţată.

În Pind mai este obiceiul ca tot atunci neamurile să încingă pe mire cu un brîu roşu.

După aceea mirele împreună cu mai mulţi flăcăi se duce la casa nunului şi acolo îl invită să meargă cu ei acasă la dînsul; nunul încalecă pe un cal, care i s-a adus anume şi aceasta este o mare cinste ce i se face, a nu-l lăsa să meargă pe jos.

După sosirea nunului la casa mirelui, pornesc cu toţii la casa miresei şi acolo se cîntă nunului aşa:

Bună seara nune mare,	*Bună seara nune mare,*
Aestă seară, bună seară,	*Astă seară, bună seară,*
Aestă oste di 'nvărligă,	*Această oaste dimprejur,*
Easte tută ostea a ta,	*Este toată oastea ta,*
Una ńilie şi ţinţi sute.	*Una mie şi cinci sute.*

Tot atunci se cîntă şi fîrtaţilor cîntecul următor:

Bună seara tine fărtate,	*Bună seara tu fîrtate,*
Aesta seară şi bună seară,	*Această seară şi bună seară,*
Fărtate mutreà multu g ine	*Fîrtate uită-te foarte bine,*
Mutreà s'nu ~e-aruşinedzi	*Uită-t' să nu ne ruşinezi,*
Cu aestă oste de 'nvărligă.	*Cu această oaste dimprejur.*

Scanned with OKEN Scanner

Ni-easte nouă adete,	*A ieşit un nou obicei,*
Ş-poartă 'nveastele duvalete.	*Să poarte mireasa toalete.*
Tora, dado nă duńeauă,	*Acuma mamă, este o lume,*
Ş-poartă chiurchiuri cu elmaie	*Se poartă chiurchiuri cu roşu*
Si-aibă gionele tru sevdaie.	*Să aibă voinicul pentru amor.*

Mai este o variantă a acestui cîntec; iat-o:

Fanca ńica, Fanca mare,	*Fancă mică, Fancă mare,*
Fanca ńica şi grămătică,	*Fancă mică şi învăţată,*
Grămătică di sculie;	*Învăţată din şcoală;*
Scoală, lea dado, s'mi isuseşti,	*Scoală mamă, să mă logodeşti,*
Căt si ţi caftă s'nu mutreşti,	*Oricît ţi-ar cere să nu te uiţi,*
Şi-camă si li pălăcărsesţi;	*Şi încă chiar să-i rogi;*
— Nu am hilie, ńi-am orfanie,	*Nu am fiica, am copii săraci,*
Patru ńili-şi va ti strańie,	*Patru mii voieşte pentru straie,*
Ş'alte patru ti gherdane,	*Şi alte patru pentru salbă,*
Fustane, dado, di giamfese,	*Rochie de mătase,*
Polca, dado, păn di mese.	*Polca mamă pînă la mijloc.*
Lea dado ţe căftai	*Mamă ce căutai*
Ţe căftai di mi făţeai.	*Ce căutai de mă făceai.*

După ce mirele intră în casa miresei, părinţii lui dau daruri la fraţii şi la rudele miresei, deosebite lucruri, precum colţuni, cămăşi, batiste şi mai cu seamă mai multe perechi de ciubote, iar mirele cu fărtaţii, care sînt trei la număr, scot papucii cu care e încălţată mireasa şi o încalţă cu alţii pe care i-a adus mirele; ea se preface că nu-i primeşte, aruncîndu-i cu piciorul de trei ori, după care apoi, se lasă a fi încălţată.

În Pind mai este obiceiul ca tot atunci neamurile să încingă pe mire cu un brîu roşu.

După aceea mirele împreună cu mai mulţi flăcăi se duce la casa nunului şi acolo îl invită să meargă cu ei acasă la dînsul; nunul încalecă pe un cal, care i s-a adus anume şi aceasta este o mare cinste ce i se face, a nu-l lăsa să meargă pe jos.

După sosirea nunului la casa mirelui, pornesc cu toţii la casa miresei şi acolo se cîntă nunului aşa:

Bună seara nune mare,	*Bună seara nune mare,*
Aestă seară, bună seară,	*Astă seară, bună seară,*
Aestă oste di 'nvărligă,	*Această oaste dimprejur,*
Easte tută ostea a ta,	*Este toată oastea ta,*
Una ńilie şi ţinţi sute.	*Una mie şi cinci sute.*

Tot atunci se cîntă şi fîrtaţilor cîntecul următor:

Bună seara tine fărtate,	*Bună seara tu fîrtate,*
Aesta seară şi bună seară,	*Această seară şi bună seară,*
Fărtate mutreà multu g ine	*Fîrtate uită-te foarte bine,*
Mutreà s'nu ~e-aruşinedzi	*Uită-t· să nu ne ruşinezi,*
Cu aestă oste de 'nvărligă.	*Cu această oaste dimprejur.*

Scanned with OKEN Scanner

Înainte de a porni mireasa la biserică, rudele ei cele mai de aproape o sărută pe rînd şi-i cîntă cîntecul ce urmează:

Tremura soarele ascapetă,	*Tremură soarele şi apune,*
Tremură inima feateliei,	*Tremură inima fetei (miresii)*
Si- 'mpartă feata di dadă-sa	*Se desparte mireasa de mumă,*
Di dadă-sa, feata şi di tată.	*De mumă, mireasa şi de tată.*
Prănză-mi, dado, prănză-mi,	*Dă-mi un prînz mamă, dă-mi un prînz,*
Aest prânz, prănză-mi,	*La acest prînz, mai ţine-mă la prînz,*
Ca's ńi fug, lea dado, xeanele,	*Ca să scap mamă de străinătate,*
Xeanele, nesciutele.	*De străinătate, de necunoscuţi.*

Afară de acest cîntec obişnuit, femeile mai improvizează şi alte cîntece, care atît mişcă pe mireasă şi pe celelalte rude încît cu toatele încep a plînge, jelind ducerea miresii din casa părintească.

Scoborîndu-se apoi mireasa în ogradă, mirele şi neamurile lui trec pe dinaintea ei şi în treacăt se uită lung la ea, măsurînd-o cu ochii din cap pînă-n picioare, apoi fraţii ei, verii şi alte neamuri de aproape, merg pe lîngă ea, ţinînd-o de braţ unul de o parte şi altul de cealaltă parte, pînă cînd intră în biserică, pentru ca nu cumva să o atingă cineva în cale. Tot atunci încep şi *ghiţţii* (lăutarii) a cînta. De obicei ei sînt în număr de trei, dintre care unul cîntă cu *kemanul* (violina), unul cu *lauta* (un fel de cobză) şi unul cu *dairaoa*; cîte o dată această bandă se completează cu un al patrulea lăutar, care cîntă din *zurna* (surlă).

La cei mai avuţi, pe lîngă aceste instrumente, mai aduc încă diferite instrumente, precum: clarinete, trîmbiţi şi *tumbelechi*[1], cînd atunci neapărat trebuie să fie şi o *timpănă* (tobă mare).

Tot timpul cît merge mireasa la biserică are ochii pe jumătate închişi, nu se uită nici în dreapta, nici în stînga, ci drept în pămînt, are trupul ţeapăn, calcă cu paşi mici şi rari, încît abia se mişcă.

În cele mai multe locuri mireasa se duce călare la biserică şi se întoarce tot aşa.

În biserică, cînd preotul cîntă „*Isaia dănţuieşte*", naşa aruncă orez sau orz asupra norodului, dintr-un ciur ce-l are cu ea; şi cînd lumea iese din biserică se dă cu puştile şi lăutarii încep a cînta.

Ajungînd mireasa la casa mirelui, este întîmpinată la poartă de soacra sa şi de nuntaşi; acolo i se aduce un copil mic de-l ţine în braţe şi-l sărută, apoi un al doilea şi al treilea, pe care-i sărută pe rînd, cînd este să treacă pragul să intre în ogradă, i se dă o farfurie cu unt, şi ea luînd din el cu degetele unge pragul uşerului sus şi jos, apoi în dreapta şi în stînga şi drept ştergar, pentru a-şi şterge degetele, i se dă un caier de lînă, apoi un măr în care se află vîrîte mai multe monede, şi-l aruncă drept în sus şi care-l prinde acela se consideră că are să fie cu noroc; tot atunci, în unele locuri, soacra pune pe capul miresei o turtă şi o ţine puţin, apoi o frînge în două bucăţi.

[1] Un fel de tobă mică.

Cum intră mireasa în casă, neamurile ei încep a cînta:

Sun nă salţe sălţioră	*Sub o salcie, sălcioară,*
Să-şi u lia ginerile subsuoră,	*Să-şi o ia ginerile subţioară,*
S-nă bănedzi lungină;	*Să trăiască lungi ani;*
Ne-aduseşi 'nă ghirachină,	*Ne-ai adus o lebădă,*
Si umplu casa de luńină;	*Şi umplu casa de lumină;*
S-nă bănedzi sor, mărgeacă,	*Să ne trăieşti soro mărgea,*
Si nă umpli casa di harauă.	*Să ne umpli casa de bucurie.*

În Pind, cînd este să intre mireasa în casă, soacra îi aşterne *adimpt* (şăiac) alb, pe care ea calcă, apoi nuntaşii o urează zicîndu-i: *„să băneadză şi incherdu bun, Dumnedzeu să-ţi da lilicele di tru Mai, şi strańile vărnă oara să nu-ţi lipsască“*: „să trăieşti şi noroc bun, Dumnezeu să-ţi dea florile din mai şi straiele să nu-ţi lipsească niciodată“.

În locurile unde este obiceiul ca mireasa să se întoarcă călare de la biserică la casa mirelui, socrul ei, sau un alt bătrîn, o scoboară de pe cal şi tăind chinga de la samar (un fel de şea) îl răstoarnă, în semn că nu-i mai este de trebuinţă, fiindcă mireasa nu va mai încăleca, ci va rămîne în casa bărbatului pentru totdeauna; apoi mireasa cu femeile care o însoţesc se duc într-o cameră aparte, unde vine un băieţel care are tată şi mamă şi apucînd cu dinţii *savonul* (voalul), îl scoate de pe obrazul miresii.

După aceea *ghifţii* încep a cînta şi nuntaşii se pornesc la joc. Dansurile lor mai obişnuite sînt: *armeneasca, tesco, elbasana, ticves, scopianska, cetvorna, sîrbska, ovrescu, ciamcea, sirto, beracia* şi altele[1].

Odată jocul pornit, *se bagă mireasa în cor*, adică se pune în fruntea dansatorilor şi conduce dansul.

Mai toate dansurile românilor din Macedonia sînt un fel de horă, care se joacă însă într-un mod particular; se prind mai multe persoane de mînă sau prin basmale, fără însă a forma un cerc încheiat, ci şirul este încolăcit ca un culbec. Conducătorul dansului face toate figurile jocului dănţuind într-un mod expresiv şi cu mult foc, doi, trei după dînsul îl imită mai mult sau mai puţin, tot restul dănţuitorilor se mişcă liniştit în cadenţă, întorcînd în diverse părţi învîrtiturile şirului.

Cîntecul ce se cîntă cînd se bagă mireasa în cor, este următorul:

Alba si-ńi ti ved lea sor,	*Albă să mi te văd fă soro,*
Că-ńi ti alichişi în cor,	*Că te-ai prins în horă,*
Ta s'nă faţi neauă ficiori,	*Ca să ne faci nouă feciori,*
Doi s'li băgăm prămătari,	*Doi să-i facem negustori,*
Ta s'n-adară fustăńi şi bedeni;	*Ca să ne facă rochii şi blăni;*
Doi s'li băgăm hrisiţi,	*Doi să-i facem giuvaergii,*
Ta s'nă facă neale ş-minghiuşi;	*Ca să ne facă inele şi cercei;*
Doi s'li băgăm picurari,	*Doi să-i facem păcurari*
Ta s'naducă unt şi caş,	*Ca să ne-aducă unt şi caş,*
Doi s'li băgăm gumisari,	*Doi să-i facem spoitori,*
Ca s'alagă di uşe uşe	*Ca să alerge din uşe în uşe*
Ti nă lae căldăruşe.	*Pentru o neagră căldăruşe.*

[1] Toate aceste dansuri şi alte multe cîntece, ce se cîntă în Macedonia, le-am pus pe note pentru pian şi în curînd le voi publica.

Scanned with OKEN Scanner

Melodia acestui cîntec am pus-o pe note şi o dau aci:

CÎND BAGĂ ÎN COR NEVASTA

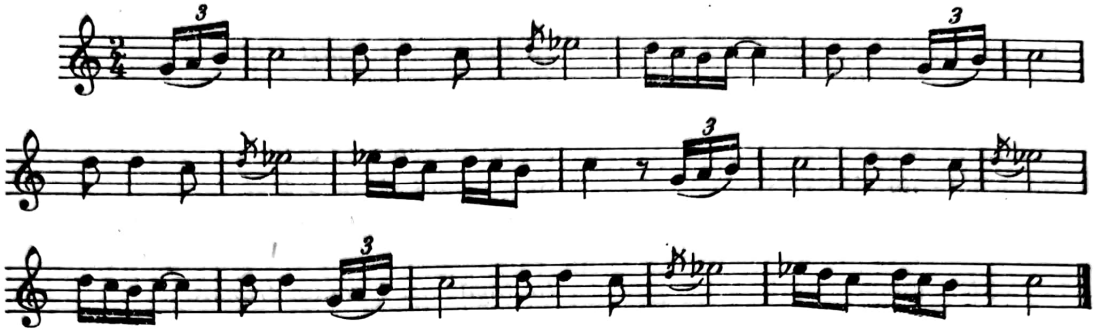

După dans se aşază la masă şi atunci se cîntă mai multe cîntece, din care dăm aci următoarele mai obişnuite:

Iu-ńi irai bre gionle a neu?	*Unde erai voinicul meu?*
Iu ti primnai gionle a neu?	*Unde te plimbai voinicul meu?*
Pît grădina mi primnam,	*Prin grădină mă plimbam,*
Şi di mer-mer ńi alăgam,	*Şi din măr în măr alergam,*
Şi meare-roşie ńi adunam,	*Şi mere roşii îi adunam,*
Tu basmaoa li băgam,	*In basma le puneam*
Şi la vruta li duţeam,	*Şi la iubită le duceam,*
Şi zboare ascunse noi nă zburam.	*Şi vorbe ascunse noi ne spuneam.*
Eşi lea Chie[1] pînă tu obor,	*Ieşi fă Chie pînă-n ogradă,*
Ca să'ţi dzîc un zbor,	*Ca să-ţi spun o vorbă,*
Ńi-u scuseşi mintea din cap,	*Mi-ai scos mintea din cap,*
Ca tu loclu di sor	*Că în loc de soră*
Mine, tine va-s-ti liau	*Eu pe tine am să te iau.*
— Taţi bre, gione, taţi bre frate	*— Taci bre voinice, taci bre frate*
Tine mine nu mi liai,	*Tu pe mine nu mă iei,*
Cî ai afendi di nu ti alasă.	*Tu ai tată şi nu te lasă.*
— Ţi ari 's facă tata neu	*— Ce are să facă tatăl meu*
Cînd mine ńi ti voiu?	*Cînd eu pe tine te vreau?*
Luă-ńi somnul şi mi chinărli	*Mă lua somnul şi amijeam,*
Şi nu putui si dorm.	*Şi nu putui să dorm.*
Ńi-am muşata di viţină,	*Am vecină frumoasă,*
Şi are muma di ş-uă'ngace;	*Şi are mumă şi o ocărăşte;*
Are tată şi nu şi-o alasă,	*Are tată şi nu o lasă,*
Ma di Dumnedzeu ş'u află.	*Numai de la Dumnezeu să-şi găsească răsplată.*
Ia tăxiţili brîn de asime,	*Ia făgăduiţi-i un brîu de argint,*
Poate va si-ş vină:	*Poate că vrea să vie;*

[1] Nume de femeie.

Brîn di asime îi-am tăxită,	*Brîu de argint i-am făgăduit,*
Şi năsa nu vrea s-vină.	*Şi ea nu vrea să vie.*
Are mumă nu şi-u alasă,	*Are mamă şi nu şi-o lasă,*
Ma di Dumnedzeu ş'u află.	*Numai de la Dumnezeu s-o găsească răsplata.*
Ia tăxiţîi flurii[1] multe,	*Ia făgăduiţi-i mulţi flurii,*
Poate va si-ş vină.	*Poate că va veni.*
Şi flurii multi îi-am tăxită,	*Şi flurii mulţi i-am făgăduit,*
Şi iara nu va s'vină,	*Şi tot nu vrea să vie.*
Şi-are tată nu şi-u alasă,	*Şi are tată şi nu o lasă,*
Ma di Dumnedzeu ş'u află.	*Numai de la Dumnezeu s-o găsească răsplata.*
Ia tăxiţîi gione muşat,	*Ia făgăduiţi-i voinic frumos,*
Poate va si ş'vină.	*Poate că va veni.*
Gione muşat îi-am tăxită,	*Voinic frumos i-am promis,*
Ia-u gione iu îşi vine,	*Uită-te voinice că vine,*
Si-alasă muma, şi vine,	*Şi lasă pe maică-sa şi vine.*

A doua zi, luni dimineaţa, noii căsătoriţi se duc de cercetează pe nun, pe fîrtat şi pe soacră, în fine pe rudele cele mai de aproape, avînd şi lăutarii cu ei şi-i invită la masă.

Invitarea soacrei la masă se zice: *ne ducem cu socrul*; cei poftiţi duc la casa noilor căsătoriţi plăcinte şi *bucuvală* (pîine prăjită cu unt) şi *tigani* (un fel de aluat cu unt), apoi se pun la masă şi lăutarii încep a cînta.

După aceea fîrtatul deschide lada miresei şi arată zestrea la cei invitaţi.

A treia zi, marţi, se invită la masă din partea mirelului toate rudele lui cele mai de aproape şi aceasta se zice: *ne ducem cu soia.*

A patra zi, miercuri dimineaţa, noua căsătorită împreună cu mai multe femei şi lăutari se duce la şipot să ia apă cu un vas şi după ce l-a umplut, unge şipotul cu unt, pe care-l ia înadins cu ea; după aceea, întorcîndu-se acasă, aruncă lîngă şipot mai multe monezi şi o pereche de papuci pe care le iau băieţii, care se duc şi ei la şipot strigînd: „*să baneadză 'nveasta*“ (să trăiască nevasta).

Ducîndu-se la şipot se cîntă cîntecul următor:

A lea feata s-ńirdzem tu apă;	*Hai fată să mergem la apă;*
— Duceţi-vă voi, eu nu-ńi vin,	*— Duceţi-vă voi, eu nu merg,*
Dada mine m'isusi	*Mama pe mine mă logodi*
Duminică către seara,	*Duminică spre seară,*
Şi-deade ţinţi ńili flurii	*Şi a dat cinci mii flurii*
Ş'un nel de asime curat.	*Şi un inel de argint curat.*
Inveaşte ti tu caftane	*Imbrăcate cu caftan*
Ş' tivalete de aruzame	*Şi cu botine de lac*
Dimăndate pi un bichiar,	*Comisionate prin un holtei,*
Pi un bichiar ne însurat,	*Pe un holtei neînsurat,*
Ne'nsurat şi ne curunat.	*Neînsurat şi necununat.*

[1] Monede de aur.

Scanned with OKEN Scanner

La șipot se cîntă așa:

Umple soro, vearsă frate,	*Umple soro, toarnă frate,*
Si-li dăm apă a li mușate	*Să-i dăm apă celei frumoase.*
— Nu li seate a li mușate,	*— Nu-i sete celei frumoase,*
Că li foame a li cripate.	*Că-i e foame celei mîncăcioase.*

Întorcîndu-se nevasta de la șipot, i se pun în cale crengi uscate și bolovani de piatră, pe care ea e silită să le dea la o parte; acasă apoi ea începe a lucra cu furca și face plăcinte pentru ca să o vadă bărbatul că e gospodină.

Din cele expuse se vede că obiceiurile macedonenilor la nunți sînt cu totul deosebite de acelea ale daco-românilor, deși unele din ele trebuie să se asemene, ca unele ce au o origine comună romană sau creștină.

SÎRBEASKA

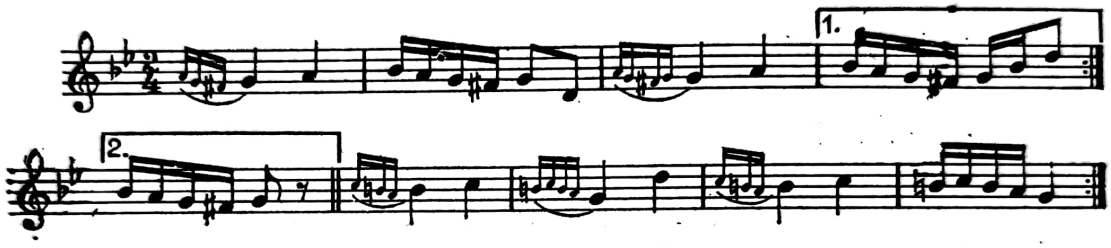

OVRESCU

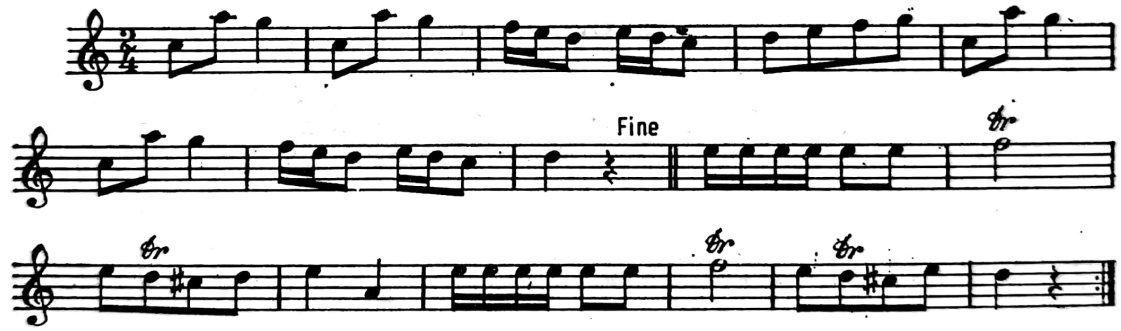

TIKVES

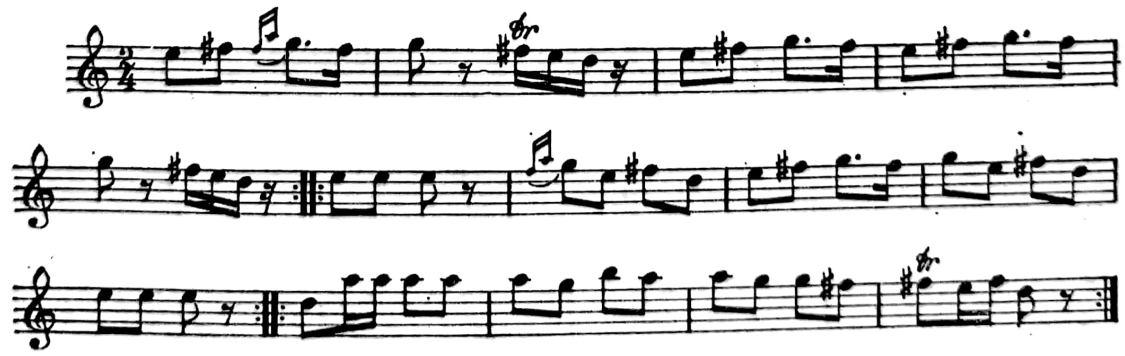

CÎNTEC

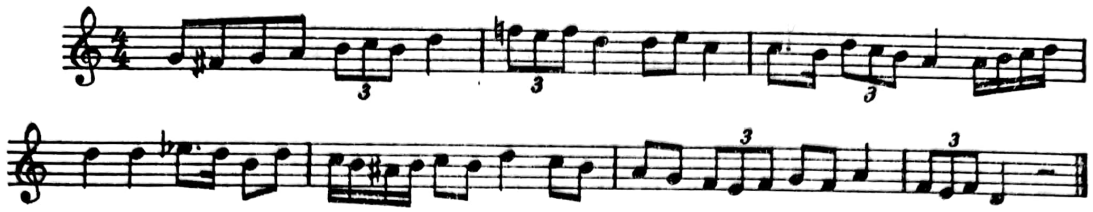

PROICEANCA DIN TROIȚA

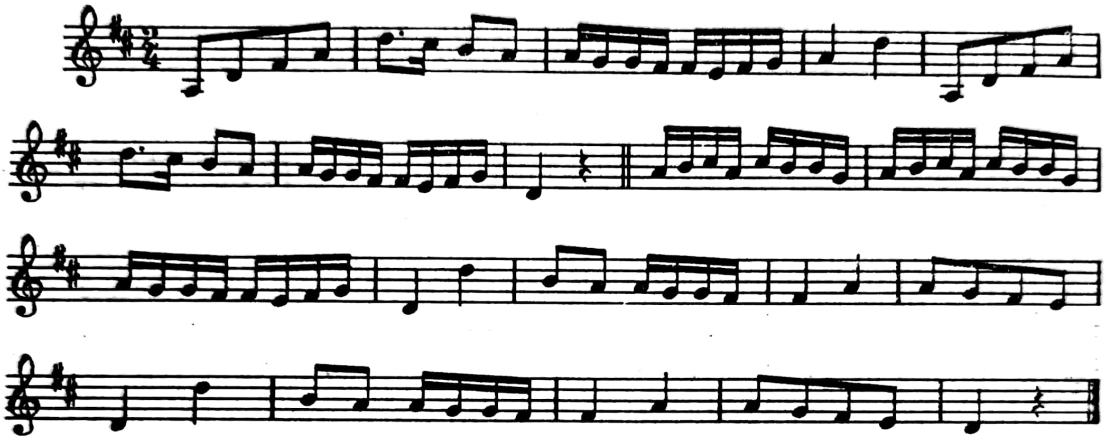

SCOPIANSKA

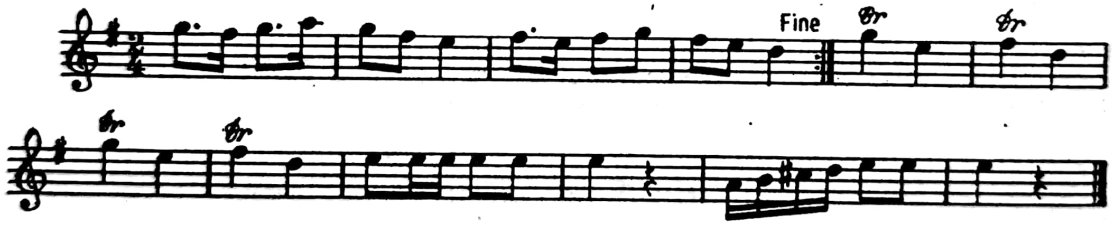

CETVORNA

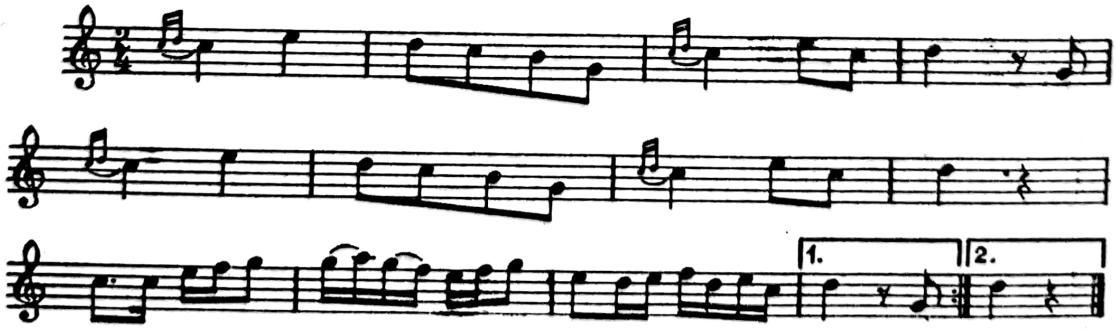

Scanned with OKEN Scanner

MUSICA DE LA TUDORI

Allegretto

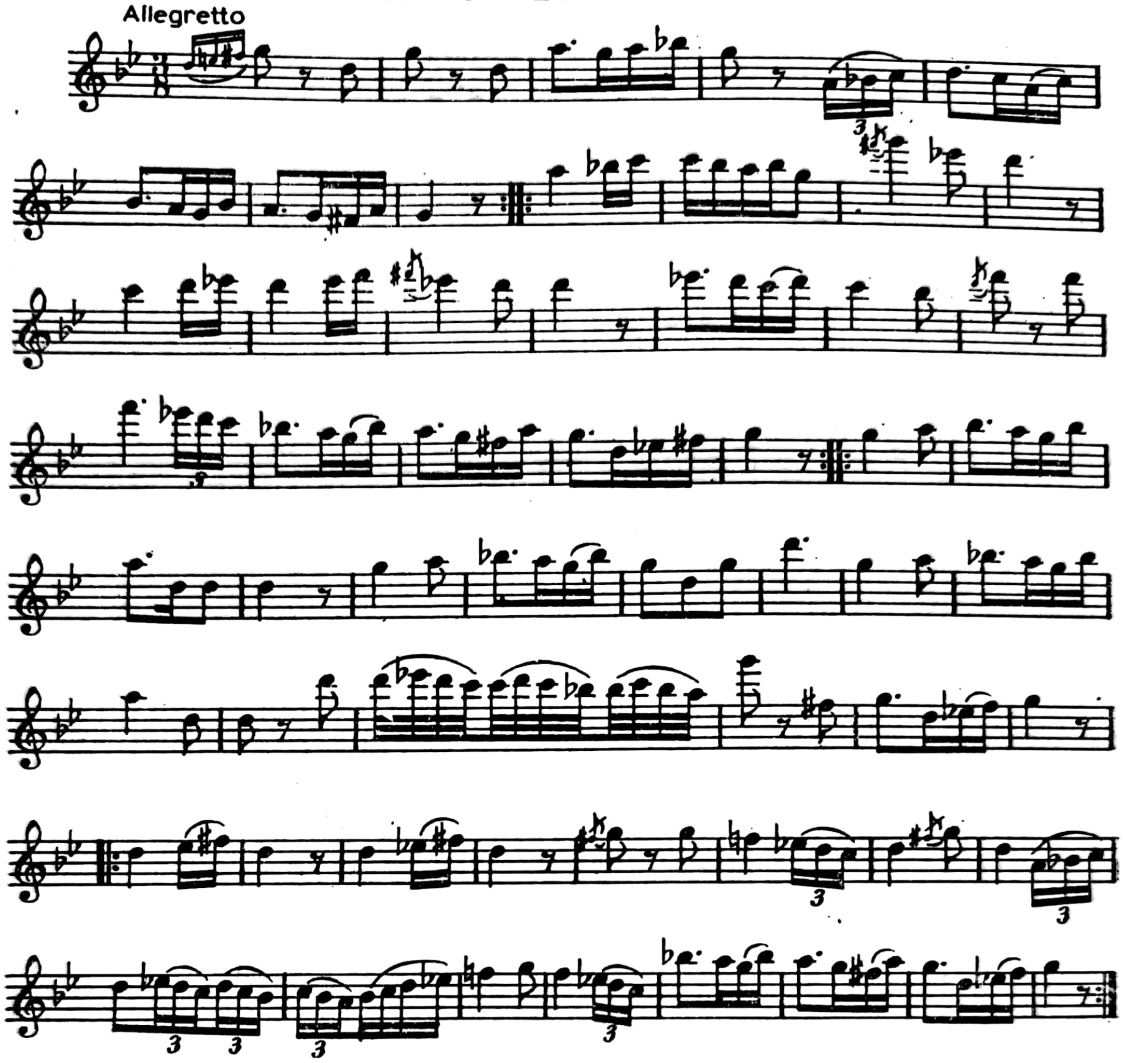

MUSICA DE LA TUDORI

Allegro

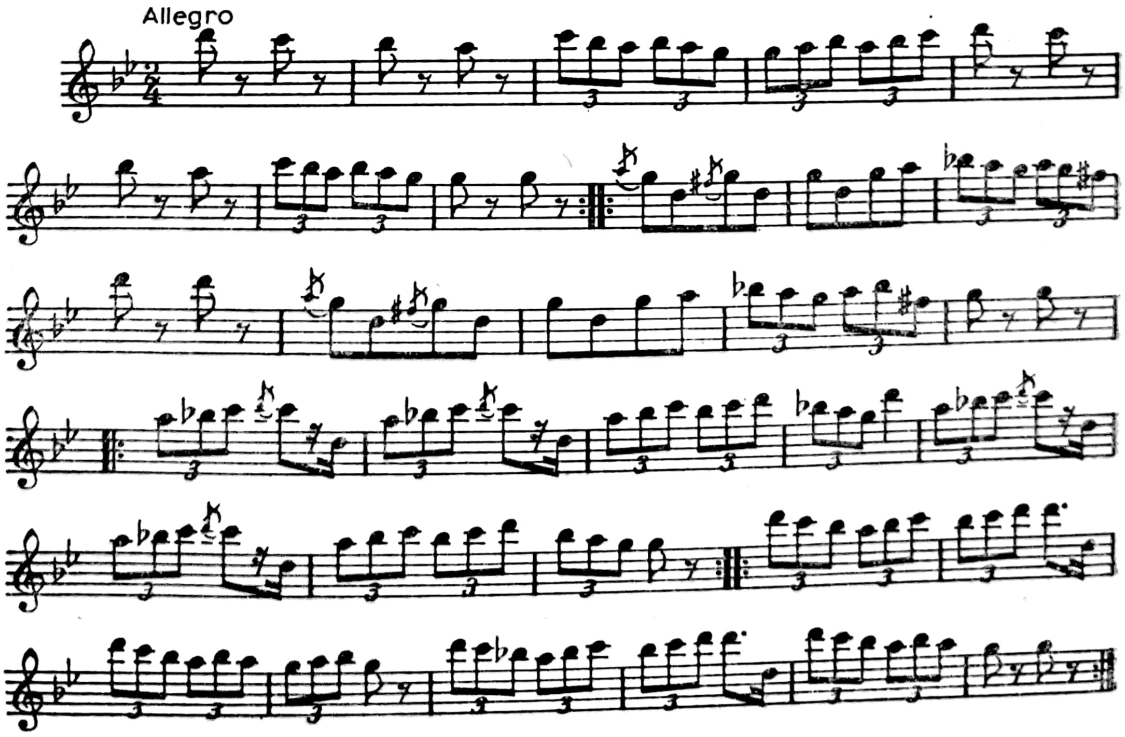

Scanned with OKEN Scanner

ELBASANA

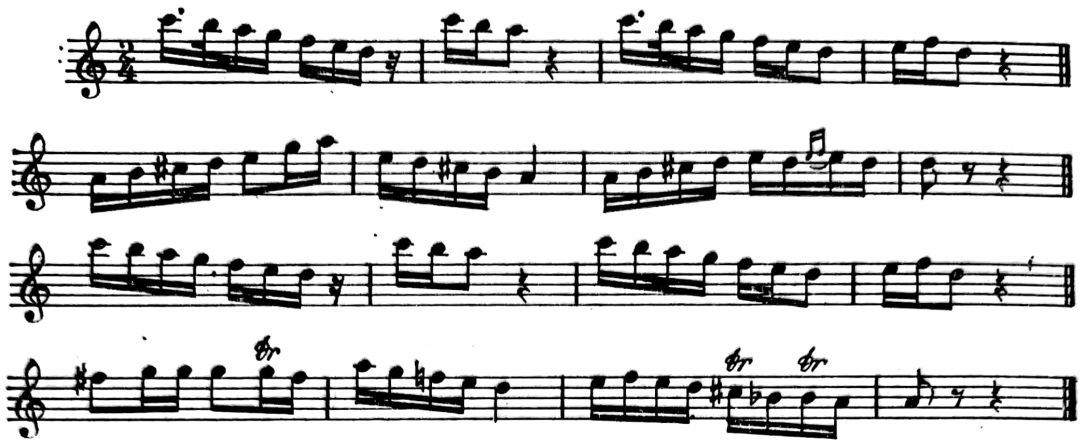

TESCO

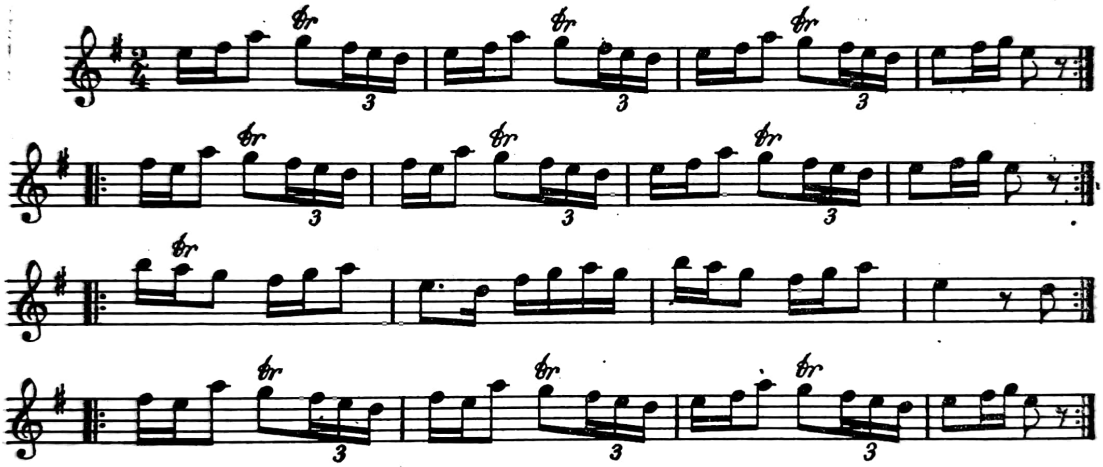

CÎNTEC

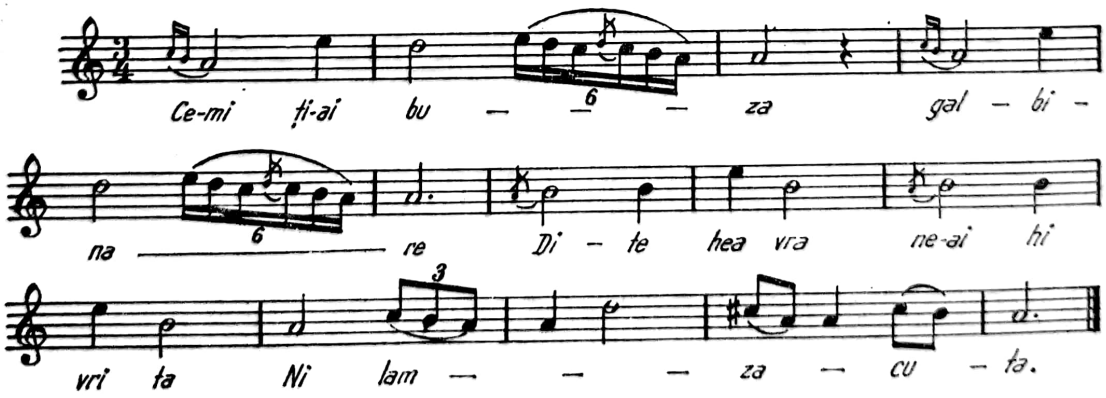

Scanned with OKEN Scanner

CÎNTEC DE NUNTĂ
(Cînd se scoate zestrea miresei)

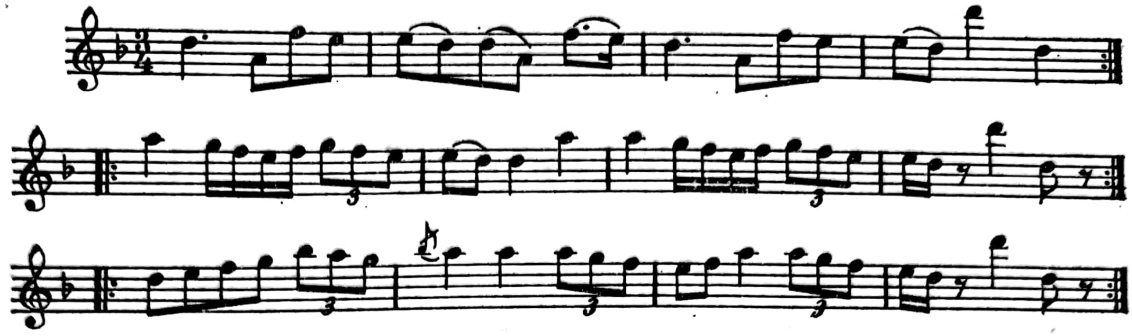

CÎNTEC DE NUNTĂ
(Primirea miresei la socri)

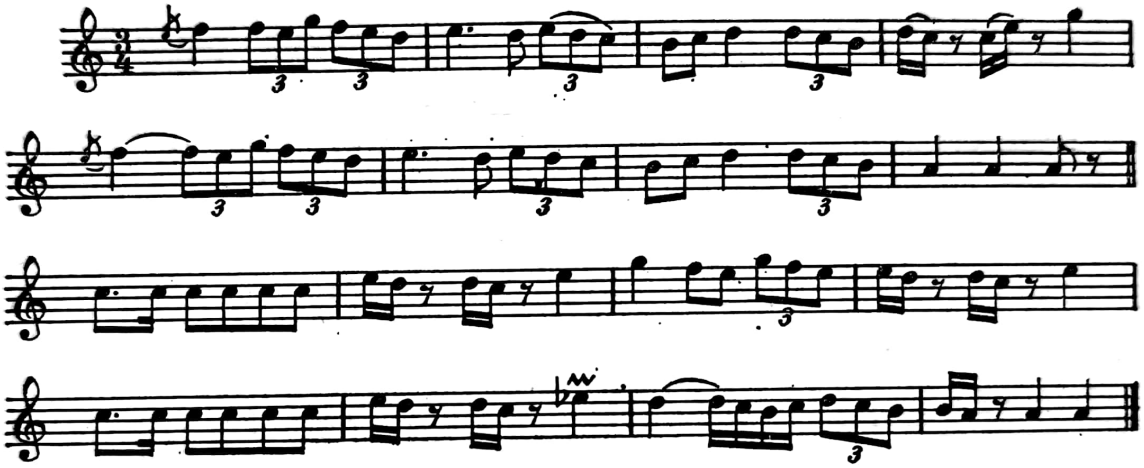

FLOAREA BOSTANULUI

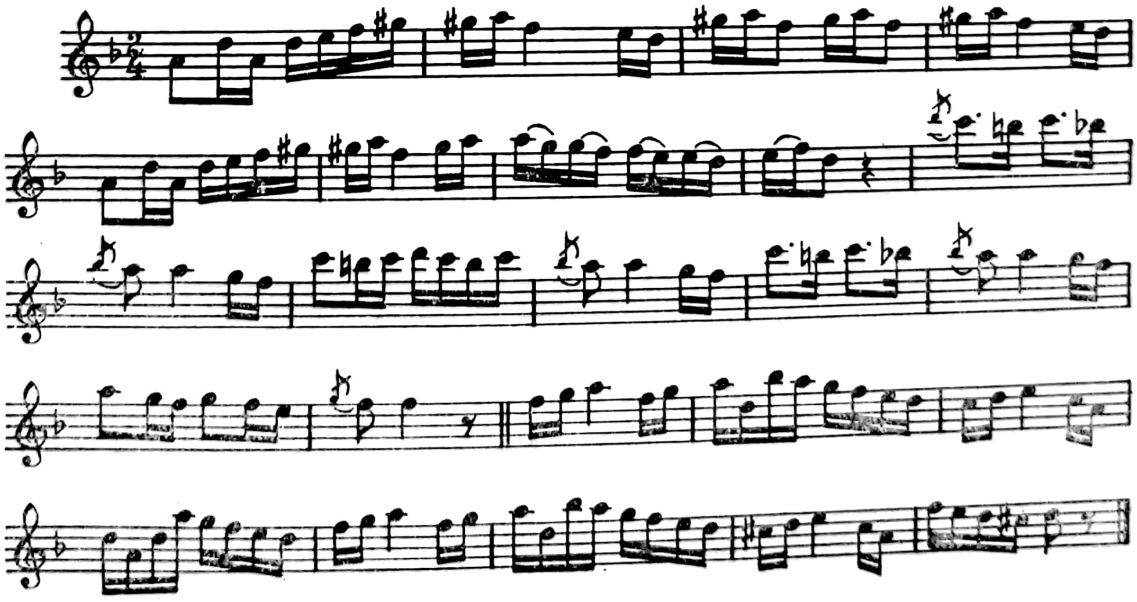

Scanned with OKEN Scanner

CÎNTEC DE NUNTĂ

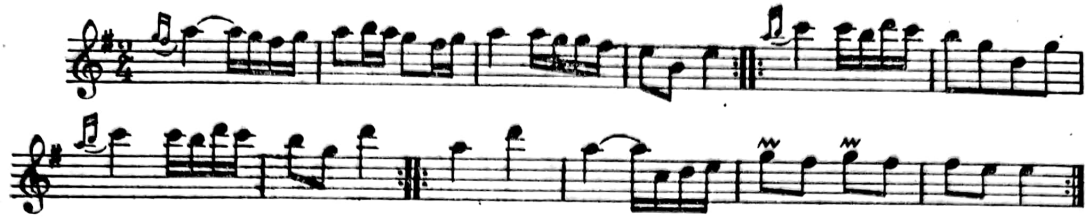

ALTE CÎNTECE DE LA ROMÂNII DIN STRĂINĂTATE

STRĂJANCA

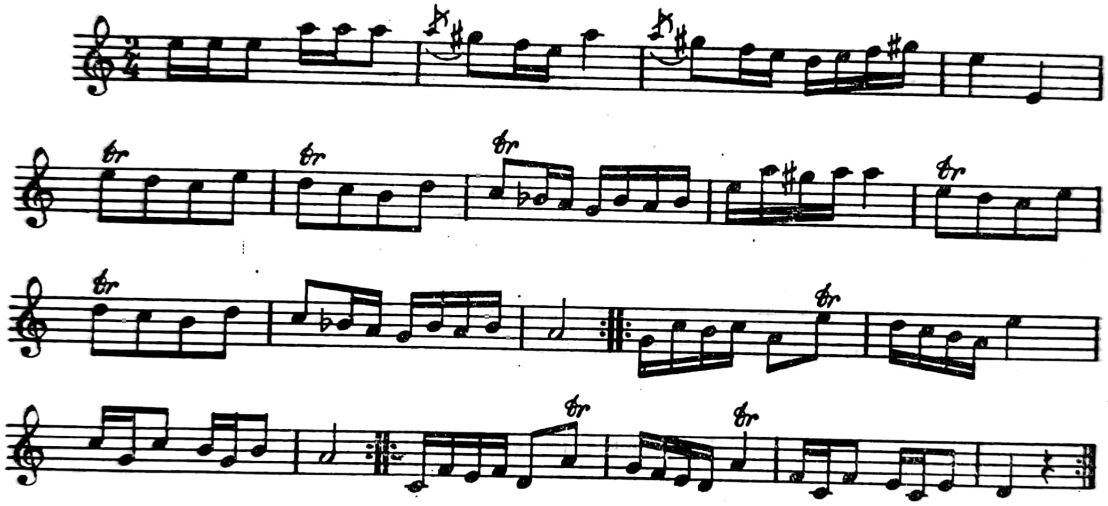

USTUROIUL

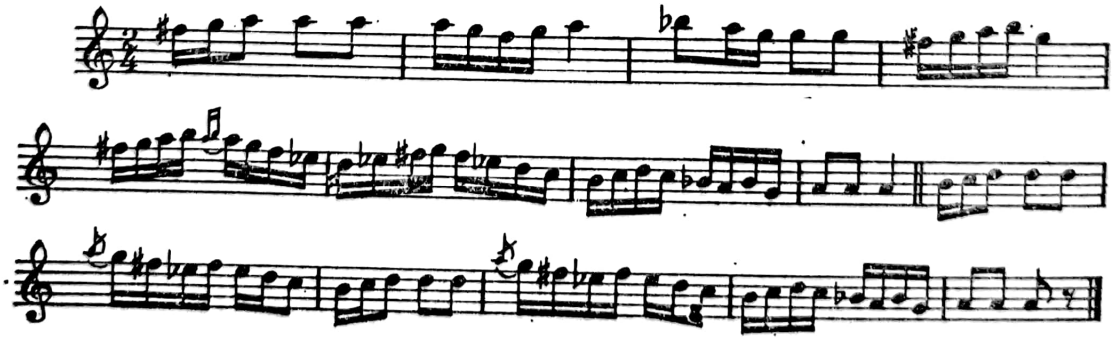

Scanned with OKEN Scanner

RUSASKA

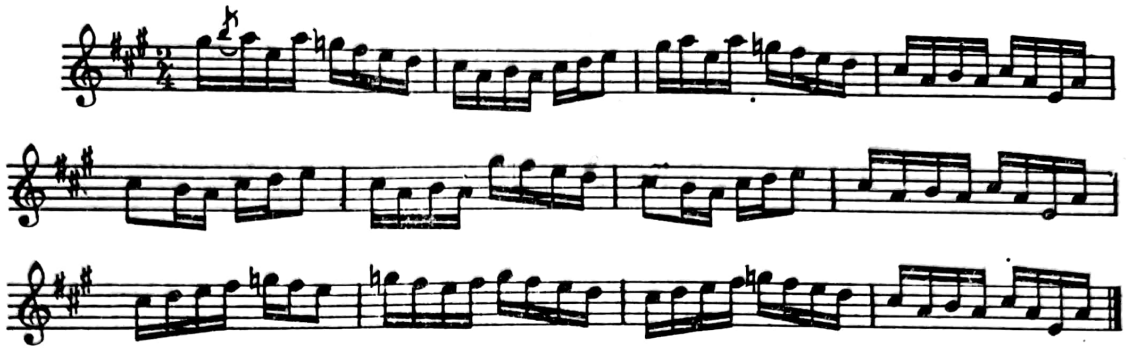

STRUJITURA

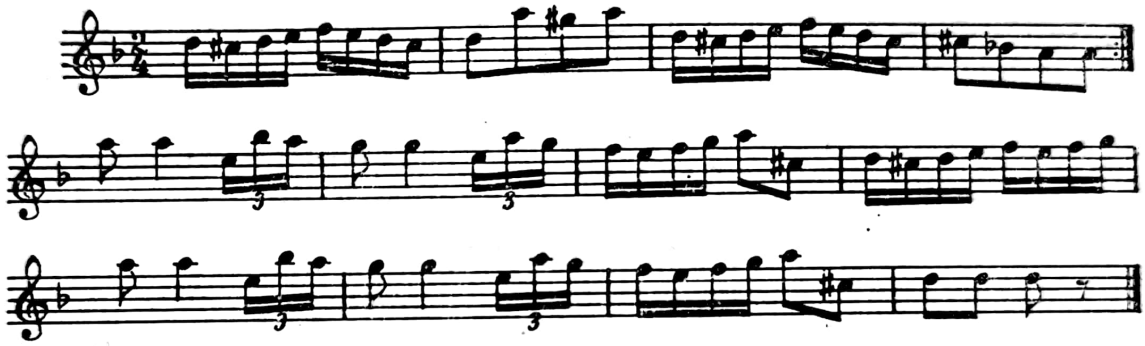

SARKI

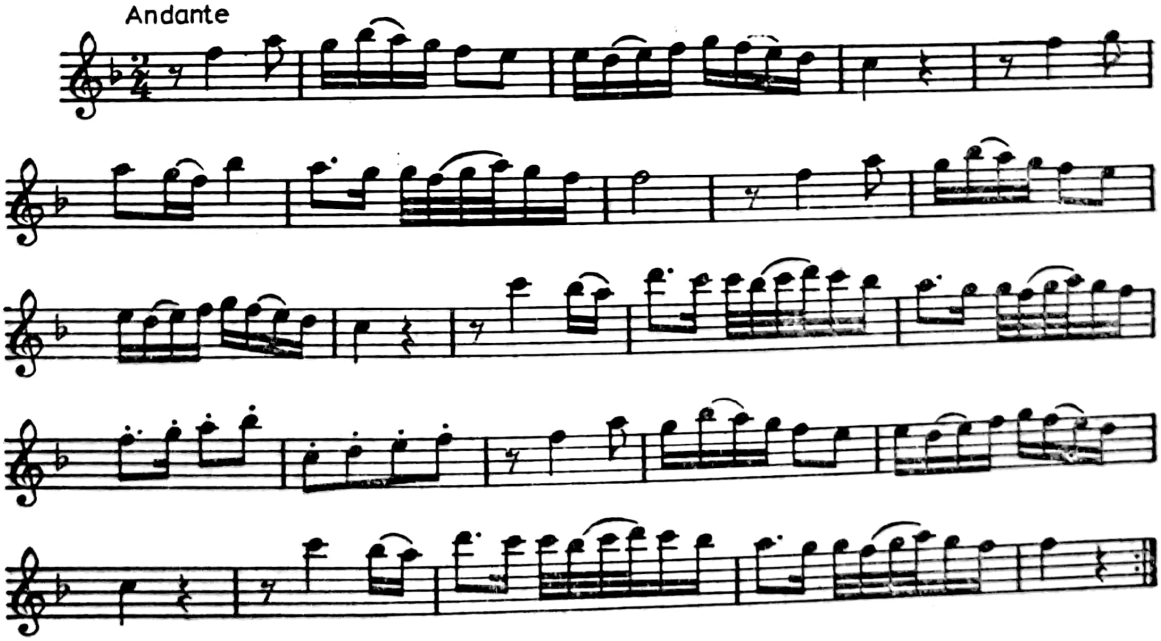

Scanned with OKEN Scanner

CUMĂTRIŢA

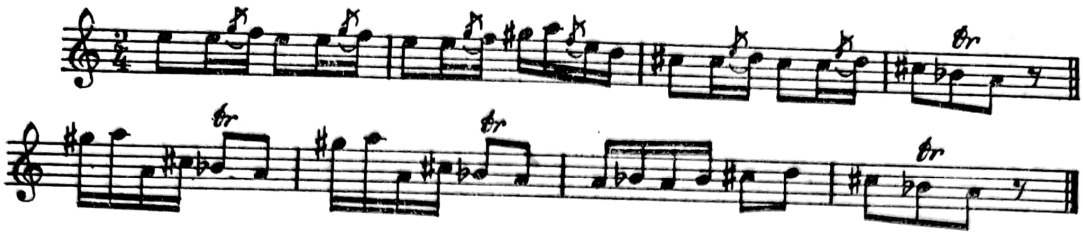

ŞARAMPOIUL

CIORCEMELUL

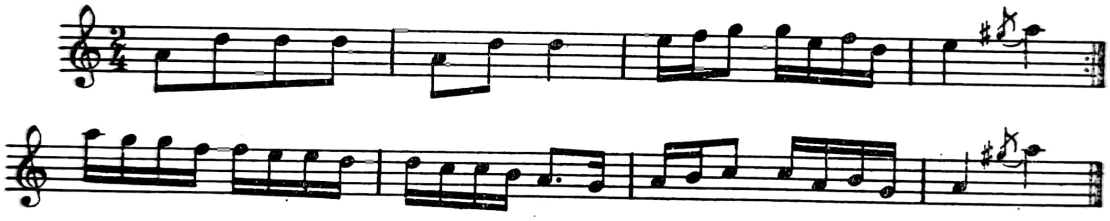

JOCUL SENATORIŢEI

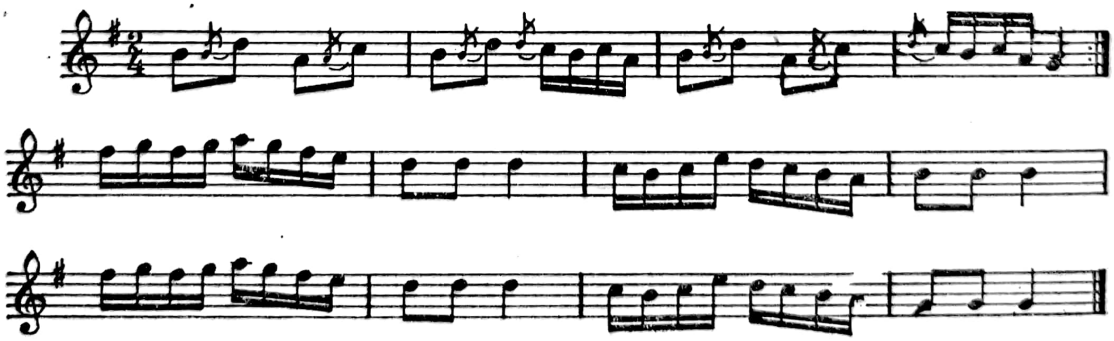

Scanned with OKEN Scanner

Datinele poporului român din Macedonia la înmormîntări*

Poporul român din Macedonia are cea mai mare îngrijire pentru îngroparea morților și crede că sufletul celui neîngropat rătăcește necontenit timp de mai mulț ani pe unde i s-a mistuit trupul.

Cînd cineva află în drumul său un cadavru, îndată atunci aruncă ceva țărînă peste dînsul pentru a înlocui îngroparea.

Îndată ce omul este greu bolnav și nu mai este nici o nădejde de scăpare, se cheamă preotul de-l mărturisește și i se dă sfintele taine pentru ca să-i iasă sufletul mai ușor.

Cînd bolnavul este în agonie și se luptă cu moartea, atunci îl pune în mijlocul casei cu fața la răsărit și, nefăcîndu-se una ca aceasta, este mare păcat, de aici cînd se blestemă cineva să moară mai curînd, i se zice: „s'ti ved în dreptu soarelui Doamne Dumnedzeule, în dreptu soare s'ul vedŭ".

Neamurile, precum și străinii care-l înconjoară, nici nu se văicărează, nici nu țipă, stau în cea mai mare liniște, negrăind nimeni nici un cuvînt ca nu cumva muribundul, auzind vorbă, să se impresioneze și să se mai tărăgăneze moartea și să se întoarcă de la calea pe care a pornit să ajungă mai curînd.

Cînd se trudește de moarte pentru ca să-i iasă sufletul mai curînd, neamurile mai de aproape pun pe palmă cîte o monedă pe care o iau cei ce se află în casă, făcînd cruce mai întîi și cîte o mătanie și zicîndu-i: „*Liartă! Doamne sufletlu și nu-l pedepsea*" sau „*Stă-Măria Mare, bîgă mînă*[1] *pi năsŭ*". Aceasta se face pentru că se crede că muribundul, în viață fiind, ar fi mîncat pe nedrept banii altora.

În momentul cînd iese sufletul omului, i se pune în mînă o lumînare de ceară și după ce și-a dat sufletul, îndată i se închid ochii, i se leagă fălcile și deschid ferestrele, apoi se pregătește corpul pentru înmormîntare: se spală cu buretele cu apă caldă, pe la încheieturi, sau cîte o dată cu vin amestecat cu untdelemn, care apoi se varsă într-un loc curat, apoi se piaptănă și se rade și se îmbracă cu *stranile de moarte*, cu albituri de pînză de casă, care sînt toate noi nepurtate niciodată, iar acele haine sînt acelea care le-a avut la cununie.

E mare blestem de la Dumnezeu cînd cel ce moare nu are pe nimeni lîngă dînsul ca să-i închidă ochii și să-i lege fălcile, de aci și blestemul: *S'n ai cai s'ți leagă grunlu si îți 'nclidă oclii tu moarte*".

---

* Manuscris autograf în cerneală, nedatat. Colecția Alexandru Burada.

[1] Dă-i ajutor; ajută-l.

În picioare se pun de obicei *meşi* de moarte, negri, la bătrîni, iar la tineri, roşi sau galbeni auriţi. Pe cap, la bătrîni, se pune scufie neagră de postav sau mătase, în vîrf cu un canaf mic de ibrişin (sau de fir alb, sau numai în vîrf un bumb).

Pe fete le îmbracă cu hainele ce trebuia să le îmbrace cînd erau să fie mireasă, haine care de obicei se pregătesc de părinţi pentru fete încă de pe cînd sînt micuţe; această îmbrăcăminte de moarte constă din: fustané de stambă, de sulbes sau de zofe sau şi de alte ştofe; în picioare, de obicei, li se pun *mestre* (pantofi cusuţi cu fir), pe cap, *tele* galbenă (peteală) şi *lilice* (flori) *di tru grădina, simsirul* şi *busulioc* şi *curuna* de cununie de argint e de neapărat. Pe faţă se acoperă cu *zăvon* (voal) roşu subţire, transparent. Pieptănată numai decît cu tîmple şi cu cărarea prin mijlocul capului şi legată cu tulpan de mătase colorat. În mînă i se pune o batistă, iar pe piept, o iconiţă cu o farfurie, pe care se lipesc lumînările, care de obicei se aduc de femeile care vin să mîngîie rudele mortului.

Cînd aduc lumînările, femeile aduc şi *nă tufă di lilice*, de obicei *busuioclu*, pentru bătrîni, iar trandafiri, *caranţil* şi alte *flori de boi vii ca foclu* (culori vii, înfocate) — (pentru tineri).

Îmbrăcarea şi gătirea mortului cu hainele cele mai scumpe şi mai frumoase se face din iubire şi cinstea ce o arătăm către dînsul şi pentru credinţa ce este că morţii se duc să călătorească pe cealaltă lume, avînd a se înfăţişa în faţa lui Dumnezeu, la o a doua venire, curaţi şi îmbrăcaţi întocmai cum s-au îngropat.

După ce i-a gătit astfel, mortul se pune într-o cameră în care se deschid ferestrele, în care se primesc mosafirii. Oglinzile şi portretele se acoperă numai decît cu pînză albă, pe jos se aşterne chilimuri de lînă, necumpărate, ci lucrate de casă, apoi, în mijlocul camerei, se pune o saltea umplută cu *cline* (petici) sau cu lînă, peste care se pune *nă cerceafie* (prostir), de obicei cu trei lati, iar peste aceasta altă *prosuire*, cu doi lati, peste acestea toate se pune mortul cu faţa la răsărit; se păzeşte mortul ca nu cumva să treacă vreo mîţă peste mort, că atunci se crede că se face vampir. Noaptea se acoperă mortul pe obraz cu *savon*. Apoi i se ia măsura mortului cu un fir de aţă albă şi se trimite ca să i se facă sicriul. Acest sicriu se face de obicei din scîndură albă şi pentru preţul lui niciodată nu se face tocmeală; se dă cît cere *dugromagilu* (teslaru), aceasta pentru că se crede că dacă se va tocmi pentru preţ, trebuie să moară în curînd altcineva din casă.

În timp cît se pregăteşte mortul ca să se aşeze în camera mortuară, rudeniile se îmbracă cu straiurile cele mai muşate, împodobindu-se cu toate juvaierurile ce au şi în Moloviste, despletindu-şi părul, încep a se văicări, a-şi da cu pumnii în cap, a bate din palme şi a-şi smulge părul.

Iată şi cîteva bocete. (Textele lipsesc din original).

Mortul se ţine în casă scurt timp, cel puţin zece ore şi cel mult pînă la 12 ore. Aşa de pildă, dacă a murit cineva de dimineaţă tare, înainte de a răsări soarele, în aceeaşi zi pe la ora trei se îngroapă.

Înainte de a se duce mortul la groapă, cu un ceas înainte se aduce sicriul şi-l pune în ogradă, în care se pune o piatră ca să nu stea sicriul deşert. Cînd se pune piatra în sicriu se zice şi (se) aduce pâne, *pede*, rachiu — vin, masline şi caş tînăr şi o ulcică cu miere, în ograda mortului, apoi toate se încarcă pe un cal împreună şi cu capacul sicriului, şi se duc la cimitir.

Scanned with OKEN Scanner

Apoi mortul, cu *prostirea* pe care era așezat, se pune în sicriu, de obicei patru oameni apucă de colțurile *prostirei*. Nu e permis ca să se apuce cu mîinile ca să se pună în sicriu.

La fiecare capăt al sicriului se leagă cîte o *șămîie* (batistă), în total patru *șămîi*, care se dau de pomană celor care au ridicat mortul și l-au pus în sicriu.

Înainte de a se porni mortul la groapă, preotul citește puțin. Mortul se duce la groapă pe masă și cu fața descoperită și la biserică începe a toca.

Înaintea mortului se duc două steaguri de *giamfeza roșa*, în vîrfurile cărora este pusă cîte o cruce.

Înaintea mortului merge un băiat cu o lumînare de ceară cît e și mortul de lungă, de ceară galbenă dacă este bătrîn, de ceară albă dacă este tînăr.

La fiecare moment se schimbă oamenii care duc mortul pe nasalie, îngrămădindu-se care de care să puie mîna și să-l poarte pînă la mormînt.

Înaintea mortului mai merge și o femeie care poartă pe o tablă colivă.

Înainte de a se duce mortul în biserică, chiar la ușa bisericii se împart de pomană lumînări, pe care poporul cum intră în biserică le aprinde.

Se așază apoi mortul în mijlocul bisericii, i se citește prohodul și în timpul acela toți cei ce sînt de față în biserică sărută mîna mortului și fruntea lui.

Apoi se ia sicriul și-l lasă în mormînt cu frînghii, (iar) acolo cioclul se scoboară (în groapă) și ia inelele sau aurul de pe el, descheie toți bumbii de la haine, îl dezleagă de la barbă, apoi îi scoate pernele care le-a avut în sicriu și-i pune sub cap o pernă umplută cu țărînă din mormînt; chiar și atunci femeile încep a striga: „*Lae! lae! iaca căpitińlu tri tuta* etc.“. „Neagră, neagră, iaca și pernuța pentru veci“. După aceea se acoperă fața mortului cu o pînză făcută în casă, care se cheamă *savon*, apoi preotul scrie pe o cărămidă cu un cuțitaș numele mortului, pe care o pune în sicriu și varsă peste fața mortului vin amestecat cu untdelemn, ce era într-o sticluță, apoi aruncă și acea sticluță în sicriu, apoi preotul aruncă de trei ori țărînă peste mort zicînd: „Dumnedzeu să'l iiarte“, după aceea se pune capacul și se acoperă mormîntul, apoi și cei de față aruncă un pumn de pămînt și zic „Hristolu să'l iiarte“. Toți cei ce au fost la înmormîntare își spală mîinile în pîrîu sau la cișmea.

Chiar la cimitir se dă de pomană de sufletul mortului, pede, masline și caș tînăr (brînză de oi).

În comuna Mazarova nu se dă de pomană la mormînt chiar, ci vine gloata acasă și se așterne pe pămînt față de masă și se pune masa, bucate de post, afară numai de caș.

Intrînd rudele mortului în ogradă, trebuie să-și spele mîinile și ochii deasupra unui vas în care sînt cărbuni aprinși, zicînd cu toții: „Hristolu să'l iiarte“ și apoi intrînd în casă se pun la pămînt și jelesc moartea celui pe care l-a pierdut pentru totdeauna.

În locul unde și-a dat sufletul mortul se pune o pîine, o piatră și o lumînare aprinsă.

Scanned with OKEN Scanner

Cîntece de miriologhi[1] (bocete) adunate din Macedonia

1

La un nicochir

Frate ce adaraşi
Tine şi Dumnezeu
Ne alasaşi casa
Ne alasaşi 'nveasta
Cu pulii'n casă
Dadăliei si-afendului
Cu hala s'lé-adrăm
Tuta soia s-n-adunăm
Hala 'nvestiliei să aflăm
Tutii deapoia şi sburăm.
Si'nveasta s'u dănisim
Tutiputa s-o vindem
Si-a 'nvestiliei s-liu dădem
A părinţilor ce hiliu s-le dăm
Aravdare va s-le dăm
Ca cum Sta-Maria bănâ
Si moartea Hristolui arăvdâ
Că mâna Dumnezeu băgâ

1

La un gospodar

Frate ce-ai făcut
Tu şi Dumnezeu
Ne lăsaşi casa
Ne lăsaşi nevasta
Cu copii în casă
Mamei şi tatei
Ce să le facem
Toate rudele să ne-adunăm
Halul nevestei să-l aflăm
Toţi în urmă să vorbim.
Şi pe nevastă s-o susţinem
Averea să o vindem
Şi nevestei să i-o dăm
Părinţilor ce fiu să-i dăm
Răbdarea să i-o dăm
După cum Sfînta Maria trăi
Şi moartea lui Hristos suferi
Căci Dumnezeu voi aşa.

Comuna NIJIOPOLE

2

La 'nă featâ mare

Carea muri'n featâ isusită
Se adună şi hoara tutâ
Si plămseră cu mare jale
Că muri'nă featâ mare
Si alasă'nă par mare;
Arsări 'nă moaşe lae;
Nu plângeţi cu mare jale,
Că nu şi-era'n featâ mare
Ce era trandafila tu grădină.
Vinie Sămtul Mihail
Si-o- arupse din grădină,
Si-o aduse tu amiralia lui,
Si Dumnezeu u an urzi
Că multu o arisi
Tu loc bun el o băgâ
Si multu ghine acăţâ
Si mai muşata ea s'mută

2

La o fată mare

După ce muri o fată logodită
Se adună satul întreg
Şi plînse cu mare jale
Că muri o fată mare
Şi lasă o zestre mare;
Se sculă o bătrînă sărmană;
Nu plîngeţi cu mare jale,
Că nu era fată mare
Ci era trandafir în grădină.
Veni Sfîntul Mihail
Şi o rupse din grădină,
Şi-o duse întru împărăţia lui,
Şi Dumnezeu o mirosi
Şi mult i-a plăcut
La loc bun el o puse
Şi mult bine prinse
Şi mai frumoasă ea crescu

---

[1] Publicat în: *Convorbiri literare*, Iaşi, 16, nr. 12, an 1883, pag. 487.

Scanned with OKEN Scanner

Tine dado lai marată,
Să nu hii înverinată
Anda Dumnezeu ţ-o deade
Multu te hărsişi
Si tor-a ce ţ'u lo
Multu 't 'inverinaşi
După cum tine u vruşi
Si Dumnezeu mai mult-o vru,
Si s'nu ti nirăeşti
De lucrurile dumnezeeşti
Dumnezeu ne-o are dată
Dumnezeu ne-o are luată.

Tu alei mamă rămasă
Să nu fii înveninată
Cînd Dumnezeu ţi-o dete
Mult te-ai bucurat
Şi-acum cînd ţi-o luă
Mult te întristaşi
După cum tu ai iubit-o
Şi Dumnezeu mai mult a iubit-o,
Şi să nu te superi
De lucrurile dumnezeieşti
Dumnezeu ne-a dat-o
Dumnezeu ne-a luat-o.

Comuna NIJIOPOLE

3

La un ficiuric

Ficiuric marat
Di curînd fapt
Di-unä parte reu făcuşi
Că curînd ni ti duseşi
De-altă parte făcuşi ghine
Că scapaşi de multe chine
Si de multe lae chine
Ce-şi trage aestă lume.

3

La un copilaş

Fecioraş sărman
De curînd făcut
De o parte rău făcuşi
Că curînd te duseşi
De altă parte făcuşi bine
Că scăpaşi de multe chinuri
Şi de multe.chinuri
Ce trage această lume.

Comuna NIJIOPOLE

4

La un hiliu însurat

Hiliulu-a-nieu ci ne feceşi
Tu ilichie ni fugişi
Casa ni-astimseşti
Lucrele-ni chiruşi
Oaspeţli -ni curmaşi
'Nveasta din casă ni-u agunişi
Miază-noapte, ni-u petrecuşi
Feata şi ficior nu ni-alăsaşi
Fraţli făr de frate li-alăsaşi
Singur ni murişi
Vîrnu nu ni te văzu
Vîrnu nu ni petrecu
Vîrnu nu ni ti cânte.
Numa stîmptă ceară stimtă
La laia dada demandaşi

4

La un fiu însurat

Fiul meu ce ne făcuşi
In vîrstă ne fugişi
Casa ne-o stinseşi
Lucrurile ni le pierduşi
Oaspeţii ni-i oprişi
Nevasta din casă ne-o gonişi
La miezul nopţii ne-o pornişi
Fată şi ficior nu-mi lăsaşi
Frate fără frate-i lăsaşi
Singur ne murişi
Nimeni nu te văzu
Nimeni nu mi te petrecu
Nimeni nu mi te cînta.
Numa stins luminare stînsă
La sărmana mamă trimeseşi vorbă

Scanned with OKEN Scanner

Traşi Vodena o luaşi
Pi ei aradă te aflai
Cum nu mi te aşteptai
Tesu te aflai săvănosit
Si multu marănghisit
Singura ca cucuveaua
Ni-armaşiu vai mine laia
Tine cu gura nu ni grişi
Cu ochii nu mi vizuşi
Cu ureclili nu mi auzişi
Vinie moartea te-arăchi
Mare jele me-agudui
Nevasta fără soţ armase
Si năsă mare jale trapse.
Mine nu sciu çi si-li fac,
Nu sciu çi aradă s-li bag
Cu çi aname u luai
Cu 'nverim laiu u alăsai;
Din casă cum u scuseşi
De la tine cum u agonişi
Cu haravă o ascept
Si cu jale o pitrec
Ti mine ghine nu este
Ma şi-năsa marată o are
Hiliulu-a-nieu ci ni feçeşi,
Si çi guadă ni dedeşi
Om aharzit, om avzit
Si tută bana pidipsit
Anda se disclidă secă,
Laia lilice se spulberă.

Tocmai la Vodena[1] o luaşi
In ce stare te aflai
Cum nu mă aşteptai
Intins te afli acoperit cu sovon
Şi mult vestejit.
Singură ca cucuveaua
Am rămas sărmana, vai de mine,
Tu cu gura nu grăişi
Cu ochii nu mă văzuşi
Cu urechile nu mă auzişi
Veni moartea te răpi
Mare jale mă lovi
Nevasta făr soţ rămase
Şi dînsa mare jale trase.
Eu nu ştiu ce să-i fac,
Nu ştiu ce rînduială să-i pun
Cu ce mîndrie o luai
Cu ce jale neagră o lăsai;
Din casă cum o scoseşi
De la tine cum o gonişi
Cu bucurie o aştept
Şi cu jale o trimet
Pentru mine bine nu este
Şi pe dînsa sărmana o arse
Fiul meu ce ne făcuşi,
Şi ce bucurie ne dăduşi
Om vrednic şi vestit
Şi toată viaţa pedepsit
In timpul înfloririi se usucă,
Sărmana floare se spulberă.

Comuna MAGAROVA

5

La'nă feată mare

Feată tu ilichie murişi
'Nveastă nu ti ficeşi
Cu cuscri nu ti amestecaşi
Gioni tine nu mi luaşi
Tu loc de gione mormînt îţi dau
Si colaci di ceară la cap îţi stau
Vream să ni ti scot din casă
'Nveasta ta teliurile pri faţă
Si tora armăseşti feată
Tu locu îngropată

5

La o fată mare

Fată în vîrstă murişi
Nevastă nu te făcuşi
Cu cuscri nu te-amestecaşi
June tu nu-mi luaşi
In loc de june, mormînt îţi dau
Şi colaci de ceară la cap îţi stau
Vroiam să mi te scot din casă
Nevasta cu peteală pe faţă
Şi acum rămăseşti fată
In pămînt îngropată.

Comuna TĂRNOVA

[1] Vodena — comună.

6

O mamă la'nă feată
de curînd măritată

Hilia mea, vruta mea!
Ti maritai, ti pitrecui,
Cu dor mate ti asceptai
Nicuchira ni ti făcui
Doi ani nica nu umplui
Mă crescută, na disnerdata
Ti-alaseşi pae nepurtată
Tru soaţe nica ne eşită
Si nica ne harsită
Sevdaea prota, haraoa protă!
Cu cuscrimea ne-vizută
Nemisticată, necunoscută,
Si nica ne urdinată
Laia de mine te măritai,
Ti vizui,ti ti harisii
Va-s ved mâni soţlu cu altă
Si mine armân amarita.

6

O mamă la o fată
de curînd măritată

Fiica mea, iubita mea!
Te măritai, te trimesei,
Cu dor mare te aşteptai
Gospodină te făcui
Doi ani încă neîmpliniţi
Necrescută, nedezmierdată,
Iţi lăsaşi zestrea nepurtată
Cu soaţele încă neamestecată
Şi încă nealintată
Intîia iubire, întîia bucurie!
Cu cuscrimea nevăzută
Neamestecată, necunoscută
Şi încă ne dată în lume
Sărmana de mine te măritai,
Te văzui,te alintai
Am să văd mîine bărbatul cu alta
Şi eu rămîn tot amărîtă

Comuna MAGAROVA

7

La'nă soră

Sora mea, durata mea!
Ci fugişi di mi alăsaşi,
Si fumelia-ţi amărîşi
Pi tu sucachi o arcaşi
Si pe tu a duneilor uşi
Di căile cum te feceşi
Soţ'l al tău di-l alasaşi
Cu greaua sarcină lu încarcaşi
Nu scie laiul çe's facă
Cu fumelia tuta-l nică
Nică şi multu agimită
Tine fugişi, neharisită
Nu'nsuraşi, nu măritaşi
Si çiva nu cunoscuşi

7

La o soră

Sora mea, draga mea!
Ce fugişi de mă lăsaşi,
Şi familia ţi-o amărîşi
Pe drumuri o aruncaşi
Şi pe uşile lumii
Hotărîre cum ţi-ai făcut
Soţul de-l lăsaşi
Cu grea sarcină-l încărcaşi
Nu ştie sărmanul ce să facă
Că familia toată-i mică
Mică şi neispitită
Fugişi nebucurată
Nu însuraşi, nu măritaşi
Şi nimic nu cunoscuşi

Comuna MAGAROVA

Scanned with OKEN Scanner

Bocete[1]

— Macedonia —

8

La un gione neînsurat

Hiliul -a neu, ci ni fi cesi!
Ce feçeşi- ci ne-adăraşi,
Cu cununa în cap fugişi
Fără de altu me alasaşi
Casa mea mi închiseşi
Valä lae ni u băgaşi
Ca catrana ni u läişi
Uşa cu cleia ni încliseşi
Ospetli li täliaşi
Hareile ni le chiruşi
Sivoaile nu le trecuşi
Ginere nu închisişi
Ne la nun, ne la fartate
Ne cu cuscri amisticat
Ci si-ni fac şi eu laia
Singura ca cucuveaoa
Vârnă cale nu alăsaşi
Pe-a cui guşe mi-arucaşi?
Fără frate, fără soră
N-avui tihe s-ni liau noră.
Ci să-ni fac hiliu fără tine
Că ne te duseşi de la mine
Ajutaţi-ni a mele soaţe
Si voi cusurime toate
Mînă de mînă sne acăţăm
Pragul să treacă 's nu-l lăsăm
Ci e lilicea, ci pitrecem?
Di căile cum ni feçeo!
Puglili verăleş çi şi bat
Si caută bilbili la cap
Tută lumea se-hărisește
Mine moartea mi jelește!
Loclu tut el se deschide
Hiliul a nieu tu loc se-închide
Pi-t Vlahie ni alăgaşi
Di furtună ni ascăpaşi
Si în casă i-ni venişi
Maşi di moarte nu fugişi.

8

La un june neînsurat

Fiul meu ce ne făcuşi!
Ce făcuşi, ce mi-ai dres
Cu cununa-n cap fugişi
Făr' de altu mă lăsaşi
Casa mea mi-o închiseşi
Pecete mare tu-mi puseşi
Cu catran mi-o înegrişi
Uşa cu cheia mi-o închiseşi
Oaspeţii mi-i oprişi de a veni
Bucuriile mi le pierduşi
Amarurile nu le trecuşi
Ginere nu pornişi
Nici la naş, nici la fărtat,
Nici cu cuscrii amestecat
Ce să fac şi eu sărmana
Singură ca cucuveaua
Nici o cale nu lăsaşi
Pe-a cui spinare m-aruncaşi?
Fără frate, fără soră,
N-avui noroc să-mi iau noră.
Ce să fac fiule fără tine
Că mi te duseşi de la mine
Ajutaţi-mi soaţele mele
Şi voi verişoare toate
Mînă de mînă să ne apucăm
Pragul să treacă să nu-l lăsăm
Ce e floarea, ce trimitem?
Cum ne-am hotărît
Păsările verei ce-şi cîntă
Şi cîntă privighetorile-n cap.
Toată lumea se bucură
Pe mine moartea mă jeleşte!
Pămîntul tot se deschide
Fiul meu în pămînt se-nchide
In Valachia mi-ai alergat
De furtună-mi scăpaşi
Şi în casă îmi venişi
Numai de moarte nu fugişi.

Comuna MAGAROVA

---

[1] Publicat în: *Convorbiri literare*, Iaşi, 17, nr. 1, 1 iunie 1883, pag. 37.

Scanned with OKEN Scanner

9

La'nă feată mare

Toacă bate, feata mea
Vine oara, oarăliei,
Oara îngropăreliei !
Vai de mine ce'ni făcuşi
Multu-mşat i-ni ti 'nviscuşi
La mormînt- ni închiseşi
Cu jale ne-acoperişi
Tunsia-ni te feata mea,
Că, ţi încliseşi nieata ta,
Nuntă acolo nu va si-ni vezi
Tu mormînt va si-ni şezi
Vai de mine marata !
Vai de tine marata !

9

La o fată mare

Toaca bate, fata mea,
Vine ceasul, ceasurilor,
Ceasul îngropăciunii !
Vai de mine ce-mi făcuşi
Mult frumos mi te-mbrăcaşi
La mormînt îmi pornişi
Cu jale ne acoperişi
Căieşte-te fata mea
Că-ţi închiseşi tinereţea ta,
Nuntă acolo n-ai să vezi
In mormînt ai să-mi şezi
Vai de mine sărmana !
Vai de tine sărmana !

Oraşul BITOLIA

10

La'na fata mare

Feata mea, scumpa mea !
Nveasta nu-ni ti feçeşi
La soacră nu ni ti duseşi
Harauă nu luaşi
Curună nu băgaşi
Paia u alăsaşi
Si lucrurile nu le purtaşi
Cînd soaţele tale va-s ved
Cu caplu pri chept va-s şed
De dorul tău mi bitisesc
Si zioae albă nu duchesc
Tinerea loclu va s'te măcă
Si muşeata va s'înglită
In închiseşi, în va s'ti duçi?
Va-s liai calea de morminţi !
Va-s ţi adrăm 'nie lae odă
Fără uşă, fără firidă
Om va-ni baga
Oase va-ni ti scoată
Oh ! mine marata !

10

La o fată mare

Fata mea, scumpa mea !
Nevastă nu mi te făcuşi
La soacră nu mi te duseşi
Bucurie nu luaşi
Cunună nu puseşi
Zestrea o lăsaşi
Şi lucrurile nu le purtaşi
Cînd pe soaţele tale le voi vedea
Cu capul pe piept am să şed
De dorul tău mă prăpădesc
Şi zi albă nu simţesc
Ţărînă, pămîntul are să te mănînce
Şi frumoasa are s-o înghită.
Unde pornişi, unde o să te duci?
Ai să iei calea la morminte !
O să-ţi facem o odae neagră
Fără uşă, fără fereastră
Om are să mi te pună
Oase are să mi te scoată
Oh ! eu sărmana !

Scanned with OKEN Scanner

11

La un bărbat însurat

Auzi vrutlu, soţlu-a -nieu !
Iu mi alăsaşi?
Iu mi demăndaşi !
Fumelia cui alăsaşi
Scoală-ţi muşatlu caplu-a tău
Si nu ni fă aiustru arău
Se-aleşi ficiorli fără tată
Si mine fără nicochirată
Vîntu laiu şi vîntu şcret
Tine nu mi-alaşi ca s-trec
Mă alăsaşi fără umbră'n pade
Si n'ialăsaşi fumelia-n cale
Soarele să ni-o ardă
Ploaia să ni-o bată
Cleile a chisăliei ni dădeşi
Bunile tuti, ni le tăliaşi
Te adăraşi, te armătusişi
Tu altă lume închisişi
Ospeţili nu le nutrişi
Si cu gura nu le grişi
Nu aşteptaşi ni petrecuşi
Ci e foclu çi ne feçeşi.
Taifă, frati-tu adună
Toaca şi campan sună
Tută lumea tra s-adună
Tru mormînt să-ni ti pună.

11

La un bărbat însurat

Auzi iubite soţ al meu
Unde mă laşi?
Cui mă încredinţaşi !
Copii cui lăsaşi
Ridică-ţi frumosul tău cap
Şi nu ne fă acest rău
Să laşi ficiorii fără tată
Şi pe mine fără gospodărie
Vînt negru şi vînt pustiu
Tu nu mă laşi să trec
Mă lăsaşi fără umbră în cîmpie
Şi-mi lăsaşi copii pe drum
Soarele să mi-i ardă
Ploaia să mi-l bată
Cheile mizerei îmi dăduşi
Toate bunurile mi le tăiaşi
Te gătii,te înarmaşi
In altă lume pornişi
Oaspeţii nu i-ai băgat în seamă
Şi cu gura nu te grăişi
N-aşteptaşi ne petrecuşi
Ce e focul ce ne făcuşi.
Tovarăşi fratele tău adună
Toaca şi clopotul sună
Toată lumea ca să adune
In mormînt să mi te pună.

Oraşul BITOLIA

12

La nî nveastă

Suţă-ni-te nveastă, şuţă-ni-te !
S-ti întrebăm s-ti zburăm
Na s-ti duci, nu te-a lăsăm
Pi cale ne'nchisişi
Si curînd tine fugişi
De soare de lună te'mparţişi
Si tinereţea locului u dedeşi !

12

La o nevastă

Intoarce-te, nevastă, întoarce-te !
Să te întrebăm şi să-ţi vorbim
Dar să te duci nu te lăsăm
Pe drum tu pornişi
Şi curînd tu fugişi
De soare şi de lună te despărţişi
Şi tinereţea la mormînt o dăduşi !

Comuna MOLOVIŞTE

Scanned with OKEN Scanner

13

La un auşu

Suţă-ni -te- lasă ! Să te'ntreb !
Suţă-ni -te lală şi fale-n cuă,
Că tine va-s fugi de-ane
Pi una cale ci n-o vizuşi
Si vârnă-oară nu trecuşi,

13

La un bătrîn

Intoarce-te, unchiule, să te întreb !
Intoarce-te, unchiule şi fă-te încoace
Că tu ai să fugi de aici
Pe cale ce n-o văzuşi
Şi niciodată nu trecuşi.

Comuna MOLOVIŞTE

14

La un însurat

Ce-ni păţii laia de mine !
Di-mi armaş făr de tine
Casa şi orfanii ni li tăliaşi
Cum va s'crescu featele
Featele şi maratele.
Scoală-te şi şezi
Hala ta s'nea vezi
Mine fără hărea ta
Armaş laia-ni marată
Ca frunza ascapată
Di vântu purtată.

14

La un însurat

Ce-am păţit sărmana de mine !
De am rămas fără tine
Casa şi orfanii lăsaşi
Cum am să-mi cresc fetele
Fetele şi sărmanele.
Scoală-te şi şezi
Halul ca să ne vezi
Eu fără sprijinul tău
Am rămas sărmană nevastă
Ca frunza ruptă
De vînt purtată.

Comuna KRUŞOVA

15

La'nă featǎ mare

Hilia mea şi scumpa mea !
Scumpă şi multu vrută,
Si de tuti durută,
Mine ni-te-avem isusită
Si-tra nuntă închisită
Vreau s'ti ved giueînd în cor
Si-tora bagată ti vead, lea sor
Ti-alasaşi gione marat
Si-loclu tine luaş barbat
Tru loc de sovon di'nveastă
Tine te băgaşi sovon di moartă !
Scoală-ni-te lea feata mea.

15

La o fată mare

Fiica mea şi scumpa mea !
Scumpă şi mult iubită,
Şi de toţi dorită,
Eu mi te-aveam logodită
Şi pentru nuntă pornită.
Vreau să te văd jucînd în cor
Şi acum te văd culcată fa surioară
Ai lăsat june nenorocit
Şi tu luaşi pămîntul de bărbat
In loc de sovon de nevastă
Tu ţi-ai pus sovon de moarte
Scoală-mi-te fă, fata mea.

Comuna KRUŞOVA

Scanned with OKEN Scanner

16

La un gione

Ci-ni feçeşi, ci-ni adaraşi
Di-ni fugişi şi mi alasaşi?
Ti feaciu gione, te feaciu mare
Tră-isusire, tră'nsurare
Ma chicuta cea laea
Ti agoni ca cucuveaua
In locul şi tru rugină
In tuţi acolo va-s ghină
De cît aclo, tine te ceai
Mai ghine tu ti'nsurai
Si pe mumă-ta hărsiai.

16

La un june

Ce-mi făcuşi şi ce mi-ai dres
De-mi fugişi şi mă lăsaşi?
Te făcui june, te făcui mare
Pentru logodire, pentru însurare
Dar boala cea rea
Te goni ca cucuveaua.
In pămînt şi în rugină
Unde acolo toţi au să vină
Decît acolo tu te duceai
Mai bine te-nsurai
Şi pe mama ta o bucurai.

Comuna PERLEPE

Scanned with OKEN Scanner

Poezii populare adunate în Macedonia[1]

În călătoria mea făcută în Macedonia în anul 1882, am cules între altele şi o sumă de cîntece populare macedonene. Ele pot avea o însemnătate lingvistică, căci sînt culese chiar din gura poporului macedo-român şi reproduse pe cît am putut mai cu exactitate.

Poezia acestui popor s-ar putea împărţi în:

Cîntece de sevda (de iubire)
Cîntece căpităneşti (haiduceşti)
Cîntece de cseane (de străinătate)
Miriloghi (bocete)
Colinde şi
Satire

Dăm aci din colecţia noastră mai multe cîntece populare.

1

Ţi-ńi vidzui lea dadă,
Nă lilice roşe,
Roşe ca mergeana,
Naltă ca fidană,
Cum si-ńi fac s'mi-aruc,
Tu gărdină s'mi duc,
Lilicea s-ńi-u arup,
Kruşova[2] s'ńi-u duc,
Pe fereastă s'ńi-u aruc,
Gionele s'ńi-u ańurdzească,
Featele si-isusească,
Si tuţ s'incherdisească.

2

Spune feată mult durută,
Mult durută şi mult vrută,
Din mi-aşteptî, aestă seară,
Tra să-ńi vin[3] acasă tru oară,
Tru oara ţe vrei tine,
Tra 's hibă ca ma ghine.
— Nu bre gione, nu,
Prin caplu-a tău că nu,
Că ńi-am dadă ţi mi 'ncace,
Că ni-am tată ţi-ńi mi gate.
Treţi măne pri la noi,
Tra s'ţî ved ocli-a tei,
Tra s'ţî dau nă băşeare,

1

Ce-mi văzui dragă mamă,
O floare roşie,
Roşie ca mărgeanu,
Inaltă ca vlastarea,
Cum să fac să m-arunc,
In grădină să mă duc,
Floarea să mi-o rup,
La Kruşova să o duc,
Pe fereastră să mi-o arunc,
Voinicul să o miroase,
Fetele să se logodească,
Şi toţi să fie în cîştig.

2

Spune fată mult dorită,
Mult dorită şi mult iubită,
Dacă m-aştepţi astă seară,
Ca să vin acasă la vreme
La vremea ce vrei tu,
Ca să fie mai bine.
— Nu voinice, nu,
Pe capul tău că nu,
Căci am mamă ce mă ceartă,
Căci am tată ce mă bate.
Treci mîine pe la noi,
Ca să-ţi văd ochii tăi,
Ca să-ţi dau o sărutare,

[1] Publicat în: *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, Bucureşti, 3, Vol. 6, fasc. 1, 1885, p. 175—182.

[2] Comună din Macedonia.

[3] Punem γ grecesc pentru a reproduce cu fidelitate sunetul particular macedonean care nu poate fi reprodus cu o literă românească. Vezi, nota cu *v* (*v* muiat) din studiu anterior (nota noastră).

Scanned with OKEN Scanner

Si-ţi dzăc, şi'n dauă sboră,
Tra s-ţî treacă dorlu mare.
— Nu lea feată, nu,
Pri caplu a teu, că nu,
Dorlu ţi am mine tră tine,
Nu bănedz ne pănă măne.
Spune-ńi tora ca ma ghine,
Di mi vrei multu pri mine,
Că di nu, va-ńi liau perlu şi fug
Tru cseane si-ńi mi duc,
Tru cseane, tru pulitie,
Nuntru tru Vlahie.

3

Tută noaptea nu-ńi durmii,
Mi susţii şi-ńi 'mi-invêrtii,
Tră viţina di ninga noi.
— Moi viţină şi cu ocliu laiŭ,
Apleacă-te s-ţă dzăc ş'un graiŭ,
— Ţi va-ńi dzăţi gione mărat,
Eu te sciu că-ńi eşti drag,
Va-ńi mi başi, ţe si-ńi fac,
Ńi-escu 'nveastă şi cu bărbat.
Ţini minte anda-eram deadun
Sun un mer, sun un gutuńi?
— Gione, avdzăi va 's fudzi tru cseane
Cându s-fudzi, si-ni dai hăbare
S-ńi ungu porţile cu ńiere,
S'tragă vintul s'cărţănească
Şi casa tută s'hărisească
Si-avdă gionele s' plăscanească.

4

Moi armână, moi muşată,
Ţe ţî stai înverinată.
— Taţi lea dado nu-ńi mi creapă.
Că -ńi am gionele tru cseane.
Ţi si-ńi fac laia de mine,
Nouă ani am ţi'l aşteptu,
Nîncă trei va s'ni l'aşteptu,
Şi-apoi mi mărit cu altu.
Cu un gione mult alept,
Lept-alept şi părmateft,
Cu samure păn di pade,
Şi cu funda de trei palme.

*Să-ţi zic cîteva vorbe,
Ca să-ţi treacă doru mare.
— Nu, fată, nu,
Pe capul tău, că nu,
Dorul ce am eu pentru tine,
Nu trăiesc nici pînă mîine.
Spune-mi acum mai bine,
Dacă mă iubeşti mult pe mine,
Că de nu,îmi iau părul[1] şi fug
In străinătate să mă duc,
In străinătate, şi-n tîrg,
Înăuntru în Valahia.*

3

*Toată noaptea nu dormii,
Mă sucii şi mă-nvîrtii,
Pentru vecina de lîngă noi.
— Măi vecină şi cu ochi negru,
Pleacă-te să-ţi spun un cuvînt,
— Ce ai să-mi zici, sărmane voinice,
Eu te ştiu că-mi eşti drag,
Ai să mă săruţi, ce am să fac,
Sînt nevastă şi cu bărbat.
Ţii minte cînd eram împreună
Sub un măr, sub un gutui?
— Voinicule am auzit că ai să fugi în străinătate.
Cînd ai să fugi, să-mi dai de ştire
Să-mi ung porţile cu miere,
Să tragă vîntul, să scîrţîească,
Şi casa toată să se bucure,
Să audă voinicul să plesnească.*

4

*Măi romîncă, măi frumoasă,
Ce stai tristă.
— Taci dragă mamă, nu mă supăra,
Căci am voinicul în străinătate.
Ce să fac sărmana de mine,
Nouă ani de cînd îl aştept,
Încă trei am să-l aştept,
Şi apoi mă mărit cu altul,
Cu un voinic mult ales,
Ales, ales şi negustor,
Cu samur pînă la pămînt,
Şi cu canaful de trei palme.*

[1] Îmi iau lumea-n cap.

Scanned with OKEN Scanner

5

Munte naltu ńi-alinam,
Şi-apă raţe ńi depuneam,
Şi gardina ńi-adăpam.
Nă piturnicle vinea
Dimineaţa tută ea cînta,
S'avdă vruta şi ńi se scoală,
La apă cu vasele s'ńiargă,
S'poartă apă din făntînă,
Din făntăna ţea din dzeană,
Să-ni da ńie tra si beau,
Şi di nveast-apoi s'u liau.

6

Vine veara şi prumaveara,
Gionli fug tru ţeară cseană,
Eşi muşată să'lipitreţi,
Calea 'nbar tine si-'li dzăţi.
— Ni'l pitrec ni ţi'l lăesc,
Si-li bag vula si'l volusesc.
Gione ti pălăcărsescu,
Mulţî ańi s'nu şedzi tru cseane
Cînd va's vini s-nî dai hăbare,
S'ungu porţîle cu ńieare,
Cand s'desfacă s'cărţănească,
S'avdă dada s'hărăsească.

7

Feată ţe-ńi eşti afumată?
Şi mult înverinată?
— Că ńi-am gionele tru cseane
Şi 'l aştept de trei ani.
Am s-lu-aşteptu păn s'treacă
Nouă ańi tuţ, tuţ să 's facă,
Di apoia mi mărit,
C'un gione mult duchit.

8

Di la tine pan la mine,
Ńi cherdui poala cu cline,
Cu ciaprăchile de asime,

5

Munte-nalt mă suiam,
Şi apă rece scoboram,
Şi grădina o udam.
O potîrnichie venea
Dimineaţa toată ea cînta,
Să audă iubita să se scoale,
La apă cu vasele să meargă,
Să ducă apă din fîntînă,
Din fîntîna cea din vîrf
Să-mi dai mie să beau,
Şi de nevastă apoi s-o iau.

6

Vine vara şi primăvara,
Voinicii fug în ţară străină,
Ieşi frumoasă să-l petreci,
Drum bun tu să-i zici.
— Nici nu-l petrec, nici nu-l jelesc,
Să-i pun pecetea să-l pecetluiesc[1],
Voinice te rog,
Mulţi ani să nu stai în străinătate.
Cînd ai să vii, să-mi dai de ştire,
Să ung porţile cu miere,
Cînd s-or deschide să scîrţîie,
Să audă mama să se bucure.

7

Fată ce eşti afumată (întristată)?
Şi mult mîhnită?
— Voinicul mi-e dus în străinătate
Şi-l aştept de trei ani.
Am să-l aştept pînă să treacă
Nouă ani deplini, deplini să fie,
Şi apoi mă mărit,
Cu un voinic mult priceput.

8

De la tine pînă la mine,
Îmi pierdui pestelca[2] *cu cline,*
Cu cepreguri de argint,

[1] Să-l consider ca mort.
[2] Şorţ de pînză (postav) — (n.n.)

Scanned with OKEN Scanner

Şi cu zoniţa de sirmă.
Care s'ńi-u află
S-ńi-u pitreacă,
Cu'n gione ne'nsurat,
Şi pi un cal ne acăţat.
Şi pi-un puliŭ asburător
Tra se asboară trîş tu ubor.

Şi cu cusăturile de mătase
Care mi-o afla-o
Să mi-o trimită,
Printr-un voinic neînsurat,
Şi pe un cal neîncălecat.
Şi pe o pasăre zburătoare
Ca să zboare pînă în ogradă.

9

Scoală feată s'nă primnăm,
Tru grădină se-alăgăm.
— Nu bre gione, nu,
Pe caplu-a teu că nu,
Că dada multe-ńi dzăţe,
Şi multu ea mi 'ncace,
Vinu, vinu-astară gione
Poarta s' ţi-u desfac mine.
— Nu lea feată că ńi-arîseşi,
Vińiŭ io altă dzî şi-ńi te-ascunseşi,
— Bre gione, nu eram mine,
Ţiună feată dit'viţine.
— Nu le-a vrută că-ńi ti vidzui,
Şi după-ocliul laiŭ a ńi ti cunoscui,
Tine-ńi feaţeşi aistă bană,
Di la Dumnedzeu să-ţi vină.

9

Scoală fată să ne preumblăm,
În grădină să alergăm.
Nu, bre, voinice, nu,
Pe capul tău că nu,
Că mama multe-mi zice,
Şi mult că mă ceartă,
— Vino, vino, astă seară voinice,
Poarta să ţi-o deschid eu.
Nu dragă fată că m-ai amăgit,
Venii o altă zi şi mi te-ai ascuns
— Bre, voinice, nu eram eu,
Ci o fată de la vecină.
— Nu dragă, căci te-am văzut,
Şi de pe ochiu-ţi negru te-am cunoscut,
Tu ne-ai făcut acest trai,
Dumnezeu să-ţi răsplătească.

10

In valea di Ianina depunea,
Nă 'nveastă ţe'-şi plăngea,
Palmile şi le frăndzea,
Perlii din cap şi-arupea,
Valea ea pălacărsea.
Mută-ţi vale pănă'n dzană
Tra să trec pit'Ianina.
Ianina hoară di furi,
Chisigeadzi cu cali tuţi-suri,
Ńi vătămară gionele a neu,
Şi pi năs îl caftu eu.
Gionele a neu ca capitan,
Cu strańie di satrădzam,
Nu jilesc armatle a lui,
Ma jilesc ńiata lui.

10

In valea Ianinei se scobora,
O nevastă ce plîngea,
Mîinile şi le frîngea,
Părul din cap îşi rupea,
La vale ea se ruga.
Mută-te vale pînă-n geană (deal)
Ca să trec prin Ianina.
Ianina oraş de hoţi,[1]
Hoţi călări cu cai toţi suri,
Îmi uciseră voinicul meu,
Şi pe dînsul îl caut eu.
Voinicul meu ca căpitan,
Cu strae de satrazam[2]
Nu jelesc armele lui,
Ci jelesc tinereţea lui.

[1] Haiduci (n.n.)
[2] Uniformă militară.

Scanned with OKEN Scanner

11

O moi 'nveastă ńică
Ţe-ńi stai aşi. jelită?
— Ţe vrei s'fac bre gione!
Vrutlu l-am tru cseane,
Trei aňi am ţe-l aştept,
Ňi-crescu dorlu tră năs multu.
— Maruşe gură di cuc,
Fă-ńi-te 'ncoa pi dupe rug,
Să-ńi ti baş, că va s-mi duc,
Vra s-mi duc tru csenetie,
S'ţi'adar brănŭ di flurie,
Şi să'l porţî tră Stă-Mărie.

12

Ţi-ńi ţ-ai budza gălbinită?
Di ţi heavră ńi-ai hivrită?
Di lăngoare ńi-ai zăcută?
— Niţi di heavră ńi-am hivrită,
Ni lăngoare ńi-am zăcută,
Laiu si-ńi ved tatăl a ńeu,
Că nu-ńi deade soţlu a ńeu,
Ca s'mi-agioc ca cum voi eu.
S'lu ved tru măni di Uvreu,
S'li aprindu ţeară di seu,
S'cu fitiliŭ di bumbac
Tra să se facă vărcolac.
Ňi eram feată dzisńerdată,
Dzaţe tru doisprdzaţe aňi feată.
— Alea feată dzisńerdată,
T'inviţară hoara toată.
— As m'inveaţă, şi as mi stibă,
Şi-a ńia 'ncherdu să-ńi hibă.
Trecu Costi şi'l vidzui,
Eu li grii şi-l miscui.
Toarnă, toarnă tra să bem,
Şi-ameşdoili s-nî pitreaţem.
Deapreapoia noi să-nă vrem,
Şi-ameşdoili să-nă bănăm.

13

— Ţe şedzi feată lângă vale?
— Aştept rîulu si-ńi mi neacă.
— Că ţe feată si-ńi ti neacă?

[1] Măriucă.

11

O, mài nevastă, nevastă mică,
Ce stai aşa jalnică?
— Ce vrei să fac bre voinice!
Iubitul îl am în străinătate,
Trei ani de cînd îl aştept,
Imi crescu mult dorul către dinsul.
— Maruşă[1] gură de cuc,
Vino-ncoace pe după gard,
Să mi te sărut, că am să mă duc
Am să mă duc în străinătate,
Să-ţi fac brîu de galbeni,
Şi să-l porţi la sfîntă Mărie.

12

Ce ţi-ai buza gălbenită?
Nu cumva de friguri ai pătimit?
De lingoare ai zăcut?
— Nici de friguri n-am pătimit,
Nici de lingoare n-am zăcut,
Nenorocit să-mi văd pe tatăl meu,
Că nu-mi dădu soţul meu,
Ca să joc cum vreau eu.
Să-l văd în mîini de evreu,
Să-i aprind lumînare de seu,
Şi cu fitil de bumbac,
Ca să se facă vîrcolac.
Eu eram fată dezmierdată,
De zece pe doisprezece ani fată.
— Dragă fată dezmierdată,
Te cunoaşte tot oraşul.
— Lasă să mă cunoască şi să mă ştie
Şi mie cu folos să-mi fie.
Trecu Costea şi-l văzui,
Eu i-am vorbit şi l-am cinstit.
Toarnă, toarnă, ca să bem,
Şi-amîndoi să petrecem.
Şi apoi noi să ne iubim,
Şi amîndoi să trăim.

13

— Ce stai fată lîngă vale?
— Aştept rîul să mă-nece.
— Pentru ce fată să te-nece?

Scanned with OKEN Scanner

Şi cum ţi-u dai ahtare néată?
— N'am ni mamă, n'am ni tată,
N'am ni frate, n'am ni soră.
Un gione şi-aţel tru cseane.
— Ţi-ńi dai feată tra s'mi duc,
Gionele a têu eu să-ţ lu-aduc.
— Ţi-dau sinduchia şi paia tută,
Şi ţe di tine s'hibă vrută.
S'nu ńi lu-aduţi noaptea cu lună
Ma s'lu aduţi pri cale bună.
S-ńi lu-aduţi dzîoa cu soare,
S-ńină soaţele si-ńi oară.
S-dzîcă: di-iú ai aţea căftane?
— Ńi-u aduse gionele di tru cseane.
— Eu escu gionele di cseane,
Tîne — atunţe — aţea căftane.

Şi cum îţi dai aşa frumuseţea?
— N-am nici mamă, n-am nici tată,
N-am nici frate, n-am nici soră.
Un voinic şi acela în străinătate.
— Ce-mi dai fată ca să mă duc,
Voinicul tău eu să ţi-l aduc.
— Îţi dau lada şi zestrea toată,
Şi ce-ai mai vrea tu.
Să nu mi-l aduci noaptea cu lună,
Da să-l aduci pe cale bună.
Să mi-l aduci ziua cu soare,
Să vie prietenele să ureze.
Să zică: de unde ai acel bariz[1]*?*
— Mi l-a adus voinicul din străinătate
— Eu sînt voinicul din străinătate
Ţine atunci acel bariz.

14

Mi sculai mult tahină
Ńi trapşiu în drept la vruta mea,
Aflai iu vruta iu'ş durńia.
Pri mindir arucată era,
Şi pri mindir ea's leganà,
Cînd şidzui şi mi minduii,
Ce ţeara împrost mi tuchii.
Luai stamna şi-u prusuchii,
Ea pri mine s'năräi.
— Taţi lea vruta, taţi lea sor,
Că eu tră tine va să-ńi mor.
Şi-atunţea vruta arsări,
Şi-ńi dzîţe că a ta va's hiu.

14

Mă sculai tare dimineaţă,
M-am dus de-a dreptul la iubita mea
Am găsit iubita unde dormea.
Pe divan era culcată,
Şi pe divan ea se legăna,
Cînd am stat şi m-am gîndit,
Ca lumînarea în picioare m-am topit.
Luai cofiţa şi-o stropii,
Ea pe mine s-a supărat.
— Taci iubită, taci dragă soră,
Că eu pentru tine vreau să mor.
Şi atunci iubita a sărit,
Şi-mi zice că a ta am să fiu.

15

Mintea ńi si luă,
S'din cap s'mută,
Di una viţină vrută,
Vrută şi mult durută;
Di cîte ori trec pi la poartă,
Nîsa va's easă şi mi-ntreabă,
— Iu ni-erai bre vrutlu a neu?
Că mi-uscai di dorlu-a teu.
Alantă seară eram la dadă-ta,
Aseară noaptea eram la soră-ta,
Şi-astară va'ńi vin la casa ta.

15

Mintea mi se luă,
Şi din cap mi se mută,
De o vecină iubită,
Iubită şi mult dorită;
De cîte ori trec pe la poartă,
Ea are să iasă şi mă-ntreabă,
— Unde mi-ai fost bre, iubitul meu?
Că mă uscai de dorul tău.
Alaltăieri seară eram la mama ta,
Aseară noaptea am fost la sora ta,
Şi astă seară am să vin la casa ta

[1] Broboadă de lînă foarte subţire (n.n.).

Scanned with OKEN Scanner

— Ghine să-ńi vini vrutlu a neu,
Tra să-ńi treacă dorul a neu.
Ţina îndreaptă o am tută,
Piturniclie tigănsită,
Şi'nă turturică friptă,
Şî-ţ dau turtă di floriţă,

Si cu vin di Cojoanită.
Să bem şi să măcăm,
Şi doile să nî-agiucăm.

16

Alea feată cu ocliu laiu,
Şi ca lilicea di tru Maiu
Ieri seara me-arîseşi,
Că fugişi şi-ńi ascumseşi.
— Nu eram bre gione mine,
Că'nă feată dit viţine.
Faţa ta ca meru aroşu,
Dă ńi-u scumpă ţi a s'ţ'u başu.
Oclili tăi di gherachină,
Oh! di Dumnedzeu s'ţî vină,
Sufrîndzeale amestecate,
Arseşi gionli tru hicate.
Demăndă-ńi, lea, ţe vrei s'ţ-aduc
Că poimăne va si-ńi fug,
Va s-mi duc multu departe,
Ca si-ascap de aestă moarte.

17

Nu vra dada s-mi marită,
Şi-ńi dzîţe că-ńi escu ńică.
Ńică, ńică di nouă ańi,
Şi eu călcai pri paispreţe ańi,
Cari s'mi lia va's treacă bană.
— Spune-ńi numa, cum te chiamă?
— Numa mea e Constantina.
Constantina şi Gherachina,
Albă roşie ca mărgeanea,
Lungă-naltă ca fidanea
Cu-ocliu laiŭ, ocliu di-amură,
Şi faţa ta s'tucheaste-în gură.
Ca limońia di Sarună,
Şi mine voiu tra s'nă'ncurună.

— Bine să vii iubitul meu,
Ca să-mi treacă dorul meu.
Cina gata o am toată
Potîrnichie prăjită,
Şi o turturică friptă,
Şi-am să-ţi dau turtă de făina cea mai bună,
Şi cu vin de Cojoanită[1].
Să bem şi să mîncăm
Şi amîndoi să jucăm.

16

Dragă fată cu ochiul negru,
Şi ca floarea din mai
Ieri seară m-ai amăgit,
C-ai plecat şi mi te-ai ascuns.
— Nu eram, bre, voinice eu,
Ci o fată din vecini.
Faţa ta ca mărul roşu,
Dă-mi-o scumpă ca să ţi-o sărut.
Ochii tăi de gherachină[2]
Oh! de la Dumnezeu să-ţi vină,
Sprîncenele îmbinate,
Arseşi voinicii la ficat.
Porunceşte-mi dragă, ce vrei să-ţi aduc,
Că poimîine am să plec,
Am să mă duc foarte departe,
Ca să scap de astă moarte.

17

Nu vrea mama să mă mărite,
Şi-mi zice că sînt mică.
Mică, mică de nouă ani,
Şi eu călcai pe paisprezece ani,
Cine m-a lua are să trăiască fericit.
— Spune-mi numele, cum te cheamă?
— Numele meu e Constantina.
Constantina şi Gherachina,
Albă roşie ca mărgeanul,
Lungă înaltă ca o vlăstare,
Cu ochiul negru, ochi de mură,
Şi faţa ta se topeşte în gură.
Ca alămîia din Salonic,
Şi eu vreau ca să ne cunune.

[1] Din oraşul Cojian.
[2] Un soi de vultur.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

18

'Nă veară mare,
Ńi-ti hărnii cu poame,
Aravdă se-arăvdăm,
Căsmetea cum s'u avem.
Trei meşi dada-ńi ti caftă,
Dadă-ta, ţi nu-ńi ti dădea,
Arabdă, se-arăvdăm,
Căsmetea cum s'u avem.
Pri chioscu şidem,
Somnu nu durńiam,
Ti tine-ńi suschiram.
Aravdă se-arăvdăm,
Căsmetea cum s'u avem.

18

O vară mare,
Te-am hrănit cu poame,
Rabdă să răbdăm,
Norocul cum să-l avem.
Trei luni mama mi te-a cerut,
Mama ta de ce nu te-a dat,
Rabdă, să răbdăm,
Norocul cum să-l avem.
În chioşc şedem,
Somn nu dormeam,
Pentru tine suspinam.
Rabdă, să răbdăm,
Norocul cum să-l avem.

19

Ţe ńi-u dor, lea dado, sor,
S'alucească gionîli în cor,
Şi-eu s'mutrescu di tr'ubor,
Care gione s'ńi-arisească,
Tr'aţel duda s'mi susească,
Tră un gione fără mustaţă,
S'nu-ńi schină piste faţă,
Di-ńi îia-albeaţa şi-aruşeaţa,
Di-ńi si chearde muşeteaţa.

19

Ce mi-e dor, dragă mamă, soră,
Să lucească voinicii în horă,
Şi eu să-i privesc din curte,
Care voinic îmi va plăcea,
Cu acela mama să mă logodească,
Cu un voinic fără mustaţă,
Să nu mă-nţepe peste faţă,
De-mi ia albeaţa şi roşeaţa,
De mi se pierde frumuseţea.

20

Ţe-şi bate un puliu bilbiliŭ,
Pre alumăchi di trandafili,
Că-şi veadre dauă muşate,
Daule sunt cumnate,
Daule nurori durute.
Ţi vă staţi voi nveaste aoa,
Şi nu vreţi s'viniţi încoa?
— Ne-aşteptăm gionîli a nostri,
Ia-îi, iu viu gionîi a vostri.
— Aide soaţe s'nî fugim,
Tră a casă s'inchisim.
S'nă băgăm cămeaşi de lin,
Cu-aţeali s-bem şi s-măcăm,
Şi cu tuţi să nî-agiucam.

20

Ce-şi cîntă o pasăre privighetoare,
Pe crengi de trandafiri,
Că vede două frumoase,
Amîndouă sînt cumnate,
Amîndouă nurori dorite.
Ce staţi voi neveste aici,
Şi nu vreţi să veniţi încoace?
— Aşteptăm voinicii noştri.
Iacă-i, unde vin voinicii voştri.
— Haide tovărăşiţelor să plecăm,
Acasă să ne pornim.
Să-mbrăcăm cămăşi de in,
Cu ei să bem şi să mîncăm,
Şi cu toţii să ne jucăm.

21

Natema-ţ mă-ta moi feată
Moi, natema-ţ,
Ţe-ńi ti feaţe ahtare muşată,

21

Blestemată să-ţi fie maica ta, măi fată,
Mai blestemată să-ţi fie,
De te-a făcut aşa de frumoasă,

Moi, natema-ţ,
Di-ńi mi cildişisi di minte,
Moi, natema-ţ,
Şi-ńi intrară oile tu-agru,
Moi, natema-ţ,
Şi-ńi curmară multă zńie
Moi, natema-ţ,
Cathe oaie şi mănucliu,
Moi, natema-ţ,
Şi birbeclu unu snopu
Moi, natema-ţ,
— Taţi, bre gione, taţi marate,
Va's plătim pri giumitate,
Cama multu va s'dau mine
Tra si-ţi vină di tu ghine,
Mine voiu s'ti facu a ńieu,
Maşi s-mi vrei s ti liau soţ-eu.

Mai blestemată să-ţi fie,
De m-ai zăpăcit din minte,
Mai blestemată să-ţi fie,
Şi-mi intrară oile în ogor,
Mai blestemată să-ţi fie,
Şi mi-a făcut mare pagubă,
Mai blestemată să-ţi fie,
Fiecare oaie şi manunchiu,
Mai blestemată să-,i fie,
Şi berbecu un snop,
Mai blestemată să-ţi fie.
— Taci, bre, voinice, taci sărmane,
Avem să plătim pe .jumătate,
Mai mult am să dau eu,
Ca să-ţi vie de tot bine.
Eu vreau să te fac al meu,
Numai să vrei să te iau de soţ.

12

Ţe-şi cînta bilbiliŭ
Tru-nă dzîuă di tru Maiu,
Ti'nă'nveastă steauă muşată,
Ţe-şi jilea lailu bărbat,
Lailu bărbat şi mavromat,
Nu plăndze 'nveastă şi muşată
Că-ńi ţî cherdzî muşeteaţa.
Bărbatu'lŭ a tău easte trăş tru cseane
Tru cseane şi tru csenetie
Şi tu erma di Misirie.
Nu plîndze 'nveastă mult durută
Că barbat-tu n'are altă vrută
Aproachi-te bilbile ninga mine
Si-ńi ţ-adar cioc de asime.

22

Ce cînta privighetoarea,
Într-o zi din mai,
Pentru o nevastă, stea frumoasă,
Ce-şi jelea sărmanul bărbat,
Sărmanul bărbat cu ochi negri.
Nu plînge nevastă şi frumoasă
Că-ţi pierzi frumuseţea.
Bărbatul tău este tocmai în străinătate,
În străinătate şi la străini,
Şi-n pustia de Egipt.
Nu plînge nevastă mult dorită,
Că bărbatul tău nu are iubită,
Apropie-te privighetoare lîngă mine
Ca să-ţi fac plisc de argint.

DORULU A FETĂLIEI

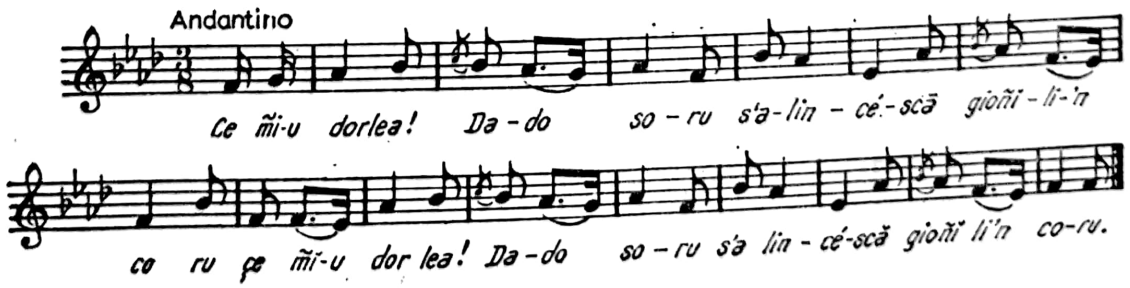

Scanned with OKEN Scanner

ARMĂNEASCA

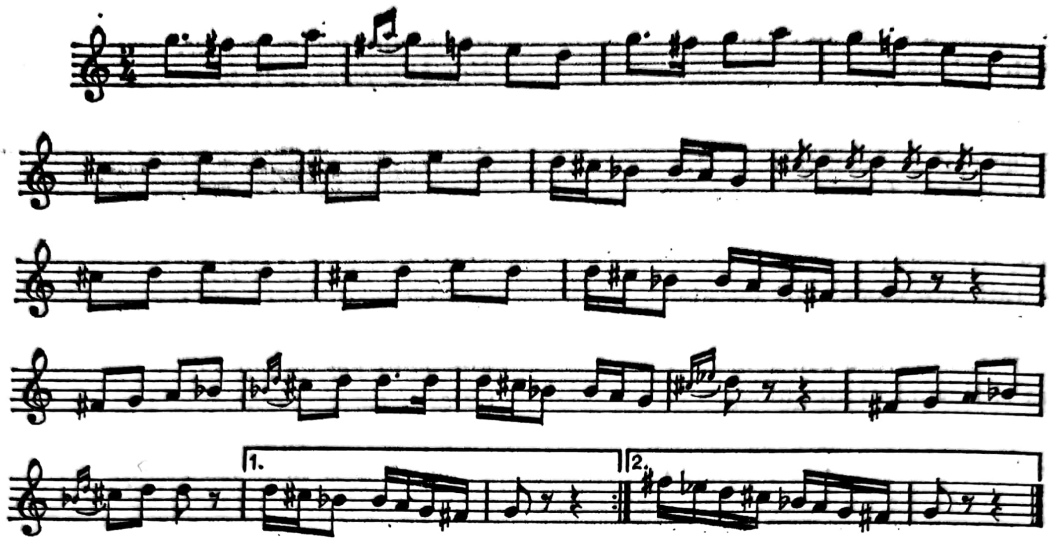

Scanned with OKEN Scanner

Datinile di la numți ale populului armânescu di tru Macedonie[1]

În călătoria mea ți feciŭ tru Macedonie în veara anului 1882, mi interesai pri ningă tut alante ca s'aflu și adeturile ți au armânili di tru aţelŭ locŭ, ca: la nascere, la pătegiune, isusire, numtă, moarte și altele.

Aţeale cama multe adeturi care va s'li scriu, li vidzui la unä numtă Cruşova[2] iu fui cliematu și ospetat; altele li aflai din sburîre cu mulierile moaşe, cunoscute ca păstrătoare credinţioase a adeturilorŭ streauşesti.

Se achicăseaste că adeturile, spuse tru aestă scriere, facu maşi unä ńică parte di multele datini ţe s'vedŭ la munţîli di tru aceste locuri.

La Arumânili di tru Macidonie nu easti hotărîtŭ la ţe vêrstă prinde ca părinţîli să-și isusească fumealia; s'vîdzură multe familii că'și îsusiră fumealia ńică din faşe.

Featele di la versta di 12 ańi s'mărită și gionili s'însoară la 18 ani.

Părinţîli a featîliei și a gionelui hotărescu *isusirea* cu cari vorŭ nêși, fără ca s'întreabă pri tineri.

Di multe ori isusiţîli nu s'vedŭ di cît în dzua încurunăriliei.

Isusirea s'faţe aşă: Părinţîli a gionelui pitrecŭ la părinţîli a feateliei unŭ, ică ma mulţî proxeniţi ca s'da *semnul*, care nu easte altu-ţiva, di cîtŭ unŭ *nel* (inel) cu unä panglică (curdelă) vińită ică alică (roşe), di care suntu legaţî ma mulţî păradzi di malamă (auru).

După ţe părinţîli feateliei și a gionelui s'acăchisiră ca s'facă isosima (isusirea), atumţea s'alăxexu nealele, care s'faţe maşi între părinţi fără ca păreaclia isusită s'hibă faţă.

Cumŭ s'deaderă nealele, di la casa gionelui tragŭ focuri cu tufehcle, tut aşi și di la casa a feateliei isusite s'amină tufechi, ca semnu di ştire că s'feaţe isusirea.

Tot-na isusirea s'faţe seara, urînda-lui: *S'bărneadză, s'încherdzăşească* și *s'lî hibă unä oră tru etă* și altele; după aestă oaspeţîli pleacă cu *fineri* (felinare) ică *dzadă* aprimtă însoţîţi di *ghifţi cealgagiadi* (lăutari) pre la casele lor.

Di multe ori ospeţli cari si află la isusire caftă feata s'u veadă și nêsă lî başe mîna la tuţi, iară eli u mescu.

La grămusteanili di la Pindu easte nică unä *adete* (obicei): s'aduţe unä *turtă* la casa isusităliei și un *păguru* cu arăchie, cu ma multe mahmudele legate

---

[1] Publicat în: *Macedonia*, Bucureşti, 2, nr. 5, mai 1889, p. 96-97.

[2] Tru aestă hoară fui la d-nu Cionescu, profesor arumân, care mi-avu aşteptată cu multă vreare.

Scanned with OKEN Scanner

di nêsŭ şi unŭ altu păguru di partea featăliei tut cu arăhie, şi de-apreapoie s'ameastecă arachiile, dînda-lui oaspeţilor s'bea di arăchia amestecată.

După aestă s'dă di unä parte şi di alantă *doare* (daruri ca: *prîpodzî, cămeşi, darme* etc.

Vîr-nă oară nu s'intreabă di *paia* (zestrea) featăliei; tru multe hori, cum easte *kruşova* şi alte, paia eastă tăliată cu acăchisirea şi vrearea hoarăliei.

Tutu timpul di la *insusire* pînă la *încurunare*, feata s'afireaşte di videarea gionelui cîtŭ şi a soiliei a lui şi s'easte că s'astalie vêr-nă oară în cale, feata caftă şi s'ascundă iù-va şi ma nu poate s'intră tru vêr-nă casă, atumţealui si-ascunde faţa şi'şi toarnă plătările.

Numta s'faţe tot-na duminica. Cu trei dzîle ca ma'năinte, acaţă să s'indreagă tră numtă; Gioia si adună featele şi 'nveastele di cură arizulŭ şi grînulu şi pitrecŭ mai mulţî giońi la şopote ca s'aducă apă tră aprinderea aluatului şi frămintarea pîniliei. Vineri gionele pitreaţe cali în pădure tra s'aducă leamne şi dauă lumăchi mări, cari s'bagă, unä pri ogiaculŭ a gionelui şi alantă pri ogiaculŭ a featiliei, iară aţeli cari li aducŭ, lia unä meaştere. Vineri seară s'aprinde aluatulŭ şi tute mulierile cîntă aestu cîntecu:

„Nu va dada s'mi mărită,
Că-ńi dzîţe că escu ńică,
Ńică, ńică şi di nauă ańi
Di nauă ańi călcai tru dzaţe,
Şi alta dada nu-şi mai faţe,
Şi eu pi dimîndat mi feaţe,
Naltă naltă ca fidană,
Albă roşie ca mirgeană
Cari va s'mi lia s'treacă bană."

CÎNTEC

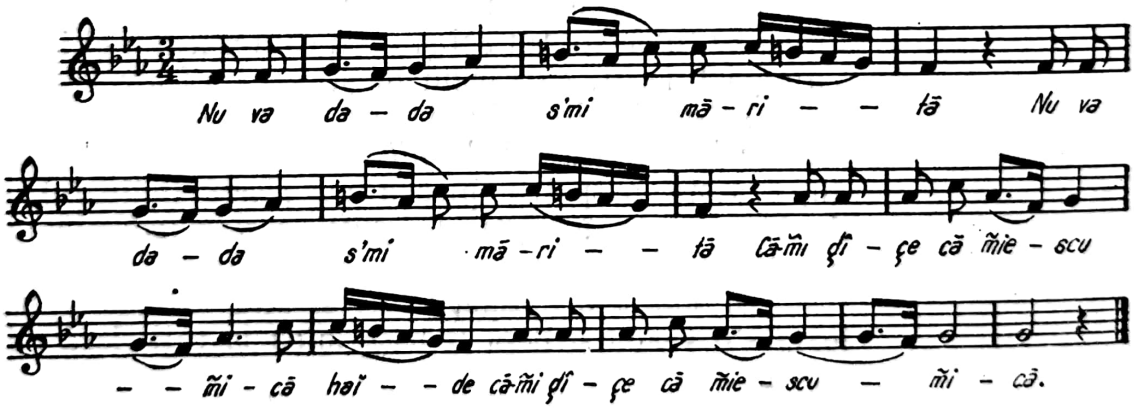

Datinile di la numți ale populului armânescu di tru Macedonie[1]

Sîmbătă toată dzîua s'coaţe pînea şi s'indreage carnea tră ospetare; seara s'adună toată soia şi tuţî aţeli ţe fură climaţî cu bilete ahîntu la gionele cît şi la înveasta; aţia mîncă, bea şi cîntă toată noaptea.

Tru niscênte hori di la Pindu easte adetea, că cu înţeperea petreaţeriliei, featele s'adună tr'ună-odaie s'bagă cinä a inveastilici; niscênte di feate 'ş'îngălbinescu unghlilie, iar altele şi-lăescu sufrunţealele cu mîdie.

Totu sîmbătă seara easte adetea să s'pitreacă din partea inveastăliei doi ficiori c'unŭ birbiliŭ cu vinŭ la cialgagiadi, călisindu-li s'insuţiască 'inveasta cîndu va să s'aducă s'lia apa cu care si aspeală perlu, faţa şi mănile.

Duminică dimineaţa s'aduţe la casa gionelui paia inveastiliei care easte di chilimuri, velendzî, căpitińie şi unä sînduche cu fustăni şi alte lucruri de a easăliei; toate aiste s'incarcă pe unŭ ori pi doi cali şi piste nîşi s'bagă cîte doi ficiori care ducêndu strańile pênă aclo, lia băccişi.

Năinte ca să s'ducă grambolulu la încrunare vine birberulŭ di-lu la, iar featele ş'inveastili cîntă aistu cîntecu:

Lă-ńi-me şi speală-ńi-me
La şoputlu din cheare.
'Ńi-mi spilai pri daule braţe
Ńi arucai apă şi pri faţă
Mea-ńi vidzui şi-unŭ gione bunŭ
Şi-nă cuventă luai s'li spunŭ:
A bre gione ńi te-alăvdară
Că esci hrisicŭ bun-n hoară
Va s'ţî dau unŭ grosŭ di'asime
Şi c-un hirŭ di ibrişime
Ca s'li bagi unä mănuşe
S'ńi lu poartă inveasta di guşe.

După ţe birberulŭ speală pri gione începe s'lu surseascä, iar featele ş'inveastele cîntă aistu cîntecu:

Ghine ne vińe birberulŭ
Tra s'nă sursiască grambolulŭ
Mea tine birberu aşi s'nă bănedzî
Fă s'nă lu îndregi s'nă lu muşitedzî
Şi s'nă lu adari muşatŭ, muşatŭ,
Ca tra la nunŭ şi tră la fărtatŭ

[1] Publicat în: *Macedonia*, Bucureşti, 2, nr. 6, iunie 1889, p. 110—114.

Scanned with OKEN Scanner

Şi tră la inviastă ma muşatŭ.
Ma ia mutriţi-lu di pi frunte
Că ţi pare ca dzăbacŭ di munte
Ma ia mutriţi-lu în sufrunţeale
'S'pare ca ţerulŭ plinŭ cu steale
Ma ia mutriţi-lu di pi nare
Calotihă di aţelŭ ţe şi-lu are
Ma ia mutriţi-lu di pi dinţî
Calotihă di a lui părinţî
Ma ia mutriţi-lu di pi guşe
Că-i ca birbiliŭ albu cu mănuşe
Ma ia mutriţi-lu di pi cheptu
Că i ca berbec aleptu.

După ţe birberulŭ sursi grambolulŭ featile şi inveastile cîntă aistu cîntecŭ:

Ţe-i muşată laia mărată
Ca luţeafirile di dimineaţă
Di ti arde tru hicate
Şi-bagă gionili tru pecate.

După ţe grambolulŭ s'indreapse muşatŭ cu strańile aţeale ma aleapte[1] pitreaţe la casa inveastiliei trei săhădiari c'ună ploscă cu vinŭ, ca s'da tru ştire că vine gionele, şi ajungênd aclo beau cu plosca şi oară aşi: „s'băneadză s'inchirdăsiască şi turnata la casele a voastre şi la scumchili a tei ficiori şi feate şi s'vî hărisiţî după inima voastrî". După aţea lî si dă cîte 'nă *măndilă* (năframă) şi s'toarnă cu agunisire la casa gionelui şi cîntă a soacrăliei aistu cîntecŭ:

Eşi soacră s'astepţî nora
Nora ta şi cu hiliulu a teu
Eşi soacră şi vinu tora
Să-ţ vedzi nora şi hiliulu a teu.

Soacra şi cu tute alante mulieri din casă cîntă aistu cîntecu:

Ghine nî vińişi chirăchină
Chirăchină casă înplină
Casă înplină di făriná
Di făriná şi di luńină.

Iar după aţea adaugă aistă chemare:

Dipune-mi înveastă dipune-mi
Dipune-mi hilie dipune-mi

[1] Stranile naţionale a arumânilorŭ macedonieni sînt aiste: gîamatane, ilecuri di veştu albu ori vinetŭ, cănduşe cu găitane albe, dulumă cu găitane albe, saricâ laie ori albă di lîna cu floţe pi di nuntru; talaganu di lînă laie cu mîneţi lungi necusute şi cu dzărcule; tîmbare di lînă şi căprină cu ciori albe de învirliga.

Scanned with OKEN Scanner

Mulierile din partea nveastiliei respundu aşi:

Nu mi dipunŭ, dado, nu mi dipunŭ
Pînî nu-ńi dai dado ţe ńi tăcsişi.

După aţea cuscrili de adunu cu grambolulŭ, ńergu incălarŭ la 'nveasta ca s'u lia; cu nêşi poartă tufechi, piştoli şi'nă flambură în capŭ c'ună cruţe di lemnu, tru a cu' mărgini s'nhigŭ trei meare. Cum s'aproache di casa inveastiliei cuscrili amină tufecli, piştole şi cît intră in casă lî ease inveasta muşatu inviscută cu trei fustăni, di care ună easte ma şcurtă ca alantă cu trei deagite, aşi că s'vedŭ mărginele a tutulorŭ treilorŭ; pi păltări poartă nă şcurtă di veştu, cusută cu hirŭ ori cu sirmî, după puterea liei; în capŭ poartă teluri totuna albe maşi cîte vêrnă oară galbene; peste faţă poartă zăvon transparent[1]. După aţea trecŭ cu turta şi vinulŭ di anvîrliga liei di trei ori, apoi lî si-aştearnă la scară un circiaf albu, pi care nîsă calcă, ca semnu că va s'armănă totuna credincioasă.

Cîndu gionile vine la inveasta s'cântă mai multe cînteţe, de care noi dămu aceste dauă:

Dado, lea, ţe stai năirită,
Pênă tora nu ţi-amŭ grăită,
Ţe ńi ţi-ai mintea ńică
Inima ne hărăsită?
Du-ńi-te, dado, s'mi isuseşti,
Cîtŭ s'caftă s'lî tăxeşti
Cîtu ma multu s'pălacărseşti.
— Nu ţi-i aruşine, lea ridile,
Că mi caftă patru ńile,
Patru ńile maşi trăstrańie
Alte patru tră gherdane.
— Tora, dado, tr'amea căsmete
Işi, dado, nauă adete
'S portă'nveastile duvalete
Tora, dado, nă duńiae
Poartă chiucuri cu elmae
S'li-aibă giońili tru sivdae.

Ca variantă[2] aistui cîntecŭ 'lu cîntă tru niscînte locuri aşi:

— Fancă mare, Fancă ńică
Fancă ńică şi grămătică
Grămătică di scolie.
— Scoala lea, dado, s'mi isuseşti
Cîtu s'ţî caftă s'nu mutreşti

[1] Prităŭ care treaţe luńina.
[2] Unŭ cîntecŭ care nu diferă de altu decît cu puţine graiare.

Și cama s'li pălăcărseşti:
— Nu amu hilie, ńi-amu orfańie
Patru ńili și va tră strańie,
Ș'alte patru tră gherdane,
— Și polcă, dado, pênă di mese
Cu fustane di giamfese
Ah, lea dado, țe căftai,
Țe căftai di mi făţeai.

După ţe gionele intră în casa nveatilici, părinţii a lui dau doare pi la soia feateliei; iar fărtăţili in numeri di trei, scotŭ papuţîle cu care easte încălţată inveasta şi u incalţă cu alte, care lî aduţe grambolulŭ. Inveasta s'faţe că nu li va şi liarucă cu ciciorulŭ di trei ori ma nai năpoi ş'lasă s'hibă încălţată.

La Pindu easte adetea ca grambolulŭ să s'ţingă tru aţea oară di soia lui c'unu brînu aroşu.

După aţea gionele s'duţe la nunulŭ cu mai mulţî tineri şi lu cliamă s'ńeargă cu nêşi acasă; nunulul încalică pri calulŭ ţe li se-aduţe tr'aista şi u crede ca mare tińie că nu-lŭ lasă s'ńeargă pri pade.

După agiungerea nunului la grambolulŭ, s'ducŭ tuţî la'veasta, iu li si cântă a nunului aşi:

Bună seara, nune mare,
Aestă seara, bună seara,
Aestă oste de-anvîrliga
Easte ostea ta
Ună ńili şi ţinţi sute.

Totŭ atunţea s'cîntă şi fîrtaţilorŭ aistu cîntecŭ:

Bună seara, tine fărtate,
Aestă seară şi bună seară,
Fărtate muntrea multu ghine
Muntrea s'nu nă aruşinedzi
Cu aestă oste de-anvîrliga.

Nainte ca s'ducă inveasta la biserică, soia a liei de apropea u başe tru faţă şi-li cîntă cum urmeadză:

Treambură soarele ascapetă,
Treambură inima featiliei,
Si impartă feata de mă-sa
De mă-sa şi di tată-seu
Prîndze-ńi-mi, dado, prîndze-ńi-mi
Aestu prîndzu prîndz ńi-mi
Ca va-ńi fugŭ, dado, axeanele
Axeanele nestiute.

Scanned with OKEN Scanner

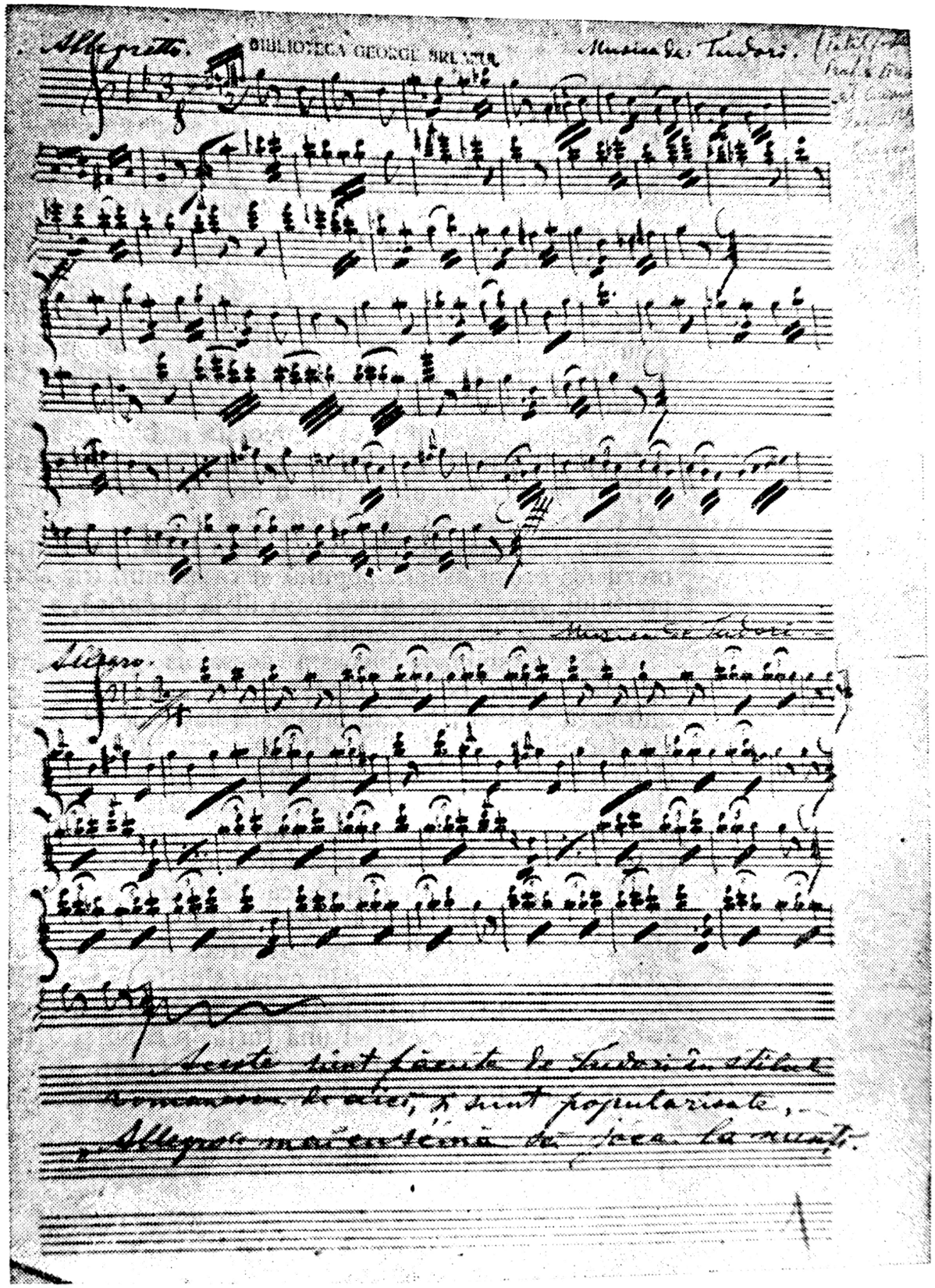

Manuscrisul autograf al lăutarului Tudori, tatăl profesorului de vioară Athanasie Teodorini (Iași).

Scanned with OKEN Scanner

Datinile di la numţi ale populului armânescu di tru Macedonie[1]

Afară de aestu cîntec, mulierile cîntă şi alte cînteţe adiliuase, care cîrtesc inima ahîtŭ a soiliei, cît şi a featăliei şi acaţă s'plîngă şi s'jălească cu tuţî duţerea featăliei din casa părintească.

Di-prea-poia dipun 'nveasta tru oborŭ ică tru grădină şi trecu tuţî pri ningă nêsă şi cu grambelu pe di nîitea liei şi u mutrescu cu tuţî lungu, canda o mesuară di la capŭ, pîn' la cicioare, aşiţe că, după tute aeste, fraţili şi cusurinile a featăliei se adună pri ningă ea şi cu alţî di soia liei şi u ţînŭ de braţe unul di ună parte şi altul di altă parte şi aşiţe u ducu pănă la bisearică; lăutarii (ghifţili) atunţealui cîntă tută calea: ca di adete lăutarili suntu la numerŭ de trei, care cîntă unulŭ cu viora (chimanea), altulŭ cu violina (un fel de cobză) şi al treilea cu dairea, de multe ori suntu tîmpăni şi cu chimaneadzi.

Tută calea cîndu treaţe 'nveasta la bisearică, ţîne oclili pi giumătate închişi şi nu mutreaşte niţi'n dreapta, niţi în stînga; trupulŭ îl ţine'n dreptu şi calcă minut, aşi că ţe şi pare cu deavia că imnă;

La bisearică preftul cîndu cîntă Isaia, nuna arucă orezu ică ordzu asupra popului si cama mult tru barba preftului, eară cîndu lumea easă di la bisearică, amină cu tufechi şi lăutarili cîntă.

Cîndu agiunge 'nveasta acasă la gione, easte aşteptată di soacră şi de alţ cuscri; aclo 'li s'aduţe unŭ natŭ ńicŭ şi'l ţîne în braţă şi'l başe; de-prea-poia, un al dauilea şi al treilea şi'li başa pre tuţî cu aradă; şi cîndu easte ca s'treacă pragulu să întră în casă, li si dă unu cîţănŭ cu untu şi nêsă moalie dedziutulŭ tru untu şi unge preagulŭ di susŭ şi di ghiosŭ a uşeliei şi în dreapta şi în stînga şi tru locŭ de aştergătoare, li si dă un caierŭ di lînă albă, ca s'aşteargă mănile; şi d'apoia li si dă un merŭ tru care s'află hipţi ma mulţî pîradzi şi năsă pri aistu merŭ lu arucă dreptu în susŭ asiţe că, care va s'acaţă aţelŭ merŭ, s'dzîţe că va s'hibă omŭ cu norocŭ (tihe); tutŭ atunţea, tru niscînte locuri, soacra 'li bagă a 'veastilei ună turtă 'n capŭ şi u ţîne puţinŭ şi de-prea-poia u frînge în doue bucăţi.

Si cum intră 'nveasta în casă, soea tută acaţă s'cîntă:

Di sun ună sălţioară
Şi-u luă ginerile sub-soară
Si sbură cu ea în casă
S'nă băneadză hărioasă;
S'nă bănedzî sorŭ ca mărgeaua
S'nî umpli casa di harauă.

[1] Publicat în: *Macedonia*, Bucureşti, 2, nr. 7, iulie 1889, p. 128–131.

Scanned with OKEN Scanner

La Pindu, cînd intră 'veasta 'n casă, soacra 'li aştearnă şăiac albu, pri calcă tuţ cuscărili, îli oară şi 'li dzîcŭ: „s'băneadză şi să 'nchirdusească; Dumnedzeu s'îţi da lilicele di tru Mai şi strańile vărnă oară s'nu-ţi lipsească".

Tru locurile iu easte cu 'veasta s'vină călare cîndu agiundze acasă la grambolulŭ, socru-său, ică altu auşu, u dipune di pi calŭ şi atunţea talie ghingăla di la şeauă ică samaru, ca semnu că 'nveasta va s'armînă trî etă în casă etc.; d'apoia 'nveasta s'duţe cu mulierile tru unä odă iu vine un feciorŭ care are tată şi dadă şi apucă dzăvonulŭ cu dinţîli şi-lu scoate di pri faţa 'nveastilei; după tute aiste,ghifţili cîntă şi cuscărli gioacă. Giocurile lor suntu: Armân ască, Teşco, Elbasana, Ticfeş, Scopiansco, Certvorna, Sarbsca, Ovrescu, Ciamcea, Sirto, Beracia şi altele.

Atunţea s'bagă 'nveasta în corŭ şi nêsă trage capulŭ a corului.

Tute giocurile la românii macedoneni suntu aşi, că, cama mulţî inşi s'acaţă de mîni ică de şămii şi aşi gioacă fără ca s'facă arocutŭ; şi aţelu ţe trage capulŭ, nês faţe tute figurile şi nica unŭ ică doi inşi după năsŭ; iară aţeli alanţî s'învêrtescu după nêşi, fără ca s'facă vär'nă figură.

Cînteculŭ ţe s'cîntă cînd s'alicheaste 'nveasta în corŭ, easte aestu:

Albă să-ńi te vedu lea sorŭ
Ţe ńi ti-alichişi îm corŭ
Tra s'nî faţi nauă feciori
Ca luţeaferi şi ca sori,
Doi să-li bîgăm picurari
Tra s'nă aducă untu ş'caşŭ;
Doi să-li bîgămŭ părmătari
Tra s'nă adară fustăni nale;
Doi să-li bîgămu hrisiţi mari
S'nî facă neale ş'minghiuşi;
Doi să-li bîgămŭ gunusari
S'nî adară căldări şi căldaruşe;
Ma şi al naulea fidan
S'nî-lu faţem gione căpitan,
Tra s'apără pri optuli fraţî
Ia trageţi corulŭ şi giucaţî.

După giocŭ, şedŭ la masă şi atunţea cîntă cama multe cîntice cum urmeadză:

Iu ńi-irai bre gionele a meu,
Iu ńi-irai lai vrutulŭ a meu;
Pre tru grădina mi primnai,
Meare-roşe ńi-adunai;
Insîn la vruta ńi li băgamŭ,
Şi sboara dulţe nî sburam;
'Ńi-mi luă somnulŭ să-ńi-mi 'nclinŭ
Sun aţea degă de chinŭ;
'Ńi-mi luă somnulŭ să-ńi-mi bagŭ
Sun aţea degă di fagŭ;

Scanned with OKEN Scanner

'Ńi-mi plecai să-ńi beau apă,
'Ńi căzdu distimelea tru apă;
Care s'ńi u află să-ńi-u petreacă
Pri un gione neînsuratŭ;
Pri un puliŭ neasburatŭ;
Pri un calŭ neînşelatŭ
Pri un cocotŭ necântatŭ.

A doua dzîuă, luni di dimineaţa, părearlia s'duţe la nunŭ, la fărtatŭ şi la soacră şi la soea de cama aproapea, aşi că cu bărbatulu îli cleamă la measă. Aţeli climaţî la measă, aducŭ căniscu Marţî Bucuvale ică pită, de-prea-poia şedŭ la measă măcă şi lăutarili cîntă.

După ţe mîcă, fărtatulŭ dişclide sănduchea 'nveastiliei şi spune paea la aceli climaţî.

Mercuri dimineaţa părecIia nouă cu cama multe mulieri şi cu lăutari s'ducŭ la şioput s'lia apă tru un vasŭ şi d'apoia, unge şioputulŭ cu untu care îl lia cu nêşi cîndu să 'ntorcu acasă, aruncă doui, trei păradzî di asime tru şioput şiună părearlie di meste (papuci), care li lia feciorli cari s'ducŭ după nêşi strigînda-lui: s'băneadză 'nveasta, s'băneadză 'nveasta.

Cîndu s'ducŭ la şioput, cîntă acestu cîntecŭ:

Ai lea featǎ s'ńeargem trǎ apǎ
Ca s-ti veadǎ gioniIi s'creapǎ;
Tra s'ascundǎ ş'alba dzînǎ
Cǎndu s'ti veadǎ la fǎntânǎ;
Duţeţi-vǎ voi cǎ nu-ńi vińu
La fîntânǎ nu-ńi mi-alinŭ;
Cǎ dada-ńi mi isusi
C'un gione ţe-ńi mi arîsi;
Ţinţi flurii şi nelŭ di asime
Legate cu ibrişime;
Di la gione luǎ arvonǎ
Di-ńi-mi 'ncurunǎ tru stîmînǎ.

Cînd s'toarnă 'nveasta di la fîntînă 'li si bagă în cale dîrme uscate şi scărpoace, tri chedică; iară năsă lî da pri tute diună parte şi după ţe intră în casă s'nescumbuseaste şi adară, pită, turtă etc., ca s'veadă bărbatulŭ că easte bună muliare tră casă.

Scanned with OKEN Scanner

Cîntecul lui Mihai Viteazul la românii din Macedonia[1]

În călătoriile ce am făcut la românii din Peninsula Balcanică, am culeș în Kruşova, orăşel pe deplin românesc, nu departe de Bitolia, capitala Macedoniei, *Cîntecul lui Mihai Viteazul*. Acest cîntec, răspîndit la românii de acolo şi pe care-l dau mai jos, l-am auzit de la *Enache Giafec* şi de la *Andrei Bagav*. În el se celebrează vitejia lui Mihai, într-o luptă ce-a avut cu turcii şi se cîntă în limba greacă, pe care este ştiut că românii macedoneni o vorbesc alături cu cea română.

Deşi Mihai nu a pătruns aşa de adînc în Peninsula Balcanică, totuşi se vede ce răsunet întins dobîndise numele eroului român, mai ales în privinţa energicei sale împotriviri în contra turcilor, care interesa atît de mult pe toate popoarele creştine ale împărăţiei otomane şi cu deosebire pe români.

Iată acel cîntec: (textul în greceşte)

Mihai Bei, s-a pornit să se ducă să se bată
In Evanghelii din Valahia şi Crucea din Constantinopol.
Inainte mergea crucea, în urmă evangheliile
Iar Mihai Bei, între ele ca soarele cu luna.
Acolo unde se duse şi poposi în livezile cele verzi,
Aşeză steaguri roşii pe corturile cele verzi.
Şi cum s-a apucat de luptă, de pustia de zinghineală,
Caraula a strigat, caraula zice:
Incetează Mihai bătălia, pustia de zinghineală
Să numărăm oştirea noastră, să numărăm oastea.
Numără turcii de trei ori, le lipsesc trei mii.
Numără şi puii de români, le lipsesc trei inşi.
Păcat de nişte astfel de copii, păcat de nişte astfel de voinici!

[1] Publicat în: „*Convorbiri literare*", Iaşi, 25, 1891, pag. 1127.

Scanned with OKEN Scanner

Obiceiurile la naşterea copiilor poporului român din Macedonia[1]

Pe lîngă mai multe datini şi obiceiuri ce am adunat în călătoriile ce am făcut la românii din Macedonia, pe care parte le-am publicat şi parte le voi publica, dăm aici, aceea ce am putut culege în ceea ce priveşte obiceiurile ce se practică la naşterea copiilor.

Cînd o femeie este aproape să nască, se iau toate precauţiunile de muma sau de soacra ei, ca să nu afle cumva vecinii sau rudele de momentele naşterii. Îndată ce se manifestă primele dureri, o femeie bătrînă cheamă o *babă* (moaşă) care trebuie să vie pe ascuns ca să nu o afle nimeni, căci este credinţă în popor că femeia naşte cu mare anevoie dacă lumea ştie despre acest lucru.

Simplul fapt că o femeie ştie că alta are să nască explică, după credinţa macedonenilor, truda la facere şi pentru a uşura pe bolnavă, se cheamă pe femeia presupusă că are cunoştinţă, s-o stropească cu apă din gură, sau s-o afume cu o bucăţică din veşmîntul cu care e îmbrăcată. În Vlaho-Clisura este obiceiul numai, că acea femeie să-şi scoată veriga din deget şi s-o pună la bolnavă.

Cînd se naşte vreun monstru, se crede că părinţii au păcătuit foarte şi de aceea trebuie să se pocăiască toată viaţa lor prin rugăciuni şi pomeni, pentru ca să le fie bine pe lumea cealaltă.

De se naşte copilul însemnat cu vreo pată pe corp, atunci se crede că femeia însărcinată a mîncat vreun fruct pe care l-a furat.

Cînd se întîmplă de se naşte copilul pe timp rău şi furtunos, atunci are să aibă multe valuri în viaţa lui de întîmpinat, iar dacă timpul e frumos, atunci are să fie cu noroc.

În oricît de mare primejdie s-ar afla femeia la naştere, este rar ca ea să cheme ajutorul unui medic, castitatea ei este împinsă pînă la fanatism.

Cînd femeia naşte băiat, aceasta se consideră ca un eveniment fericit şi atunci în casă este mare veselie. Moaşa vine în grabă de anunţă aceasta tatălui, luîndu-i ea însăşi mai întîi fesul de pe cap, cînd tatăl atunci plin de bucurie o mulţumeşte pentru vestea ce i-a adus dîndu-i bani; din contra, cînd se naşte o fată, veselia în familie este restrînsă şi moaşa anunţă aceasta tatălui, cu oarecare vorbe de mîngîiere, care se mîhneşte şi

---

[1] Publicat în: *Convorbiri literare*, Iaşi, 26, nr. 1, 1 mai 1892, p. 39—50.

Scanned with OKEN Scanner

simte în sufletul său, împreună cu lehuza, un regret despre ceea ce i s-a întîmplat.

După ce s-a anunța tata, se trimite un băiat, de vreo doisprezece ani, să dea de știre despre aceasta, pe la toate neamurile și cunoștințele mai de aproape. Acei încunoștiințați dau drept mulțumire băiatului cinci sau zece parale, alții, mai cu dare de mînă, și mai mult.

Îndată după naștere se aprinde în odaia lehuzei candela, care arde necontenit 40 de zile, apoi se cheamă preotul ca să facă aghiazmă, cu care se stropește copilul, lehuza și toate femeile care au fost în casă, înainte de sosirea preotului, se spală pe mîini cu acea aghiazmă.

Cînd femeile bătrîne intră în casa lehuzei, este obiceiul ca să-i spună încetișor *„mașala"*, apoi tare: *ghine că deade Dumnedzeu că feceși cu ușurință* (bine că dete Dumnezeu că făcuși cu ușurință).

Cînd cei ce au venit să vadă pe lehuză se retrag pe la casele lor, lehuza nu le dă mîna, nici le zice după obicei: *„închinăciuni acasă"* sau *„ursea cu sănătate"* (poftim cu sănătate), ci tace, aceasta ca să nu se ducă laptele cu cei ce au venit s-o vadă.

Îndată ce noul născut a văzut lumina zilei și s-au dat mumei primele îngrijiri, moașa îl scaldă cu apă caldă într-un lighian mare de aramă, păzind ca să nu-l ajungă apa pe cap, căci atît în Magarova, cît și în alte părți, este obiceiul ca copilul după ce a împlinit un an, atunci numai să se spele pe cap.

În Vlaho-Clisura, îndată ce se naște copilul, moașa îl presară cu sare multă pe tot corpul și-l lasă așa timp de douăsprezece ore și mai mult și după aceea numai îl scaldă cu apă caldă, în care toarnă și vin, spălîndu-l și pe cap. Aceasta se face pentru ca copilul să fie sănătos.

În scăldătoare, după ce s-a botezat copilul, se pune busuioc, ca să fie *mușat* (frumos), *paradzi* (parale) de argint, ca să fie avut și sare *ca să aibă harea* (să fie plăcut). Apa din scăldătoare se varsă la loc curat și de obicei nu în afară de streașina casei, ca nu cumva să se verse peste *albéle* sau *hărăsitele* (ursitele) despre care vom vorbi mai jos.

De se întîmplă ca noul născut să se nască în *cumeșă*, ceea ce se întîmplă foarte rar, toți se bucură în casă, căci are să fie cu noroc toată viața sa, iar de este băiat, acea cămașe se pune la o parte pentru moment, căci se crede că este un talisman de mare preț ce are putere de a apăra viața celor ce s-ar afla în primejdii și a veni în ajutorul celui ce se servește de ea, pentru ca să i se împlinească tot ceea ce dorește. Pentru ca acest talisman să capete acea putere, trebuie mai întîi să stea patruzeci de zile în altarul bisericii sub sfînta masă, apoi să fie purtat prin trei orașe mari, capitale a trei țări, pe urmă să se potrivească, ca să fie pus sub un pod, pe cînd are să treacă peste el vreun împărat sau vreun pașă, vreun mitropolit sau vreun arhiereu, aceasta însă în trei rînduri diferite. După aceea, acel talisman își capătă puterea și cel ce are nevoie se poate servi de el. Așa, de exemplu, avînd cineva o judecată, pentru ca judecătorul să-i facă dreptate și să nu-l strîmbătească, se ia acea cămașe pe care o coase mai întîi într-o bucățică de postav și o anină de gît cu un găitan

Scanned with OKEN Scanner

negru de mătase, punînd-o la subsoara dreaptă sub straie, ca să nu se vadă.

Cînd vine înaintea judecătorului și acesta nu vorbește în favoarea lui, atunci apasă mîna pe corp ca să strîngă legătura în care se află cămașa. Aceasta o face pentru ca vorba judecătorului să n-aibă putere să meargă mai departe și să rămînă numai acolo, în judecătorie, fără efect, iar dacă voiește ca vorba lui să fie ascultată de judecător, atunci ridică mîna ce apasă cămașa, pentru ca să-i meargă vorba mai departe și să fie ascultat, zicînd atunci în gîndul său: *Cum are trecere vorba împăratului, a mitropolitului sau a pașei, așa să aibă trecere și vorba mea.*

Pruncul se pune în scutece de lînă, lucrate în casă, țesute la amîndouă capetele cu roșu și se înfașă cu sitoare, de care se anină un inel de aur ori de argint.

Deasupra ușei din odaia unde se află lehuza se pune un fir de ață albă și altul roșu, răsucit, formînd numai unul, ca mărțișorul la noi, pentru ca toți cei ce intră să vadă lehuza, să treacă pe sub acest fir. Aceasta se face pentru ca copilul să fie ferit de a se umple de vreo boală lipicioasă, de la cei ce au intrat în casă. Un asemenea fir se leagă și de lehuză, împreună cu inelul de cununie, ca să fie ferită de *ochi reai* (ochi răi, deochi). Atît firul de la ușă, cît și cel de la gîtul lehuzei se păstrează patruzeci de zile.

În Vlaho-Clisura se obișnuiește ca să se lege deasupra patului lehuzei două fire de ață, unul roșu și altul alb, în formă de cruce, pentru ca să aibă întotdeauna semnul sfintei cruci deasupra capului ei, pentru că ea patruzeci de zile nu-și face cruce, nefiindu-i iertat aceasta.

A doua zi după naștere rudele încep a vizita pe lehuză, nimeni nu intră s-o vadă cu mîna goală. I se aduce ca dar *simită* sau gogoașe cu untdelemn, numite *tigăni,* pilaf, vin roșu într-o sticlă acoperită cu un testimel colorat și altele de-ale mîncării, pentru ca lehuza să aibă mult lapte, căci nu se află ca o mamă să-și dea copilul la doică să-l alăpteze. *Simita* se pune pe perna lehuzei zicîndu-i: *„Aistu puțin lucru ti laptele à n'iclui"* [1] (acest puțin lucru pentru laptele micuțului). Dacă noul născut este băiat, i se mai zice: *s'baneadză, s'gione mare, s'l'iu măcăm, curuna s'l'iu bășăm* (să trăiască, să fie mare voinic, să mîncăm la nuntă, să-i sărutăm cununia), iar de este fată se zice: *s'băneadză părinții, s'băneadză și nuna cu tihie și la ficior s'v'inim* (să trăiască părinții, să trăiască și nașa cu noroc și la băiat să venim).

Prima alăptare se face după ce au trecut 24 de ore și se potrivește ca să fie o dată cu răsăritul soarelui, punîndu-se atunci pe capul lehuzei o sită și înăuntru o pîine, pentru ca să aibă mult lapte. Cîteodată se trece cu gurguiul printr-o verigă, lăsînd astfel să sugă pruncul,

[1] În graiul aromân apar unele consoane inexistente în daco-română. De exemplu, consoanele muiate v́ sau v́ provin din γ; ń sau ń, din gn; l din gl, așa cum se întîlnesc în transcrierile aromâne ale muzicologului GEORGE MARCU. *(Nota noastră.)*

apoi se rupe o bucăţică de pîine, ce-a fost pe capul lehuzei, şi muind-o în vin, i-o dă să o mănînce.

Din odaia lehuzei, după asfinţitul soarelui, nu se scoate nici lumînarea aprinsă, nici cărbunii aprinşi şi nici vreun alt obiect, căci se crede că dacă s-ar face astfel, aceasta ar atrage după sine pierderea laptelui lehuzei. Se păzeşte ca nu cumva perdelele de la ferești să fie ridicate, pentru ca lehuza să nu vadă lumină la vreo altă casă, căci atunci îi fuge laptele.

Lehuza nu se lasă singură în casă pînă ce nu se botează copilul. Nimeni nu poate intra la ea după ce s-a culcat. Înainte de culcare, se acoperă oglinzile cu prosoape, apoi se afumă cu tămîie şi se închid uşile. Aceasta se face pînă la 40 de zile de la naşterea pruncului.

Niciodată lehuza nu dă cu mîna sa vreun obiect sau parale, căci se crede că-şi dă laptele.

A treia zi după naştere, se face masă mare şi se procedează la un fapt care se crede că are mare înrîurire asupra viitorului noului născut : se pune un băiat sau o fată ca de vreo 12 ani, a cărui părinţi trăiesc, ca să frămînte o turtă micuţă, făcută din aluat nedospit, care se coace în vatra casei în cenuşă. Acea turtă se pune sub perna pruncului şi se păstrează acolo 40 de zile. Dacă este băiat, se mai pune o pungă cu bani, o armă, o carte, călimări, hîrtie şi o pană şi alte obiecte după profesiunea ce părinţii doresc să îmbrăţişeze. Dacă este fată, i se pune ac, degetar, foarfeci şi altele. În noaptea aceea, toţi se culcă mai devreme şi se închid uşile, care nu se deschid cu nici un preţ ori cui ar veni de afară, căci se crede că în acea noapte au să vină cele *trei mire,* numite şi *albele* sau *hărăsitele* sau şi *căşmetele* (ursitele) ca să scrie *norocul* şi *soarta pruncului.* De aceea este credinţa în popor că omul nu trebuie să se scîrbească despre orice nenorocire ce i s-ar întîmpla, căci orice ar fi făcut ca să i se evite ceea ce i s-ar întîmpla, ar fi fost cu neputinţă, căci *aşa i-a fost scris să păţească.* De se întîmplă ca la casa omului să fie cîini, atunci în noaptea aceea se trimet pe la neamuri sau prieteni, ca nu cumva lătrînd, să se sperie căşmetele şi să fugă.

Aceste *trei mire,* se crede că sînt trei fete mari sau neveste îmbrăcate în alb, care stau prin grădină sau pe sub streaşina casei, iar noaptea se plimbă şi prin ogradă. De aceea este obiceiul că dacă cineva iese noaptea din casă, să se ducă prin ogradă, trebuie numai decît să tuşească şi să-şi facă cruce zicînd vreo rugăciune, *Tatăl nostru* sau *Sfinte Dumnezeule.* Aceasta pentru ca să audă cele *trei mire* şi să se ferească ca nu cumva să fie călcate în picioare, ceea ce ar fi mare păcat.

Pînă la 40 de zile de la naştere, lehuza se fereşte de a se întoarce cu spatele la copil, se crede că dacă ar face una ca asta, atunci copilul se îmbolnăveşte de gălbinare. De se întîmplă ca cumva copilul să zacă de această boală, se leagă la gîtul lui un fir de mătase galbenă şi un alt fir de mătase roşie şi după ce stau puţin astfel, se pun pe ramura unui trandafir, ca să stea o noapte întreagă. A doua zi se ia firul cel roşu şi se leagă apoi la gîtul pruncului, iar cel galben se lasă pe trandafir.

Scanned with OKEN Scanner

Niciodată pruncul nu se lasă singur în odaie, de se întîmplă ca muma să meargă măcar pînă în odaia de alături. Atunci ea pune lîngă el o mătură, care ţine loc de o persoană, căci altminterea se crede că vine strigoiul îndată şi-l schimbă văzîndu-l singur sau îl face *vampir* (liliac).

Noul născut nu se culcă cu faţa la lună, pînă ce împlineşte un an, căci se crede că aceasta îl slăbeşte.

Pînă ce pruncul nu împlineşte trei ani, nu-l lasă să se uite în oglindă, căci se îmbolnăveşte de boala *cade din afară* (ducă-se pe pustii, epilepsia).

De se întîmplă ca noul născut să plîngă mult într-una, femeile zic *că-i luat de lună* şi pentru ca să nu mai plîngă, recurg la următorul mijloc superstiţios: iau un ou şi-l sparg într-o strachină de lut, pe care o acoperă cu o cămaşă de-a noului născut şi o pun să stea astfel sub un trandafir o noapte întreagă. Dacă oul dispare (îl mănîncă mîţele sau alte dihănii), femeile zic că l-a mîncat luna şi nu mai are nimic cu noul născut, pe care apoi îl îmbracă cu acea cămaşă şi încetează de a mai plînge. Dacă oul nu dispare, femeile îl observă şi dacă le pare cumva că găsesc mici schimbări, se usucă puţin sau se închiagă mai mult, ele cred atunci că luna a făcut aceste schimbări, se consideră aceasta ca o împăcare cu ea, cînd atunci cu toţii se bucură căci cămaşa noului născut capătă darul de vindecare şi e bună de leac.

Cînd muma voieşte ca copilul să nu mai fie ferit de lumina lunei, atunci îl scoate în faţa ei şi-l promite zicînd: *ţi-l dau slab şi ńic s-ńi-l dai gione* (ţi-l dau slab şi mic, să mi-l dai voinic mare). Din momentul acela, copilul nu se mai fereşte de lumina lunii şi nici nu se teme că *va fi luat de ea*. Hainele copilului nu se lasă în ogradă după ce a asfinţit soarele, decît numai după ce a împlinit un an. Se crede că zinele care sînt foarte iubitoare de copii mici, aduc boală în hainele lor, ca să-i ia înapoi cu ele.

După ce copilul s-a înfăşat şi s-a pus în *sărmanită* (leagăn) ca să doarmă, muma ia cu degetele scuipat din ele (sic!) şi-l unge la ochi, îi face cruce de trei ori de e botezat şi-l trage de nas pînă la patruzeci de zile, pentru ca să fie vioi.

De se întîmplă să rîdă copilul prin somn, nu-i bine ca muma sau altcineva să se uite la el, căci se crede că atunci el vorbeşte cu îngerul care îi spune că: i-a murit tatăl lui şi el îi răspunde rîzînd că: puţin îi pasă şi, dacă după ce a rîs, se întîmplă de a plînge, tot prin somn, atunci se crede că îngerul îi spune că: i-a murit mama lui şi atunci copilul se mîhneşte, căci ştie că mama îl iubeşte cu mult mai mult decît tatăl. În adevăr, femeia macedoneană arată o iubire către copii ce nu se poate descrie, în timp ce tatăl este departe de a o ajunge.

Nu este iertat ca o lehuză să vadă pe altă lehuză înainte de patruzeci de zile de la naştere. Dacă se întîmplă una ca aceasta, lehuzele schimbă între ele cîte o pîine, pe care după patruzeci de zile şi le dau iarăşi îndărăt.

De se întîmplă de fuge laptele de la lehuză, atunci se tocmeşte un om, ca să ia turta ce a fost pusă pe perna lehuzei despre care am

Scanned with OKEN Scanner

vorbit şi s-o înmoaie în apă curgătoare sau într-o fîntînă şi după aceea s-o dea lehuzei s-o mănînce pentru ca să-i vie laptele.

Nu-i bine ca mama să-l sărute pe copil pe palmă, căci atunci se face tîlhar, nici la ceafă, căci se face rău.

Cînd se sărută copilul la gît, muma îi zice: *„N'i ti bașă dada tru guşă să nu'n'i ti năireşti după uşă"*. (Te sărută mama pe gît, ca să nu te superi stînd după uşă).

Cînd se leagănă copilul ca să adoarmă, mama îi cîntă aşa:

Nani, nani tu mănuşă
S-v'ină somnul de la uşă
S'n'i l'ia ficiorlu din guşă
Şi n'i-l ducă tru grădină
Şi l'i cantă nă ghirachină:
— Ghine-n'i vin'e n'iclu al n'ieu
Şi n'i-l bag iu vreu eu
Tru grădină sun trandafil
Sun tradafil şi garofil.

Nani, nani, în leagăn,
Să vină somnul de la uşă
Să-mi la feciorul de gît
Să mi-l ducă în grădină
Să-i cînte o ghirachină (pasăre):
— Bine ai venit micul meu
Să mi-l pun unde vreau eu,
În grădină sub trandafir
Sub trandafir şi garofil.

De ordinar copilul se botează la a şaptea zi, potrivindu-se ca să fie în zi de duminecă, cînd pe la cei mai cu dare de mînă se face atunci şi masă mare.

De se întîmplă ca copilul să fie grav bolnav şi în pericol de moarte, de nu poate să vie în grabă preotul să-l boteze, femeile ce s-ar fi aflînd acolo, îl botează, turnînd apă peste el, făcîndu-se una naşă şi zicînd: *„Luplu să-l mîcă, vru si-n'i ti l'ia ni pîtizat tata, mama, creştin'i nî fură şi eu creştin va n'i mi fac."* (Lupul să-l mănînce [dracu] vru să mi te ia nebotezat, tata, mama, creştini îmi fură şi eu creştin mă fac). Apoi spun mai multe rugăciuni, *Tatăl nostru, Sfinte Dumnezeule* şi altele.

Dacă copilul moare nebotezat, se îngroapă de moaşă şi tată, în afară de cimitirul bisericii, fără sicriu, ci pus numai pe o scîndurică negeluită.

Este obiceiul ca acel ce a cununat, să şi boteze, numai în caz că-i este cu neputinţă, atunci părinţii copilului caută alt nănaş.

În ziua cînd nănaşul are să vie să boteze, i se aduce cu trei zile mai înainte mai multe daruri pe un *tăftă* (tablou) *cofeturi, tigani, rachiu, distimele* (prosoape), *părpodzi* (colţuni), *căftane* (batiste de mătase) şi altele; toate acestea acoperite cu *una cevre* (batistă), brodată cu peteală, zicîndu-i cel ce a adus aceste daruri primeşte *un piat cu ariz* (o farfurie cu orez) sau *paradzi* (parale).

Botezul se face totdeauna la biserică şi în nefiinţa [1] părinţilor. De obicei nu vine nimeni străin decît cei invitaţi mai dinainte cu *nohot* şi *stafide*.

[1] Absenţa (n.n.).

Numele pe care are să-l dea copilului naşa nu-l ştie nimeni mai înainte decît ea. În momentul cînd preotul botează, se strîng împrejurul lui o mulţime de băieţi ca să audă numele ce se dă copilului, după aceea, ei se reped, ca să ajungă care de care mai degrabă acasă la mama copilului ca să-i spună ce nume i-a dat. Băiatul ce a adus mai întîi această ştire la părinţi primeşte o mulţime de bani.

Lucrurile ce primeşte pruncul la botez ca dar sînt *fustania* (rochiţa), *parpodzi* (colţuni), *fesă* (scufiţa) de *zofe* sau de *sultăni* (stofe de mătase şi lînă) cu dantele, avînd aninat în mijlocul ei *o flurie* (monedă de aur), *fese* se mai face şi din *mantină, curazer* şi *giamfeză*. Toate aceste lucruri se numesc în Magarova *Armata a n'iclui*, iar în Vlaho-Clisura şi alte locuri se numesc *tacîmea a n'iclui*.

Îndată după botez, în biserică chiar, se îmbracă copilul cu fustănice, punîndu-i şi fesa pe cap şi apoi naşa îl ia în braţe, precum şi două lumînări aprinse, împodobite cu dantele roşii şi verzi, pe care le ţine una într-o mînă şi alta în altă mînă şi aşa merge pînă la casa lehuzei. Cînd intră în odaia lehuzei, face mai întîi cu o lumînare aprinsă semnul crucii pe pragul uşii zicînd : *Tihi bună s'incherdisască părinţii, s'băneadză să-i măcăm nunta* (Noroc bun să se bucure părinţii, să trăiască să-i mîncăm nunta) ; (adică să mîncăm la nuntă), iar de va fi fată : *şi la ficior să dea Dumnedzeu !*

Dacă se întîmplă de se sting lumînările pe drum, atunci se crede că copilul n-are să fie cu noroc, iar dacă nu se sting şi e timp frumos în acea zi, atunci copilul va fi cu noroc.

Naşa pune lumînările aprinse într-o pîine, ca inima copilului să fie curată şi să fie belşug în casa lui.

După botez, este obiceiul ca să se împărtăşească îndată copilul şi dacă în momentul cînd i se dau sfintele taine nu plînge, atunci moaşa îl pişcă de trup sau îl strînge de nas ca să plîngă, aceasta fiindcă se crede că prin plîns cere de la Dumnezeu să se creştineze.

Toţi cei ce au fost invitaţi la botez merg acasă la lehuză şi o felicită, apoi li se serveşte : cafea, rachiu, lucumi, nohot, stafide, tigăni şi vin. Apoi se aşează la masă.

A doua zi după botez, merge naşa de scaldă copilul şi după ce l-a scăldat, îl ia în braţe şi se duce cu el la lehuză şi îi zice : *Nună di la mine hil'iu* (fiu) *di la Dumnedzeu creştin.*

Lehuza, pînă la patruzeci de zile, nu iese din casă, după ce a asfinţit soarele. Cînd se duce pentru prima dată prin ogradă, îşi acoperă pieptul cu părul ca să nu-i fugă laptele. În Vlaho-Clisura şi în alte locuri îşi pune cozile în gură.

În ziua a patruzecea de la naştere, lehuza merge la biserică luînd cu dînsa *n'iclu* (pruncul) *ca s'l'i da preftu ichii* (să-i dea preotul binecuvîntarea). Întorcîndu-se acasă, este obiceiul să treacă pe la trei fîntîni şi să înmoaie în tustule turta cea frămîntată de un copil a treia zi după naştere, despre care am vorbit şi după ce vine acasă o mănîncă ca să-i vie lapte îmbelşug pentru hrana copilului.

Scanned with OKEN Scanner

De ordinar, lehuza nu merge de-a-dreptul acasă după ce iese de la biserică, ci se duce la naşă cele de mai multe ori, cînd aceasta pune parale şi zahăr în sînul copilului ca să fie dulce la vorbă şi bogat.

Cînd ies pentru prima dată dinţii la copii, se pune la foc grîu de fierbe, care apoi se împarte la rude sau vecini, luîndu-se mai întîi din el vreo douăzeci de boabe, care se înşiră pe o aţă roşie şi se leagă la gîtul copilului, pe care o poartă aşa pînă ce îi iese patru dinţi, apoi aţa aceea se aruncă într-un loc curat.

Cînd copilul începe a merge în picioare, mama îi cîntă:

Bor, bor pi tu bor[1]
Cu cămeaşa di fulior
Bor, bor pi t'urzică
Cu cămeaşa burungică.

Cînd copilul nu umblă în picioare la timp, i se leagă degetul cel mare de la piciorul drept de degetul de la piciorul stîng cu un fir de lînă roşie, apoi se pune copilul pe pragul uşii şi acolo pe prag, cu o secure, i se taie firul drept la jumătate. În acel moment o femeie prevestită de ceea ce trebuia să se facă, vine şi întreabă: *Da ce faci acolo? Tai frica copilului,* i se răspunde.

În Magarova şi în alte locuri mai este şi acest obicei: două femei iau copilul, una de-o mînă şi alta de cealaltă mînă, şi-l duc în mijlocul ogrăzii şi acolo culege o mînă de surcele, şi după ce le leagă cu o sfoară le pune în spatele copilului, apoi îl duce la pragul uşii şi acolo copilul pune un picior de o parte a pragului şi celălalt picior de cealaltă parte şi aşa, sub picioarele copilului, o femeie începe a tăia surcelele cu un topor. Atunci cealaltă femeie o întreabă: *Da ce faci acolo? Tai frica copilului,* îi răspunde. Aceasta se face în trei sîmbete. Dimineaţa surcelele tăiate se aruncă în drum, pentru ca copilul să umble pe cale mai curînd.

Cînd muma înţarcă copilul, ia o nucă, o despică în două jumătăţi şi în coaja ei pune trei cărbuni aprinşi pe care-i stinge cu laptele din sînul ei. Alătureză apoi cele două jumătăţi de formează nuca cum a fost şi aşa o păstrează pînă ce naşte un alt copil. Apoi, a treia zi de la naştere, pune nuca pe foc pentru ca să-i vie lapte din abundenţă.

Cînd într-o familie nu trăiesc copiii, ci mor de mici, este obiceiul, pentru a se evita aceasta, ca moaşa să ia copilul îndată ce s-a născut, fără însă ca să ştie mama, să-l ducă la biserică şi să-l lase în pragul uşii, pentru ca să-l găsească cei ce vor ieşi din biserică. Atunci cine are plăcere ia copilul găsit şi-l botează. Moaşa este acolo şi nu o ştie nimeni că pîndeşte cine va boteza copilul, vine la naş şi-i spune al cui e copilul şi aceasta îl duce acasă la mama lui şi atunci aceasta îl înfiază ca şi cum ar fi un copil străin.

[1] Bor, ogradă, prin ogradă.

Scanned with OKEN Scanner

Mai este și acest obicei : se ia copilul și-l aruncă pe fereastră în brațele cuiva și apoi mama se face că-l cumpără cu 5 sau 10 parale, aruncîndu-l în casă, nu pe fereastra pe unde s-a scos, ci prin alta sau pe ușă.

În Vlaho-Clisura, este obiceiul ca îndată ce se naște copilul, să se cîntărească, punîndu-se de o parte a cumpenei copilul, iar de cealaltă parte, o piatră de aceeași greutate cu copilul, ca să nu bată cumpăna mai mult de o parte sau de alta. Apoi îl aduce la biserică și-l pune pe pragul bisericii ca să-l găsească cineva și să-l boteze, făcîndu-se apoi obiceiul pe care l-am descris mai sus în cazul cînd nu trăiesc copiii în familie.

Scanned with OKEN Scanner

Plugușorul[1]

Aho! Aho!
Ia mai stați și nu mînați
De cheoturi[2] *v-alăturați,*
Și nimic să nu furați
Brazda să nu mi-o stricați,
Cînd voi zice să mînați
Atunci numai să mînați:
Hăi! Hăi!

Sculați boieri și-ascultați
Și foarte vă bucurați
Luni dimineață jupîn (N)
S-a sculat
Pe ochi negri s-a spălat
La icoane s-a-nchinat,
La sîntul soare s-a uitat
La Maica Domnului s-a rugat
La argați a strigat.
Argații la arat au plecat
Boii au înjugat
Cu juguri de arțari[3]
Cu răsteele de marari
Ca la boierii cei mari
Ia mai mînați măi:
Hăi! Hăi!

De arat s-au apucat
Și-au arat cît au arat
Cu grăpile au grăpat
Ogorul l-a semănat.
Jupîn (N) cînd îi vedea
Mult bine că-i părea
Lipul[4] *în cap l-a apăsat*
Și pe cal s-a aburcat[5]
Și acasă c-a plecat
Ia mai mînați măi:
Hăi! Hăi!

Cînd acasă c-ajungea,
Porțile se deschidea
Hulubii-nainte ieșia,
Jupîneasa c-o cană cu vin

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iași, 5, nr. 7 și 8, iulie-august 1894, p. 480—483.

[2] Stîlpii casei.

[3] Lemn din care se fac de ordinar jugurile.

[4] Căciula.

[5] Suit, încălecat.

Scanned with OKEN Scanner

Ca să-i fie cheful deplin.
Cînd în casă că intra
Doi în masă că-i punea
Doi în divan că-i aşternea
Divan înfrunzit şi-nflorit
Să-i fie jupînului de odihnit.
Marţi dimineaţa s-a sculat
Pe ochi negri s-a spălat
La icoane s-a-nchinat,
La Maica Domnului s-a rugat,
Pentru grîul lui cel negrăpat.
La argaţi a strigat
Argaţii la vînat au plecat
Şi au vînat cît au vînat
Şi-napoi că s-au înturnat
Pe la cel grîu negrăpat
Ia mai mînaţi măi :
Hăi ! Hăi !

De departe gălbinea,
De aproape se roşea,
De secerat se gătea,
În vîrful spicului
Firul mărgărintului.
Jupînul cînd îl vedea
Mai mult bine că-i părea
Şi-n grajd de piatră s-a băgat
Şi-n grabă c-a încălecat
Pe un cal negru ca corbul
Iute ca focul,
Unde calcă
Piatra sfarmă
Scîntei ieşea :
Ia mai mînaţi măi :
Hăi ! Hăi !

Cruce cu dreapta-şi făcea,
Piciorul în scară punea
Şi-n cea ţară că trecea ;
S-a dus apoi şi-n Bîrlad,
Fier şi oţel de-a cătat
Nouă oca de fier a cumpărat ;
Şi-n tîrg la Ivăneşti a mai
umblat,
Zece oca oţel a cumpărat.
Le-a dat lui Ilie Ţiganu
Bate bine cu ciocanul.
Cu ciocanu' ciocănea
Cu chila [1] chilea,
Săcerele le gătea,
Cu mănunchi de viorele
Cu zimţii de floricele,
Pentru nepoţi şi nepoţele,
Şi copile tinerele,
Ca să secere cu ele,
Iar o babă din cele şirete,
Cu nişte mîini ghilosite
Ca nişte tînjeli pîrlite,
Cu nişte mîneci sufiecate
Cu poalele ridicate,
Parcă naiba că i-a spus
De-a stat în capătul de sus.
Cu dreapta putea nu putea
Cu stînga polog făcea,
Din polog
Snop,
Din snop clae,
Din clae, hodobae,
Din hodobae stoguri mari,
Stoguri mari şi minunate,
De vîrf cam atîrnate,
De mulţi boieri lăudate.
Ia mai mînaţi măi :
Hăi ! Hăi !

Iar jupînul cum le vedea
Mare bucurie avea ;
În grajd de piatră se ducea
Nouă tretini că scotea
Cu potcoave de argint,
Prinde bine la pămînt,
Cu potcoave de aramă
Prinde bine la corhană [2].
Cu picioarele triera,
Cu cozile mătura,
Cu nările vîntura,
Cu urechile-n saci turna.
Şi-ncărca nouă care mocăneşti
Şi douăsprezece ţărăneşti,
Le-ndrepta la moară la Ivăneşti
Ia mai mînaţi măi :
Hăi ! Hăi !

[1] Pila (n.n.)
[2] Coasta dealului.

Carele mergea
Osiile scîrțîia
Copitele pocnea
Galbenii cura [1],
Jupînu-n comanac mi-i strîngea
Și-n chilna [2] carului mi-i trîntea.
Iar cît mai rămînea
Nouă ne dăruia
Iar hoața de moară,
Cînd a văzut atîtea cară,
Cu atîta podhoară,
A pus coada pe spinare
Și-a apucat la lunca mare,
Iar morarul o privea
Și de meșter ce era
Nici oboroace,
Nu știa face.
Moara păștea la căpșună,
Să nu-l deie de minciună,
O amăgire cu cojițe,
Cu tărîțe,
Și-o luară de tortiță,
Și-o îndreptară pe portiță ;
Și-o luară și de toartă
Și-o îndreptară pe cea poartă ;
Și-o luară de călcîi
Și-o pusă pe căpătîi.
Și-i trîntiră-un pumn în șele
Și crășni și din măsele,
Ia mai dat un pumn în splină
Și-o așeză pe farină [3]
Moara frumos mergea
Dar farină nu curgea
Ci aur și mărgăritari
În curțile d-voastră boieri mari.
Iar jupîneasa cea voioasă,
A întins mîna peste masă
Și-a luat o sită deasă.
Frumoasă, de mătasă,
De nouă boieri aleasă
Și bătu-n sită și covată
Și-a făcut un colac îndată,
L-a rupt în două
Ne dădu și nouă,
L-a rupt în trii
Și-a dat și la copii,
L-a mai rupt apoi în patru
Ne-a dat și nouă tuspatru,
L-a mai rupt apoi în cinci
Și-a dat și celui cu opinci.
Ia mai mînați măi :
Hăi ! Hăi !

Am mai ura, am mai ura,
Dar ne temem c-om însera
Pe la curțile d-voastre
Toate-nalte,
Sprincenate
Cu var văruite
Cu șindrilă acoperite [4]
Mai bine pe la bordeele noastre
Cele risipite
Cu stuh acoperite
Cu baligă lipite.
Am mai ura, am mai ura
Dar ne temem c-om însera
Și nu sîntem de ici, colea,
Ci sîntem de peste Prut
Și ne-am lăsat mămăliga pe fund
Cu douăsprezece oca de unt,
O păzesc nouă cu măciuca
Și doisprezece cu biciușca
Să n-o apuce furnica
Că-i numai cît nuca.
Am mai ura, am mai ura,
Dar ne temem c-om însera
Și-avem să trecem niște sate
Toate prin locuri depărtate
Și niște munți
Cu fermecători mulți,
Fermecătoarea cea mai mică
Șade călare pe-o ciurcică,
Pe cea mai mare
O luai de cheotoare
Și-o trîntii la pîrîu
Cu capul la răsteu

---

[1] Curgea.
[2] Spetează.
[3] Formă veche în loc de făină.
[4] Curțile boierești de la țară erau acoperite cu șindrilă ; casele țăranilor, cu stuf.

Pe-un ciocălău
Și cîți treceau
Toți se țereau,
De a adus dracu pe Matei
Cu o măciucă mare de tei,
Cînd o pălea
Scîntei ieșea.
La anu iar avem să mai venim
Cînd atunci să vă găsim
Înrodiți,
Înfloriți,
Ca merii,
Ca perii,
Pe la mijlocul verii,
Ca vara varată,
Ca toamna bogată,
Ca vița de vie,
În postul sfintei Marie.
De bine să vă fie,
Dumilor-voastre boieri mari.

(Auzit de la **Neculai Ciubotaru** din comuna Bistricioara, județul Neamț). Interesant ca variantă, mai ales în privirea limbii.

Scanned with OKEN Scanner

Datinile poporului român

Pomul Crăciunului[1]

Cititorii noştri şi-aduc fără-ndoială aminte de articolul publicat, sub titlul acesta, în numărul de la 1 ianuarie, anul trecut, al revistei noastre. Astăzi vedem cu plăcere că ideea noastră, în această privinţă, e îmbrăţişată şi de presa cotidiană. Întradevăr, ziarul *Evenimentul*, din Iaşi, dă locul de onoare unui articol important al cunoscutului folklorist, dl Teodor T. Burada, intitulat: *Datinele poporului român şi Copacul Crăciunului*, în care regăsim aceleaşi vederi, aceleaşi idei, ba pe alocurea, aproape aceleaşi cuvinte ale autorului articolului publicat de noi.

Iată de altmintrelea cum se exprimă dl. Burada :[2]

Dacă ne aruncăm privirile asupra obiceiurilor, credinţelor şi datinilor strămoşeşti, păstrate pînă astăzi cu cea mai mare sfinţenie de poporul român, sîntem cuprinşi de mirare cum ele se mai păstrează şi s-au putut păstra, în mijlocul atîtor calamităţi care s-au strecurat neîntrerupt asupra noastră, în curgere de atîtea veacuri, în mijlocul atîtor invaziuni ale barbarilor, care nu căutau alta decît a nimici totul în urma lor; nimic însă din acestea n-au fost în stare să nimicească originalitatea primitivă a obiceiurilor şi datinilor noastre avîndu-şi cea mai mare parte, fundamentul lor, în elementul latin, care constituie baza naţionalităţii noastre.

Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, vorbind despre nenorocirile care au bîntuit ţara noastră şi valurile prin care ea a trecut, ne spune că: „Deci dar nu putem zice alta nimic, că din prea osebită şi nemărginită providenţa a lui Dumnezeu, o împărăţie aşa mare şi înfricoşată a otomanilor, biruind cu armele sale pe toată puterea romanilor din Asia, şi o bucată nu prea mică în Europa şi pe unguri, sîrbi, bulgari şi alte stăpîniri nenumărate, aducînd cu sila sub stăpînirea sa şi pe greci, norodul cel mai înţelept; iară pe un norod aşa prost şi fără de putere, nu a fost vrednică ca să-l silească cu războiu ca să i se plece sub stăpînire şi mai pe urmă umblînd de bunăvoie, totuşi a rămas neatins şi nesmintit atîta la *obiceiurile lui cele politiceşti cît şi la orînduielile cele bisericeşti*".[3]

---

[1] Publicat în: *România muzicală*, Bucureşti, 9, nr. 2 din 15 ianuarie 1898, p. 10—12.

[2] *Evenimentul*, Iaşi, 30 decembrie 1897.

[3] *Descrierea Moldovei*, Iaşi, 1851, cap. XVII, p. 257.

Scanned with OKEN Scanner

Singurul mijloc pentru ca poporul român, acuma cînd a ajuns la un grad vădit de dezvoltare, să meargă înainte prin activitatea unei vieți proprie a lui, este ca să țină seama de credințele, datinele, moravurile și de vechile noastre instituțiuni, moștenite din bătrîni, păstrate de istorie, transmise prin tradiție și scăpate ca prin minune de valurile cotropitoare a veacurilor și a învăluirilor prin care a trecut; neținînd seama de ele, nu mai avem conștiință de noi înșine, nici de forța și maiestatea noastră națională, precum asemenea nici de originea noastră! Dacă vom zdrobi din temelie fără cruțare aceste obiceiuri și datorii, dacă vom călca în picioare cu dispreț instalațiunile noastre sociale și religioase, dacă ne vom bate joc de ele, introducînd în locul lor, obiceiuri de-ale străinilor, atunci desigur naționalitatea noastră, precum și a oricărui popor, va apune pe încet și va dispărea. Să mai constatăm aceasta încă cu toții, împreună și cu dl Odobescu, că: „ceea ce înalță o nație, ceea ce inspiră demnitatea și tăria, nu e atît dezvoltarea prosperității sale materiale, nici îmbelșugarea productelor industriei sale, nici înmulțirea capitalurilor și averilor, nici luxul vieții casnice, ci respectul către eroii și gloriile naționale, de ori ce fel, ci amorul către pămîntul natal, pentru păstrarea căruia s-au luptat generațiile trecute, ci *iubirea către limbă și datinile părintești, moșteniri scumpe rămase din vechime! Fără de aceste elemente spiritul național piere*". [1]

Cîte amintiri plăcute, cîte sentimente naționale, cîtă fericire sufletească se deșteaptă în noi, cînd privim la diferitele obiceiuri caracteristice ale poporului român, păstrate de el din timpuri străvechi! Să ne uităm puțin la colindele cu *florile dalbe,* la cele cu *steaua,* cu *plugușorul,* la jocul *irozilor, a păpușilor* și altele multe, precum și la nenumărate credințe, atît religioase cît și profane, așa după cum s-a pomenit din bătrîni și nu vom vedea în ele decît obiceiuri vechi ale poporului roman, ceea ce ne arată, fără îndoială, originea neamului nostru.

Damaschin Bojincă ne spune în această privință că: „În antici vei afla multe datini a fi fost la romani, care și pînă astăzi se țin în sînul românilor de acuma, sau întregi, sau cu oareșice strămutare; și aceste datini ce se păstrează de români atîtea sute de ani, între atîtea valuri, între atîtea nevoi și strămutări, ce pățiră dînșii de la despărțirea lor de către împărăția romanilor, sînt mai mari și mult mai temeinice mărturii spre adeverirea urzirei românilor de la vechii romani, decît ori ce arătări istoricești..." [2]

Aceste datini strămoșești, păstrate pînă în ziua de astăzi de poporul nostru, cu atîta sfințenie, le privim cu jale cum încep a dispărea din mijlocul nostru încet cîte încet, făcînd loc altor obiceiuri străine.

Din vechime, singuri părinții noștri ne inițiau în credințele și practicarea lor, pe care și dînșii le învățaseră și le apucaseră de la moșii și strămoșii lor, păzindu-le cu mare dragoste; acum însă noi atît

---

[1] *Revista română*, București, 1861, luna octombrie, pag. 656.

[2] *Anticele românilor*, Buda, 1832, pag. 13.

Scanned with OKEN Scanner

de puțin ne ocupăm de ele, încît le vedem și nu le înțelegem, iar pe unele nici nu le cunoaștem măcar.

Cîți tineri, întorcîndu-se din străinătate cu diplome de învățătură, nu fac alta decît laudă civilizația țării unde au învățat și uitîndu-se la credințele și la obiceiurile părinților și strămoșilor lor, a pămîntului unde s-au născut, își bat joc de ele, întorcîndu-și capul cu dispreț, zicînd că sînt numai niște credinți deșarte, niște eresuri, ce nu trebuie să-și mai aibă loc, în veacul în care trăim.

Dar ce e mai mult încă la noi, autoritatea comunală însăși a căutat să lovească în vechile noastre obiceiuri strămoșești. Sînt acum vreo cîțiva ani, de cînd acea autoritate a oprit de a se mai juca păpușile pe la casele particularilor, sub cuvînt că prin jocul lor se propagă imoralitatea în public.

După ce ne arată cum obștea poporului din Iași, revoltat în contra acestei hotărîri, l-a rugat să intervină pentru ridicarea acestei prohibițiuni, ceea ce i-a și reușit, dl Burada continuă :

Așa astăzi trecînd pe străzile orașului, în ajunul Crăciunului, ca și în seara spre Anul Nou, pe lîngă multe obiceiuri ce au loc în acele seri ca : *Steoa, colinda cu florile dalbe, irozii, uratul cu plugușorul, cu buhaiul, cu capra* și altele, întîlnim și *păpușile,* care fuseseră osîndite să piară, făcînd și ele parte din obiceiurile poporului nostru, așa după cum s-a pomenit din bătrîni.

Dar pe lîngă aceste obiceiuri, ce sînt acele lumînările aprinse care se zăresc prin saloanele boierilor, lipite pe crengile unui copac, în care se văd atîrnate sute de jucărele, care sclipesc de-ți iau ochii ? Ce să fie însemnînd acel copac, numit *Arbre de Nôel* de francezi și *Christbaum* de nemți, care de cîtva timp a început a se introduce prin casele creștinilor români, tocmai în ajunul Crăciunului, în ajunul nașterii lui Isus Hristos ?

Nici într-o istorie profană sau bisericească nu ni se spune că o asemenea zi să fi fost însemnată prin vreun eveniment, care să aibă vreo legătură cu vreun copac, ci numai prin nașterea lui Isus Hristos. Ce va fi însemnînd împărțirea acelor jucărele care împodobesc copacul, ca daruri pe la copii, cînd se știe că la noi nu-i obiceiul a se împărți daruri decît numai la Anul Nou ?

Introducerea acestui obicei al „copacului" în bătrînețile noastre datini nu face decît să răspîndească un venin primejdios în neamul nostru românesc.

Cîte familii bogate astăzi nu-și mai aduc aminte de datinile strămoșilor lor, cîți s-au înstrăinat de vechile obiceiuri ale părinților lor și cu sufletul amărît vedem că au îmbrățișat pe acele ale străinilor.

Copacul Crăciunului tinde la noi de cîtva timp a-și lua și el un loc în obiceiurile poporului nostru, îl găsim pînă și prin satele noastre și dacă vom merge după cum am început apoi el va prinde rădăcini adînci în moravurile noastre, deoarece a prins a se introduce și prin instituțiile noastre publice, ca : spitalul de copii, școli etc.

Pentru ce să înveninăm sentimentele naționale acestor ființi, acestor fii și fiice ale poporului din acele instituțiuni, cu niște obice-

Scanned with OKEN Scanner

iuri introduse de străini, ce n-au nici o legătură cu străbunele noastre tradițiuni ?

Odinioară cîtă bucurie simțeau copiii așteptînd cu nerăbdare sărbătorile Crăciunului și a Anului Nou, știind că părinții lor aduceau *irozii, steoa, păpușile* și că lăsau să cînte sub ferestrele caselor lor *Florile dalbe*, etc.; astăzi însă, privim cu mîhnire cum unii părinți ce se zic români, închid porțile la asemenea ocaziuni și nu primesc ca fii lor să vadă aceste obiceiuri vechi ale poporului.

Oare acele lumînări aprinse, acele jucărele ce împodobesc copacul Crăciunului nu ar fi mai bine să împodobească *steaua* care a înveselit pe copil din timpuri străvechi ? Noi sîntem siguri că mai mult se vor bucura și veseli copiii cînd vor vedea o stea împodobită cu lumînărele aprinse, cu jucărele și tot soiul de ornamente, decît cînd vor vedea copacul Crăciunului împodobit, care nu le amintește nimic despre ceea ce s-a petrecut în ziua nașterii lui Hristos, în timp ce pe *stea* vor vedea zugrăvit *ieslele* peșterei din Vitleim unde s-a născut Hristos și *cei trei crai de la răsărit* care aduc daruri : aur, smirnă și tămîie ; amăgirea lui Adam și Eva de către șarpe, din care vor învăța pilda neascultării ; ochiul lui Dumnezeu zugrăvit deasupra acestora, care le va arăta că Dumnezeu vede toate și altele.

Astăzi cînd românul are cea mai mare nevoie a se deștepta și a se recunoaște pe sine, a vedea cine este și cine a fost, pare a fi cuprins de un somn profund și de o nepăsare neiertată, căci tot ce e românesc, în principiu și în fapt, e persecutat, batjocorit și izgonit cu urgie.

Credințele au dat naștere datinilor și obiceiurilor, ele dovedesc și ne arată ca printr-o oglindă ceea ce a fost națiunea ce le-a păstrat, istoria ei, suferințele ei, calamitățile prin care ea a trecut, inteligența și filosofia sa, căci nimica nu e mai caracteristic în viața unui popor ca datinele sale.

Să păstrăm, deci, obiceiurile străbunilor noștri și să nu le lăsăm să se piardă în noianul uitării.

Scanned with OKEN Scanner

Priveghiul la morți[1]

Moartea, prin taina și necunoscutul ce o înconjoară, a fost privită de la începutul veacurilor ca evenimentul cel mai însemnat în omenire. Omul, neputîndu-și închipui cum s-ar nimici existența lui, cum această minte, care gîndește cînd e treaz și visează în timpul somnului, ar putea dispărea cu totul, nelăsînd nici o urmă despre ceea ce a fost, a găsit o mîngîiere în credința nemuririi sufletului, pe care o aflăm la un număr foarte însemnat de popoare, din timpurile cele mai vechi și pînă astăzi.

După această credință, mortul nu este ființă nimicită, ci un călător care ne-a părăsit, ca să nu mai revie; și pentru a-l întîlni, trebuie să mergem și noi acolo unde s-a dus el. Din această idee fundamentală asupra morții s-au născut acele nenumărate obiceiuri ce însoțesc înmormîntarea.

Obiceiurile se păstrează mai cu credință în păturile inferioare ale societății, pe cînd în cele superioare, ele se schimbă mereu, după cum un popor vine în atingere cu elemente străine; de aceea, ca la toate popoarele, și la poporul român, obiceiurile s-au păstrat mai curate la țărani.

Pe cînd clasa superioară a societății noastre a fost pe rînd întoarsă, cel puțin în parte, la obiceiuri leșești, ungurești, turcești, grecești și, în sfîrșit, franceze, țăranul a rămas statornic în deprinderile și apucăturile lui, sau dacă a primit înrîuriri străine, acestea au fost mult mai neînsemnate și aproape nule, mai ales în ceea ce privește momentele mari și importante, precum obiceiurile de la nunți și înmormîntări.

Din nenumăratele obiceiuri ce însoțesc înmormîntarea[2], nu vom vorbi aici decît numai despre *priveghi*[3].

În toate părțile locuite de români, este obiceiul ca în tot timpul cît stă mortul noaptea în casă, să fie păzit, mai cu seamă de vecinii și neamurile lui, pentru ca nu cumva necuratul sau strigoii să se apropie de el. Paza aceasta în timpul nopții se numește *priveghiu*.

---

[1] Publicat în: *Evenimentul*, Iași, anul 9, nr. 274, 25.XII.1901, p. 2.

[2] Despre alte obiceiuri ce însoțesc înmormîntarea, vezi a mea scriere: *Datinele poporului român la înmormîntări*. Iași, 1882.

[3] Lat. *pervigiliu*.

Scanned with OKEN Scanner

În Moldova, în unele comune din județul Suceava, bunăoară în comuna Neagra Șarului, pentru ca să treacă de urît în timpul nopții la rudele mortului care jelesc, adică în timpul priveghiului, se aduc două sau mai multe buciume de stîne și din timp în timp, ies afară din bărbați, care suflînd în acele buciume, scot un buciumat jalnic. La cei mai fruntași, mai ales la tineri, se dă cu pușca. De asemenea, unul sau mai mulți, cu fluiere mari, cîntă jalnic la capul mortului, sau dacă e vară, la fereastra din dreptul mortului, stînd în picioare pe prispă [1].

În unele părți din Bucovina, și cu deosebire în o seamă de sate de la munte, încă se păstrează acest obicei, cînd atunci flăcăi, care știu a zice frumos, cîntă din fluier, iar alții bucină și trîmbițează, dînd prin aceasta de știre că unul dintre români i-a părăsit [2].

În județul Argeș, plasa Oltul, și județul Putna, plasa Vrancea, este obiceiul ca la priveghi să se facă și foc în ograda casei unde se află mortul și, împrejurul focului acestuia să se joace apoi diferite jocuri.

Înainte însă de a se începe jocurile de către flăcăi, bătrînii încep a glumi și a spune povești.

Jocurile ce se obișnuiesc la priveghi sînt mai cu seamă următoarele :

De-a baba-oarbă. La unul din cei care se află la priveghiu, i se leagă ochii cu o basma sau năframă ca să nu vadă nimic. După aceea începe a umbla prin casă, ca să prindă pe vreunul.

În timpul acela, ceilalți nu dau pace celui cu ochii legați și-l tot trag de straie, ferindu-se însă în același timp de a fi prinși ; de se întîmplă ca să prindă pe vreunul, atunci cel prins se face *baba oarbă* și acestuia apoi i se leagă ochii și jocul urmează mai departe tot așa.

De-a ineluș, învîrtecuș. Adunîndu-se la un loc mai mulți copii sau chiar fete și flăcăi, unul din ei se pleacă cu fața la pămînt, apoi ceilalți, pun fiecare cîte un deget pe spatele lui.

După aceea, unul luînd un inel, îl pune pe degetul unuia și apoi zice :

Ineluș,
Învîrtecuș,
Ghici pe-al cui deget te-am pus.

Dacă cel ce stă plecat ghicește pe al cui deget s-a pus inelul, acela trebuie să se plece cu fața la pămînt și cel ce a ghicit, face și el tot așa mai departe.

De-a țușca. La acest joc nu se primesc decît numai flăcăi și fete, copii mai mici, niciodată.

---

[1] Vezi A. Gorovei. *Revista pentru literatură și tradițiuni populare*, Fălticeni, 1892, p. 39.

[2] Vezi S. Fl. Marian. *Înmormîntarea la români*, București, 1892, p. 195.

Scanned with OKEN Scanner

Țușca este un ștergar sau o basma împletită foarte strîns, pentru ca să fie cît se poate de vîrtoasă ; cei ce se hotărăsc să joace țușca se pun pe pămîntul gol sau pe lăvicere roată împrejur, unul lîngă altul ; după ce s-au așezat astfel, unul din ei se pune în genunchi în mijlocul lor și atunci ceilalți încep a purta țușca unul de la altul cu mare repeziciune și în ascuns, cel din mijlocul lor trebuie să nimerească la cine e ascunsă țușca și dacă nu nimerește, atunci primește cîte o lovitură de țușcă la palme, iar dacă nimerește la cine e țușca, atunci acela la care a găsit țușca îl înlocuiește. Dacă se întîmplă de e lună afară, atunci țușca se joacă și în ogradă.

Se mai joacă și *de-a halea-malea, de-a mijoarca* și altele.

În comunele din Vrancea se joacă *De-a leuca,* mai ales împrejurul focului despre care am amintit mai sus.

Acest joc începe cu cuvintele următoare :

Ce-i sus măi
Luna, stăi !
Da dincoace ?
Leuca-ntoarce ;
Te-ai întors
Dă-te jos !

În tot timpul cît se joacă acest joc, flăcăii și fetele se bat cu țușca, iar unul care știe a zice cu fluierul, cîntă *Cîntecul priveghiului,* pe care-l notăm aici după cum l-am auzit în comuna Tichiriș, cîntat din fluier de către un cioban. Asemenea cîntec nu se află decît la locuitorii din Vrancea (vezi pag. 25).

Mai sînt și alte jocuri afară de acestea înșirate aici, așa în Valahia se mai joacă și *Șubetul ;* în Bucovina : *De-a buvna* sau *Buhna, De-a lumănărica, De-a capra, De-a moara, De-a moșneagul și baba* și altele ; în Transilvania : *De-a mîța oarbă, De-a albele* și altele.

La cei care s-au adunat la priveghi li se dă de ospătat și de băut în timpul nopții, apoi făcîndu-se ziuă și urmînd ei a se duce pe la locuințele lor mulțumesc mai întîi celor de casă și apoi făcîndu-și cruce, întorcîndu-se către mort zic : să fie de sufletul mortului, Dumnezeu să-i ierte păcatele și să-l primească întru împărăția cerului !

Atît la românii din Macedonia, cît și la cei din Vlasia din Istria, precum și la acei din *Valahia* din Moravia, nu este obiceiul ca în timpul cît stă mortul noaptea în casă să se facă jocuri și petreceri cu veselie, în acele locuri nu numai rudele ci și acei care vin să cerceteze mortul îl jelesc și-l plîng.

Scris-am aceste știut să fie.

Scanned with OKEN Scanner

Secţiunea valahă de la expoziţia etnografică din Praga (1895)[1]

Cu ocazia călătoriei ce am făcut la românii din Silezia austriacă, în anul 1894, aflînd că în Praga se va face în anul viitor, 1895, o expoziţie etnografică a poporului slav din Imperiul Austriei, în care avea să figureze o secţiune specială a poporului valah din Moravia şi Silezia şi, presupunînd interesul cel mare pe care această expoziţie putea să-l ofere pentru cunoştinţa rămăşiţelor neamului românesc, pierdut în sînul slavilor din acele ţări, în dorinţa mea cea mare de a cerceta şi cunoaşte orice frîntură de popor ce a vorbit cîndva limba românească, m-am hotărît a mă duce la Praga, spre a lua cunoştinţă de acea expoziţie.

Aşa, în vara anului următor (1895), am pornit spre Praga, capitala Boemiei[2], unde ajungînd, eram nerăbdător de a cerceta *Secţiunea valahă* şi, trecînd rîul Moldova, pe podul de piatră, zidit de Carol al IV-lea, în anul 1348, renumit prin frumuseţea şi arta cu care e lucrat, am şi intrat în măreaţa şi impunătoarea expoziţie etnografică a neamului slav, care a fost cercetată aproape de două milioane de călători, veniţi din toate părţile.[3]

La stînga acelei expoziţii, cum intri, era scris cu litere mari *Valasské oddeleni* (secţiunea valahă). În această secţiune, unde se aflau acumulate adevărate comori din tot ceea ce priveşte viaţa poporului valah, atît din trecut, cît şi de acum[4],

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iaşi, 13, nr. 11 şi 12, noiembrie-decembrie 1902, p. 523—531.

[2] Greşit. Praga a fost capitala Cehiei (n.n.).

[3] Printre acei călători au fost: *Paul Louis Lèger*, profesor universitar la Collège de France din Paris, *Ios. Sansboeuf*, preşedintele societăţii de gimnastică şi ajutor de primar al arondismentului VIII din Paris, *A. Leroy*, preşedintele societăţii de gimnastică din Neuilly, *Alexandru Alexandrovici Cociubinski*, născut în Chişinău (Basarabia), profesor la Universitatea din Odesa, *N. F. Sumţor*, profesor la Universitatea din Harkov (Rusia), *I. Carlovici*, redactorul ziarului *Wisla* în Varşovia, *Dr. Ivan Sismanov*, din Varşovia, *Bronislav Gabrovski*, profesor la Censtohov din Polonia rusească, *Ivan Milcetici*, profesor în Varajdin din Croato-Slavonia, *Dr. Ivan D. Sismanov*, profesor la şcoala înaltă din Sofia şi alţii.

[4] Vezi despre această secţiune valahă o descriere a *Dr. Ioan Urban Iarnic*, în gazeta *Tribuna*, Sibiu, nr. 137, din 1895, iunie 17 (29) şi un articol de *Ios. Valek*, înserat în gazeta ilustrată *Svetozor*, Praga, 1895, p. 378, 391 şi 417.

Scanned with OKEN Scanner

se ridică bustul de mărime naturală al valahului Fr. Palacki [1], cel mai mare istoriograf al bohemilor.

Împrejurul acestui bust erau așezate grupuri de tipuri, natural lucrate, care înfățișau pe locuitorii de prin comunele *Roznov, Clăbuc, Crasna, Bîrnova, Bistrița* și altele, unii îmbrăcați cu cojoace și în picioare cu opinci, unii cu cămăși cu mînecile largi și legate la gît cu baiere de ață, încinși cu curele late de piele, țintuite cu cuișoare de metal, pe cap cu pălării de pîslă, împodobite cu flori și cu oglinjoare mici, iar alții cu mantale de aba lungi pînă-n pămînt, cu cusături roșii pe mîneci; femei îmbrăcate cu cojocele scurte de piele de oaie, toate acestea avînd cea mai mare asemănare cu portul locuitorilor noștri de la țară.

---

[1] František Palacki (Francisc Palasky) s-a născut în 14 iunie 1798, în comuna Hodslavița, din *Valahia* Moravă, a studiat în Pressburg și apoi în Viena, de acolo s-a dus în anul 1823 la Praga, spre a se ocupa cu studiul istoriei țării sale. Principala sa scriere, care l-a făcut nemuritor este: *Istoria poporului ceh în Bohemia și Moravia*, pe care a început-o să o scrie în anul 1836, în limba germană, apoi în anul 1848, în limba cehă. Afară de aceasta, el a mai scris în limba cehă: *Letopisețile vechi cehe, Arhivul ceh, Radhoști* și altele. Matous Vaclavek (Vaslavek), directorul școlii statului din Vstetin și însemnat scriitor despre valahii din Moravia, ne spune că: „într-adevăr Valahia Moravă poate să fie mîndră că a produs pe un om ce se bucură de o reputație însemnată în întreaga lume civilizată, și *valahii* se pot făli și spune cu mîndrie: «*iată conaționalul nostru*». Fr. Palacki a murit în Praga, în ziua de 26 mai 1876 și s-a înmormîntat la *Lobcovitz*, lîngă *Melnik*. Casa în care s-a născut Palaski, ce se află în comuna Hodslavița, s-a cumpărat de moravieni și a devenit proprietate națională. În ziua de 14 septembrie 1881, acea casă s-a predat cu mare solemnitate societății din Praga, *Svatobor*, spre păstrare și amintire.

Societatea literară și societatea muzeului din Praga, precum și Universitatea și Academia Cehă, împreună cu poporul ceh și valah din Moravia, au organizat în zilele de 18, 19 și 20 iunie st. n. 1898, o mare serbare în Panteonul muzeului ceh, în amintirea aniversării a 100 de ani a acestui mare scriitor valah. În tot timpul acestor serbări au asistat mii de studenți, mii de muncitori din toate clasele; entuziasmul a fost la culme; s-au ținut discursuri importante.

Printre delegații diferitelor țări, ca *Rusia, Austria, Bulgaria, Serbia, Stiria, Carintia, Croația* etc., ce au luat parte la această serbare enumerăm, din *Petersburg*, pe: principele Mihail Nicolaevici, Andromicov, publicist, Ioan Vatlic, consilier de stat, rion Visarionovici Komarov, reprezentantul consiliului comunal, Vladimir Ivanovici Lamanscki, jurnalist, Vasile Alexandrovici Procovieiv, scriitor și jurnalist; din *Kiev* pe: Thimotei Filorinski, reprezentantul Universității de acolo; din *Varșovia*, pe: Vladimir Andrievici, reprezentantul Universității de acolo, Constantin Iacovlevici Grot, profesor la aceeași universitate; din *Moscova*, pe: Roman Brand, reprezentantul Universității de acolo; din *Lemberg*, pe: dr. Godzimir Malahowski, primarul orașului, Mihail Mihalski, ajutor de primar, dr. Anton Kalina și Mihail Valihievici, consilieri comunali; din *Viena*, pe: dr. Vatroslov Iagici, profesor de limba slavă la Universitatea de acolo, delegat din partea Croației și alți mulți de prin alte țări.

Tot cu ocazia acelor serbări, s-a pus piatra fundamentală pentru ridicarea unui monument, în apropiere de *Palaskeho most* (podul lui Palacki), spre eternizarea acestui mare scriitor valah (român), Fr. Palacki.

Mai încolo se vedea interiorul unei case țărănești, în care era o laviță împrejurul odăiei, iar la un capăt al ei, o mulțime de lăvicere, mai era și un lemn atîrnat de podul casei, pe care erau spînzurate mai multe vestminte, toate țesute și lucrate în casă, precum și o poliță de scîndură, pe care erau înșirate străchini de lut, ulcele, linguri de lemn și alte unelte de ale gospodăriei ; se mai vedea apoi și războiul de țesut pînză și stavile, o vîrtelniță de lemn, pieptenele de scărmănat lînă cu dinții de sîrmă, o furcă cu caiere de cînepă, o piuliță de lemn, o morișcă de piatră de măcinat grîu, un hamac atîrnat pe podul casei, în care se pun copiii spre a-i adormi, servindu-le în același timp și de leagăn [1], o ploscă și un bostan, care serveau de ulcior pentru băut apă, numit acolo *ciutory* (ciutură), în mijlocul bagdadiei era spînzurat un hulubaș lucrat în lemn [2]. Încuietoarea de la ușă era un zăvor de lemn și se deschidea trăgînd numai o sfoară. Tot acolo se mai vedea un țăran care lucra lemnării, cu cuțitoaia la scăunoi. Pe dinafară, acea locuință era împodobită, prin prejurul ferestrelor și pe deasupra prispei, cu soiuri de soiuri de puchiței, simetric aranjați și cu diferite desenuri, înfățișînd mai ales oale cu flori, mai mult de culoare roșie și galbenă, toate acestea fără nici o deosebire ca de la noi.

Se mai aflau expuse și mai multe buciume și fluiere ciobănești, toate legate cu coajă de cireș, fiind fără nici o deosebire ca cele ce se află în mîna ciobanilor noștri ; mai era și o colecție însemnată de ouă roșii, încrustate ca de Paști, avînd mare asemănare cu încrustăturile ce se fac la noi, ca : *talpa gîștei, trifoiul, boboci de trandafir, oale cu flori, șerpi, stele* și altele.

La o parte, se mai vedeau o mulțime de soiuri de colaci ce se dau la copii cînd merg cu colinda în ajunul Crăciunului, înfățișînd *hulubi, cai, scorpii, îngeri* și altele [3].

Se mai aflau și un număr mare de fotografii, care reprezentau *lada cu păpuși* și *Irozii* (vicleimul nostru), *capra,* care se poartă cu colinda pe la casele locuitorilor și diferite alte obiceiuri, ce se practică la nunți, la Crăciun și la Anul Nou.

Pe lîngă toate acestea, vrednic de însemnat mai erau : hărțile despre *Valahia Moravă,* hrisoave vechi relativ la valahi și mostre despre arhitectura valahă, picturile valahului Nicolae Matula, de pe la sfîrșitul secolului trecut, precum și desenurile făcute cu multă finețe, de valahul Mjic, care împodobeau o carte bisericească din anul 1733, o colecție bogată de cărți de rugăciuni din anul 1663 și multe documente ce se raportau la diferite bresle ale valahilor din Moravia.

Literatura nouă despre valahi era reprezentată prin mai multe scrieri de-ale lui : Sloboda, Bartoș, Kulda, Vaclavek (Vaslavec), Slavincinski, K. I. Cervinka, Franz Bayer, Pluscal, E. Domluvil, Pecek (Pețec), Pluscal Moravicionski și altele, precum și scrierea mea : O *călătorie la românii din Moravia.*

---

[1] Acest hamac se află în uz și la românii din Macedonia.

[2] Acest obicei se vede în mai multe locuri și la românii din Macedonia.

[3] Și pînă-n ziua de astăzi, acest obicei se păstrează la românii din Macedonia.

Scanned with OKEN Scanner

Cîntecele populare ale valahilor erau şi ele reprezentate prin colecţia lui Eduard Peck, dată la lumină în Brün în anul 1884 [1], precum şi prin aceea a lui Karel Sigmund, aranjate pentru piano de Karel Kovarjovic (Carol Covarjovici), care conţine mai multe arii populare de danţ de ale valahilor, precum şi mai multe manuscripte în care se aflau puse pe note o mulţime de cîntece vechi populare de-ale valahilor.

Mai atrăgea atenţia cercetătorilor acestei expoziţii şi diferitele cusături şi broderii : ţesătura mănuşilor de lînă şi de aţă, împletitura colţunilor, lăvicere lucrate la război, lucrul pantofilor de pîslă, pînzeturile de in şi cînepă, dantelele, fileurile şi răţelele (cepeţ), precum şi bogata şi frumoasa colecţie de mostre de cusături valahe a drei Bianca Vaclavek, precum nu mai puţin şi desenurile de dantele pentru găteală şi mai ales pentru bonete expuse de dra M. Wankel, care toate aveau o deosebită însemnătate prin frumuseţea şi originalitatea lor.

În afară de palatul expoziţiei în stînga, era o casă de ţară, cu o grădină înconjurată parte cu zăplaz de scînduri şi parte cu nuiele ; poarta ei se închidea aninînd în susul uşilor un cerc de curmei, întocmai fără nici o deosebire ca şi la locuitorii noştri de prin sate, acolo se aflau şi vreo cîteva greble, ţepoaie, coase, un toc de lemn pentru cutia de ascuţit coasa şi mai multe ştiubeie pentru albine, făcute din copaci scobiţi, întocmai ca şi ştiubeele noastre. În ogradă se aflau : o treucă pentru păsări, un uluc pentru adăpat vitele, o piuă de lemn pentru pisat grîu, o covată de lemn şi mai multe oale de lut, agăţate în crăcile unui copac uscat.

Mai la o parte un *sălaş* (stînă) în care se găseau vreo două ciubere, doniţe, un mertic şi vreo cîteva talance pentru vite ; apoi strunga, îngrădită cu nuiele şi o figurină în mărime naturală ce reprezenta un baci valah care prin fricţiunea a două lemne uscate, lîngă care se pune şi o bucată de iască, caută să le aprindă ca să facă foc în stînă, căci după datina strămoşească, în a 20-a săptămînă după Crăciun, cînd de obicei se despart oile de miei şi se duc la varatic, cel dintîi foc ce se face în stînă trebuie să fie aprins numai de la iasca ce se aprinde de la focul produs prin fricţiunea acelor două lemne. Acel foc, pînă ce sînt oile la stînă, nu se mai stinge. Acest obicei se păstrează şi la huţulii din munţii Carpaţi.

În apropiere de stînă era aşezat *Valasska pila* (fierăstrăul valah), care fiind pus în mişcare prin apa unui pîrîu, tăia copacii, din care apoi se făceau scînduri.

Mai la o parte de acel fierăstrău, un meşter lucra într-o căsuţă cuţitele aşa-numite de nemţi *valahische Messer,* care seamănă întocmai ca şi cosoarele vierilor noştri şi care nu se lucrează decît numai de valahi.

---

[1] Această colecţie cuprinde 245 cîntece populare, într-un singur volum, intitulat : *Valasske narodni pisne a rikadla.*

Scanned with OKEN Scanner

În apropiere de acea căsuță, era *ospătăria valahă*. Intrînd acolo am găsit o mulțime de valahi, care se înveseleau, bînd și mîncînd[1], la sunetul unui taraf de lăutari, jucînd *calamaica* și dansul lor cel mai obișnuit așa numit *valasky* (valahul). Intrînd în vorbă cu un valah din acea ospătărie, l-am întrebat să-mi spună, că din ce sat este și de unde sînt veniți lăutarii? El mi-a spus că e *roznovian*[2] și că lăutarii sînt parte din Roznov, parte din Kozlovici.

Pe pereții acelei ospătării, între alte desene, era și portretul contelui Vladimir Lazănsky, doctor în drept, președintele expoziției, îmbrăcat în costum de *cioban valah*.

Toate corporațiile care au venit din comunele Valahiei morave să cerceteze acea expoziție aveau steagul lor aparte, pe care era scris cu litere mari: *Valasska* (Valahia).

Reușita ce a avut această secțiune valahă este datorită comitetelor etnografice valahe, din: *Valaska-Mezirici* (Mezericiul-Valah), *Roznov, Clăbuc, Cîlci, Vsetin, Frenstadt, Friștac, Hodslavițe, Novi-jicin, Vizovici* și *Brumov*, precum și damelor din *Vsetin, Mizericiul-valah* și *Frenstadt*. Pe lîngă acestea toate, nu mai puțin au contribuit și un număr de bărbați, iubitori ai neamului *valah* (românesc), ca: *E. Domluvil* din Mesericiul-valah, *Barabaș, Cudelca* și *Bartoniek* din Roznov, *Talpa* din Verzovițe, *Pilecica* din Hodslavițe, *Fr. Șeri* din Clăbuc, *Strijberni* din Brumov, *Crumholz* din Friștac, *Horacek* din Vizovițe, *Ioza Orszag* din Novi-Hrozenkov, *Fr. Bayer* din Prerau, *Felix* din Frenstadt și alții, care prin activitatea și chibzuința lor au contribuit la succesul strălucit ce a avut această acțiune valahă.

Precum expoziția etnografică a neamului slav din Imperiul Austriei a fost opera întregului popor, așa și acțiunea valahă din acea expoziție a fost opera întregei *Valahii* din Moravia, la care putem zice că a luat parte fiecare valah, astfel încît *Valahia* a fost reprezentată într-un mod adevărat demn și măreț.

Uitîndu-ne la toate cele expuse în această secțiune, una din cele mai frumoase și mai bogate, te prinde mirarea, cum această frîntură de români, răzlețiți de noi, la o depărtare așa de mare, purtînd de sute de ani povara grea a străinismului, au putut cu atîta tenacitate să reziste la atîtea valuri care au trecut peste capul lor și să-și păstreze ca prin minune pănă-n ziua de astăzi conștiința că ei formează un popor deosebit, în sînul națiunei slave din imperiul Austriei.

Înainte de a părăsi această secțiune valahă, vestindu-se că eu fusesem prin *Valahia moravă* și pe la românii din Silesia Austriacă și că aș fi cîntat pe la ei din violină, mai multe cîntece ca de la noi, mai mulți mă rugară să le cînt și la ei în expoziție, cîntece naționale românești.

---

[1] Mîncărurile mai obișnuite ale valahilor, sînt: *Cir, Crupie, Crupie-fasole, kiseliță, mamuliga* și altele, iar băuturi, *șliboviță* și *valasky ceai*.

[2] Locuitor din comuna Roznov.

Scanned with OKEN Scanner

Eu văzînd acestă dorinţă a lor, am comunicat-o la mai mulţi membri din comitetul expoziţiei, care a fost primită cu plăcere şi aşa, prin amabilitatea şi concursul dlor *Pavel Albieri*, Editor of the *Chicago Listy, Bohemian Daily*, *Louis Zychlinschi*, corespondent jurnalist, *Karl Kovarovici*, capelmaistrul concertelor simfonice din expoziţie şi a dlui *Ludvig Vitezlav Celansky*, pianist, mi s-a pus la dispoziţie sala cea mare de concerte din expoziţie şi aşa, în ziua de 1 (13) august 1895, zis-am şi acolo din violină, pe lîngă mai multe bucăţi de autori slavi [1] şi *Doina* noastră, precum şi alte multe *cîntece naţionale* de la noi.

În acea zi îmbulzeala era mare, mii de spectatori se adunaseră, încît nu mai încăpeau în sală, căci se vestise prin gazete că un român din România liberă a venit să cerceteze secţiunea valahă şi să dea un concert în care îşi va arăta şi frumuseţea ariilor naţionale româneşti. Melodia cea duioasă a *Doinei*, precum şi gingăşia ariilor noastre naţionale i-au impresionat foarte mult.

Îmbrăţişarea şi primirea cordială ce mi s-a făcut, atît în această *secţiune valahă*, cît şi în tot timpul călătoriei mele ce făcusem prin comunele din *Valahia moravă*, vor rămîne neşterse din memoria mea şi vor fi o amintire din cele mai plăcute.

---

[1] *Wieniawski* - - Chansons polonaise, *Kontski* — Mazurca de salon, *Neruda* — Berceuse slave.

Cîntecul care se cînta de Ta Iani Ianismata[1]

În ajunul Sfîntului Ioan Botezătorul, care cade în 24 iunie, este obiceiul, în cea mai mare parte din satele din Macedonia locuite de armîni (români), ca să se adune mai multe fete și neveste tinere, pe la prietene și neamuri, împreună și cu mai mulți copii, pe care-i trimit înainte de toacă pe la casele locuitorilor, mai ales la acei care au grădini, ca să ceară flori pentru *Ta Iani.* Intrînd în ograda casei, copiii prind a se ruga în modul următor, ca să li se dea flori: *Dați-ni andao lilice di Ta Iani, macar una dați-ni ași s'bănați.* (Dați-mi cîteva flori pentru Ta Iani, măcar una dați-mi, așa să trăiți). Ei nu se duc în ruptul capului pînă ce nu li se împlinește rugămintea lor.

După ce copii se întorc cu florile adunate, fetele și nevestele se pun jos la pămînt în formă de cerc și iau un *ghium* (vas de aramă) și-l împodobesc cu acele flori, mai punîndu-i și peteală albă de argint și un *zăvon* (voal) roșu și așa împodobit frumos, îl pun pe capul vreunui băiețel și se duc o parte din ele pe la mai multe fîntîni sau șipote de-l umplu cu apă și apoi o pornesc din case-n case și din prăvălii în prăvălii, apoi punînd ghiumul la pămînt, sau la scară ori la ușă, cîntă împrejurul lui *cîntecul Ta Ianiului.* Acest cîntec mi s-a spus de mama lui Colciu Misirliu din Bitolia, precum și de mai multe femei bătrîne de prin satele ce vin în apropiere de Bitolia, cu ocazia călătoriilor mele, ce am făcut la armînii din Macedonia.

Aria acestui cîntec e jalnică; iar cuvintele lui sînt următoarele:

Ta Iani, Ta Iani, Ianismata,
Cocîzî ș ma nicăzî,
Umple soră, varsă frate,
Ca să i dam ali cripate.
Ta Iani, Ta Iani, Ianismata
Iu închiși-și di'ni te adărași
Ni 'nchisii la naoăli frăți
Frați-li arei mult departați,
Naoăli frați toți ne 'nsurați.
Ne 'nsurați ne procopsiți.
Peste mare lae, după Pole,
Peste mare lae, peste mare lae!
Tu nouăli hori fără haire,
Fără nveste, fără fumelie.

[1] Publicat în *Arhiva*, Iași, 15, nr. 10 și 11, din octombrie-noiembrie, 1904, p. 466—468.

Scanned with OKEN Scanner

LA VALE DI IANINA

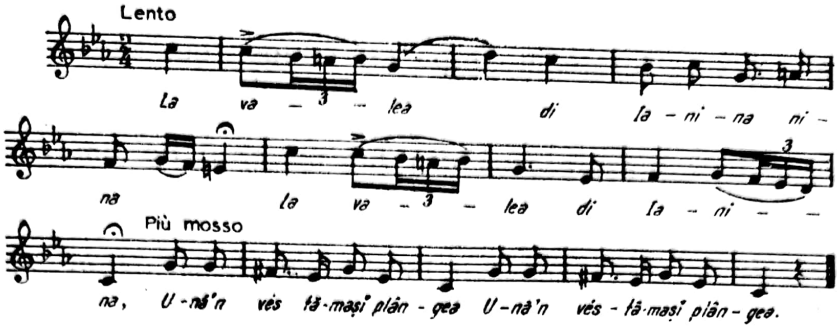

După ce-au mîntuit de cîntat, li se pun bani în *ghium* şi ele în schimb dau puţină apă din *ghium* pentru leac.

A doua zi, adică 24 iunie, în ziua de Sf. Ioan Botezătorul, se adună iarăşi fetele şi nevestele la o casă la care se vorbiseră ca să li să fie loc de întîlnire şi acolo cu paralele adunate, cumpără fructe şi merinde, apoi pun masa în mijlocul ogrăzii şi ospătează cu toatele, iar băiatului care a purtat *ghiumul* i se plăteşte şi i se dă drumul să meargă acasă, la masă însă nu se opreşte. După ce au ospătat, împart apa între ele, cu care se spală pe faţă şi pe ochi, iar paralele dacă mai rămîn scoţînd cheltuielile făcute cu masa, le împart între ele şi pleacă apoi fiecare pe la casele lor, urîndu-şi : *Tră mulţi ani, tră mulţi ani.*

Uitîndu-ne la versurile următoare, conţinute în acest cîntec :

Iu 'nchisişi di'n ti adaraşi ?
Ni 'nchişii la nauăli fraţi,
Fraţi li a nei mult dipartaţi,
Nauăli fraţi toţi ne 'nsuraţi,
Ne 'nsuraţi ne procopsiţi.

Unde te-ai pornit de mi te-ai gătit ?
M-am pornit la cei nouă fraţi,
Fraţi de-ai mei mult depărtaţi,
Cei nouă fraţi toţi ne-nsuraţi
Ne-nsuraţi bătuţi de soartă.

Peste Mare Lae peste Pole,
Peste Mare Lae, peste mare lae !
Tu nauăli hori fără haire,
Fără nveaste, fără fumelie.

Peste Marea Neagră dincolo
de Constantinopole,
Peste Marea Neagră, peste
Marea Neagră !
La cele nouă sate netrebnice,
Fără neveste, fără copii.

vedem soarta nenorocită a celor nouă fraţi armîni depărtaţi, duşi peste Marea Neagră dincolo de Constantinopole şi aşezaţi în cele nouă sate urgisite de Dumnezeu şi care, credem noi că nu sînt altele decît cele nouă sate din Bithinia (Asia Mică) în care locuiesc şi astăzi *pisticoşii*, care nu sînt decît *vlahii* (români) strămutaţi pe coasta Asiei pe la anul 1282 de împăratul Andronic Paleologul, şi despre care ne dă mai multe relaţii scriitorul bizantin *Pachimeris*, vol. II Lb. I. c. 37. Despre cele nouă sate în care locuiesc pisticoşii pe care i-am cercetat în anul 1892, am vorbit în scrierea mea : O *călătorie la românii din Bithinia* (Asia Mică), Iaşi, 1893.

Scanned with OKEN Scanner

Caloianul[1]

În a treia marți după Paști, este o datină păstrată la poporul nostru de prin unele sate din județele Brăila, Ialomița, Buzău și Iași, în comuna Hermeziu, după cît cunosc eu, ca să se adune în acea zi la casa unui locuitor mai multe fete de la 6 ani în sus, în unele locuri chiar și neveste și să plăzmuiască din lut un chip de om mic ca de o palmă de lung, cu mîinile puse pe piept, după cum se vede în figura aici alăturată [2].

Acest chip de om, acest idol se numește *Caloian, Calian* și *Scaloian.* În unele locuri se face și o *Caloiță,* care are chip de fată. După ce au plăzmuit ele acest idol, îl pun într-un sicriu mic sau numai pe o scîndură, îi aprind lumînări și tămîie, apoi îl împodobesc cu flori de cîmp, mai ales cu busuioc și cu coji de ouă roșii de la Paști, apoi astfel împodobit îl duc cu sicriul spre a-l îngropa afară din sat, fie în cîmp, prin mărăcini, fie prin pădure la loc ascuns, ori pe malul vreunei ape, dacă se află în apropiere de sat. Înaintea sicriului merge o fată care se face popă, o alta care se face dascăl și o a treia duce prapurul de la biserică, adică o trestie sau o prăjină în vîrful căreia atîrnă o basma albă, apoi vine sicriul înconjurat de mai multe fete, avînd cu ele lumînări aprinse.

În tot timpul cît se duce *Caloianul* la groapă, fetele îl plîng și-l bocesc cu amar, apoi ajungînd la locul hotărît spre a fi îngropat, îi fac o bortă în pămînt, îl pun acolo, dînd țărînă peste el și văicărindu-se spun versurile următoare :

Iene, Iene
Caloiene,
Mă-ta te cată,
Prin pădurea rară,
Cu inima amară,
Prin pădurea deasă,
Cu inima arsă,
Și mi te plînge,
Cu lacrămi de sînge
Iene, Iene,
Caloiene.

---

[1] Publicat în : *Arhiva,* Iași, 15, nr. 10—11 octombrie-noiembrie, 1904, p. 473—475.

[2] În păstrarea mea se află un *Caloian* de lut pe care l-am adus din comuna Viziru, județul Brăila.

Scanned with OKEN Scanner

În locurile unde se face și *Caloița*, se spun aceleași versuri ca și la *Caloian*, începînd însă cu cuvintele :

Caloița, ița,
Mâta te cată... etc.

A treia zi, joi, se strîng iarăș fetele dis-dimineață și se duc la locul unde au îngropat *Caloianul* și-l dezgroapă, apoi începînd a-l boci, îl aduc în sat și acolo îl rup în bucăți și-l aruncă prin fîntîni sau prin bălți ; dacă se află însă vreun rîu în apropiere, îl pun în sicriu și-i dau drumul pe apă. După aceea se strîng fetele iarăși la casa unde au făcut *Caloianul* sau *Caloița* și acolo se face *pomana Caloianului*, adică se pune masa și se aduce brînză, ouă și se fac mîncări : sarmale, friptură și altele, apoi se aduce vin, iar flăcăii satului sosesc și ei cu lăutari și prind apoi a mînca și a bea și se întemeiază joc mare care ține pînă-n seară.

În ziua *Caloianului*, prin unele locuri plugurile nu umblă decît numai pînă la prînz.

Caloianul se face nu numai în marțea din săptămîna a treia de după Paști, ci și în zilele cînd nu plouă mai multe săptămîni și e zăduf și secetă mare de crapă pămîntul de căldură, atunci numai și în asemenea caz se recurge și se invocă idolul *Caloianului* și se poartă în procesiune prin sat pentru ca Dumnezeu să trimită ploaie, cu deosebire numai, că ducîndu-l la groapă, fetele bocindu-se spun atunci versurile următoare :

Caloiene, iene,
Caloiene, iene,
Du-te în cer și cere !
Să deschidă porțile,
Să sloboadă ploile,
Să curgă ca gîrlele,
Zilele și nopțile,
Ca să crească grînele. [1]

[1] Vezi și alte versuri în *Sărbătorile la români* de Sim. Fl. Marian, t. 3, București, 1901, pag. 300.

Scanned with OKEN Scanner

Răposatul Gheorghe Săulescu ne spune despre Caloian următoarele:

„Cînd nu plouă, românii cei vechi păstrau procesiunea următoare, invocînd două divinităţi naţionale, pe *Calian* şi pe *Papaluga*. Femeile şi mai cu seamă fetele, efigiază o statuie de argilă sau lut galben, mare ca de o palmă, pe care o numesc *Calian*; îi fac un sicriu de scoarţă, îl învăluiesc în giulgiu şi ducîndu-l la un mormînt făcut înadins, fetele îl lugesc (bocesc), dechiemînd următoarele versuri:

Iani, Iani,
Caliani!
Ia cerului torţele,
Şi deschide porţile,
Şi porneşte ploile,
Curgă ca şuvoaiele,
Umple-se pîraiele
Printre toate văile,
Umple-se fîntînile,
Să răsară grînele,
Florile, verdeţele,
Să crească fînaţele,
Să s-adape vitele,
Fie multe pitele!

„Acestea cîntîndu-le lugubru, fetele satului înmormîntează pe figuratul *Calian* şi apoi făcîndu-i comîndare se ospătează“ [1]

Obiceiul de a se face Caloianul e uzitat nu numai la românii din Moldova şi Valahia, ci şi la acei din Dobrogea.

În călătoria ce am făcut prin satele din Dobrogea în anul 1880, am văzut că în joia din săptămîna a patra după Paşti se fac *Scaloenii*; în acea zi mai multe fete din sat se adună şi fac *Scaloianul*: chipul unui om mititel, ca de o palmă de lung, făcut din lut, apoi îl pun într-un sicriu de papură şi îl dau pe Dunăre sau pe baltă, cînd atunci încep toate fetele a se face că plîng şi a se văicări, zicînd următoarele versuri:

Scaloiani, Scaloian,
Trupuşor de Dician;
Scaloiţă, Scaloiţă,
Trupuşor de cuconiţă,
Măta mi te-a cătat,
Te-a cătat, te-a întrebat,
Prin pădurea rară,
Cu inima amară,
Prin pădurea deasă,
Cu inima arsă.

În multe locuri *Scaloenii*, înainte de a se arunca în apă, stau trei zile îngropaţi în pămînt.

După ce *Scaloianul* s-a dat pe apă, toate fetele se întorc acasă, pun masa, fac bucate şi plăcinte, beau, mănîncă şi fac horă, iar flăcăii cîntă din fluier şi din cimpoi.

Care este originea acestui cult a idolului *Caloian*, nu o putem şti, uitîndu-ne însă la procesiunea ducerii lui la groapă vedem, că în Do-

[1] Vezi: Raportul relativ la manuscriptele lui. G. Săulescu prezentat „Academiei române“ din Bucureşti, în sesiunea generală din anul 1883, publicat în: *Descîntece poporane* culese de S. Fl. Marian, Suceava, 1886, pag. 298—300. Tot acolo se vede că G. Săulescu derivă cuvîntul *Calian* de la Ioaniţiu, fondatorul Imperiului Bulgaro-Român pe la 1204, poreclit Καλοηοἰωάννης (bunul Ioan).

Scanned with OKEN Scanner

brogea, pe unde se face *Caloianul*, se cîntă întocmai versurile din satele județelor din Moldova și Valahia, cu deosebire însă că încep cu următoarele cuvinte :

Scaloeni, Scaloian
Trupușor de Dician...

În călătoriile mele etnografice făcute în Dobrogea, județul Tulcea, am văzut că în satele de pe malul Dunării și în acele ce vin în apropiere de Dunăre, ca : *Turcoaia, Văcăreni, Luncavița, Niculițel, Somova, Parchis, Enisala, Calica, Sarighiol, Mahmudia* locuitorii se numesc *Dicieni* și *Decieni*. Așadar, cînd se cîntă *Caloianului* că are trupușor de *Dician*, am putea zice, credem noi, că Caloianul e o rămășiță a vreunei zeități din Dacia și că e de origine dacă, începînd în Dobrogea mai întîi cultul acestui zeu, care se păstrează pînă-n ziua de astăzi la noi.

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

I

Oricare popor din timpurile cele mai vechi şi pînă astăzi, cînd munca şi lupta pentru agoniseala de toate zilele i-a dat răgaz, a căutat să-şi îmbunătăţească şi să-şi înveselească traiul, prin deosebite îndeletniciri, în care frumosul şi plăcutul se uneau cu cele trebuincioase, făcînd astfel ca şi trupul şi mintea fiecăruia să-şi aibă în anumite vremi o desfătare sau o petrecere potrivită cu împrejurările în care trăia.

Mintea omenească, fiind predispusă la felurite combinări de fapte sau simple închipuiri, a căutat să plăzmuiască sau să născocească frumosul şi altele, alăturea cu necesităţile neînlăturate ale vieţii.

Arta cîntării, arta dansului, feluritele jocuri şi exerciţii corporale, atît individuale cît şi în comun, apoi serbările cu privelişti la diferite împrejurări sau nevoi; arta picturii şi aceea a sculpturii, aplicate în felurite scopuri sau necesităţi zilnice, toate acestea s-au născut prin cerinţele fiecăruia şi a mulţimei întregi de a se înveseli, de a-şi perfecţiona caracterul sau numai de a se mai odihni de greutăţile comune ale vieţii.

Poporul românesc nu se putea să fie lipsit de darul acesta de a-şi plăzmui ca şi celelalte popoare diferite petreceri şi privelişti, cu toate învăluirile şi nenorocirile prin care a trecut şi luptat în decursul veacurilor, pînă cînd s-a aşezat şi recunoscut ca naţiune. Fie că a împrumutat de la alte neamuri, fie că a născocit el însuşi anumite faze ale vieţii intelectuale şi materiale, nu e mai puţin adevărat, totuşi, că în momentele de linişte şi răgaz ce i le lasă lupta grea pentru viaţă şi aceea pentru a-şi păstra naţionalitatea sa, a căutat să-şi înjghebe diferite serbări, jocuri, privelişti, petreceri, care se transmit apoi din generaţie în generaţie, ca nişte obiceiuri ale pămîntului strămoşesc şi ale neamului.

Din scrierile şi povestirile vechi cîte au mai ajuns pînă la noi astăzi, nu găsim multe date interesante, privitoare la felul sau chipul în care strămoşii noştri petreceau în ceasurile lor de odihnă. Nici o ştiinţă pozitivă nu avem despre producerile artistice, dramatice, muzicale şi altele ce ar fi fost în ţara noastră prin timpurile mai îndepărtate. Nimenea nu s-a gîndit să scrie felul sau chipul cum ele se făceau la noi.

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iaşi, 16, nr. 12, decembrie 1905. p. 541—546.

Scanned with OKEN Scanner

Prin tradiții populare, moștenite din gură în gură și din reproducerea din ce în ce mai slabă, a vechilor obiceiuri, găsim *Irozii, Steaoa, Luceafărul, Colindele, Plugușorul, Păpușele, Capra, Călușerii, Scrînciobul, Paparudele, Dragaica, Pehlivanii, Măscăricii, Suitarii, Caloianul, Kiraleisa* și altele multe care s-au păstrat de poporul român și pe care le vom descrie. Unele din aceste obiceiuri au un caracter religios, altele sînt numai simple eresuri sau închipuiri de petreceri, amestecate cu cîntece și jocuri.

O mare parte din aceste priveliști, ca reprezentațiile Irozilor și a Păpușilor, care au fost teatrul nostru primitiv, precum și alte datini, care au înveselit din timpuri necunoscute pe moșii și strămoșii noștri, au dispărut sau dispar zilnic, față cu copleșirea gustului public de alte priveliști mai de seamă, imitate sau împrumutate de la străini.

Este bine deci ca cunoașterea diferitelor împrejurări și faze ale traiului neamului nostru și a chipului cum s-a dezvoltat și manifestat societatea românească să fie culese și descrise așa ca ele să rămînă în istoria trecutului neamului nostru ca niște amintiri de mare preț, ca niște relicve naționale, ce trebuie păstrate cu cea mai mare sfințenie, căci un popor ce nu-și cunoaște trecutul și fazele prin care a trecut, acela nu poate fi pus în rîndul națiunilor care-și dau seama de ceea ce-au fost și că sînt vrednice de toată considerația ce o merită.

Scanned with OKEN Scanner

Irozii

Din toate cercetările făcute pînă acum, nu putem spune cu precizie data introducerii jocului şi cîntărilor ce se obişnuiesc a se face pe la casele locuitorilor de către *Irozi*, care încep din ziua de Crăciun şi ţin pînă la Bobotează.

Aceste jocuri ce au loc în ţara noastră, cît şi în provinciile române supuse dominaţiunilor străine, sînt intrate cu totul în obiceiul poporului, se aseamănă mult cu aşa-numitele *mistere*, din timpurile vechi, care au un caracter teatral şi religios şi care sînt executate în multe părţi chiar de preoţi şi călugări. Ele nu sînt decît nişte drame, avînd de subiect, sau un episod din testamentul vechi, sau unul din cel nou. Asemenea privelişti au loc şi astăzi şi se execută cu mare pompă în diferite oraşe din Italia, Franţa, Germania etc.

Dr. M. Gaster în scrierea sa: *Literatura populară română*[1], ne spune că: „Irozii au venit în Ungaria şi Transilvania împreună cu protestanţii, unde s-au păstrat şi pînă în ziua de astăzi şi au fost studiaţi pe o scară foarte întinsă de către Schroeer, care ajunge la concluzia că textul *Irozilor*, ce se obişnuieşte la saşii din Transilvania, se trage de la un text fixat în Germania în secolul al XVI-lea. Schuller a publicat un astfel de text, însoţindu-l cu oarecare observaţiuni[2]. De aici, adică de la saşii din Transilvania, au venit *Irozii* şi la noi cel mult în secolul trecut".

Noi credem, mai degrabă, că aceste privelişti şi jocuri vor fi fost introduse la noi deodată cu creştinismul sau de către călugării străini veniţi în ţara noastră în diferite timpuri.

Nici un cronicar, nici Cantemir, Domnul Moldovei, şi nici Sulzer în scrierile lui nu vorbesc un singur cuvînt măcar despre aceste reprezentaţii. Abia în veacul nostru s-a început a se scrie cîte ceva despre *Irozi*. Scrierea cea mai veche care să amintească *Irozii*, ne spune Dr. M. Gaster, se află într-un manuscript de la 1821, aflat în posesiunea sa, care cuprinde patru pagini, fiind mai mult un dialog amestecat cu cîntece între Irod împăratul şi cei trei filosofi de la răsărit, care se numesc aici *Valtuzar*, *Irimie* şi *Melhior*.

Acest text de Irozi se potriveşte mai mult cu următorul text scurtat care se află în cîntecele

---

[1] Tipărită în Bucureşti, 1883, pag. 492.

[2] J. C. Schuller: *Ein Deutsches Weihnachtspiel aus Siebenbürgen*, Hermmanstadt, 1859.

Scanned with OKEN Scanner

de stea ale lui Anton Pann, intitulat: *Întrebarea lui Irod și răspunsul magilor:*

Irod — Cine sînteți voi? De unde veniți și unde vă călătoriți?

Melhior — Eu sînt craiul Melhior de la răsărit și după steaua ce s-a arătat, cunoscînd că s-a născut împărat mare pe pămînt, merg pînă la Vitleem să mă închin lui.

Baltazar — Eu sînt craiul Baltazar de la Persida, care prin steaua ce s-a arătat și prin prooroci înțelegînd că s-a născut împărat Christos, merg ca să mă închin și eu lui.

Gaspar — Eu sînt craiul Gaspar de la răsărit și văzînd steaua ce s-a arătat pe cer, am ispitit proorocii și scripturile și am cunoscut că s-a născut Christos Domnul Domnilor, Craiul Crailor și Împăratul împăraților și merg pînă la Vitleem ca să mă închin și eu lui.

Dar tu ce împărat mare ești?

Irod — Eu sînt Irod împărat, care pe cal am încălecat, sabia în mînă am luat, în Vitleem am intrat, patrusprezece mii de cuconi am tăiat și tot pămîntul s-a cutremurat [1].

Răposatul M. Kogălniceanu vorbind despre *Irozi*, ne dă următoarele relații despre originea lor:

„Dascălii și diacii, întocmai ca în Franța, *les cleres de la Basoche*, erau învățători, erau zugravi, erau cîntăreți, erau chiar actori reprezentînd misterele religioase, ce pretutindeni au fost începutul teatrului modern, și din care, rămășițele ne sînt păstrate încă prin *Irodul* sau *Betleemul* nostru, care din ziua de Crăciun și pînă la lăsatul secului parcurg străzile orașelor noastre și care se reprezintă mai cu deosebire de cîntăreții de la biserici. *La începutul încă al acestui secol, irozii* erau ținuți în onoare mai mare, fii boierilor celor mai înalți, *îmbrăcați în haină de stofă aurită, mergeau la curtea domnească și la casele boierești cele mai însemnate de reprezentau scenele religioase.* Aici este loc să regret că, încă cît este timpul, nu ne îngrijim să păstrăm ultimele rămășițe ale Irozilor, care secole întregi cu păpușele au fost teatrul nostru popular" [2].

Astăzi jocul *Irozilor* care în timpurile vechi s-au bucurat de o mare vază în ochii noștri, nu se mai face cu aceeași pompă și însemnătatea lui a scăzut cu mult din ceea ce era.

În Moldova, după cît cunoaștem, *tacîmul Irozilor*, precum se numea mai de mult, umbla pe străzile cele mai principale ale orașelor și prin mahala, cu mare alai și uneori se duceau chiar și pe la moșiile boierilor celor mari de jucau, unde nu li se închideau porțile, ci din contra erau bine primiți și se întorceau cu mulți bani și merinde, căci boierilor întotdeauna le-au plăcut să sprijine și să vadă că se mențin datinile noastre strămoșești.

În Iași, în special, se aflau mai multe tacîmuri de *Irozi*, dintre care unii mai de seamă îmbrăcați luxos, cu haine aurite, jucau numai

---

[1] *Literatura populară română*, București, 1883, pag. 493.

[2] *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*. Red. Gr. Tocilescu, 1, 1882, pag. 33.

Scanned with OKEN Scanner

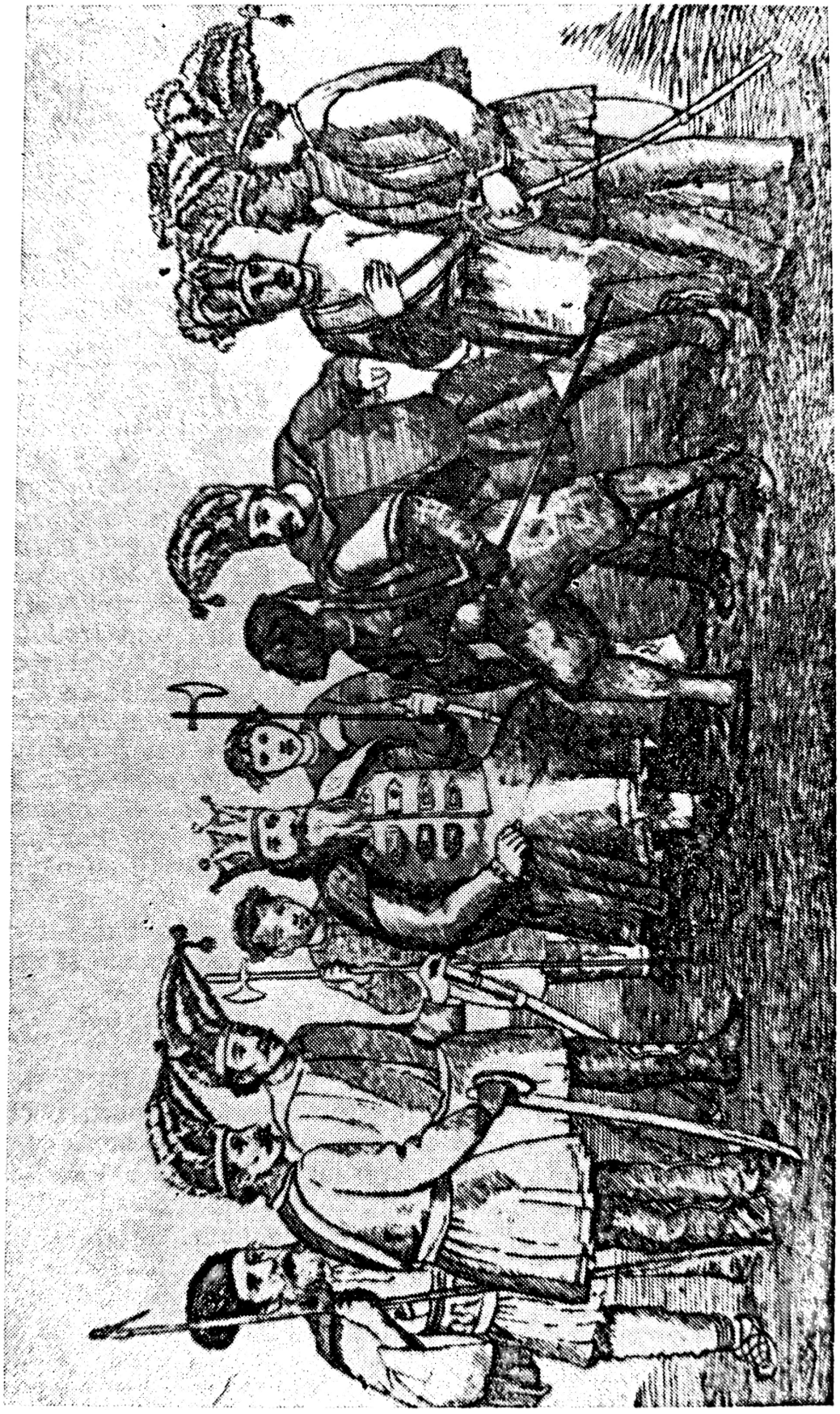

Irozii

Scanned with OKEN Scanner

pe la casele mari, iar alţii cu haine mai puţin bogate, jucau pe la casele negustorilor şi a locuitorilor de prin mahalale.

Cînd se întîmpla să fie chemaţi în casele boierilor mari, ei erau primiţi în *odaia cea mare* (salon) şi acolo Irod se aşeza în mijlocul odăii pe un jilţ, iar la spatele lui stăteau doi copii îmbrăcaţi ca îngerii cu suliţi în mînă şi-i ţineau poalele mantiei sale, iar ceilalţi părtaşi, ca : cei trei *maghi* sau *crai de la răsărit, Baltazar, Melhior* şi *Gaspar*, un *stratiot* (soldat) a lui Irod, un *harap* negru la faţă, un *cioban, doi ostaşi* cu săbii şi *doi ostaşi* cu lăncii, stăteau împrejurul lui şi astfel aşezaţi îşi începeau şi-şi urmau apoi jocul şi cîntecele lor.

În acelaşi timp boierii îngăduiau să intre în salon o dată cu Irozii şi o parte din popor, precum şi copiii care urmau pe Irozi pe străzi, ca să privească şi ei.

Bătrînii ne spun că pe la anul 1830, cei trei *maghi* sau cei trei *crai de la răsărit* mergeau călări şi erau îmbrăcaţi cu *stihare* şi cu *cămăşi de stofă roşie*, împodobite cu şireturi albe ce aveau zurgălăi pe la mîneci şi înfăşuraţi cu aurari ca diaconii, pe cap avînd un fel de mitră făcută din hîrtie poleită şi cu clopoţei. Ostaşii erau ca la 30 la număr. Irod nu avea pe lîngă dînsul îngeri, ci şedea singur pe un jilţ. În tacîmul *Irozilor* se afla cîteodată şi un cioban şi întotdeauna un harap cu fes roşu, pistoale şi hamger la brîu, iar în mîini ţinea un buzdugan.

În Moldova, mai în fiecare localitate atît jocul şi cîntecul *Irozilor*, cît şi numărul inşilor din care se compunea trupa, precum şi costumele lor, se deosebeau mult unele de altele.

Între *Irodari* şi copiii de la *Stea*, a fost şi este o mare neînţelegere şi luptă asupra întîietăţii lor. Irozii pretind că avînd un *împărat* cu ei şi pe cei *trei crai de la răsărit*, precum că fiind şi mai mulţi la număr, *steaua* trebuie să li se închine. Cei de la stea, spun că ei sînt mai mari, căci reprezintă instituţia religioasă în toată puterea ei. Din toate aceste neînţelegeri a rămas însă şi pînă astăzi, că steaua trebuie să se închine înaintea Irozilor la întîlnirea lor, plecînd-o în jos de trei ori, altfel Irozii o sparg.

În Moldova, cel mai vestit tacîm de *Irozi* a fost acel a lui Costachi Vlăguţă şi a lui Mihai Vlasie, irodari din Iaşi.

Astăzi *Irozii* încep încetul cu încetul să dispară din mai multe localităţi din Moldova.

În Iaşi, încă de pe la anul 1892, nu vedem decît un singur tacîm de *Irozi*. De vreo cîţiva ani se observă că în locul irozilor tinde a se introduce aşa numita *Nunta ţărănească*, care n-are în sine nici o amintire din trecutul religios, precum îl are jocul şi cîntecul *Irozilor*.

În gravura aci alăturată, se văd persoanele din care era compus tacîmul sau ceata *Irozilor : Irod* împăratul, un *stratiot* (ostaş) al său, doi *îngeri*, avînd fiecare cîte o lance, trei *crai* de la răsărit Baltazar, Gaspar şi Melhior, un *harap* negru la faţă, doi *ostaşi* cu săbii şi un *cioban*.

Acest tacîm de *Irozi* ce se vede în această gravură, am pus de s-a desenat după natură, în anul 1892, pentru ca să rămînă generaţiilor

Scanned with OKEN Scanner

viitoare o icoană vie, despre îmbrăcămintea și chipul cum era alcătuit acel tacîm.

Mai toți actorii improvizați ce reprezentau pe *Irozi* erau dascăli pe la diferite biserici.

CÎNTEC DE LA IROD

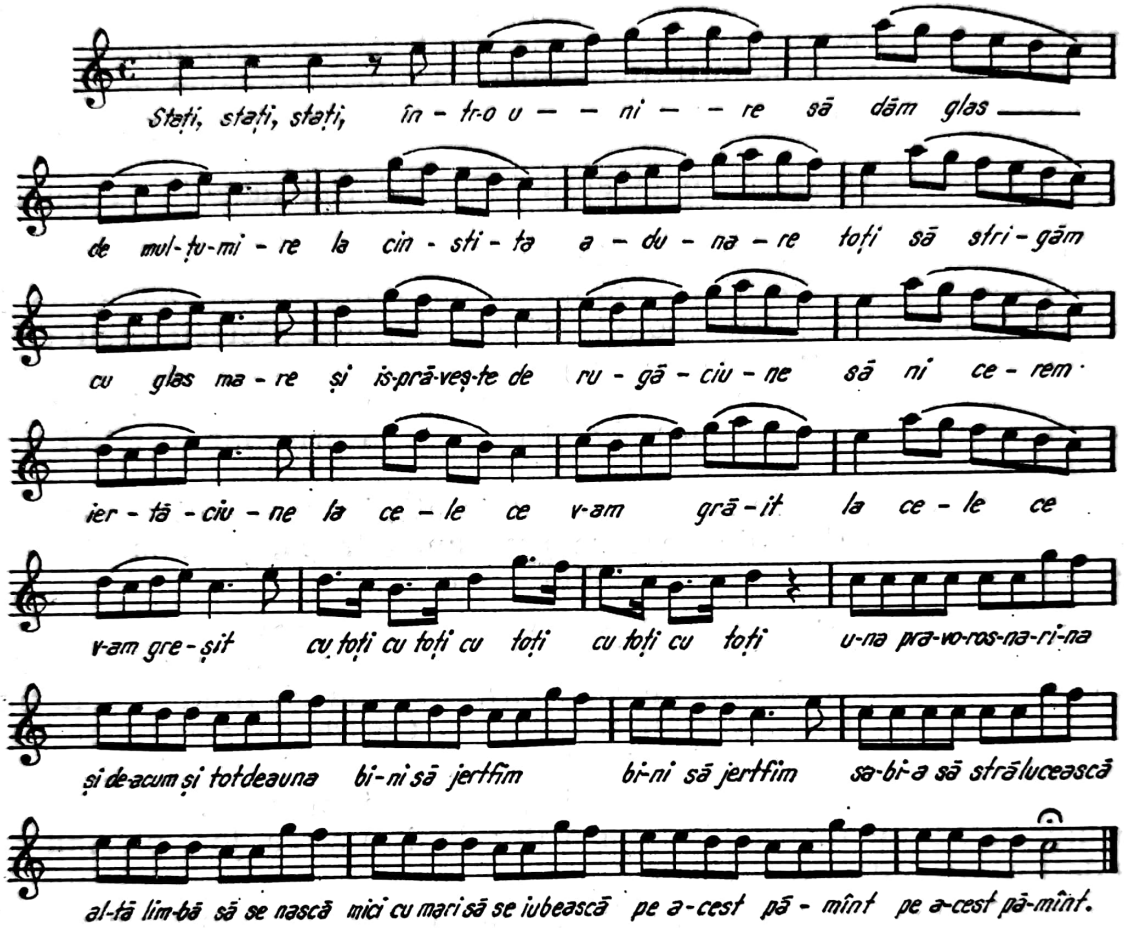

Scanned with OKEN Scanner

Priveliști și datini populare în Moldova[1]

II

A supra cîntecului și jocului *Irozilor* putem spune că cel mai răspîndit în Moldova e acela pe care, în anul 1892, mi l-a spus și l-am și scris din gura lui Gheorghe Popovici, baș-irodar din Iași, și a mai multor dascăli de pe la biserici, care au luat parte la reprezentațiile irozilor în diferite tacîmuri, jucînd fiecare roluri deosebite. Aceștia m-au încredințat că acea reprezentație a *Irozilor* se cînta și se juca înainte încă de anul 1830, după cum li se povestise și lor aceasta, de către bătrîni și că un alt cîntec de irozi mai vechi ei nu cunosc să fi fost la noi în Moldova ; tot ei îmi mai spuseră că învățaseră acel cîntec de pe un manuscript ce se purta din mînă în mînă și care manuscript era scris din gura altor irodari bătrîni și dacă-l vor găsi mi-l vor da.

Un an după aceea, Gh. Popovici găsind acel manuscript, la unul din dascălii ce compuneau tacîmul *Irozilor* din Iași, mi l-a și dat și se află în posesia mea. Controlîndu-l apoi cu cele ce scrisesem, am văzut că nu se deosebește întru nimic afară de cîteva cuvinte, ca : *compliment, regulă, public, secret, palat, respect, figură, glorie,* în loc de închinăciune, rînduială, norod, taină, curte domnească, cinste, vedenie, mărire, după cum se află în manuscriptul meu.

Acest manuscript e intitulat : *Regula pentru Irod.* E fără dată și e scris cu litere cirilice în care se văd introduse cîteva litere latine ca : *t, l, f, s,* ceea ce ne arată că el ar fi fost scris cam prin anul 1860, epoca cînd începuse a se introduce literele latine în scrierea cirilică la noi.

Între persoanele care compuneau *Irodul* în textul acestui manuscript nu se vede figurînd și un cioban, după cum am arătat mai sus în figura tacîmului de *Irozi*[2] și după cum știm cu toții că ciobanul figura în timpurile mai vechi la unele tacîmuri de *Irozi* ; din contra se văd figurînd *doi ostași cu lănci.*

Dăm aici textul acestui manuscript, pe care-l publicăm pentru prima dată, nefiind un altul tipărit pînă la noi în Moldova. Iată-l :

---

[1] Publicat în : *Arhiva,* Iași, 17, nr. 2, februarie 1906, p. 81—82.

[2] Vezi *Arhiva* pe anul 1905, pag. 545.

Scanned with OKEN Scanner

REGULA PENTRU IROD

PERSOANELE TREBUITOARE

1. Un împărat
2. Doi îngeri
3. Un crai a lui Irod, sau Stratiot
4. Trei crai a răsăritului: Irimia, Melhior, Baltazar
5. Un harap
6. Doi ostaşi cu săbii
7. Doi ostaşi cu lănci.

Îngerii vor intra înainte purtînd suliţi drepte sau simple, avînd şi un clopoţel şi complimentîndu-se la public zice unul din stihurile următoare:

Stih de intrare, zis de înger

Prea cinstiţilor boieri,
Ştiţi că îngerii din cer,
Pre pămînt s-au pogorît,
În vremea cea de demult,
Şi multe au proorocit,
Care toate s-au plinit
Aşadar, spre neuitare,
Şi spre multă ruşinare,
A neamului ce-a urît
Pe Hristos de la-nceput,
Noi am înfiinţat
Un Irod prea minunat,
Care orişicine au văzut,
A rămas prea mulţămit.
Noi arătăm pre Irod,
Şi pre tot al său norod.
Pre crai de la răsărit
Cît de smeriţi au venit,
Şi cum ei au cercetat,
Naşterea de împărat.
Şi Irod ce le-au răspuns,
Şi ce-a făcut într-ascuns?
Şi-n sfîrşit cîte au urmat
Pe vremea acestui împărat.
D-voastră de poftiţi,
Şi vroiţi ca să-auziţi,
Să daţi voie a intra,
În palatul acesta
A mea trupă mărginită,
Şi la toate potrivită,
Prin stihuri foarte frumoase
Prin cîntări melodioase
S-arătăm adevărat
Cîte-atunci s-au întîmplat.

Şi dacă dau voie boierii, atunci îngerul sună clopoţelul şi îndată intră ostaşii, pun un jilţ în faţa publicului şi încep a cînta:

Iată vine cel dorit [1]...

Îndată intră şi împăratul cu stratiotul, face compliment la public şi împăratul se pune pe scaun, un înger se pune la dreapta şi altul la stînga, oştenii toţi la o parte; craiul sau stratiotul la altă parte şi după ce se mîntuie cîntecul, începe împăratul a zice următoarele:

---

[1] În manuscript, acel cîntec nu e scris în întregimea lui; noi îl dăm aşa după cum ni l-a cîntat Gh. Popovici cu ceilalţi irodari:

Iată vine cel dorit / *Împăratul cel mai mare* / *Către ai săi ucenici*
Iată vine umilit, / *Împăratul cel mai tare* / *Cel mai mare peste mici*

(Nota autorului).

Scanned with OKEN Scanner

— *Stratioate, Stratioate!*
— *Poruncă împărate.*
— *Am să-ți spun ceva*
Dacă tu te vei jura
Că secretul vei păzi
Și nimene n-a mai ști.

Stratiotul răspunde :

— *Mă jur înalte împărate*
Că voi păzi secretul foarte
Și nimănui nu voi spune
Ce-oi auzi de la tine.

Împăratul spune :

Eu culcîndu-mă am visat,
Lucru foarte minunat,
Unde mi s-a arătat
Schimbare de împărat,
Care mă amenință pe mine.
Și eu am cunoscut bine,
Căci de se va întîmpla
Și din tron eu voi pica,
Așa împărat ca mine
Nu s-a mai găsit în lume,
De a mea putere mare
Tremură lumea sub soare.
Voievozii și toți domnii
Tremură și ei ca pomii.
Asta voi o știți prea bine
De cînd sînteți lîngă mine.
O... nu va fi, cît voi fi eu
Înălțat pe tronul meu.
Așadar îți poruncesc
Și numai decît te grăbesc,
Ca să mergi la Vitleim
Să afli pe acel străin
Unde mi s-a arătat
Că acolo a descălecat.
Mergi degrabă și-mi adă veste
Să vedem cine el este.
Nu cumva-i Hristos numit,
Care s-a proorocit,
Că va veni împărat mare,
De care tot ce-i sub soare,
De dînsul va asculta,
Și de frică-or tremura.
Așadar de va fi el,
Tu să faci într-acest fel,
Să te faci lui a-nchina
Picioarele a-i săruta
Și să-l ispitești pe dînsul
Să vezi cu tot dinadinsul,
Ce gînd are el în sine
Ca să facă și cu mine.
Apoi 'napoi vei veni
Și mie îmi vei vesti,
Ca să mergem amîndoi
Să ținem un crunt război.
Să numeri a lui oștire,
Să vestești în omenire
Că el este înșelător,
Un mare amăgitor.
Să spui multe de dînsul
Să te cam înece plînsul,
Că văzîndu-te poporul
Împreună și soborul,
Să sai cu mic, cu mare,
Să meargă pe-a gloriei cale
Încît acel nou împărat
Cu pietre să fie alungat,
De acest popor credincios
Ce nu știe de Hristos.

Împăratul tace și Stratiotul începe :

Voi merge înalte împărate,
Și voi face-aceste toate,
Și de va fi ori și cine
Te voi înștiința pe tine.
A lui oaste-oi număra
Ca să văd cît voi afla.
Apoi mergînd amîndoi
Voi ține un crunt război.
Căci prin a ta înțelepciune
Și prin a mea istețime,
Sînt sigur că vom fi noi
Biruitori sau eroi.

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

III

Stratiotul tace, Împăratul începe :

Mergi dar şi nu zăbovi
Ca să ştim cum ne-om găti
Şi te grăbeşte curînd
Pîn' nu intrăm în mormînt.

Stratiotul iese. Ostaşii cîntă :

Domnul stătu crai în ţară
Ţările să spăimîntară[2]

După sfîrşitul cîntecului, împăratul începe a se tîngui, zicînd :

Ah ! lume, lume-nşelătoare
Mult eşti tu amăgitoare
Tu înşeli pe om cuminte
Tu cu linguşitoare cuvinte
Faci pe om ca să gîndească
Că, cît lumea să trăiască
Şi să-nşală mult sărmanul
Neştiind ce-aduce anul
Zile, ceasuri sau minute
Neştiind că vin cumplite.
Tu faci pe crai şi-mpăraţi
Foarte rău împilaţi ;
Tu ridici şi tu pogori
Pe tot omul muritor ;
Tu pe om faci să se-nalţă
Ca un pom plin de verdeaţă.

---

[1] Publicat în : *Arhiva*, Iaşi, 17, 1906, p. 123—126.

[2] În manuscript şi acest cîntec nu e scris în întregimea lui ; noi îl dăm aici aşa după cum mi l-a spus Gh. Popovici şi alţi irodari. Iată-l :

Domnul stătu crai în ţară
Ţările se spăimîntară
Şi tot pămîntul să salte
Cu ostroave, de departe.
Împrejuru-i nor şi ceaţă
Sprijinesc sfînta lui faţă,
Şi dreptatea lui tocmeşte
Scaunul ce-l odihneşte,
Şi-l găteşte spre judeţe,
Ne alegînd pe nimeni feţe.
Fulgerele lui ca para
Strălucesc în toată ţara.
Pămîntul e plin de frică
Munţii se topesc şi pică
Şi curg toţi ca nişte ceară
Văzînd pe Domnul în ţară ;
Că tu, Doamne, şi-a ta mînă
Vrînd ne-ai zidit din ţărînă.
Cei drepţi şi în curăţie
Te-aşteaptă cu bucurie,
Pentru sfintele judeţe
Ce le găteşti cu blîndeţe.
Cela ce iubiţi pre Domnul
Uriţi relele tot omul.

(Acest cîntec se află în *Poezii populare române*, culegere de G. Dem. Teodorescu, Bucureşti, 1885, pag. 113.) (Nota autorului.)

Scanned with OKEN Scanner

Tu îi zici omule vrednic,
Eşti înţelept şi puternic,
Ai multe bogăţii
Ai să trăieşti în vecii.
Mănîncă, bea, te veseleşte
Joacă bine şi trăieşte.
Atunci omul înşelat
Auzind s-a bucurat
Căci văzîndu-se bogat
De petreceri s-a apucat.
Mînca, bea, se veselea,
Şi de nimic nu gîndea.
Cînd atunci deodată
Vede că i se arată
O figură-nfricoşată
Cum n-au văzut altă dată.
Şi i-a zis cu-n gros cuvînt :
Ticălos, tu om de lut,
Tu bei şi te veseleşti,
Dar la mine nu gîndeşti.
Atunci omul cel sumeţ
S-a făcut tot îndrăzneţ,
Şi i-a făcut întrebare
Cine este şi ce are
De strigă la el aşa tare.
Iar figura ciudată
Îi răspunde-nfricoşată :
Acum tu trebuie să ştii,
Ci sînt îngerul morţii
Care am venit să te iau
Să te duc unde eu vreau.
Acum tu să-mi spui mie
Ce-ai făcut cu bogăţie ?
Ai ajutat pe săracul
Sau ai miluit pe altul,
Pe cel străin l-ai primit,
În casă l-ai odihnit,
Sau vreun gol ai îmbrăcat,
Au vreun flămînd ai săturat,
Spune degrabă, răspunde,
Că mai ai vreo cinci minute.
Atunci omul s-a spăimîntat
Toate-n pămînt au lăsat
Către înger au picat
Şi-ntr-acest fel s-a rugat :
Adevărat, cunosc bine
Că am greşit cu mult în lume,
Că aceste n-am urmat
De cîte m-ai întrebat.
Dar acum mă rog fierbinte,
Ca să urmez cum ai zis.
Din bogăţia ce-am strîns
Să miluiesc ori pe cine
Care va veni la mine.
Să nu-l las să se mai roage,
Şi-nchinăciune a-mi face,
Îngerul i-a zis iar :
Nu te mai ruga-n zadar
Că acum vremea a trecut
Şi tu trebui să fii mut.
Atunci fără de simţire
Trupul omului a rămas
Şi îngerul nevăzut
S-a făcut în acel ceas !
Acum vezi şi tu Iroade
Inima ta cum se roade
Ca să aduni bogăţii
Şi să şezi-mpărăţii.
Acum tu nu mai gîndeşti
Că viaţa ţi-o sfîrşeşti.
Ce gîndeşti tot să te baţi
Cu-mpăraţii ceilalţi
Să-ţi măreşti împărăţii
Şi să-ţi aduni bogăţii
Şi să fii numai tu-n lume
Împărat cu mare nume.
Nu ştii că-ţi va veni vreme
Îngerul ca să te cheme.
Ca să fii tu împărat
La palatu-ntunecat
Acolo nu-ţi va trebui
Numele a ţi-l mări !
Ah ! Stratioate, Stratioate,
Tu te-ai dus foarte departe
Căci nu mai pot să te aştept
Mi s-a pus durere-n piept.

Ostaşii îndată cîntă :
O ! pricină minunată [1]...

[1] Versurile acestui cîntec în manuscript asemenea nu sînt scrise. Noi le dăm aici aşa după cum mi le-a spus Gh. Popovici şi alţi irodari. Iată-le :

O pricină minunată
Din veci este însemnată
Căci lumea-i înşelătoare
Şi foarte amăgitoare

La sfîrșitul cîntecului, vine Stratiotul și cu mare respect stă înaintea împăratului și spune următoarele :

Să trăiești înalte Împărate
Eu am fost foarte departe,
Am umblat, am cercetat,
Și nimica n-am aflat.
Însă cît am înțeles,
S-a născut acel ales,
Care Hristos e numit
De prooroci de demult.
Așadar eu socotesc
În grabă să mă gătesc
Și să merg la Vitleim
Și toți pruncii să-i tăiem ;
Căci acuma sînt născuți
Peste paisprezece mii trecuți,
Căci nu știu anume locul
Unde l-a ascuns norocul,
Ca să mă duc să-l găsesc
Viața ca să i-o răpesc.
Așa de-mi vei porunci
Îndată mă voi porni
Și-oi umbla cum se cuvine
Ascultîndu-te pe tine.

Unul din ostași vine dinspre ușă și cu mare respect, stînd înaintea împăratului și zice :

Să trăiești, înalte Împărate,
Trei crai vin foarte de departe
Care cer să se-ntîlnească
Cu împărăția ta să vorbească.

Împăratul strigă pe stratiot :

Stratioate, Stratioate !

Stratiotul răspunde :

Poruncește împărate.

Împăratul îi spune :

Acum tu să te grăbești
Palatul să mi-l gătești
Cum vei ști tu mai frumos
Atît pe sus și pe jos
Ca pe acei crai să-i primim
Și bine să-i mulțămim
Și să vedem ce poftește
Și inima lor ce dorește.

Stratiotul poruncește unui ostaș de aduce trei scaune și le pune lîngă împărat. Împăratul zice lui Stratiot : mergi și poftește pe acei trei crai. Stratiotul aduce apoi pe crai. Craii se închină împăratului ; împăratul le face semn să șadă ; Craii se pun pe scaune și împăratul începe a întreba pe crai, zicînd :

O voi pre puternici crai
Ce de nenumărați ai[1]
Stăpîniți la răsărit,
Vreau să știu ce ați venit
Întru al nostru pămînt
Care nici n-am auzit,

Căci ne-nșală, ne-amăgește
Și pe toți ne stăpînește.
Ales pre cei bogați foarte
Și nu mai gîndiți la moarte
Căci moartea nu vrea să știe
De averi sau bogăție
Ci vine ca o nălucă
Și fără veste ne-apucă.
Slavă-n cer și pre pămînt
Lui Dumnezeul cel sfînt.

[1] Ani (n.n.)

Scanned with OKEN Scanner

Că nişte crai ca voi
Să veniţi astăzi la noi
Fără oaste înarmată
Fără alai, fără paradă.

Ci ca nişte oameni proşti
Aţi venit fără de oşti ;
Vă poftesc să-mi spuneţi drept
Că nu pot să mai aştept.

Craii se scoală de pe scaune şi unul dintr-înşii răspunde, zicînd :

Prea înălţate Împărate,
Noi răspundem cu dreptate,
Noi aici am venit
În Vitleimul cel sfinţit
Ca bine să cercetăm
Şi împărat nou să aflăm
Căci de curînd s-a născut
Cel de mult proorocit.
Noi steaua lui am văzut
Cînd pe ceruri s-a ivit
Şi îndată am înţeles
Că au venit acel ales
Care Hristos l-au numit
Proorocii de demult.
Aşadar, noi am venit
Şi daruri lui aducînd
Aur, smirnă şi tămîie
Şi daruri de bucurie,
Lui să ne închinăm
Şi de bine să-l urăm.
Aşadar, înalte Împărate,
Tu să judeci cu dreptate.
Noi aici cînd am pornit
Steaua lui ne-a povăţuit

Cînd stam noi, sta şi ea,
Steaua lui ne-ngăduia.
Aşadar, nu se cuvine
Ca să venim aşa bine
Fără oaste înarmată
Făr-alai, fără paradă.
Fără numai noi tustrii
Am trecut prea mult pustii
Şi-am venit să ne-nchinăm
Şi smeriţi să ne-arătăm,
Căci acest împărat
Decît toţi îi mai bogat
Decît toţi îi mai puternic
Mai milostiv şi cucernic.
Aşadar, ne vei ierta
Că singur te vom lăsa.
Căci trebuie să ne grăbim
Planul să ni-l săvîrşim.
Apoi înapoi vom veni
Şi ţie îţi vom vesti
Că şi tu, mergînd curînd
Să te-nchini pîn'la pămînt
Acelui împărat străin.
Ce-l decît toţi mai înalt.

Împăratul zice către crai :

Fraţii mei, eu bucuros
Aş merge cu voi pe jos
Ca să mă închin şi eu lui
Şi să mă dau supus lui.
Dar fiindcă voi nu ştiţi

Acum vreţi să-l nimeriţi
Mergeţi dar şi-l aflaţi
Şi mie de ştire-mi daţi
Ca să merg ca să mă-nchin
Acelui împărat străin.

Craii se închină la Împărat şi ies. Împăratul zice către Stratiot :

Stratioate, Stratioate,
Acum am aflat noi toate
Mergi dar şi te grăbeşte

Şi cum ai zis isprăveşte,
Pe-acei paisprezece mii de prunci
Pe toţi să-i faci mucenici.

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

IV

Stratiotul către Împărat, răspunde :

Voi merge, înalte Împărate,
Şi voi face aceste toate
Cîte tu mi-ai poruncit
Şi eu ţi-am făgăduit
Căci şi mai mult voi face
Numai ca să fim în pace.

Stratiotul iese închinîndu-se. Ostaşii cîntă : „Trii crai de la răsărit[2] ..." pînă la sfîrşit. Pe urmă vine Stratiot, aducînd veste, zicînd :

Prea puternice împărate
Am făcut cum mi-ai zis toate
Acei 14 mii de prunci
Pe toţi i-am făcut mucenici.

Ostaşii cîntă :

Sfinţilor mucenici[3] . . . . . .

La sfîrşitul cîntecului vin Craii şi unul dintr-înşii zice :

---

[1] Publicat în : *Arhiva*, Iaşi, 17, 1906. p. 173—177.

[2] Versurile acestui cîntec asemenea nu sînt scrise în manuscript. Noi le dăm aici aşa după cum ni le-a spus Gh. Popovici şi alţi irodari. Iată-le :

Trei Crai de la răsărit
Spre stea au călătorit,
Şi-au mers după cum citim,
Pînă-n oraş la Vitleim,
Acolo cum au ajuns
Steaua-n nori li s-au ascuns.
În Vitleim ni s-a născut
Domnul cel fără de-nceput
Craii de la răsărit,
La-nchinare i-au venit,
Daruri scumpe aducînd.
Şi către Hristos cîntînd :
Culcă-te-mpărat ceresc,
În sălaş dobitocesc !
Te culcă pe fin uscat,
De îngeri înconjurat.
Craii te vor lăuda,
Şi mărire îţi vor da ;
Mărire întru cel de sus,
Şi pace pînă la apus.

(Nota autorului.)

[3] Troparul acestei rugăciuni nu e scris în manuscript. Noi dăm aici rugăciunea în întregimea ei. Iat-o : „Sfinţilor mucenici care bine v-aţi nevoit şi v-aţi încununat, rugaţi-vă Domnului să ne miluiască sufletele noastre."

(Nota autorului.)

Scanned with OKEN Scanner

O puternice-mpărat
Foarte mult sînge-ai vărsat,
De copii nevinovați,
Nu știm și ce căutați,
Că cetatea Vifleim,
Noi loc sfînt o numim,
Pentru c-acolo s-a născut,
Cucon tînăr de curînd,
Pe care noi l-am aflat,
În iesle de boi culcat,
De îngeri înconjurat.
Și noi lui ne-am închinat.
O! Ce minune cerească,
Unde-a fost ca să se nască,
Un fiu fără de tată,
Împărat în lumea toată,
Și s-a născut pentru noi,
Să ne scape din nevoi.

Acum iată Împărate,
Că ți-am spus noi ție toate.
Că Hristos s-a născut,
Cel de mult proorocit.
Așadar, mergi mai curînd,
Oaste nimica luînd,
Și te smerește foarte,
Căci Dumnezeu știe toate.
Și mergi de te-nchină,
Și din inimă suspină,
Și te roagă de iertare,
Pentru greșeala cea mare,
Care-ai făcut-o de curînd,
Pruncii cei mulți ucigînd.
Așadar, El știe toate,
Te va osîndi la moarte,
Dacă nu te vei ruga,
Greșelile a-ți ierta.

Împăratul îndată răspunde către Crai, zicînd :

O, tu crai, făr-de rușine
Cum de vorbești tu cu mine,
Cu așa-ndrăzneală mare,
Nu știi tu cine sînt oare ?
Eu sînt Irod împărat,
Decît toți îs mai înalt,
Decît toți eu sînt mai tare,
Aici pre pămînt sub soare ;
De nimenea eu nu am frică
Toată lumea să se strîngă,
Nu m-ar putea birui,
La toți m-aș împotrivi.
Și cum tu îmi zici mie,
Cu-așa mare sumeție,

Ca să mă smeresc astfel,
Pentru-n copil mititel,
Și să mă rog de iertare,
Ca la Dumnezeu cel mare.
Doară nu sînt nebun ca voi
Ca să calc dealuri și văi,
Și să găsesc un copil,
Și lui ca să mă închin ;
Mai bine voi porunci,
Lui Stratiot a se grăbi,
Ca, cu oaste înarmată,
Să meargă-n Vifleim îndată,
Și să taie pe-acel prunc,
Care și Hristos îi zic.

Alt crai îndată zice :

Nu te supăra-mpărate,
Ci, fii plin de bunătate,
Căci strigarea maicilor,
Și țipătul pruncilor,
Dumnezeu l-a auzit,
Și foarte tare s-a mîhnit,

Și din cerul cel înalt,
Veste-ntre oameni a dat,
Că-n locul tău s-a rînduit,
Fiul său cel mai iubit,
Și spre dovadă să crezi,
Vom arăta și dovezi.

Împăratul zice îndată :

Și ce dovezi aveți voi,
Arătați-le la noi,
Ca să le văd mai curînd,

Să mă-nchin pîn'la pămînt,
Acelui mare împărat,
Care-i prea mult lăudat.

Scanned with OKEN Scanner

Craiul :

Vom arăta.

Împăratul :

Arată.

Craiul :

Vom arăta.

Împăratul :

Prin ce ?

Craiul :

Prin cîntare.

Împăratul :

Să cînte.

Ostaşii cîntă :

Isaia dănţuieşte...[1]

Un ostaş închinîndu-se către împărat :

Prea înălţate Împărate
Un om negru de tot foarte
Voieşte a intra,
La-mpărăţia ta.

Împăratul zice :

Să vie.

Ostaşul aduce pe harap. Harapul face un compliment turcesc şi se pune într-un genunchi şi începe a zice următoarele :

Pra-nălţate Împărate,
Eu mă rog dacă se poate,
Ca să fii cu luare aminte,
La ale mele cuvinte,
Care-am să-ţi mărturisesc,
Păcatul cel părintesc.
Tatăl meu a fost om tare,
Şi straşnic cu virtute mare,
Vieţuind viaţă vie,
Din a sa copilărie.
El a fost un indian,
De pe ţărmul african.
El a fost neguţitor,
Şi de robi cumpărător.
El vindea şi cumpăra,
După cum i se-ntîmpla.
Însă tatăl meu acasă,
Avea o roabă frumoasă,
Care-atîta o iubi,
Pentru dînsa se jertfi.
Aşa al nostru împărat
Tot umblînd după vînat,
Odată i s-a întîmplat,
Pe la noi a înoptat,
Şi au trimes un ostaş
Să-i caute lui sălaş.
Ostaşul cum a venit,
Tocmai la noi a nimerit,
Şi au spus să ne gătim,
Pe-mpăratul să-l primim.
Tatăl meu cu bucurie,
A dat la bucătărie
O poruncă-nfricoşată,
Cum n-a mai dat altă dată.
Şi au spus să se grăbească,
Bucatele să gătească,

[1] Troparul acesta nu e scris în manuscript, noi îl dăm aici în întregimea lui. Iată-l : „Isaia dănţuieşte, fecioara a avut în pîntece şi a născut fiu pre Emanoil, pre Dumnezeu şi omul, răsăritul e numele lui, pre carele slăvindu-l, pre fecioară o fericim." (Nota autorului.)

Ca, cînd va veni-mpăratul,
Împreună cu senatul,
Să le puie să mănînce,
Că-ndată-or vrea să se culce.
Iară roaba cea-nțeleaptă,
Cum a auzit, îndată
S-a gătit foarte frumos,
Și s-a dat într-un dos.
Așa mult n-a zăbovit,
Și-mpăratul a venit,
Cu a lui suită numeroasă,
Cu o trăsură frumoasă.
Din trăsură jos s-a dat,
Și în casă a intrat.
Tatăl meu l-a-ntîmpinat,
Supus lui s-a arătat ;
În genunchi a picat,
Pămîntul a sărutat,
Apoi îndată s-a sculat,
De treabă s-a apucat.
A chemat pre zisa-roabă,
Și l-a poruncit ca-n grabă,
Să s-apuce să gătească,
Masa cea împărătească.
Roaba-ndată s-a pornit,
Și masa a împodobit,
Atîta de minunat,
Că-mpăratul s-a mirat,
Și cînd toate s-au gătit,
Tatăl meu foarte smerit,
La-mpăratul a venit,
Și la masă l-a poftit.
Împăratul cu-a sa suită,
S-au pus la masă gătită.
Atunci roaba intrînd,
Bucatele aducînd,
Și cu-n mare respect,
Și-a pus mîinile pe piept.
Însă-al nostru împărat,
Mai nimica n-a mîncat,
Ci la roabă a privit,
Și-a rămas de tot uimit.
Tatăl meu cum a văzut
Îndată s-a priceput,
Și-a făcut semn ca să iasă,
Roaba lui cea mai aleasă.
Așa roaba a ieșit,
Nici un minut n-a zăbovit,
Și-n locul ei au venit
Alte roabe de-au slujit.
Așadar, dac-au mîncat,
Și cu toți s-au săturat,
De la masă s-au sculat
Și prin odăi au intrat.
Împăratul cheamă-n grabă,
Pe tatăl meu și-l întreabă,
Cine-a fost acea figură,
Ce nevăzută se făcură.
Și cînd la masă ei ședeau,
Și veseli la dînsa priveau,
Tatăl meu cu-n glas blînd,
I-a dat răspuns zicînd,
Acea este-o roabă-aleaă,
Care-mi ține a mea casă.
Căci murind soția mè,
În locul ei a rămas e,
Și fiindcă e cuminte,
Și-nțeleaptă la cuvinte,
Am socotit s-o ieu mie,
Soție cu cununie.
Împăratul tulburat,
Atunci s-a arătat,
Și oftînd odată tare,
S-a sculat drept în picioare,
Și-a zis către tatăl meu,
Ea-n ascultă dragul meu,
Roaba asta s-o vinzi mie,
Ți-oi da multă bogăție.
Ți-oi da bani, ți-oi da moșie,
Ți-oi da mare boierie.
Ți-oi da ori și ce vei cere,
Din bogățiile mele.
Iar de te-ai împotrivi,
Foarte mult tu vei greși,
Căci roaba tot voi lua,
Și nimica nu-ți voi da,
Și te voi face pe tine,
Cel mai sărac om din lume.
Tatăl meu s-a scîrbit foarte,
Auzind aceste toate,
A început a suspina,
Pre împărat a-l ruga,
Ca să se milostivească,
Și roaba să nu-i răpească.
Dar împăratul nevrînd,
Nici rugăciuni ascultînd,
Pre roabă a luat,
Și-a doua zi a plecat.

Scanned with OKEN Scanner

Tatăl meu de jale mare,
S-a-mbolnăvit foarte tare,
Şi trei zile a zăcut,
Şi îndată a şi murit.
Unde-am rămas numai eu
Adevărat fiu al său.
L-am îngropat cum se cuvine,
Am tot plîns cîteva zile.
Pe urmă m-am apucat,
Averea am regulat.
Am vîndut tot ce-am avut,
Şi m-am făcut nevăzut.
Am venit în Vitleim,
Şi văzîndu-mă străin,
Foarte mult mă supăram,
Că casa mé nu ştiam.
Aşadar, m-am apucat,
Şi-ndată m-am însurat,
Şi trăim aşa de bine,
Cît nu se mai poate spune.
Dup-un an mi s-a născut,
Un copil foarte iubit.
Acum înalte stăpîne,
Rogu-te mie a-mi spune,
A fost oare cu dreptate,
Pe tatăl meu a-l desparte,
De un lucru prea iubit,
Care mult l-a costisit,
Căci viaţa şi-a pierdut,
Şi-n mormînt s-a pogorît.

Harapul tace şi împăratul zice acestea :

O nevrednic împărat,
Care tu te-ai bucurat,
Doi iubiţi ai despărţit
Care unu-a şi murit.
Tu ai făcut foarte rău,
Negîndind la Dumnezeu.
Nu ştii tu că-ţi va veni,
Răsplătire într-o zi,
Care-n loc de mulţumire,
Pentru buna ta primire,
Tu cu mare obăznicie,
I-ai răpit a lui soţie,
Şi i-ai pricinuit chiar moarte,
Negîndind tu mai departe.
De-aş fi fost eu în locul său,
Aş fi înfipt în pieptul tău
Un cuţit înfricoşat,
Măcar că eşti împărat.

Harapul se scoală repede de jos şi ca turbat se repede asupra împăratului, apucîndu-l de piept şi cu un glas semeţ, zice :

Aşa, aşa, am eu drept,
Să-ţi înfig în acest piept,
Acest cuţit înfricoşat,
Măcar că eşti împărat ?

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

V

Stratiotul apucă pe harap împreună cu ostaşii şi-l ţin înaintea împăratului. Împăratul ca înspăimîntat zice, repezindu-se asupra harapului:

Ah, ticălos nenorocit,
Pentru aceasta ai venit,
Ca să mă omori pre mine?
Acum ce va fi de tine!
Acum tu trebuie să zaci,
Prai, cenuşă să te faci.

Pune mîna pe sabie şi o scoate pe jumătate, zicînd:

Ah, sabie, săbioară,
Iubita mea surioară,
Ieşi tu din teac-afară,
Şi vrăjmaşul mi-l omoară,
Precum în alte războaie,
Ai făcut de sînge şiroaie,
Şi-acum tot aşa să te porţi,
Să-mi prăpădeşti acest hoţ.
Ori nu, stai, te opreşte,
Şi mînia-ţi potoleşte,
Ca mai bine să gîndim,
Şi-n altfel ca să-l jertfim.

Către ostaşi zice Împăratul:

Aşadar, îl luaţi,
Şi la-nchisoare-l daţi,
Şi pune-ţi ca să-l păzească,
Ca să nu se prăpădească.

Doi ostaşi duc pe harap afară. Împăratul îndată începe a zice lui Stratiot:

Ia s-aducă pe harapu
Care a vrut să-mi ia capu,
Numai bine-l căutaţi,
Şi armele îi luaţi,
Nu cumva iar să vroiască,
Viaţa ca să mi-o răpească,
Ca să vedem ce foc are,
În inima lui aşa mare.

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iaşi, 17, 1906, p. 276—277.

Scanned with OKEN Scanner

Ostaşii aduc pe harap, luîndu-i cuţitul. Harapul sta în picioare înaintea Împăratului. Împăratul zice :

O, tu om nesocotit
Spune-mi ce foc te-a lovit,
De-ai venit aşa turbat,
La asemenea-mpărat,
Căci tu prea bine ştii,
Că eu am oştiri mii,
Şi cum vom porunci,
Prat şi cenuşă vei fi.

Harapul zice către împărat :

Milostive împărate,
Tu ai judecat cu dreptate,
Pe împăratul indian,
De la ţărmul african,
Care cu un cuget rău
A omorît pe tatăl meu
Şi l-ai judecat de moarte
Şi pre dînsul cu dreptate.
Aşadar şi tu ai făcut,
Copilul mi-ai omorît
Care atîta-l iubeam eu,
Ştie unul Dumnezeu.
Dar maica sa ce tot plînge,
Ochii ei de tot se scurge,
Ţipă, plînge şi răcneşte,
La faţă se vestejeşte.
Aşa eu cu jale mare,
Privind această urmare,
Mi-am hotărît să-mi răzbun,
Şi capul să ţi-l răpun,
Dar fiindcă s-a întîmplat,
Zalele te-a apărat,
Acum fă ce vrei cu mine,
Judecă cum se cuvine,
De socoţi că-s vinovat,
Porunceşte la gelat,
Ca să mă taie în bucăţi,
Să m-arunce în toate părţi.
Cu-n cuvînt să mă sfîrşesc,
Durerea să-mi alinesc.
Dar de am eu vreo dreptate,
Mă rog ţie împărate,
Ca să te milostiveşti,
Viaţa să-mi dăruieşti,
Şi voi fi supus şi eu,
Ca şi tot norodul tău.

Împăratul zice către toţi :

Acest om vrednic de jale,
Are multă îndreptare,
Este vrednic de iertare.
Acum vă spun la fiecare,
Că eu de tot l-am iertat,
Pe-acest om nevinovat.

Ostaşii cîntă :

Staţi toţi într-o unire....[1]

---

[1] Sfîrşitul acestui cîntec prea cunoscut de toţi irodarii nu s-a mai scris în textul manuscrisului. Noi însă îl dăm în întregime, după cum ni l-a spus Gh. Popovici şi alţi irodari şi cu care se sfîrşeşte această mică reprezentaţie teatrală-religioasă. Iată-l :

Staţi toţi într-o unire
Să dăm glas de mulţămire,
La cinstita adunare,
Să strigăm toţi cu glas mare
Şi prin vers de rugăciune,
Să ne cerem iertăciune,
La cele ce v-am grăit,
La cele ce v-am greşit.

Scanned with OKEN Scanner

(continuare notă)

Apoi cu toţii scot săbiile afară dn teacă urmînd cîntarea :

Sabia să strălucească,
Mici cu mari să se iubească,
Pe acest pămînt,
A lui Dumnezeu cel sfînt.

Notăm aici aria cea mai obişnuită ce se cîntă de Irozi, pe care am scris-o pe note muzicale. Iat-o :

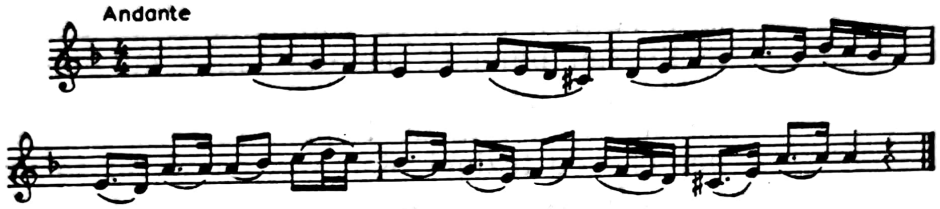

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

Afară de acest *joc de irozi* pe care l-am văzut, se mai află tipărit de Dem G. Teodorescu o variantă în colecţia sa de *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, pag. 109, pe care ne spune că a luat-o: „După manuscriptul comunicat Prefecturii poliţiei din capitală în anul 1870 şi 1879, de către dl Luponi, care venise de peste Milcov cu o trupă de vicleim, precum şi de dnii Alex. H. Pavlidi şi N. Corneliu şi tot d-sa ne spune că: una din aceste trupe, pe cît ţine minte, a fost admisă la palat într-o seară, reprezentînd drama religioasă în asistenţa M. S. Regelui".

Iată cum era compus acel tacîm de irozi şi cum erau îmbrăcate persoanele ce-l compuneau, după cum ne spune G. Dem. Teodorescu:

„Irod împărat, avînd în cap o coroană cu şase colţuri, o tunică căptuşită şi pe deasupra cu hîrtie sau poleială, mantia lungă cu blană la gît, centura şi sabia; fusta scurtă de madapalam alb, pe deasupra alta de tulpan, lucrată cu creţuri; o pereche de tuzluci pînă sus, ca să nu se vadă din fustă. Se va încrunta şi va pronunţa fiecare cuvînt cu asprime. Irod stă continuu pe tron, se scoală la ocaziuni şi puţin se plimbă şi apoi iarăşi şade.

Doi îngeri, îmbrăcaţi cu mantie; în cap chivere cu două colţuri, la spate cîte două aripi de carton, în mînă cu suliţe poleite. Ei însoţesc pe Irod, ţinîndu-i poalele mantiei.

Stratiot, ofiţer al doilea după Irod, purtînd acelaşi costum, în altă culoare, afară de coroană şi mantie.

Craiul irodesc, avînd acelaşi costum, cu coroană de altă formă şi fiind însărcinat a conduce trupa, a regula cîntările, a păstra ordinea şi observa regulile *Vicleimului*.

Trei crai, purtînd coroane crăieşti, sceptru oriental, săbii şi restul costumului, însă mantiile de culori deosebite şi nu toate de aceeaşi lungime.

Un cioban, cu căciulă, sarică, opinci şi restul costumului naţional.

Un arap cu fes în cap; îmbrăcat cu o tunică roşie strîmtă, cusută cu aur şi cu mînecile largi; şaluri; în mînă un buzdugan cu glob; la brîu cu hanger; spoit negru pe obraz".

*

Jocul *Irozilor* ce se află în Valahia sub denumirea de *Vicleim*, îl găsim şi în alte ţări locuite de români, ca: *Transilvania, Bucovina, Basarabia, Valahia din Moravia şi Macedonia*.

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iaşi, 17, nr. 7—8, iulie-august, 1906, p. 332—333.

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

Colindele

Una din sărbătorile cele mai însemnate la creştini este *Naşterea Domnului Isus Hristos,* fiul lui Dumnezeu, trimes în lume sub chip omenesc, care a propovăduit înfrăţirea între toţi oamenii, libertatea, egalitatea, învăţătură care a dat naştere progresului uriaş ce a făcut omenirea.

Cu prilejul acestei sărbători care cade neschimbat la 25 decembrie, precum şi în ajunul ei (ajunul Crăciunului) se petrec la poporul român o mulţime de datini, unele aparţinînd dogmelor bisericii ortodoxe, altele, obiceiurilor strămoşeşti transmise prin tradiţie de la o generaţie la alta.

În ajunul Crăciunului (24 decembrie) se încep *colindele.* Mai mulţi copii întrunindu-se atît prin oraşe, cît şi prin sate se duc de la casă la casă şi pe la ferești încep a cînta diferite *colinde,* unele avînd refrenul de *Florile dalbe,* altele *Velerim şi Veler Doamne* sau *Ler Doamne* etc., compuse din nenumărate versuri prin care se povestesc întîmplările Naşterii Mîntuitorului, urîndu-le tot atunci creştinilor tot felul de fericiri şi bunuri pămînteşti. Drept mulţumire li se dau bani, colaci şi nuci.

Aceste colinde nu le mai reproducem aici, deoarece sînt publicate cele mai multe în diferite broşuri şi reviste din ţară.

Una din cele mai vechi colinde din Moldova, e *Colinda cu florile dalbe,* publicată de G. Seulescu în *Calendarul pe anul 1847* a lui G. Asachi.

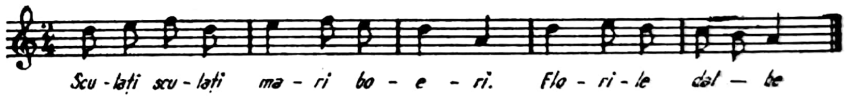

Noi dăm aici o colindă ce am auzit-o în Bucovina la satul Sf. Onofrei, spusă de locuitorul Mihalachi Breban şi care nu e decît o variantă a *Colindei cu florile dalbe,* ce din timpurile vechi se cînta în Moldova. Iat-o :

Bună vremea mari boieri
Florile dalbe,
Ce-nfloriţi ca merii, ca perii,
Florile dalbe,
V-o veni colindători,
Florile dalbe,

[1] Publicat în : *Arhiva,* Iaşi, 18, nr. 2, 1907, p. 92—94.

Scanned with OKEN Scanner

Pe la miez de cîntători,
Florile dalbe,
Şi nu vin cu nici un rău
Florile dalbe,
Şi v-aduc pe Dumnezeu,
Florile dalbe,
Mititel şi-nfăşoşel,
Florile dalbe,
Cu făşuţa de mătasă
Florile dalbe,
Pe la margini cu aur trasă,
Florile dalbe,
La doi meri,
Florile dalbe,
La doi peri,
Florile dalbe,
Ling-o gură de izvor,
Florile dalbe,
Este-un pat
Mare rotat,
Florile dalbe,
Cine şede în cel pat
Florile dalbe,
În cel mare pat rotat,
Florile dalbe,
Doarme Domnul răstignit,
Florile dalbe,
Cu faţa spre răsărit,
Florile dalbe,
La picioare
Minta-n floare,
Florile dalbe,
De la brîu
Spic de grîu,
Florile dalbe,
De la cap,
Liliac,
Florile dalbe,
La ferești
Flori domnești
Florile dalbe,
Cîntă-n luncă turturele,
Florile dalbe,
La ferești rîndunele,
Florile dalbe,
Şi vă zice să trăiţi,
Ani mulţi şi fericiţi ;
Iar tot anul cel ce vine
Să trăiţi boieri cu bine,
Dumneavoastră sănătoşi
Totdeauna şi voioşi
Să ne primiţi bucuroşi.
La mulţi ani ! [1]

Multe din aceste obiceiuri ce se păstrează la noi şi pînă în ziua de astăzi cu mare sfinţenie, le întîlnim şi la românii răzleţiţi de noi ce locuiesc în diferite ţări sub dominaţii străine [2].

---

[1] Afară de această colindă am mai publicat şi altele, pe care le-am auzit în Dobrogea şi în Gubernia Cherson (Rusia), tipărite în *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, 1880, pag. 38—101 şi în: *O călătorie în satele moldoveneşti din Gubernia Cherson* (Rusia), 1893, Iaşi, pag. 26—32.

[2] La românii din Macedonia, la acei din oraşul Veria şi de prin alte localităţi, începînd din ajunul Crăciunului şi pînă a doua zi de dimineaţă se ţine în vatră focul nestins.

Tot atunci se duc băieţii cu colinda în cete de cîte doi, trei şi mai mulţi, avînd fiecare cîte un ciomag numit *chiulum*, cu care, ducîndu-se pe la casele locuitorilor, bat cu el în poartă pînă ce li se deschide, apoi intrînd în ogradă, încep a cînta colinda următoare :

COLINDE, MELINDE

Dagni maie culaclu,
Că v-aţi acaţ cucotlu,
Va ţi-l bag tu pălatiri.
Va ţi-l măc, tră S-ta Mării.
Dă-mi babă colacu,
Că am să-ţi prind cocoşu,
Am să ţi-l pun la fereastră.
Am să ţi-l mănînc la S-ta Maria

(continuare notă)

După aceea li se dă de ordinar cîte un colac, împreună cu poame, adică: mere, pere, castane, nuci, migdale, stafide, nohot şi altele. Dacă gospodarul casei are oi, li se dă mai întîi sare, apoi poame pe care le aruncă prin ogradă: colindătorii pun sarea pe foc, iar poamele aruncate le culeg de pe jos şi în tot timpul acela fac ca oile *mee! mee!* Dacă gospodarul are capre, fac ca caprele: *mehehe! mehehe!* Dacă unii din gospodari nu deschid porţile colindătorilor ca să intre în ogradă, atunci ei îi blestemă cu cuvintele următoare:

Di tu ogiac fumlu să nu-ţi easă ;
Iarba verde di tu nare s-ţă creascâ.

Din ogiac fumul să nu-ţi iasă ;
Iarbă verde din nas să-ţi crească.

Mai toate aceste obiceiuri sînt şi la românii din Asia Mică, numiţi pisticoşi şi despre care am vorbit în scrierea mea: *O călătorie la românii din Bithinia*, Iaşi, 1893.

În Valahia din Moravia, pe cînd bohemii şi moravii fac în ajunul Crăciunului *Copacul Crăciunului*, copii valahilor merg atunci pe la casele locuitorilor şi pe la ferești, le colindă *coledva* (colinda), în care se descrie naşterea lui Hristos, începînd cu cuvintele *„Stante, stante Valasi, nio vas zleho nestrasi"* (Sculaţi, sculaţi valahi, un vă sperii cu nici un rău) etc. Aceste colinde se mai cîntă de plugari şi de dascălii de la biserică.

Toate aceste obiceiuri sînt şi la românii din Silezia austriacă, ce locuiesc în satele: *Bistriţa, Ropiţa, Leşna, Ligotca, Vedrina, Goleşov* şi altele.

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

Steaua

În ziua naşterii Domnului nostru Isus Hristos (25 decembrie) şi pînă a doua zi de bobotează este obiceiul la români ca trei sau patru băieţi să poarte pe stradă o stea mare, făcută din speteze de lemn de brad, învălite cu hîrtie colorată şi poleită cu aur. Unele stele au cîte şase cornuri mari, altele mai au şi alte cornuri mai mici. Înăuntrul stelei care e făcută la mijloc dintr-o veşcă de sită, arde o lumînare ca într-un felinar. Pe mijlocul ei se văd zugrăvite *ieslele* unde s-a născut *Hristos* şi cei trei *Crai de la răsărit*, care aduc aur, smirnă şi tămîie; pe colţurile stelei mai sînt zugrăviţi şi cîte un *serafim* sau *heruvim*, precum şi diferite icoane din istoria sfîntă, între care şi amăgirea lui *Adam* şi a *Evei* de către şarpe.

Cînd steaua este purtată pe stradă, atunci băieţii strigă: *Stea! Stea!*

În figura alăturată se vede steaua purtată de băieţi.

Cele de mai multe ori, în Moldova, băieţii purtînd steaua pe stradă cîntă versurile următoare:

Stea frumoasă luminoasă
De la Dumnezeu trimeasă. Stea!

Sau aşa:

Steaua sus răsare
Ca o taină mare. Stea!

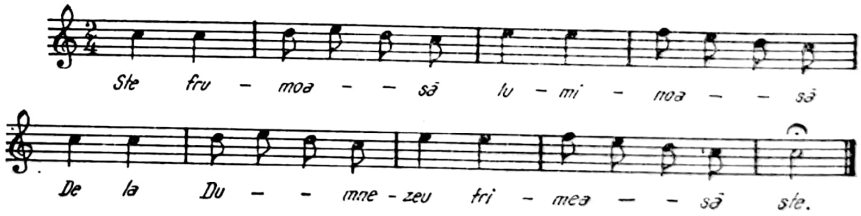

Acţiunea stelei e foarte simplă: introdus în casă, micul cor începe a cînta versuri religioase despre naşterea lui Isus şi alte apologii ale religiei creştine. Şi aceste *cîntece de stea*, ca şi colindele pe care le-am văzut, cu *Florile dalbe*, cu *Velerim şi Veler Doamne* sau *Ler Doamne* etc., sînt publi-

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iaşi, 18, nr. 3, 1907, p. 127—130.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

cate în diferite broşuri sau reviste din ţară, de aceea noi nu le mai reproducem aici [1].

În unele locuri, pe lîngă stea se mai poartă de băieţi şi o altă stea mai mică, numită *luceafăr*, care printr-un mecanism se poate mişca, împingînd-o înainte la o distanţă ca de un metru şi trăgînd-o apoi iar îndărăt.

Steaua se obişnuieşte aproape prin toate părţile locuite de români şi acum de curînd a început a se introduce şi la românii din Macedonia.

Noi dăm aici două *Cîntece de stea*, pe care le-am auzit în Bucovina în anul 1882, în satul Sf. Onofrei, spuse de Teoader Palamaru şi care nu sînt decît variante ce din timpurile vechi se cîntau şi se cîntă şi astăzi în Moldova :

IZGONIREA LUI ADAM DIN RAI

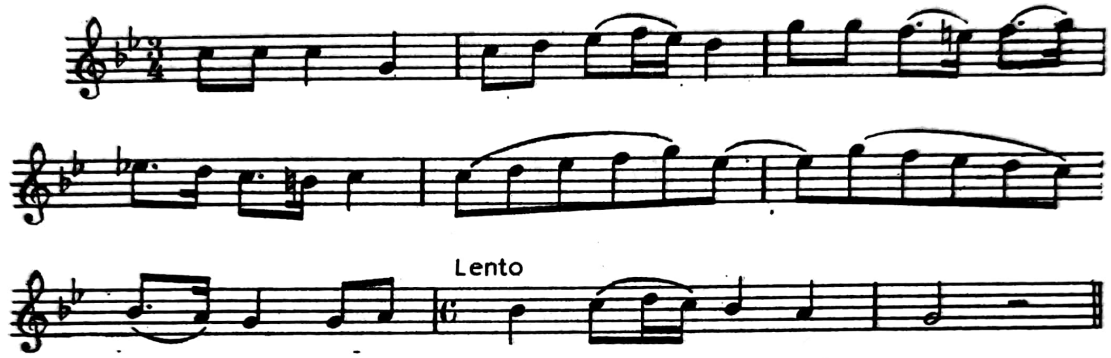

RĂSTIGNIREA

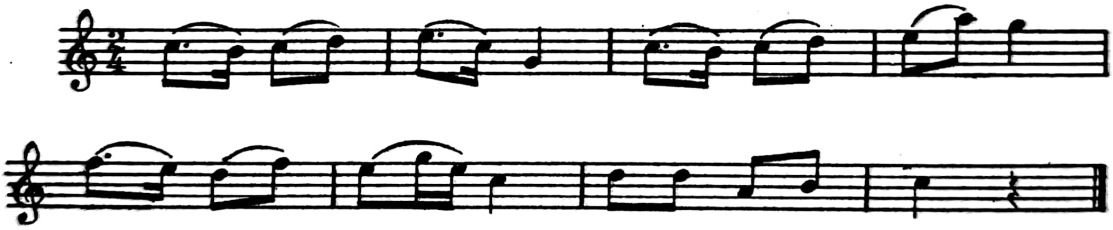

IZGONIREA LUI ADAM DIN RAI

În oraşul Vitleem,
Veniţi boieri să vedem,
Că astăzi ni s-a născut,
Domnul cel fără-de-nceput,
Nici în cer, nici pe pămînt,
Zămislit din duhul sfînt,
Sus pe munţi la răsărit,
Raiul că l-a dobîndit,

[1] Pe cît se ştie, cea mai veche colecţie de *Cîntece de stea* a apărut în 1822, fără nume de autor, într-o cărticică mică de vreo 128 pagini (*Bibliografia cronologică română* de D. Iarca, ediţia II-a, Bucureşti, 1873, pag. 26). La anul 1830, Anton Pann dă la lumină o altă colecţie de *Cîntece de stea*, împreună cu glasurile fiecăruia puse pe note de psaltichie. Colecţii de *colinde* în care se află şi cîntece de stea se găsesc adunate de At. Marian Marienescu, în *Poezia populară*, Pesta, 1859. *Versurile naşterii Domnului nostru Isus Hristos* de Gh.Ucenescu, Braşov, 1869. Vezi şi al meu *Almanach muzical*, Iaşi, 1876, pag. 51, 55 şi 56.

Scanned with OKEN Scanner

Si frumos l-a-mpodobit,
Cu flori toate înflorite,
Ce sînt pentru rai menite,
Şi cu pomi de cei rotaţi,
Şi de îngeri lăudaţi.
Alţii leagă şi rodesc,
Şi pe Domnul proslăvesc.
Aici Adam se veselea.
Şi pe Domnul proslăvea ;
Dar Eva l-a îndemnat,
Dîndu-i poame de mîncat,
Adam dacă a greşit,
De-a mîncat din pom oprit,
Domnul din rai l-a gonit,
Cu blestem l-a osîndit,
Şi din gură i-a grăit :
Adame zidirea mè,
Aici nu-i mai rămînè,
Du-te Adame de la mine,
Că te-ai lipsit de mult bine,
Şi te-ai lipsit de viaţă,
Şi de-a raiului dulceaţă.
Din rai, jalnic şi-amărît,
Îndată a şi pornit.
Şi-n preajma raiului stătea,
Şi din gură aşa zicea :
Raiule, grădină dulce,
Nu mă-ndur de-a mă mai duce,
De dulceaţa ta cea dulce,
De dulceaţa poamelor,
De mirosul florilor,
De glasul îngerilor,
De versul păsărilor,
De freamătul frunzelor.
Oh ! Eva cea ticăloasă,
De la cît bine mă scoasă !

RĂSTIGNIREA

Îngerul marelui sfat,
De toţi cel prea lăudat,
Astăzi s-a născut,
Fără d-început,
În ţara vestită,
Vifleim numită,
Care Hrsitos s-a numit,
Şi din iad ne-a slobozit,
Din cel fund al iadului,
La lumina raiului,
Stătuind dumnezeirea
Să-şi izbăvească zidirea,
Cînd cina blagoslovea,
Iuda la Hristos mergea,
Şi-l sărută pe faţa sfîntă
Tot pămîntul se spăimîntă,
Pe Hristos dacă l-au prins,
Pe Pilat l-au şi trimis ;
Pilat l-a cercetat,
Şi-aşa l-a întrebat :
De unde eşti tu aşa tare,
Şi cu-aşa putere mare ?
Hristos nimic răspunzînd,
Ca un mielușel prea blînd,
La cer cu ochii căta,
Şi nimic nu cuvînta.
Crucea pe umeri i-a pus,
Sus la Golgota l-a dus,
La Golgota jidovească,
Acolo să-l răstignească ;
Şi dacă l-a răstignit,
Cui în palme i-a bătut,
Fruntea cu spini i-a-nţepat,
Cu oţet l-a adăpat,
Fiere i-a dat de mîncat,
Pămîntul s-a cutremurat,
Văile s-au tulburat,
Pietrele s-au despicat,
Catapeteasma în două s-a rupt,
Îngerii a plînge-au început,
Iosif cu Nicodim plîngînd,
Trupul de pe cruce luînd,
Cu giulgiu l-a înfăşurat,
Şi-n mormînt nou l-a aşezat,
Şi a treia zi a-nviat din morţi,
După cum ştim noi cu toţi.
Mila ta Doamne să fie,
Tuturor cu bucurie,
Şi nouă de veselie,
Şi sîntul botez ce vine,
Să ne vie cu mult bine,
O Hristoase slavă ţie !

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova.

Păpuşelei

Introducerea jocului păpuşelor pe la casele locuitorilor intrate în obiceiul poporului la noi datează desigur din timpurile cele mai vechi.

Precum „jocul irozilor" reprezintă părţi religioase ca: „plecarea din orient a celor trei magi, venirea lor în Iudeea, întîlnirea cu Irod împărat, tăierea pruncilor în Vifleim, găsirea lui Isus, născut în ieslele boilor" şi altele, aşa şi „păpuşele", teatrul nostru primitiv, încep şi ele reprezentaţiile lor profane, în ziua Crăciunului, arătînd deosebite scene variate de tradiţii vechi, mici scandaluri locale şi luări în rîs ale moravurilor sociale petrecute în viaţa publică a poporului. Aşa în jocul lor, păpuşerii reprezintă scene ce amintesc nenorocitele timpuri ale ocupaţiunilor ruseşti şi turceşti, punînd în scenă „bătaia dintre un turc şi un moscal", „îngroparea turcului, căruia i se adresează diferite luări în rîs", dansarea cuconiţelor cu cazacii ruşi etc., în fine, persoane ca: *evrei, ţigani, comisari* sînt satirizaţi şi ei pe rînd prin păpuşi, care le imită vorba şi costumele. Influenţele politice asupra ţării noastre încă se arată în mijlocul păpuşelor, aşa vedem pe Napoleon Bonaparte pus în scenă, dovadă despre întipărirea adîncă pe care marele cuceritor făcuse asupra minţilor celor mai îndepărtate [2].

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iaşi, 18, nr. 3, 1907, p. 130.

[2] Vezi şi: *Ioan păpuşarul* de V. Alecsandri: *Convorbiri literare*, An. I, 1808, pag. 294. *Prelecţiuni populare* de I. Vîrgolici în: *Convorbiri literare*, An. VIII, nr. 9, pag. 132 şi al meu *Almanach muzical*, 1876, pag. 57.

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

Păpuşele (urmare)

Păpuşele sînt făcute de peteci cu care se învăleşte un beţişor lung şi reprezintă diferite chipuri. Ele sînt puse în mişcare printr-o sfoară trasă de păpuşar şi vorbesc prin gura acestuia. Păpuşele sînt purtate pe stradă într-un coşciug, ele îşi dau reprezentaţiile lor într-un mic teatru, făcut din scînduri, numit *Lada păpuşelor*, care e împodobită cu hîrtie colorată şi poleită şi tapisată cu piele de iepure. În lada păpuşelor de obicei ard două lumînări şi e purtată de doi păpuşari, după cum se vede în figura aici alăturată.

Din spusele bătrînilor, în timpurile mai de mult, a trăit un păpuşar în Iaşi *Vasile Drăgan*, care avea de tovarăş pe *Ilie Păpuşarul*, cunoscuţi ca cei mai de seamă.

Pe lîngă păpuşari, mai merge şi un lăutar cu scripca, care cîntă din cînd în cînd o arie cunoscută, numită *cîntecul de la păpuşi*[2]. Păpuşarii, mergînd pe stradă, strigă :

Păpuşi ! Păpuşi !

sau :

Păpuşi, păpuşi de la Huş,
Cu capul cît un căuş !

sau :

Păpuşele franţuzeşti
Tot să stai să le priveşti !

Păpuşele chemate să joace şi ele reprezentaţia lor, intrînd în casă, păpuşarul întreabă pe cei de faţă, cum vor ei să joace păpuşele, *pe uliţă* ori *pe hudiţă*, sau : *de-a-dreptul, ori pe înconjuratele, cu perdé* sau *fără perdé*, cu alte cuvinte, vreau *expresiuni cuvincioase ori obscene*. Rămîne deci acuma numai la gustul celor ce plătesc a se pronunţa, ori pentru una, ori pentru alta.

Nimenea pînă acum în Moldova n-a dat la lumină *jocul păpuşelor*. Noi pentru prima dată îl publicăm aici, aşa după cum l-am auzit în Iaşi, sînt acum 31 de ani, din gura păpuşarului Ioan Hangan[3].

---

[1] Publicat în : *Arhiva*, Iaşi, 18, nr. 4, 1907, p. 171—172.

[2] Acea arie am publicat-o în al meu *Almanach muzical*, pe anul 1876, pag. 58.

[3] În Valahia jocul păpuşelor, aşa după cum se obişnuieşte a se juca acolo, s-a publicat în : *Poesii populare române*, de G. Dem Teodorescu, Bucureşti, 1885, pag. 50.

Scanned with OKEN Scanner

Păpușile sînt 17 la număr și anume:

1. Un cioban.
2. O oaie.
3. Un țigan cu dairaua și cu un urs
4. Vasilache țiganul.
5. Fata Ilenuța.
6. Fata Ciubăroaiei.
7. Gahița, femeia lui Vasilache țiganul.
8. Un cioclu.
9. Un turc.
10. Un cazac.
11. Un dascăl de la biserică.
12. Jupînul Leiba Badragan.
13. Un drac.
14. Un calic.
15. Un șoarec.
16. O mîță.
17. Napoleon Bonaparte.

Scanned with OKEN Scanner

Privelişti şi datini populare în Moldova[1]

Păpuşele (urmare)

Înainte de a se începe reprezentaţia, păpuşarul spune scripcarului :

Lăutăraş, ia prinde a zice.

Lăutarul începe a cînta, iar păpuşarul scoate din coşciug pe rînd păpuşile, după rostul ce au fiecare :

Mai întîi vine :

Ciobanul cu o oaie şi cîntă :

Bună vreme la boieri,
La boieri şi la cucoane,
Slugulița dumitale.
Dragi-mi sînt oiţele,
Dar mai dragi fetiţele,
Dragi îmi sînt oile lăi,
Şi copilele bălăi.
Măi ciobane de la oi,
Tu n-ai grijă nici nevoi.
Tu te culci pe pat de flori,
De cu seară pînă-n zori.
Am să iau oaia-n cîrlig,
S-o duc în deal la Ciric,
Ori pe cel deal la Cărlig
Unde-s vacile din tîrg.
Bîr oiţă, bîr, bîr, bîr.

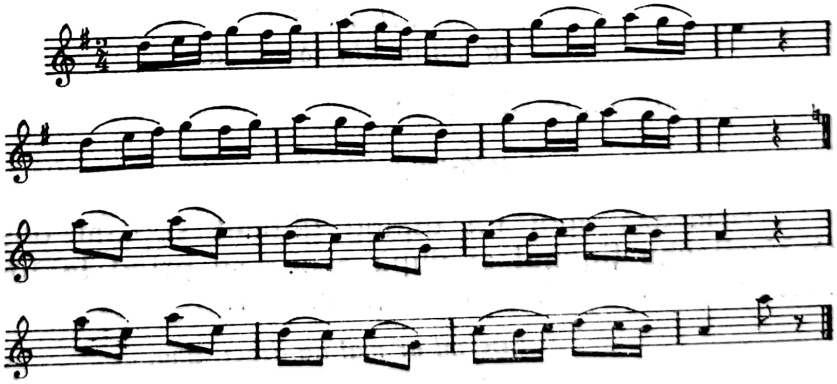

Vine apoi :

Ţiganul cu ursul şi spune cîteva versuri :

Diha Vlaicule, diha,
Hop o dată pe lopată,

[1] Publicat în : *Arhiva*, Iaşi, 18, nr. 5, 1907, p. 222—225.

Scanned with OKEN Scanner

Dunărea s-o trecem toată,
Să privim sîrboaicele,
Împletindu-şi gîţele.

Pe dealul cu florile,
Paşte sîrbul oile,
Şi sîrboaica caprele.

(În tot timpul cît zice aceste versuri, joacă ursul).

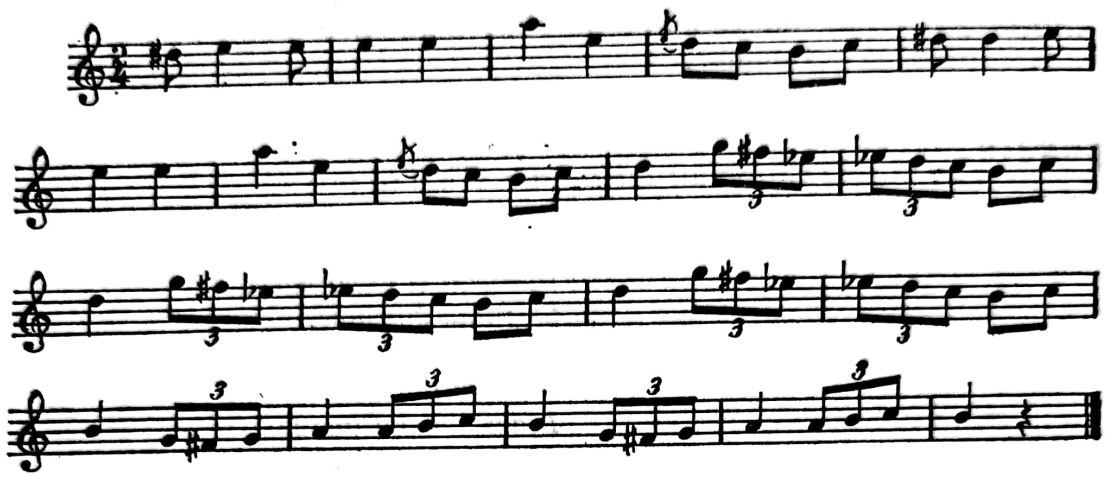

Pe urmă vine *Vasilache ţiganul,* dă afară ţiganul cu ursul şi prinde a zice :

Afară, afară măi ţigane, nu ştii tu că :

Eu sînt Vasilache ţiganul,
Care a sărit gardul,
Şi-a mîncat curcanul.

Se uită apoi în toate părţile şi strigă :

Ilenuţă, Ilenuţă !
Ia poftim din cămăruţă.

Ilenuţa vine şi zice :

Iată-mă-s bădiţă.

Urmează apoi un dialog glumeţ şi cam deşănţat între Ilenuţa şi Vasilache ţiganul şi după aceea se prind la joc ; în timpul acesta lăutarul cîntă, iar Vasilache ţiganul zice :

De mi-ar mai da dracu una,
Să joc cu ea într-una.

Apoi vine *Fata Ciubăroaiei* pe care o ia de asemenea la joc Vasilache ţiganul, zicînd :

Între două,
Nu mă plouă,
Nici mă plouă, nici mă ninge,
Dar cu una
Totdeauna.

Scanned with OKEN Scanner

Apoi se duc cu toţii.

Cîntecul lui Vasilache este pe melodia următoare :

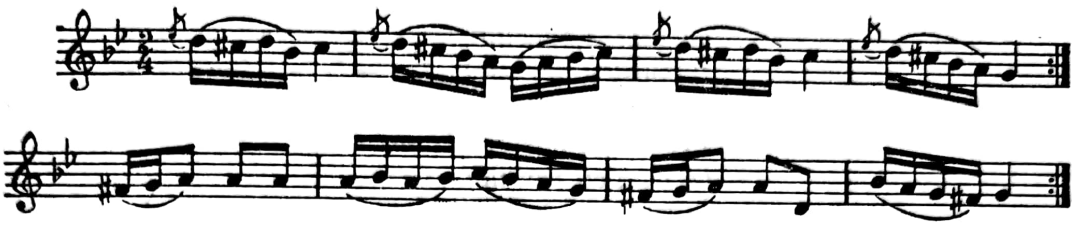

Intră apoi cu fuga *Gahiţa*, femeia lui Vasilache ţiganul, cu un copil înfăşat în braţe, se uită în toate părţile, întrebînd unde-i este răul ei de bărbat ; apoi se duce şi iar vine cu bărbatul ei şi cu cele două femei, pe care i-au găsit la cafenea, bînd şi desfătîndu-se şi se iau la bătaie. *Gahiţa* trage de cap pe bărbatul ei şi pe cele două femei şi cheamă în ajutor pe *Cioclul lui Drăghici*, strigînd :

Săi cioclu lui Drăghici,
Şi-ţi fă lopata bici,
Şi vin degrab-aici.
Că se face moarte de om ;
Afară de aici să-i dăm !

Cioclul lui Drăghici vine cu lopata-n mînă şi le zice :

Ia staţi măi, dar ce vă este ?

Şi începe apoi a-i bate cu lopata.

Gahiţa

La Urzică[1] *să mi-i duci,*
Că ţi-oi da doi irmilici ;
Şi-apoi la dicasterie,
La popa Elefterie.

Cioclul

Afară, afară muierilor,
La dicasterie, la dicasterie,
La popa Elefterie.

[1] Comisar pe timpul lui Mihai Sturza Vodă, ce era spaima celor trimişi la comisie spre a fi pedepsiţi, din pricina asprimei lui.

Pe urmă se duc cu toţii. Vine apoi *Turcul* şi cîntă :

Iese turcul din cetate,
Să-i dea babei sănătate,
Sănătatea babelor,
Dragostea nevestelor !
Neder, neder, bacalîm [1],
Evet, evet hoş ghioldum [2].
La oala cu meşniţa,
Ia mai vină la bădiţa.
Ghel Moscov, ghel.

Iată şi melodia acestui cîntec :

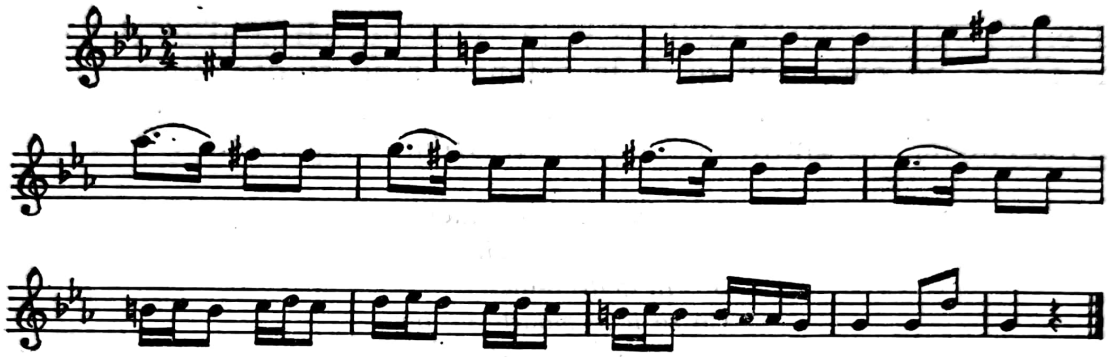

Vine *Cazacul* şi zice :

A, iaca şi Hasan,
Cel cu pielea-n suman !

Turcul începe a striga :

Aman, Aman, bre !

Cazacul taie cu sabia capul turcului [3] şi începe a cînta şi a juca, zicînd :

Idi, idi Marişca,
Nima, Nima, parişca,
Cine joacă căzăceşte,
Vara pînza nu ghileşte,
Ci-o ghileşte la Crăciun
Cîn-suflă mereu în pumn.
Raz, dva, tri, cetire,
La hazaica na cvartire,
Nu-i găină, nu-i cocoş,
Taie puica, fă cu borş !

---

[1] Unde, unde să mă uit.
[2] Bine, bine aţi venit.
[3] Se vede din aceasta credinţa poporului în superioritatea rusului.

Scanned with OKEN Scanner

Cazacul cîntă următoarea melodie :

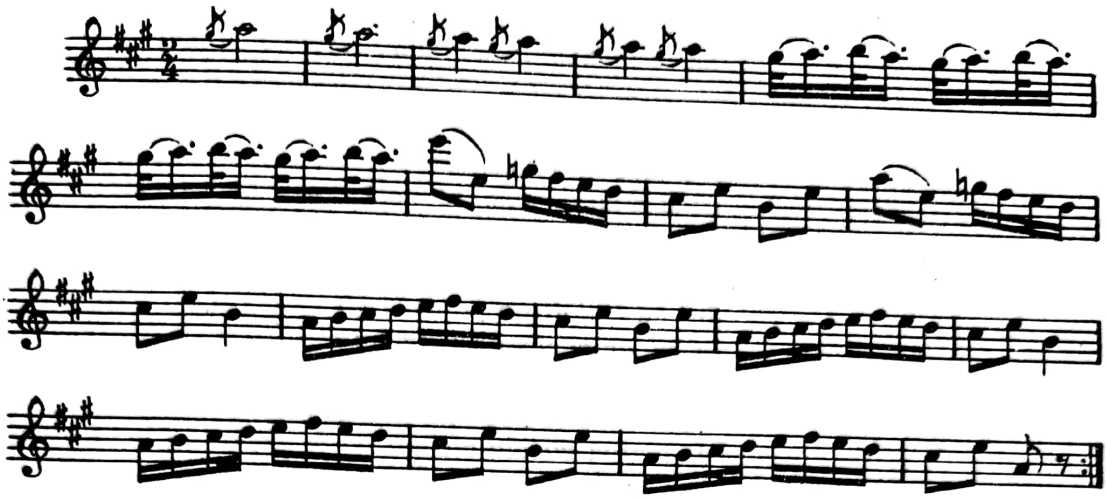

Prinde apoi a pipăi cu lopata pe turc şi-l ascultă cu urechea la inimă şi zice :

I se bate inima ca într-un rac mort.
A răposat Hasan !
Ca şi cel din an.

Strigă apoi pe dascălul de la biserică ca să îngroape pe turc. Dascălul vine. Cazacul îi zice :

A ! Iaca şi dascălul Tarara,
Cu coliva în basma.

Dascălul prohodeşte pe turc, cu un prohod ţigănesc, care începe cu versurile următoare : [1]

Pe cea baltă lată,
Este-un putregai de piatră,
Şeade-un iepure grecește,
Legat la cap turcește,
Cu ţiganii sfătuește etc.

E vorba să facă o biserică pentru ţigani şi după multă sfătuire s-a hotărît s-o facă de caş dulce :

Cînd a bate vîntul
Să curgă untul.
Cînd a bate gerul
Să curgă zerul.

[1] Vezi : *Evanghelia ţigănească*, imerată în *Oraţiuni ţinute la nunţile ţărăneşti*, Bucureşti, 1875, pag. 28.

Scanned with OKEN Scanner

Dar icoanele de ce să le facă ?

Să le facă de slănină grasă,
Să se închine dancii de-acasă.

Iar uşa s-a hotărît :

S-o facă de rogoz
Cînd o pune mîna, să cadă jos.

Iar lacata de ce s-o facă ?

S-o facă dintr-un purcel fript
În loc de cheie, un cuţit înfipt,
Cînd a veni popa,
Să descuie lacata,
Să şteargă bucata etc.

Pe cînd ceteşte prohodul, vine *Cioclu* şi dă cu lopata în dascăl şi-i zice :

Prohodit,
Ne prohodit,
Dă-l în groapă,
Şi-l îngroapă.

După aceea cioclul îngroapă pe turc şi-apoi joacă şi cîntă :

Toată grija mi-am luat
Şi pe turc l-am îngropat.
Pe podul tăbăcăresc,
Fetele se sfătuiesc,
Miorlăiesc ca mîţele,
Prin toate cotruţele etc.

Vine apoi jupînul *Leiba Badragan* din Tîrgul-Cucului şi se închină jidoveşte şi cîntă. După aceea, cioclul se uită la el şi-i zice :

Iaca jupînul Leiba Badragan,
Din fundul căruţei taman.

Apoi cîntă :

Iasă dracul dintr-o bortă,
Cu-n papuc şi cu-o ciubotă,
Iasă dracul din curechi
Cu jidanul de urechi.
Iasă dracul de sub ghiaţă
Cu jidanul de mustaţă,
Iasă dracul de prin nalbă
Cu jidanul prins de barbă,
Iasă dracul din tăciuni
Cu jidanul de perciuni,
Iasă dracul de sub horn,
Cu jidanul prins de corn.

Scanned with OKEN Scanner

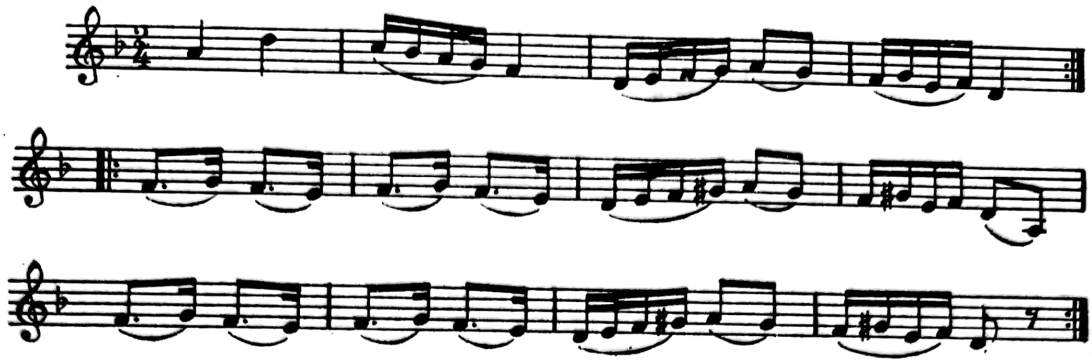

Vine apoi dracul și ia pe jidan în coarne și-l duce la baltă. *Cioclul*, văzînd aceasta, zice :

La baltă diavole, la baltă.

Intră după aceea un *Calic* și cîntă :

Hai la noi calicilor
Breasla mămăligilor,
O săraca băbătie
Eu știu ce-ți trebuie ție,
Un colac și-o lumînare,
Și unul cu căciula mare !
Hai în baltă să sărim,
Să ne prăpădim,
Unde-a fi balta mai lată
Să ne-ncapă zestrea toată.

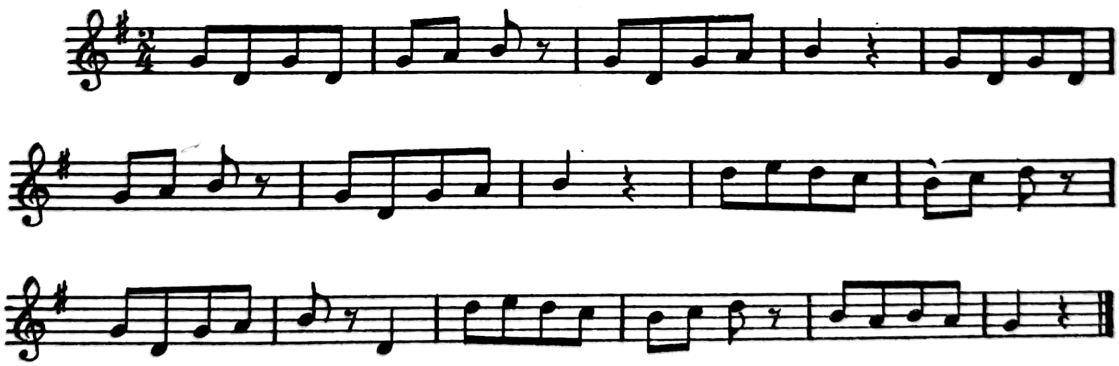

Iese apoi un șoarec, iar Păpușarul îi cîntă :

Unde-i mîța să mă vadă,
Să-i dau coada să mi-o roadă
La hambarul cu făină,
Acolo-i a mea hodină.

Scanned with OKEN Scanner

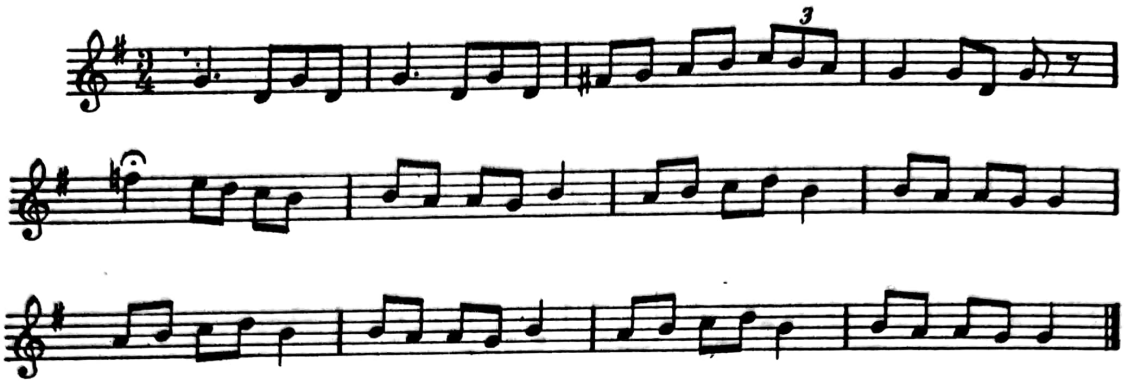

După șoarece vine tiptil mîța și-l prinde și fuge cu dînsul.

Intră apoi *Împăratul Napoleon Bonaparte*, cu care se încheie reprezentația păpușilor și zice :

Napoleon Bonaparte,
Stînd în pămînt de departe,
Ochii sus a ridicat,
Spre Franția a cătat,
Spre marea apusului,
În preajma Parisului.
O Franție, țară bună,
Țară bună și blajină,
Ai încăput pe-a rusului mînă,
Nu mă duceți așa departe,
Căci eu vă sînt Bună-parte [1]

În tot timpul cît păpușarul zice aceste versuri, lăutarul cîntă *Marșul lui Napoleon.*

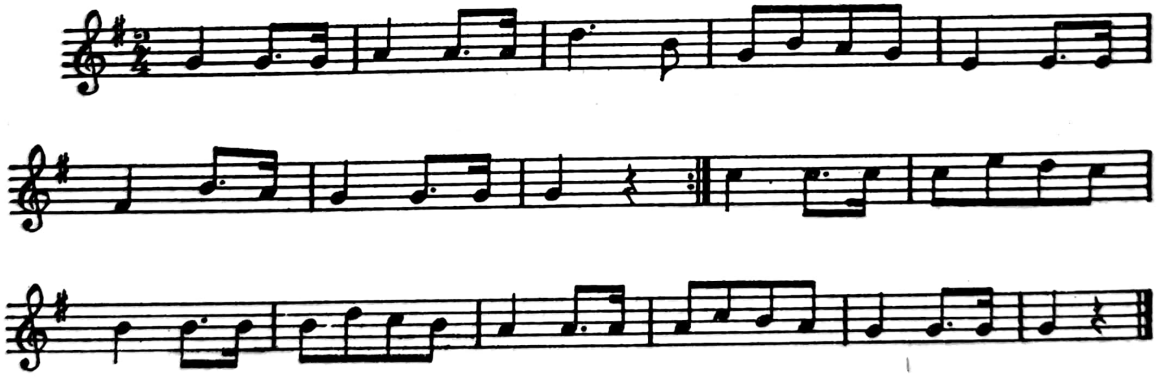

[1] În al meu *Almanach muzical*, pe anul 1876, se află scrise pe note muzicale mai multe arii ce se cîntă la păpuși ; așa, la pagina 58, se vede aria ce cîntă lăutarul cînd merge cu păpușile pe stradă, urmează apoi, la pag. 60, *cîntecul calicului, cîntecul lui Vasilache țiganul* ; la pag. 61, *cîntecul șoarecului*, apoi la pag. 99 din al meu *Almanach muzical* pe anul 1877 : *cîntecul cazacului*. Mai posed în manuscripte *cîntecul ciobanului, cîntecul țiganului cu ursul, cîntecul turcului, cîntecul jidanului, cîntecul lui Napoleon Bonaparte*. Toate aceste cîntece adunate de pe la păpușari cu 31 de ani în urmă, cu cea dintîi ocazie le voi da la lumină.

Scanned with OKEN Scanner

Jocul păpușelor [1] începe din ziua de Crăciun [2] și se ține întruna, pînă la începutul postului mare și numai în timpul nopții.

---

[1] Acest joc al păpușelor îl găsim mai la toate popoarele din antichitate. Fr. Sulzer în scrierea sa: *Geschichte des Transalpinischen Daciens.* Wien, 1782, t. II, pag. 403, ne vorbește că și la noi se jucau la palat păpușile, care erau făcute din carton și aveau niște sfori pentru ca să se pună în mișcare diferitele lor încheieturi. Acest joc nu era altceva decît o specie de *joc de marionete* și se săvîrșea astfel: se făcea întuneric în sală, într-un colț se întindea o pînză subțire în dosul căreia se punea o masă cu cîteva luminări aprinse. În acest colț de loc se așază un singur ciauș care prinde a plimba și mișca păpușile pe masă conform cu cuvintele pe care le spune în limba română și greacă, dar mai cu seamă în limba turcească, așa ca cei din întuneric văd umbrele acestor figuri de carton jucînd pe pînză și aud cuvintele ce spunea ciaușul ca și cum ar fi fost rostite de păpuși.

[2] Din eroare s-a tipărit în nr. 3 al acestei reviste *Arhiva*, An. 1907, pag. 130, la articolul *Păpușele*, că jocul păpușelor începe în „ajunul Crăciunului".

Scanned with OKEN Scanner

Priveliști și datini strămoșești în Moldova[1]

Colinda cu plugușorul

Cu prilejul Anului Nou, se păstrează o mulțime de datini, prin care se exprimă fericirea de a trece de la un an la altul.

Cursul neîntrerupt al timpului a fost împărțit de natură însăși în niște perioade determinate, prin rotirea pămîntului în jurul soarelui — anul.

Acest an care în știință nu înseamnă altceva decît învîrtirea globului nostru, o dată cu eliptica sa, din care se urzesc veacurile, se urzește veșnicia, este un ce cu totul abstract, pentru popor însă, e o formă vie care poate să-i aducă în poalele mantiei sale seculare toate fericirile și toate durerile.

Fiind însă că omul este o ființă în care speranța crește chiar acolo, pe unde a trecut cele mai grozave nenorociri, de aceea ivirea unui an nou pe calea veacurilor trebuie să fie pentru dînsul o pricină de bucurie. El uită toate relele și nenorocirile ce le-a suferit în cursul anului trecut și se așteaptă ca acest an nou să-i aducă cele mai vii mulțumiri. Anul ce a fost s-a dus, s-a nimicit și cu dînsul s-au stins și toate durerile ; anul nou ce are să înceapă, nu poate să aducă omului decît plăcere și mulțumire, căci pe acestea le dorește el.

Dacă vreun lucru îndreptățește o privire optimistă a lumii, apoi sînt tocmai serbările Anului Nou, care, la toate popoarele a căror obiceiuri ne sînt cunoscute nouă, îmbracă o formă veselă și zburdalnică.

Obiceiurile și datinile poporului român nu s-au născut numai prin instinct într-un mod spontan, ci și prin legile tradiției moștenite de noi, ca transmise nouă de la strămoșii noștri din care ne coborîm. Cele mai multe pe care le aflăm cu ocazia Anului Nou au cea mai mare parte din ele rădăcini în cea mai bătrînă antichitate a poporului roman și chiar a întregei rase latine.

O datină din cele mai frumoase și mai veche, ce s-a păstrat și se păstrează pînă în ziua de astăzi la poporul român, este *colinda cu plugușorul sau cu buhaiul* ce se obișnuiește în ajunul Anului Nou, în seara spre sfîntul Vasile[2]. Ea reprezintă sărbătorile romane, care aveau loc după Saturnale,

---

[1] Publicat în : *Arhiva*, Iași, 20, nr. 5, mai 1909, p. 218—223.

[2] În multe părți locuite de români, sf. Vasile se numește și Sîn Vasîi.

Scanned with OKEN Scanner

fiindcă Saturn şi soţia sa Ops erau consideraţi ca cei dintîi descoperitori ai grîului şi fructelor arborilor. De aceea, fiindcă agricultorii şi-au isprăvit culesul diferitelor produse de pe cîmp, pe care le-au măcinat şi pot fi mîncate, sărbătoresc cultul acestor divinităţi — ideea abundenţei şi a fertilităţii [1].

Domnul Moldovei Dimitrie Cantemir, care a scris despre datinele moldovenilor, nu ne spune nimic despre obiceiurile ce au loc cu prilejul Anului Nou, ci numai că : *la începutul fiecărui an, se cîntă colinda şi se obişnuieşte în multe chipuri atît la prostime, cît şi la cei mari* [2].

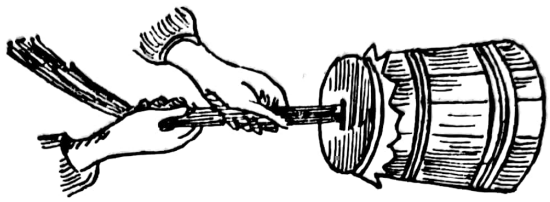

Obiceiul este că în ajunul Anului Nou, prin sate, ciobanii şi văcarii, iar prin oraşe flăcăii şi argaţii de pe la curţile boiereşti se întovărăşesc de cu vreme, pentru a umbla cu colinda pe la casele locuitorilor, pregătindu-se în acest scop a avea cu ei un *buhai, harapnice, un clopoţel* sau o *talancă,* precum şi o cofiţă cu apă şi astfel pregătiţi, pornesc de la casă la casă, urînd pe la ferești *colinda plugușorului.*

În tot timpul cît unul din colindători, numiţi în unele locuri şi *plugăraşi,* rosteşte acea colindă, ceilalţi care-l însoţesc nu încetează de a suna unii clopoţeii sau talanca, iar alţii de a pocni amarnic cu harapnicele sau bicele, trăgînd buhaiul într-una şi cînd cel ce urează spune la colindători *„ia mai mînaţi măi"*, toţi într-un glas strigă cît le ia gura *„hăi ! hăi !"*

Buhaiul este un instrument primitiv a cărui figură se vede aici. Originea lui se pierde în întunericul veacurilor, el nu se întrebuinţează decît o dată pe an, în ajunul Anului Nou şi nu se află în uz decît numai la poporul român ; el imită boul ce rage ; e făcut dintr-o putinică sau cofă legată la gură cu o piele de oaie, dubită, formînd ca o darabană, în mijlocul ei se află aninată o şuviţă de păr de cal, pe care trăgînd-o cu amîndouă mîinile, schimbînd cînd una cînd alta şi după ce mai întîi le udă cu apă din cofiţa ce o au cu ei, produce o vibraţie care seamănă cu răgetul unui bou ce se aude în depărtare, sau mai bine a unui buhai, de unde probabil derivă şi numele acestui instrument, precum şi zicerea *a umbla cu buhaiul* [3].

---

[1] G. Dem. Teodorescu. *Încercări critice asupra unor credinţi, datini şi moravuri ale poporului român,* Bucureşti, 1874, pag. 58.

[2] *Descrierea Moldovei,* ediţ. II, Iaşi, 1851, pag. 281. Nota. 1.

[3] În Valahia, buhaiul se mai numeşte şi *taur.* Prin unele oraşe şi sate, flăcăii şi băieţii fac un plug în miniatură pe care-l numesc *plugușor* sau *plugueţ,* imitînd pe cît se poate adevăratul plug, îl împodobesc cu hîrtie colorată şi cu flori, îi pun un clopoţel sau două în coarne, iar cei de la ţară iau adevăratul plug, cu un

Buhaiul se mai numeşte şi *bou*. V. Alecsandri îl descrie că este făcut dintr-o sită de piele petrecută cu un fir gros de păr de cal. Tragerea firului prin pielea sitei produce un răget surd de bou depărtat [1].

Colinda pluguşorului, vorbind despre aratul pămîntului cu plugul cu doisprezece boi, despre semănatul grîului, seceratul şi măcinatul lui, precum şi despre altele, era natural ca buhaiul ce imită mugetul boilor ce trag la brazdă, să fie întotdeauna însoţit şi de un clopot sau o talangă şi aceasta, fiindcă la noi, s-a păstrat vechiul obicei, ca totdeauna, cînd sînt mai mulţi boi sau alte animale la un loc, să aibă una din ele un clopot sau talangă aninată de gît [2], asemenea era natural ca harapnicul sau biciul să nu lipsească la asemenea ocazie, pentru a mîna şi a îndemna boii ce trag la brazdă ca să meargă mai iute, de aceea în tot timpul cît se zice *colinda pluguşorului*, harapnicul şi bicele nu încetează de a pocni [3].

---

clopoţel mai mare, îl tîrăsc şi astfel merg la fiecare casă de urează. De la umblarea cu pluguşorul în miniatură sau de la cel adevărat derivă zicerea *a umbla cu pluguşorul*. (G. Dem. Teodorescu: *Încercări critice asupra unor credinţe, datini şi moravuri ale poporului român*. Bucureşti, 1874, pag. 58.)

[1] *Poezii populare*, Bucureşti, 1866, pag. 391—392.

[2] Acest obicei ni s-a transmis de romani. La ei era şi o lege care pedepsea pe acei ce furau talanga sau clopotul de la gîtul animalelor; despre aceasta iată ce găsim scris în nota de la cap. VIII, făcută de Franciscus Swertius, la cartea lui Hieronimus Magius: *De Tintinabulis*, Liber Postumus, Amstelodami CICI CLXIV, pag. 129: Iustinianus Imperator in legibus rusticis Titulo secundo § 2, interprete Francisco Balduino, ita sanxit: *Si quis Creptitaculum sive Tintianabulum bovis aut ovis alteruis cujusvis animalis sustulerit, convinctus flagellatur ut fur. Et si animal deperditum fuerit, et id damnum sarcito, quod ejus creptiaculum sustulit.*

În timpurile vechi la greci, la romani şi la alte popoare, clopotul sau talanga se anina şi la gîtul celor condamnaţi la supliciu. Despre aceasta vorbeşte scriitorul bizantin I. Zonaras Lib. II, citat de Filippo Bonnani în: *Gabinetto armonico*. Roma, MDCCXXII, pag. 139.

Bătrînii ne spun că şi la noi, mai de mult, pe cînd boierii aveau robi, unii din ei, pentru a-i umili cu totul înainte de a-i pedepsi cu bătaia, sau cu alte schingiuiri pentru greşelile lor, le aninau un clopot mai întîi la gît şi aşa îi purtau prin sat ca să-i vadă toţi sătenii. Tot ca pedeapsă, cîteodată li se puneau şi coarne, în vîrful cărora se aninau cîte un belciug sau clopoţel. La boii care au coarne mari şi frumoase, este obiceiul să se pună în vîrful lor cîte un belciug şi atunci boii se numesc *cu coarnele belciugate*.

[3] La noi, în timpurile vechi, era obiceiul ca boii cînd trag la brazdă să nu se bată numai cu biciul, numit în unele locuri şi *zbici* sau *puhă*, ci să se împungă şi cu *stremurarea*. La vlahii (românii) din Istria, precum şi la alte popoare de acolo, a rămas obiceiul, ca şi la ei boii să se împungă cu stremurarea, care nu e altceva decît un harag în vîrful căruia se află un bold gros de fier şi care se numeşte *pungula*. Armînii (românii) din Macedonia numesc şi ei stremurarea tot *pungula*.

Cronicarul Ioan Neculce, în scrierea sa: *O samă de cuvinte*, aflată în: *Letopiseţul ţărei Moldovei* de Kogălniceanu, Iaşi, 1845, tom. II, pag. 200, ne spune despre stremurare următoarele:

După ce colindătorii au terminat de recitat scenele cele mai de căpetenie a ocupațiunilor agricole, urează gospodarului o recoltă mănoasă, belșug în toate și ani mulți și fericiți, pentru care ei primesc, drept mulțumire, parale, după vechiul obicei, așa după cum s-a pomenit din bătrîni.

Mai pe la toți românii împrăștiați, prin diferite țări, sub dominațiuni străine, pe unde am călătorit, am văzut că au rămas, cu prilejul Anului Nou, multe din obiceiurile poporului nostru. Așa, cel mai răspîndit obicei la ei e *colinda*, care îmbracă diferite forme și are de scop de a ura ca anul nou ce începe, să fie mănos și îmbelșugat [1].

„Ștefan Vodă cel bun și cu fiul său Bogdan Vodă, de multe ori au avut războaie cu leșii și multe robii au făcut în țara Leșească, cît au pus leșii în plug și de au și arat cu dînșii de au semănat ghindă de au făcut dumbrăvi, pentru pomenire, ca să nu se mai acolisească de Moldova, Dumbrava roșie la Botoșani și Dumbrava roșie la Cotnari și Dumbrava roșie mai jos de Roman și leșii încă nu tăgăduiesc că scrie în cronica lor. Numai mă mir de Miron Costin cum au acoperit acest lucru de nu l-au scris și așa vorbesc oamenii că, cînd au fost arînd cu dînșii, cu leșii, i-au fost împungînd cu *strămurările*, ca pe boi să tragă, iar ei se rugau să nu-i împungă, ci să-i bată cu biciuștele, iar cînd îi băteau cu biciuștele, ei se rugau să-i împungă".

[1] Din toate colindele ce am auzit, cea mai frumoasă e cea cu *plugușorul*. Această colindă ce se păstrează atît în Bucovina cît și în Basarabia, am aflat-o și peste Nistru, în Gubernia Cherson din Rusia, în satele așa-numite *moldovenești*, ca: *Floarea, Iasca, Butur, Coșarca, Perperița, Goiana, Tei, Siclia, Ceoburceni* etc., precum și în satele: *Țigănauca, Pogoreni, Coșnița, Sărăței, Botușani, Chetros, Ușița, Lipoiani, Buda* etc., din gubernia *Camenitz-Podolsc*.

Celelalte obiceiuri ca *vrăjile*, ce se fac în ajunul Anului Nou, precum și cîntatul colindelor pe la ferestrele locuitorilor, s-au păstrat și pînă în ziua de astăzi în acele localități neatinse ca și la noi.

La românii din *Istria*, ce locuiesc în *Vlasia* (Valahia) și munții *Cici*, ce se numesc *rumeri* și *vlahi*, este obiceiul ca în ziua de Anul Nou, băieții să meargă în cete de cîte cinci sau și mai mulți, pe la casele locuitorilor, cu semănatul, pocnind din bice și sunînd din clopoței, recitînd colinda numită la ei *coledva*, cînd tot atuncea se aruncă asupra lor grîu, urîndu-le ani mulți și fericiți.

La românii din *Moravia*, ce locuiesc în *Valaska* (Valahia), precum și la cei din *Silesia Austriacă*, de prin prejurul orașului *Teschen*, din comunele: *Bistrița, Ropița, Libița, Leșna, Ligotca, Vendrinia, Mistrovița, Goleșov* și altele, care se numesc *valahi* și *valoși*, este asemenea obiceiul ca să meargă mai mulți băieți în cete, pe la ferestrele locuitorilor cîntînd *coledva* (colinda).

La locuitorii din partea de jos a *Galiției*, ce se chema în vechime Pocuția, precum și la acei din satele: *Brusturi, Runguri, Sesuri, Acrișor, Bobîrca, Turca, Moldovăț, Ferescul, Crasnoilă* etc., este asemenea obiceiul, ca băieții în cete de cîte cinci sau mai mulți să meargă pe la casele locuitorilor recitînd colinda, care la ei se numește *colenda*, după care apoi, îi samănă, aruncînd peste ei grîu, orz sau păpușoi, dorindu-le un an mănos și îmbelșugat și să-l petreacă cu bine.

La românii din Macedonia în unele sate, mai cu seamă în *Veria*, este obiceiul că în ajunul Anului Nou, părinții să se așeze cu copii cu toți, lîngă vatră, făcînd

Scanned with OKEN Scanner

(continuare notă)

următoarele vrăji: *tata sau mama aruncă cîte un grăunte de grîu sau de orz în cuptor în care se află puțină spuză menind și persoana pentru care se aruncă acel grăunte și dacă el sare spre apusul soarelui acea persoană va trăi mulți ani și dacă va sări în alte părți, va trăi puțini ani, dacă însă grăuntele nu sare deloc din vatră, atunci acea persoană va muri chiar în anul acela.*

Mai este obiceiul ca în ziua de Anul Nou să se facă o plăcintă, în care se pune un ban vechi. La prînz acea plăcintă se taie în atîtea părți cîte persoane sînt la masă și acel ce va găsi banul va fi norocos în tot timpul anului.

Tot în ziua Anului Nou băieții se fac așa-numiții *liguciari*. Ei se îmbracă în haine pestrițate și cu masca pe obraz, avînd și cîte un hamger în mînă și însoțiți de muzică, compusă dintr-o *zurnă* (un soi de oboi) și o *gaidă* (cimpoi), merg pe la case și joacă. Drept mulțumită li se dau parale, rachiu și vin.

La românii din Bithinia (Asia Mică) numiți *Pisticoși*, ce locuiesc în satele: *Başchioi, Ekisge, Caragiova, Ceatalaghîl, Caracogia, Aghi-Kiriaki, Subași, Serian și Kirmikir*, ce se află înspre lacul Apolonia, s-a păstrat o mare parte din obiceiurile ce se află și la *armînii* (românii) din Macedonia.

Scanned with OKEN Scanner

Priveliști și datini populare în Moldova[1]

Călușarii

Jocul călușarilor, care a fost în timpurile vechi și în Moldova și unde acuma însă a dispărut cu totul, îl găsim că s-a păstrat cu mare sfințenie și pînă în ziua de astăzi atît în Valahia, cît și în Transilvania. În săptămîna dinaintea *Rusaliilor*, se asociază mai mulți flăcăi, care îmbrăcați cu diferite cîrpe și împodobiți cu pene de păun, avînd bîte în mînă, zurgălăi la picioare și un steag, merg pe la case și joacă *călușarul*, după cum se vede în figura aici alăturată [2].

Credem nimerit a arăta aici originea acestui joc și modul cum se execută la noi în țară. Despre aceasta, iată ce ne spune I. Eliade :

„Nu este popor unde se vorbește limba românească, între care să nu fie cunoscut *jocul călușarilor*, ce se săvîrșește în săptămîna dinaintea Rusaliilor. Se adună mai mulți juni, buni dansatori,

Călușari din Argeș.
(Creion și laviu de Carol Popp de Szathmary.)

[1] Publicat în : *Arhiva*, Iași, 20, nr. 6, 1909, p. 273—280.

[2] Reprodus după un tablou mare aflat la Ministerul Instrucțiunei publice și Cultelor.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

și formînd o ceată se împodobesc cu deosebite cîrpe, cu pene de păun și alte asemenea și se înrolează pe o săptămînă sub un stindard sau un steag ce înalță. Unul dintr-înșii, cu o superstiție foarte religioasă, e îndatorat a ține tăcerea în toată vremea săptămînei și devine mut de voie bună. Jocul se formează cînd se face regulat într-acest chip: în sunetul lăutelor, junii săvîrșesc deosebite dansuri cu versuri într-adins, a căror riturnel este „pe ea"! Steagul se ține în mînă în vremea dansurilor sau se împlîntă în pămînt, împrejurul căruia se săvîrșesc jocurile ei pe lîngă care, fiecare dansator trece săltînd într-un chip de curtenire, pînă cînd strigînd neîncetat „pe ea" unul dintr-înșii răpește stindardul și fug cu toții în larmă. După aceasta, întîlnindu-se, își încrucișează toiagele în semn de bătaie. Unul din ei se ridică pe un loc mai înălțat de unde vin alții a-l goni. El stăruiește acolo și strigă că e moșia și cetatea sa întărită. Pe urmă, după deprinderea și îndemînarea dansatorilor, se încing felurimi de jocuri gimnastice. Femeile au o superstiție a lua de la dansatori felurimi de obiecte sau de vestminte sau de mîncare, iar mai cu seamă ai sau usturoi, care se crede că dacă vor juca călușarii peste dînsul sau cu dînsul, e bun de friguri și de alte boale.

Curat se vede originea acestui joc și după felul său și după versurile ce se cîntă că este jocul romanilor, întocmit de strămoșul nostru Romulus spre răpirea Sabinelor. Penele de păun care la cei vechi era pasărea Junonei, a geloziei, care era acest Argos cu ochi mulți, ce privegheză asupra obiectului dragostei sale, e un fel de deviză a cavalerilor romani ce purtau la cap, spre semn că trebuie să aibă gelozia Sabinelor ce ei disprețuiseră. Secretul întreprinderii cavalerilor romani trebuia să se păzească sub osînda de moarte. Mutul de bună voie se vede figurînd în joc.

Scopul jocului era ca să atragă femeile Sabine, și călușarii, pînă în ziua de astăzi, atrag femeile cu felurimi de obiecte, care, prin strecurarea a mii de ani, au devenit superstițioase.

Sfîrșitul jocului se împlinea prin răpirea Sabinelor, semnalul răpirei era: *pe ea!* adică *pe fată,* n-o lăsa! *de a da!* și altele. Călușarii nu încetează acest semnal și sfîrșesc jocul cu răpirea steagului, după ce l-a curtenit, și cu o fugă și larmă mare. După aceasta începe un fel de serbare de triumf în care se săvîrșec jocuri gimnastice. Curat se vede la sfîrșitul jocului călușarilor, chipul unui război ce avură romanii în urmă cu sabinii, închipuirea lui Romulus ce stăruiește a-și apăra moșia și cetatea și, în sfîrșit, pedeapsa unuia dintre ei, care dezertează, închipuiește sau uciderea lui Remus, că a sărit șanțul cetății, sau răzbunarea asupra sabinelor. Toate înfățișează foarte lămurit și sub un chip alegoric păstrat și desfigurat în aceeași vreme de veacuri începutul și originea noastră..." [1]

Acest joc care acum nu se mai joacă decît în Valahia și Transilvania, odinioară se juca și în Moldova, după cum am spus mai

[1] *Curierul românesc,* 1843, nr. 41.

sus. *Dimitrie Cantemir* vorbind despre jocurile moldovenilor ne spune că :

„Osebit de jocurile acestea ce se obişnuiesc pe la veselii, mai sînt şi alte jocuri cu eres, alcătuite cu număr nepotrivit adică 7, 9, 11 şi jucăuşii se chiamă *călușari* şi se adună o dată într-un an, se îmbracă cu haine femeieşti şi pun pe cap cunună de pelin împletită şi împodobită cu alte flori, vorbesc cu glas femeiesc şi ca să nu se cunoască, îşi învelesc faţa cu pînză albă şi în mîini poartă sabie goală, ca să taie cu dînsa ori şi pre cine ar cuteza să le descopere faţa, căci puterea aceasta le-a dat-o lor un obicei vechi, aşa încît nimenea nu-i poate trage la judecată cînd fac vreo ucidere întru acel chip.

Povăţuitorul cetei se chiamă *Stareţă* şi cel de-al doilea *Primiceriu* şi are datorie să întrebe ce fel de joc pofteşte stareţa şi apoi să spuie celorlalţi în taină, ca să nu audă norodul, numele jocului, pînă nu-i va vedea cu ochii, pentru că ei au mai mult de o sută de sărituri şi unele aşa de potrivite, încît acei care joacă se pare că nu se ating de pămînt, ci se poartă în văzduh şi cu acest fel de urmări cu jocuri şi cu saltări prin toate tîrgurile şi satele se petrec aceste zece zile ce sînt între praznicul înălţării şi a coborîrii Sfîntului Duh şi întru această vreme nu se culcă ei nicăieri fără numai sub straşinile bisericilor şi zic : că de se vor culca la alt loc, ar fi căzniţi de strigoaice şi cînd se întîlnesc pe drum două cete de călușari, bat război una cu alta şi ceata cea biruită face loc celeilalte şi după ce fac învoială de pace, apoi ceata cea biruită este supusă celeilalte nouă ani şi întîmplîndu-se să se omoare vreunul la acest fel de bătălie, atunci nu se începe judecată şi nici judecătorul nu întreabă pe cel ce a făcut ucidere şi cel ce intră în vreo ceată de acestea trebuie nouă ani în tot anul să se afle adunat d-împreună, iar întîmplîndu-se să nu se arate vreodată, atuncea zic ceilalţi că este căznit de duhuri rele şi de strigoaice şi prostimea cea eretică crede, cum că ei au putere să goneaască acel fel de boală. Căci ei fac vindecare întru acest chip, adică : aştern la pămînt pe cel bolnav şi încep a sări, şi la o notă anume a cîntării, îl calcă fieşte carele de la cap pînă la călcîie şi mai pe urmă îi zic la urechie şi nişte cuvinte alcătuite de dînşii înadins şi poruncesc beteşugului să se depărteze ; şi după ce fac ei aceasta de trei ori în trei zile, apoi urmează lucrarea care o nădăjduiau ei ; şi aşa întru acest chip cu prea puţină osteneală se pot vindeca boalele cele mai grele care se împotrivesc meşteşugului doftoresc. Asemenea lucrare are nădăjduire şi în farmece“ [1].

Şi Damaschin Bojincă vorbind despre jocul *colisaliilor romani* ne arată originea jocului *călușerilor* noştri spunîndu-ne că : „*Colisalii* aceştia şi pînă astăzi se mai ţin în Ardeal şi prin Banat (poate ca şi alt unde) şi se chiamă *călușari*, iar cel peste ei mai mare, după a cărui rînduială joacă şi fac toate, se numeşte *vatau* adică *vates*. Între călușerii aceştia se adună feciori, mai de pe multe sate învecinate, care sînt

[1] *Descrierea Moldovei*, cap. XVII.

mai buni și mai aleși jucători. Joacă la Rusalii (care mai tot în luna mai, cad) toată săptămîna umblînd mai prin multe sate. Și precum *colisalii* vechilor romani erau preoți și slujeau unei dumnezeiri, așa și călușarii românilor de acum, cred că este o putere, care-i ajută în săltare și privește neadormit spre jocurile lor, ba încă și aceea cred că cel ce nu știe juca bine și deloc iese dintre călușeri. Încă și un sbiceriu este cel ce, cînd ceilalți saltă, neîncetat îl înconjoară, pocnind cu sbiciul de carele toți se feresc; aceasta însemnează doară puterea nemărginită a romanilor, de care ca de sunetul sbiciului se fereau alte neamuri ai năpăciui. De mirare cu adevărat este ținerea datinilor vechi la români, cum și una aceasta, se putu păstra de atîtea mii de ani pînă acum. Nu credință deșartă doară, ci datină de la strămoșii săi moștenită este jucarea *călușarilor* românești, deci păstreaz-o de-apururea, ca o mărturie nevinovată a urzirei sale" [1].

Despre acest joc, cel mai vechi la romani și păstrat ca prin minune de poporul român pînă astăzi, și Sulzer ne vorbește [2].

„Este mai mult decît probabil că *călușarii* sînt o rămășiță însemnată a *colisalilor* vechilor romani; căci nu numai numele de *călușari*, cînd ne vom lua după numele latin, dar chiar și îmbrăcămintea, jocul, timpul cînd se face această serbare a colisalilor sînt în raport cu jocurile călușarilor noștri și aceștia au ca și cei a romanilor două centure acoperite cu bumbi de alamă, sau curele puse cruciș, pe umărul sting și drept, de cel drept se anină sabia și se numește brîu de țintă; precum acei ai romanilor, așa și acei a românilor au în loc de suliță un băț lung în mînă și diverse basmale colorate, iar pe capul lor legături împodobite cu metal, ca reprezentațiunea aurului roman și a purpurului. Chiar și pălăriile lor se deosebesc ca și a colisaliilor romani, prin un pompon de pene și alte ornamente care diferesc de a pălăriilor ordinare și a căciulilor. Ei au un *vătau*, ca și *vates* a colisaliilor romani, ei caută înainte, primește pe dănțuitori sau îi izgonește și are dreptul de a da ordine, ca și un *magister* sau *praesul*. Această serbare dănțuitoare se făcea după unii la 8 sau 13 ianuarie, după alții însă, la 21 aprilie și la 21 mai. În această din urmă lună coincide și timpul și anume la duminica mare, după care sărbătoare încep călușarii românilor danțul lor. Ei execută acest danț cu puțină diferență de acel ce-l executau romanii. Călușarii joacă în satul lor sau în cele vecine pe strade ca și preoții romani, după melodii proprii cu deosebite gesturi și sărituri. În genere, ei au printre dînșii un individ mascat pe care-l numesc *mut*, fiindcă, fără a vorbi, are obiceiul de a înspăimînta și a lovi din glumă pe toți acei care-i întîlnește și mai cu seamă pe femei. Cîte o dată acest individ are pus peste obraz o mască cu cap de cocoară sau cocostîrc, al cărui plisc, tras printr-o sfoară ascunsă, plesnește în cadența jocului spre mirare după ritmul muzicii. Călușarii

[1] *Anticile Românilor. Buda*, 1832, tom. I, pag. 179, nota 1.
[2] *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, 1782, t. II, pag. 405 și următ.

Scanned with OKEN Scanner

execută jocul lor cu toiagele în mînă, făcînd diferite figuri în saltu-rile lor".

Sulzer, vorbind despre *Călușari*, ne dă și melodia :

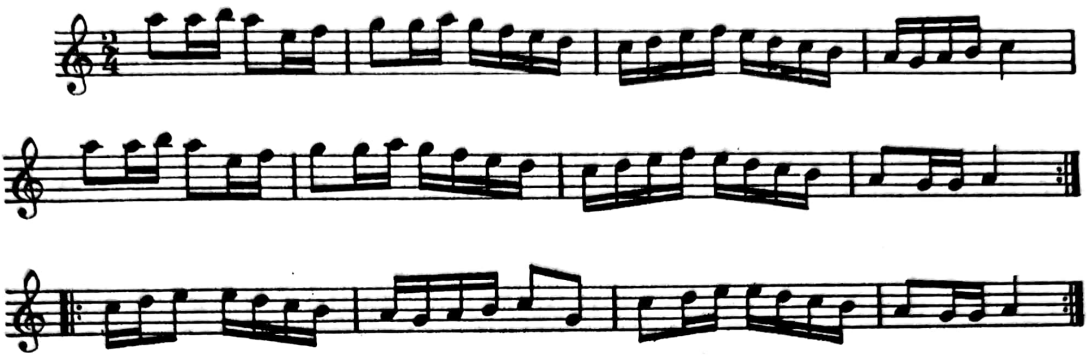

Nouă nu ne mai rămîne nimic de zis în urma acestora ca dovadă despre originea romană a jocului călușarilor noștri. Despre vechimea acestui joc, dr. Valeriu Branisce ne spune în foaia *Transilvania*, nr. 8 din 15 aug. 1891, pag. 230, după notițele culese din *Istoria Ungariei de Nicolae Isthvanfi Panoni, Liber XXV, an. 1572*, că „poetul maghiar *Balassi*, care în tinerețea sa a petrecut multă vreme în Transilvania, a avut ocazia a învăța jocul național românesc numit *călușerul*. La festivi-tatea încoronării lui Rudolf (25 sept. 1572) a jucat acest dans obținînd admirarea tuturor celor de față."

Asemenea și scriitorul ungro-secui Dozsa Daniil, în opul istoric *Kornis Ilona*, Pesta, 1859, ne vorbește despre vechimea jocului călu-șarilor cu ocazia unei sărbători măreți ce a dat Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, la 19 oct. 1599, în onoarea Beatricei, fiicei celei mai mari a lui Mihai Vodă și la care fusese de față Doamna Munteniei, cu două fiice, Beatrice și Florica și cu Pătrașcu, fiul lui Mihai. Locul acestei serbări a fost valea între *Cricau* (Krako) și *Alba-Iulia*, sub ruinele de pe *Piatra caprei*.

La sărbătoarea aceasta a lui Báthory — zice Dozsa — participară și oșteni de ai lui Mihai Vodă, *călușerii*, sub conducerea voinicului Novac Baba, care produseră următorul joc (danț) : „Într-un cerc mai larg erau așezați 12 stîlpi, pe vîrful cărora se afla table de un stînjen pătrat. Pe fiecare se postase cîte un jucăuș în costum de aceeași croitură romanică cum îl poartă și astăzi jucăușii poporali munteni, numai din stofă mai fină, din lăuntrul stîlpilor se afla o pînzătură orientală de țesătură foarte tare, de la care se întindeau 12 sfori de mătasă la vîrful stîlpilor în mîinile celor 12 jucăuși postați pe stîlpi. În jurul stîlpilor stăteau înșirați una sută de călușari, rezemați după datina poporului cu mîinile și cu capul pe bîtele lor ghintuite cu argint. Pe cap aveau căciule de miel negre, împănate cu betele și pene aurite. Purtau cămăși albe pînă la genunchi, care se contrageau în creț fantastice prin un brîu de piele (șerpariu) încărcat cu medalii și bumbi. Opincile erau legate după datina romană cu curele roșii,

şerpuite peste pulpe pînă la genunchi şi prevăzute cu zurgălăi (clopoţei) de argint, formînd un contrast pitoresc cu cioarecii de panuri albă, croiţi pe corp.

În centrul cercului de căluşeri se postă vătavul şi îi blăstămă pe căluşeri (Dosza zice în numele celui necurat!) de a nu se însura şi de a nu participa la lucruri sfinte, pînă ce nu vor fi dezlegaţi de acest jurămînt. Nu ştiu — zice Dozsa — mai există şi acum jurămîntul acesta? Pe timpul copilăriei mele se mai vorbea de el şi dacă l-a ţinut poporul pînă acum, apoi păstrează suvenirea de două secole a lui Novac Baba, carele se zice că ar fi fost urzitorul acestui jurămînt [1].

Vatavul era un muntean cu numele Florean, cel mai renumit căluşer al ţinutului, un ţăran frumos, de musculatură şi tărie enormă. Dară şi cei 12 de pe vîrful stîlpilor erau toţi vătavi de la deosebite despărţeminte de căluşeri.

Sosind principele şi Doamna Munteniei, la un semn al lui Florean, începu muzica şi cei 100 de căluşeri din jurul stîlpilor porniră jocul recitînd unul după altul strofe de poezii (adică chiuind). Jocul e surprinzător la prima vedere. Se află expresiunea unui timp antic în jocul acesta.

La alt semn întinseră vătavii de pe vîrful stîlpilor sforile şi ridicară pînzetura dimpreună şi pe Florean aşa de sus, încît pe sub pînzetură jucau şi săltau ceilalţi 100 de căluşeri. Aci întru înălţime pe pînzetura cea întinsă de mîinile musculoase ale vatavilor de pe stîlpi începu şi vătavul Florean jocul şi saltul său maestru.

Chiuiturile curgeau neîncetat încît se părea că un cor lin acompaniază solo-aria unei filome din înălţime. Publicul remunera cu dese aplauze salturile surprinzătoare ale lui Florean, a căror frumuseţe naturală întrecea toată arta baletiştilor trimişi de principele Etruriei. Dar mai mare surprindere cuprinse pe privitori cînd plecîndu-se vătavii de pe stîlpi sloboziră pînzetura ceva mai jos şi apoi zmucind-o cu celeritate de fulger aruncară pe Florian în aer, carele, învîrtindu-şi bîta împletită cu betele, se dete în aer peste cap şi bătînd de vreo 10 ori din pinteni, căzu în picioare pe pînzetură, unde-şi urmă mai departe jocul. Aceasta se repetă de trei ori; iară a patra oară nu mai căzu Florean pe pînzetură, ci pe unul din stîlpi, sărind în tot acel moment vătavul de pe stîlp în mijlocul pînzeturei. Şi acesta îşi produse salturile sale pe pînzetură şi în aer şi aşa se schimbară pe rînd toţi 12 vătăvii de pe stîlpi, iar dedesubtul lor, în cercul stîlpilor, curgea jocul cu bravură şi dexteritate rară. Ajungînd rîndul iar la Florean, fu aruncat mai sus

---

[1] Jurămîntul nu există şi nici că a putut exista în sensul lui Dozsa „pe cel necurat". Era acela o simplă promisiune, o parolă a jucăuşilor, de a nu cocheta sub decursul jocului cu fetele privitoare, parte spre a nu greşi ei înşişi în joc, parte spre a le feri pe acestea, ca să nu cază în boala cea grea „de arsura dorului, văpaia focului". Există însă şi astăzi simbolizarea acestui jurămînt. E regulă adică, ca jucăuşii, înainte de a începe jocul, să se lovească unul cu altul în dreapta şi în stînga cu bîtele lor.

Scanned with OKEN Scanner

decît toți ceilalți pînă acum, atunci de o dată încetă muzica, iar Florean striga sus în aer cu voce sonoră : „Trăiască Bathóri Sigismund, principele, Măria sa". Aruncat a doua oară aduse un „să trăiască" principesa Maria Cristina, aruncat a treia oară într-o înălțime teribilă, exclamă în răsunetul munților „trăiască Mihai Vodă, eroul de la Nicopole", apoi Doamna Munteniei și în fine boierul Novac Baba". (Vezi gazeta *Observatorul*, Sibiu, 14/26 martie 1879, articolul *Călușerul* de Turturel Codreanu.)

Astăzi melodia cea mai obișnuită ce se cîntă la *jocul călușarilor* este următoarea.

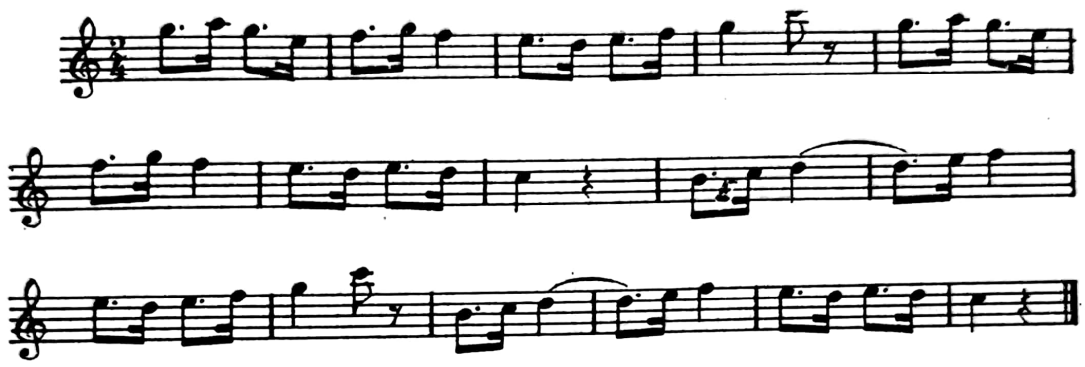

Priveliști și datini strămoșești[1]

Capra sau Turca

Jocul cu *Capra* sau *Turca* datează la noi din timpurile cele mai vechi. Atît Cantemir [2] cît și Sulzer [3] ne vorbesc despre acest joc.

În Moldova, ca și prin alte părți locuite de români, este obiceiul ca la *Crăciun* să se joace *Capra* sau *Turca*. Se ia un cap de cerb sau de bou, cu coarnele pe el, sau de pasăre cu cioc și se poartă prin orașe sau sate, de către un om îmbrăcat cu haine cîrpite cu petici de diferite culori, înfășurat așa ca să nu i se vadă picioarele, care, prin mijlocul unei sfori, face ca să clănțănească fălcile de la aceste capete, ca la un cocostîrc.

Iată ce ne spune Cantemir despre *Turca* [4]: „Este o joacă care s-a iscodit în vremile cele bătrîne din pricina urăciunei ce aveau moldovenii asupra turcilor; adică în ziua de Crăciun, îmbracă pe unul cu sac de pînză, la care se leagă un cap de bou și peste acela încalecă altul, însă și tocmit ca cînd ar fi ghebos și așa merg pe la toate casele și ulițele, cu jocuri și cîntări".

Turca sau Capra în Valahia se numește *Brezaia*, despre care iată ce ne spune Dr. G. Dem. Teodorescu [5]:

„De la prima zi a Crăciunului, se vede în satele române jucînd un om, învăluit într-o manta lungă sau într-o zeghiă și împodobit cu mulțime de basmale, panglici și flori de diferite culori, adică împestrițat, de unde proverbul *parcă ești o brezaie*, adresat femeilor gătite cu exagerare și cu panglice sau flori de diferite nuanțe.

Individul poartă un cap de animal cu bot sau de pasăre cu cioc, pe care, printr-o sfoară ce ține-n mînă, îl face să se miște și să clănțănească ca barza. În cazul dintîi, reprezintă o capră, un țap, un lup etc.; în cel de-al doilea, un cocor, un cocoș, un păun etc.

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iași, 20, nr. 7 și 8, iulie—august 1909, p. 289—306.

[2] *Descrierea Moldovei*, Iași, 1851, pag. 289.

[3] *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, Viena, 1782, t. II, pag. 404.

[4] Loc. cit.

[5] *Poezii populare*, București, 1885, pag. 27 și 28. Vezi și *Șezătoarea*, Fălticeni, 1892, vol. III, pag. 181.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel travestit, individul-paiaţ joacă şi modulează mişcările botului sau ciocului după cîntecul unui bătrîn viorar, care recită oarecare versuri lascive şi, amintind imitarea animalelor, repetă adesea :

Brezăiţa moşului
Pe coada cocoşului.

Mergînd din casă în casă, alergînd după copii, legîndu-se de oameni şi de femei, sau spre a le imita gesturile, sau spre a le parodia vocea, rîsul şi figura, *Brezaia* ţine la ţară şi în special la munte locul teatrului, balurilor, Vicleemului şi tuturor spectacolelor din oraşe, prelungind zgomotoasele-i comunicări în tot timpul carnavalului.

Cercetînd bine acest primitiv germene al dramei populare, vedem concentrat într-însul o mulţime de alte obiceiuri pe care le găsim la elini şi la romani. De exemplu, tot în felul *Brezaiei* se travesteau acei care cîntau versuri satirice în contra generalilor ce repurtau vreun triumf, învălindu-se cu piei de ied şi punîndu-şi în cap căciuli ţuguiate sau coifuri cu peri lungi şi zburliţi [1], spre a nu fi cunoscuţi de superiorii lor pe care îi batjocoreau. Tot de acest gen, tot o specie de *Brezaie* erau şi femeile *Citeria* şi *Petreia,* ce se vedeau la procesiunile romane, pe care Catone le califica astfel : *effigies quoedam arguta et loquax ridiculi gratia* [2]. În *Brezaie* mai găsim poate şi oarecare amintiri vagi despre dansurile cunoscute la greci sub numele de *Cocorul, Şoimul, Bufniţa* şi *Cucuvaia.* [3]

Ori cum ar fi, această tradiţională petrecere este o veche ereditate conservată inalterată, cu caracteru-i nepreţios şi necioplit, prin urmare cu atît mai curioasă şi mai importantă pentru a putea oferi materia unui studiu mai lung.

În Transilvania încă se joacă *Turca,* începînd din *ajunul Crăciunului* pînă în *ajunul Crăciunului cel mic.*

Iată ce ne spune şi cum descrie acest joc C. I. Tacit [4] :

Cantemir, în *Descrierea Moldovei,* vorbind despre *Turca,* zice că numele acesta l-au împrumutat românii din ura către turci ; aceasta se dezminte însă prin faptul că nici un popor din lume nu şi-a putut petrece cu obiectele ce-i inspirau ură. Căpcăunii cu două guri şi cu patru ochi, care mîncau carne de om şi umblau prin păduri, n-au dat ocazie la nici un joc popular, ba încă din contra, bătrînii noştri exprimau cu mare groază numele acestor monştri.

Turca nu s-a introdus dar de cînd românii făcură cunoştinţă cu turcii şi nici nu se putea introduce sub o dominaţie deja încuibată a creştinismului, căci deşi nu pare a fi în opoziţie directă cu religia, totuşi, abia era tolerată, dacă nu şi lovită : preotul se grăbi a declara *Turca* de *chipul dracului* şi buna mea spunea cu mare părere de rău

---

[2] In Fest voc. *Petreia et Citeria.*

[1] Dion Halicaru, lib. VII, cap. 74.

[3] Poll., lib. IV, cap. I, 4 Athen, lib. XIV.

[4] Vezi *Columna lui Traian* de P. Hasdeu, 1869, pag. 212, nr 53.

Scanned with OKEN Scanner

că: *„s-a stricat legea și ne apropiem de coada veacului, fiindcă popa comunică pe jucătorul turcei înainte de 40 de zile, în care timp lipsește îngerul păzitor de lîngă dînsul".*

În compoziția *Turcei* actuale și a celei antice nu poate fi mare diferență.

Rugînd noi pe dl Hasdeu a ne explica originea cuvîntului *turca*, iată notița pe care binevoi a ne împărtăși:

„Această vorbă se mai găsește în Slavonia, unde se știe că au existat numeroase colonii române slavizate mai în urmă, dar păstrînd pînă astăzi numele de *vlahi*. La ceilalți slavi nu este de loc. În Slavonia *turca* se numește ziua războiului *Bellona*. La elini, zeul *Marte* se numea în antichitatea cea mai depărtată *Thuras* și *Thurios*, precum se poate vedea în Suidas. Astfel, originea cuvîntului se pare a fi de la pelasgi, părinții comuni ai grecilor și latinilor."

Cantemir descrie *turca* din Moldova pe la începutul secolului trecut și eu cunosc *turca* actuală din Transilvania, anume pe cea din țara Oltului, ambele sînt identice.

Cînd începe postul Crăciunului, junii se strîng la un loc și se constituiesc, alegînd comitetul, care să derige lucrările: *birău, doi vornici, doi juzi, doi pristavi* și *patru pîrgari*; alegerea și responsabilitatea cărora ne indică în miniatură Constituția municipiului.

Această adunare a junilor se numește *toană*, care cuvînt se aplică numai la această adunare.

Mi se pare că de aci își are originea locuțiunea: *acest om are toane*, adică *nu poartă grijă de nimic, ci umblă dintr-un loc într-altul, pare că ar fi cu feciorii la Crăciun.*

Biroul îngrijește de buna ordine și administrează; pedepsește pe cei ce se îmbată, fac bătăi sau nu merg la biserică, cu amendă, cu arest pînă-n douăsprezece ore sau, în cazul cel mai rău, cu excludere; pedepsește pe fetele care refuză mîna vreunui june cînd le invită la joc, făcîndu-le admoniții sau oprindu-le de la joc pentru o zi sau două, sau și pînă la cinci săptămîni.

Vornicii poartă grijă de masă și de băutură.

Juzii aranjează locurile unde au să joace în serile Crăciunului și invită a treia zi pe fete la joc.

Pristavii ocupă funcția de inspectori și țin locul *biroului*.

Pîrgarii sînt executorii ordinelor.

În satele mai mari se fac două *toane*: cei mici de la 17--21 de ani și cei mari de la 21 de ani în sus, cît sînt neînsurați.

Astfel constituiți, încep a învăța *colinde* și a prepara *turca*.

Fiecare june e îndatorat a aduce panglice și mahrămi, pe care le împrumută de la fete, sub condiția ca îndată după desfacerea *turcei* să le înapoieze.

Ca să ne putem forma o idee clară despre *turcă*, iată cum se face:

Două fălci de lemn, încheiate la partea superioară printr-un cui, în jurul căruia se învîrtește falca inferioară cu mare înlesnire, for-

Scanned with OKEN Scanner

mează capul; pe falca superioară se văd niște arsuri care formează ochii și nările; două bețe înțepenite în craniu, încît fac un unghi ascuțit, se numesc *coarnele turcei* și sînt petrecute de la o parte la cealaltă de panglici de mai multe culori, mai aninîndu-se cu buchete de iederă și vîsc, aspectul celor de mai sus seamănă cu capul cerbului sau al caprei; un baston înțepenit sub barba turcei închipuiește piciorul; de la cerbice se întinde un covor țesut anume în mai multe culori și cusut în formă de bundă; lungimea acestuia este cît jucătorul, două mahrame, numite *pinteni*, atîrnă de ambele laturi de un corn și de altul, trecînd pe lîngă gîtul turcei pînă jos; trei curele cu nasturi de alamă galbenă se întind de la cerbice pînă în vîrful coadei în linie paralelă pe spinare; clopoței de o parte și de alta, culoarea predominantă este roșul.

Jucătorul intră în *turcă*, prinde piciorul turcei într-o mînă, iar sfoara cu care se pune în mișcare falca inferioară, în cealaltă.

Poziția lui este astfel ca trunchiul formează cu pămîntul linia paralelă încît *turca* apare tocmai ca un cerb sau căprioară.

Jucătorul nu se vede, iar pentru ca dînsul să vadă, e rezervată o mică spărtură la capul *turcei*.

Cu o mînă ridică și lasă piciorul *turcei* după tactul lăutei; cu cealaltă trage și lasă sfoara trasă prin falca inferioară, lovindu-le astfel unul de altul tot după tact.

Turca în joc este în mijlocul horei.

Sunetul produs prin lovirea fălcilor se numește *clănțănire*, de unde se zice în unele locuri *turca* și *clanța*, precum s-a numit în altele *capra* și *căprioara*, după aspectul ce prezintă. Cu o săptămînă înainte de Crăciun, *turca* trebuie să fie pregătită.

În unele locuri, cum de exemplu la Porcești lîngă Turnu-Roșu, în loc de *turcă* se face un moș cu secera în mînă, întocmai cum se reprezintă Saturn la cei vechi.

Uneori *turca* a fost oprită de administrație, dar nemulțumirea fu generală, sărbătorile fără *turcă* au fost adevărate zile de doliu.

Ovăz pentru caii cutăruia, vînat pentru celălalt, grîu pentru al treilea, au fost mediile, prin care poporul și-a conservat vechile datini; piedicile au fost învinse, dar corupția deveni obicei.

În ajunul Crăciunului, junii convin spre a fi împreună nedespărțiți pentru o săptămînă: mănîncă, beau, cîntă și joacă împreună.

Cantemir zice că tot așa făceau junii țărani din Moldova, mai adăugînd însă, că atunci nu se deosebeau nobilii de popor.

Romanii la *Saturnalie* petreceau împreună cu sclavii, ba încă după cum zice Orațiu, stăpînii serveau la masa sclavilor și sufereau mustrările lor, făcîndu-se astfel întru toate egali, după cum au fost sub Saturn, în onoarea căruia țineau aceste sărbători.

Sulzer adaugă de la sine, pe lîngă cuvintele lui Cantemir, nobili și popor, cuvîntul *bătrîni* și *tineri*, de unde trage consecința că n-au a face cu *ludi juvenilis*, care se executau numai de junii romani, fără bătrîni.

Scanned with OKEN Scanner

La noi, *junii* nu primesc între dînşii pe cei însuraţi, decît cînd ies cu jocul afară în mijlocul satului şi chiar atunci numai într-un loc anumit, ceea ce probează îndestul că cei însuraţi sînt numai toleraţi ; apoi, chiar cînd ar lua parte însuraţii, n-ar însemna nimic alta decît că jocurile au degenerat.

Seara, în ajunul Crăciunului, încep colindele.

Familia preotului are preferinţă.

Feciorii binecuvîntaţi de preot trec în capul satului şi colindă la fiecare familie pe rînd, de unde primesc un colac, o peciă sau costiţă de porc.

Vornicii îngrijesc pentru a avea *toana* proviziuni în decursul sărbătorii.

Cu *turca* se împacă stăpînul de casă, punîndu-i cîteva monezi în gură, pe care le ia turcaşul cu mare abilitate prin spărtura cea mică de la capul turcei.

Din aceşti bani se plătesc lăutarii şi băutura. Unde sînt însurăţei şi fete mari, joacă toată *toana* şi în urmă sînt ospătaţi cu colaci şi cîte un pahar cu vin sau cu rachiu.

Unde sînt două *turce,* fiecare începe de la un cap de sat şi cînd se întîlnesc, se întrec jucătorii ; turcaşul învingător primeşte o coroană de iederă, pe care, ca un semn de distincţie, o poartă în coarne cît ţin sărbătorile.

Cînd se face ziuă, terminînd colindatul, intră în biserică, apoi venind acasă prînzesc şi se culcă pînă la toacă.

Pe seară merg cu toţii la o familie, unde juzii angajaseră serata : joacă, mănîncă şi beau pînă la ora douăsprezece, de aci trec la altă familie pînă dimineaţa, făcînd toate ca şi în ziua precedentă.

Pe la toacă vin toate fetele din sat, însoţite de mame, surori măritate, mătuşe etc. şi aduc plocon, un colac de grîu, ornat cu nuci, alune, mere, pere, iederă sau alte flori, care însă sînt rare în acest timp.

Crainicul bisericii, cu unul din vornici primesc aceste donaţii, mulţumind la fiecare în parte.

Doi colaci mai frumoşi şi mai bine împodobiţi îi duce *biroul* cu juzi în numele *toanei* la popă şi la primar.

Femeile sînt invitate la masă. Puţin după aceasta fetele cu feciorii se pun la altă masă ; toate fetele şed de o parte, iar feciorii de alta, în faţa fetelor.

Masa terminată se execută un joc şi fetele se duc pe acasă, iar feciorii, ca şi mai înainte, merg la serate prin familii.

A treia zi pe la toacă, scot jocul în mijlocul satului : aci vin toate fetele din sat, după ce au fost invitate de juzi.

Petrecîndu-se astfel pînă în ajunul Crăciunului cel mic, desfac turta.

În alte locuri o desfac a doua zi după Anul Nou. Fetele la care n-au putut face serate au rînd pentru anul viitor.

Scanned with OKEN Scanner

Jocul halcalei

Una din petrecerile publice în timpurile vechi a fost și *jocul halcalei* (cerc de fier), care se făcea sau a treia zi sau a patra zi după Paști. În acele zile a fost vechiul obicei de ieșea Domnul afară cu tot alaiul de slujitorime și cu toată boierimea mari și mici, la *halca*, ori în șesul Bahluiului, ori la Copou, scoțîndu-se toți caii domnești ; și șezînd Domnul la saivant și boierii pe scaune, pe cine din boieri rînduia Domnul, încăleca pe cal domnesc și se slobozea cu sulița asupra *halcalei* (care suliițe sînt aduse din țara ungurească, acolo se fac întradins pentru această treabă) cu zicături de mehterhanea ; și care lua *halcaoa* în repeziciunea calului venea de se închina Domnului și-i săruta mîna și poala și celor mai mari boieri, li se dăruia de către Domn cîte o *lastră* sau *canavăț* [1], cu fir și un postav, celor mai de jos postaji și atlas, iar celor mai mici, postaji : fiecăruia se da darul Domnului după cinstea sa, petrecînd în acea zi și cu alte chipuri de glume pentru bucuria sărbătorii [2].

Jocul giretului

Atît moldovenii, cît și muntenii au avut o iubire deosebită pentru călărie și aceasta era îndeletnicirea lor cea mai plăcută. Una din petrecerile la care norodul se grăbea să asiste era *jocul giretului* și adeseori în timpul cel frumos primăvara ori vara, ne spune M. Carra, vede cineva tinerimea dedîndu-se de călare la *jocul giretului* din fugă, după cum fac turcii [3]. Acest joc de origine arabă *(djerid)* se săvîrșește între doi călărești, care aruncă unul într-altul un băț de alun, lung de un metru, apărîndu-se de lovituri cu paveze de pîslă petrecute pe brațul stîng. Meșteșugul jocului stă în ridicarea *djeridului* din fuga cailor, de jos, cu un fel de suliță (cu cîrlig în vîrf) ce poartă la brîu. Dintr-aceasta călăreții pot de multe ori să-și facă răni la piept și la picioare [4].

Scrînciobul

Petrecerea cea mai plăcută și mai însuflețită a poporului nostru de prin orașe și de prin sate este aceea de la *scrînciob*. După toate cercetările făcute nu putem spune anume în ce timp și de către cine s-a introdus la noi în țară *scrînciobul*, numit în Valahia *dulap*, cuvînt

---

[1] *Lastra*, un soi de materie de mătasă. *Canavăț*, materie de lînă vărgată.

[2] *Letopisețele Țării Moldovei*, București, 1871, t. III, pag. 321—322.

[3] *Istoria Moldovei și a Românii*. București, 1857, pag. 150.

[4] După descrierea ce mi-a făcut lt. colonel Papazoglu.

Scanned with OKEN Scanner

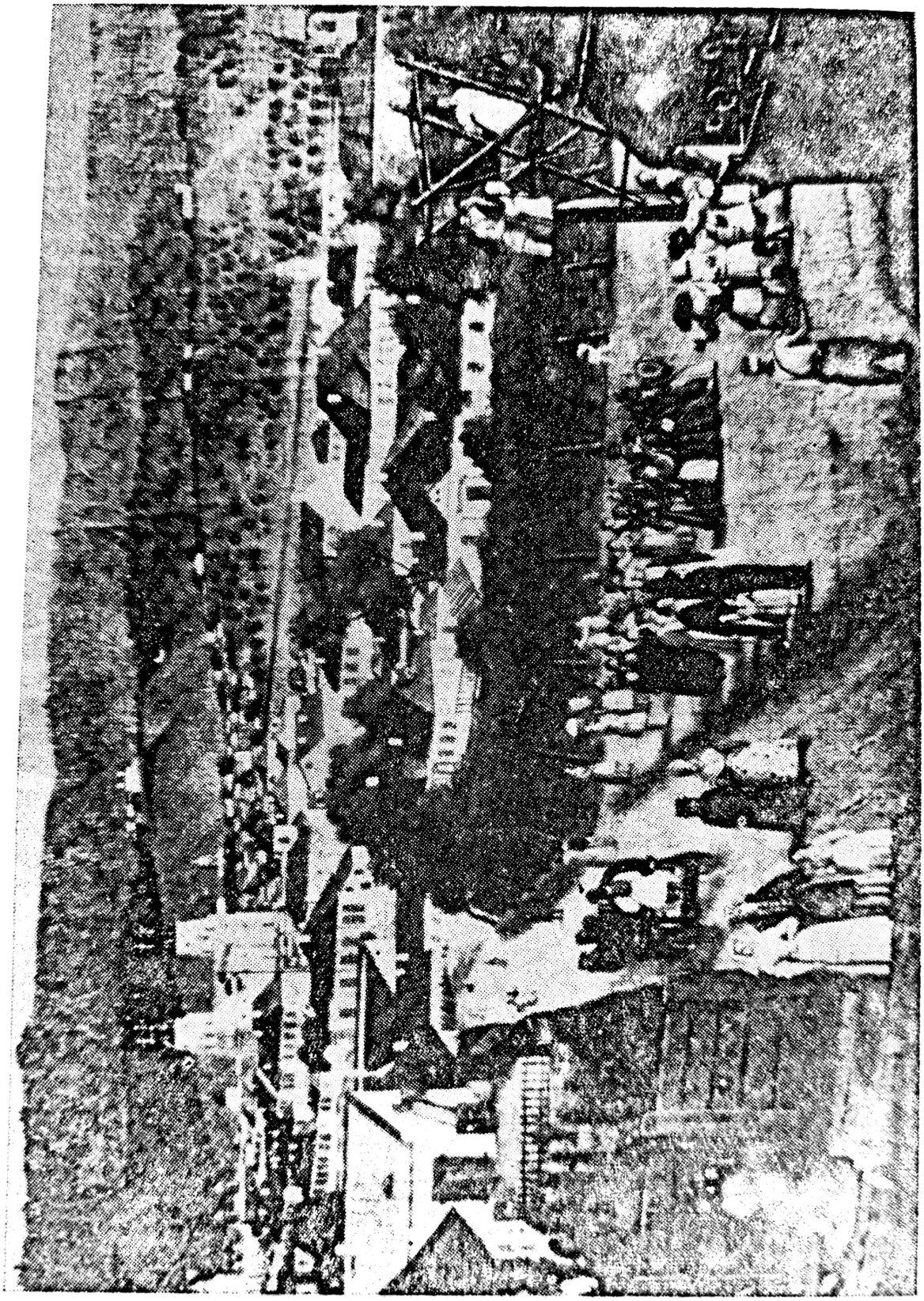

Scrînciobul

Scanned with OKEN Scanner

turcesc. Andres Wolf [1], vorbind despre *scrînciob*, ne dă și desenul lui și ne spune că *scrînciobul* nu este o invenție românească, ci vine poate din Rusia, unde asemenea mașini sînt populare. Francezii numesc scrînciobul *balançoire russe*, nemții *russische Schaukel*. La noi, *scrînciobul* datează de mult. Pe la anul 1717, se afla un *scrînciob* în Iași, înaintea Curții Domnești [2].

Petrecerile *scrînciobului* încep în ziua de Paști și țin pînă la Rusalii.

De ordinar, *scrînciobul* se află în orașe pe la grădini, iar în sate, în fața crîșmei. În tot timpul cît se învîrtește *scrînciobul*, un scripcar și un cobzar înveselesc gloata. Acolo fetele și flăcăii, îmbrăcați frumos ca în zi de sărbătoare, dau năvală la polițele *scrînciobului* ca să se învîrtească în aer, cînd aude scrînciobarul că strigă cît îl ia gura: *loc! loc!*

Dar petrecerea cea mai frumoasă din săptămîna luminată era aceea ce se făcea a treia zi după Paști, la *scrînciobul* din cotuna Buciumii, de lîngă Iași, unde venea Domnitorul țării și toată boierimea.

Gh. Asaki ne descrie minunat această frumoasă serbare pe care noi o reproducem aici pentru ca să nu se piardă în noianul uitării.

Iat-o:

„În partea răsăriteană a capitalei, în depărtare ca jumătate de oră, se formează un gavan, înconjurat de dealurile Bîrnovei și Repedei; unde obîrșiază și rîuleț numit Repedea, șerpuind printre viile și pometele de care sînt acoperite coastele acestor dealuri și care, de pe culmea Repedei mai ales, înfățișează călătorului spre Iași cea mai frumoasă panoramă.

Acel gavan de vînturile crivățului apărat, încă din vechime s-a împoporat de o colonie de păstori care cu turmele lor aprovizionau pe locuitorii capitalei și-i desfătau cu sunetul buciumului de la care se trage și numirea cotunului. Poziția cea pitorească, aerul curat, îndeletnicirile cele idilice adeseori atrăgeau în sînul lor pe ieșeni, dar în joia luminată li era lege, a face acolo un pelerinaj. În acea zi, îndată după ieșirea din biserică, cete de pedestri și călăreți, de căruțe încărcate cu familii și cu merinde, trecînd puntea ominoasă numită roșie, se îndreptau pe la Podul-lung, pe la iezătura lacului numit al Frumoasei, ce se întindea pînă sub poalele dealului Cetățuiei, a cărui coaste umbrite de o frumoasă speluncă serveau nobleței de zilnică preumblare. Stolurile cele necurmate a locuitorilor în curînd prefăceau pașnicul cotun a Buciumului în o tabără zgomotoasă de familii doritoare de a se desfăta. Nucii cei anuoși, cu a lor ramuri tufoase formau corturi pentru oaspeții așezați pe covoarele cele naturale ierbii înflorite, între care ouă roșii cu pască galbenă, cu ulciorul de vin, formau buchete gustoase, aici o grupă de lăutari trăgeau cu arcușul pe vioară, sunînd nu arii străine, ci cînturi vechi, a căror versuri erau în formă de recitativ. Bardul, de razele și de spiritul lui Apolo întipărit, zicea fapte strămo-

[1] *Beschreibungen des Fürstentum's Moldau*, 1805, pag. 237.

[2] *Letopisețile Țării Moldovii*, București, 1874, t. III, pag. 61.

Scanned with OKEN Scanner

şeşti, cînd despre fapta eroică a lui Ştefan V V. carele a învins pe regele Mathias la Baia, cînd istoria melancolică a meşterului Manole, care a zidit pe femeia sa în murul bisericii de Argeş. Despre altă parte un moşneag încă verde, acompania cimpoaiele sale cu nişte ziceri şăgalnice care deşteptau rîsul şi chiote între ascultători.

Pe un muncel se înalţă o maşină legănătoare — scrînciob — care, ca aripile unei mori de vînt, învîrtea în aer o salbă de juni şi de fete, a căror horbote fluturînde le asemănau cu zîne zburătoare prin aer, cînd hora rotundă întinsă şi arcanaoa, înşirată cu tropote cadenţate (măsurate), făceau a răsuna pămîntul.

Departe era încă pînă la apusul soarelui cînd pe drum despre Iaşi se ridica un nor de colb, din care scînteia armele lucitoare ale panţirilor, ele dădeau de ştire că venea Domnitorul ţării, care totdeauna era în mijlocul poporului său.

El venea înconjurat de boieri şi de armaşi, spre a consfinţi prin a sa prezenţă astă serbare populară şi după ce înconjura în miezul urărilor locurile petrecerii, se aşeza sub un cort, înaintea căruia o ceată de bătrîni, de juni şi de fete prezentau pîrga florilor şi daruri cîmpene ; după aceea, călăreţi dibaci şi luptători pedeştri executau felurite jocuri gimnastice ; iar Doamna cu cucoanele şi a lor fiice sosite în rădvane şi leftice, trăgeau la schitul Socolei împoporat de călugăriţe evlavioase, vrednice de asemenea nume, unde în acel timp, după rînduiala monarhică, nu putea călca bărbat străin. De aicea, ca din o galerie, Doamna şi cucoanele gustau plăcerea unei privelişti naţionale, unde un popor, deşi de clase deosebite, era strîns unit de sentimentul patriotic, gata a sacrifica averea, ambiţia şi viaţa pentru păstrarea şi fericirea patriei"[1].

Paparudele

La romani este un obicei vechi ca în marţea sau în joia celei de a treia săptămîni după Paşti sau în lunile iunie şi iulie, mai cu seamă în timp de secetă mare, să joace *Paparudele* prin sate.

Fete de ţigani împletesc cununi de boji şi le pun pe cap apoi împodobindu-se cu panglici roşii şi cu salbe de firfirici aşa împestriţate, mai mult goale, merg în sat de joacă dinaintea caselor. Fata cea mai în vîrstă începe a cînta şi a se ruga lui Dumnezeu ca să plouă ; în timpul acesta celelalte fete încep a juca, făcînd fel de fel de sărituri, bătînd din palme, plesnind din degete şi strigînd din cînd în cînd: *ha! ha! ha!* Pe cînd joacă fetele, gospodina din casă ia o găleată sau o doniţă cu apă şi o zvîrle asupra lor şi le udă din cap pînă în picioare. După aceea paparudele urează gospodinei ani mulţi şi fericiţi şi apoi li se dă cîte un gologan, făină sau haine vechi. Este credinţa în popor că la casa la care n-au mers să joace paparudele n-au să meargă bine treburile în vara ce urmează.

---

[1] *Gazeta de Moldova*, Iaşi, 1858, nr. 27, din 7 aprilie.

Cuvintele ce zic paparudele cînd joacă sînt următoarele:

Paparudă, rudă,
Vino de te udă,
Ca să cadă ploile
Cu găleţile,
Paparudele,
Să dea porumburile
Cît gardurile.
Paparudele,
Şi să crească spicele
Cît vrăbiile,
Paparudele,
Să sporească grînele
Să umple pătulele,
Paparudele;
Să deschizi cerurile
Să pornească ploile.
Şi să fereşti holdele,
De toate mălurile,
Să goneşti tăciunele
Din toate ogoarele
Paparudele [1].

Despre vechimea paparudelor şi cuvintele ce spun ele cînd joacă, ne vorbeşte şi Dimitrie Cantemir, Domnul Moldovei; această datină el o numeşte *papalugă* şi iată cum o descrie:

„Vara cînd este secetă cu primejdie pentru semănături, atunci îmbracă ţăranii cîte o copilă mai tînără de 10 ani, cu cămaşă de frunză de copaci şi de buruiene şi cu toate celelalte copile şi copii de vîrsta ei umblă jucînd şi cîntînd şi cum sosesc la fiecare casă, obişnuiesc babele să le toarne pe cap apă rece, iar cuvintele pe care le cîntă ele sînt mai într-acelaşi chip: *Papaluga sui-te la ceriu şi deschide porţile sale şi ne trimete ploaie de sus, ca să crească grîul şi păpuşoiul, mălaiul şi altele*" [2].

Acest obicei există şi în Dobrogea şi pînă în ziua de astăzi [3].

Asemenea se mai păstrează şi în Transilvania, unde se numeşte *Papaluga* ca şi în Moldova [4].

Românii din Macedonia numesc paparuda, *papaluga* şi *dodola*.

---

[1] G. Dem Teodorescu. *Loc. cit.* pag. 128, şi *Şezătoarea*, Fălticeni, 1891, vol. I, pag. 155.

[2] Loc. cit. pag. 288, nota 3.

[3] Vezi pag. 288, nota 4. *O călătorie în Dobrogea* de T. T. Burada, Iaşi, 1889, pag. 24.

[4] W. Schmidt, op. cit., p. 17.

Scanned with OKEN Scanner

Drăgaica

În timpurile vechi era obiceiul ca pe cînd se coceau sămănăturile să se adune mai multe fete din cele mai frumoase de prin satele învecinate şi împodobite cu spice de grîu să meargă prin ogoarele sătenilor, cu mare alai, săltînd şi cîntînd. Intrînd prin ogoarele cu semănături, împletesc o cunună de spice de grîu şi o pun pe capul celei mai frumoase şi mai voinice fete, căreia îi dau numele de *Drăgaica.*

Această petrecere era una din cele mai plăcute şi era aşteptată cu mare nerăbdare de locuitorii de prin sate.

În Dobrogea, în unele comune locuite de români, a rămas obiceiul după cum era şi în Moldova, ca în ziua de *Sînzienii,* la 24 iunie, patru fete, dintre care două îmbrăcate bărbăteşte, apucîndu-se cruciş de mînă cu celelalte două, să dănţuiască pe la case la sunetul unui fluierar, care zice diferite arii de dansuri, apoi drept mulţumire să li se dea cîte un bacşiş [1].

Despre această datină, principele Dimitrie Cantemir ne spune că [2]: „Aceasta se înţelege *Ceres* cum se vede ; căci la acea vreme a anului pe cînd încep a se coace semănăturile se adună la un loc toate fetele ţăranilor de prin satele ce sînt pe aproape şi aleg pe cele mai frumoase dintre dînsele şi îi pun numele *Drăgaica* şi cu mare tovărăşie merg cu dînsa prin ţarini, împodobind-o cu cunună împletită de spice şi basmale multe şi îi dau în mîinile sale cheile de pe la şurile (sau grajdurile) lor ; şi *Drăgaica* aceasta în acest chip împodobită, cu mîinile întinse şi cu basmalele legate asupra vîntului, ca şi cînd ar zbura, merge acasă de la ţarini şi umblă prin toate satele tovarăşilor săi, cîntînd şi săltînd împreună cu toate tovarăşele sale, care de multe ori o numesc pe dînsa soră şi stăpînă ; şi toate fetele ţăranilor din Moldova cu mare poftă se străduiesc după cinstea aceasta, măcar deşi sînt ele obişnuite să cînte totdeauna cum că aceea care se face în chip de *Drăgaică* nu poate să se mărite pînă după trei ani".

Pehlivanii

După ceea ce ne spun bătrînii, *pehlivanii* sau *pelivanii* erau un soi de luptători de comedianţi acrobaţi sau saltimbanci, care se aflau pe lîngă curtea Domnilor greci şi care întotdeauna, la petreceri, la logodne, la nunţi şi la toate alaiurile domneşti, făceau în faţa poporului, ca petrecere, soiuri de soiuri de sărituri, întorsături şi lupte în care-şi arătau puterea trupului lor.

Iată ce ne spun cronicarii despre aceşti pehlivani :

---

[1] *O călătorie în Dobrogea* de T. T. Burada, Iaşi, 1880, pag. 24.

[2] Loc. cit. pag. 287, nota 1.

Scanned with OKEN Scanner

Constantin Căpitanul, cronicarul Țării Românești, vorbind despre logodna fiicei lui Duca Vodă din Moldova, Catrina cu Ștefan, feciorul lui Radu Vodă, în anul 1681, ne arată că: „Strîns-au toată boierimea țării cu toate jupînesele și au întins corturile în deal despre Mihai Vodă, în drumul Cotrocenilor, acolo făceau ospețe în toate zilele. Adus-au *pelivani* de cei ce joacă pe funii și de alte lucruri, aduseră și un *pelivan* Hindiu harap, carele făcea jocuri minunate și nevăzute pe locurile noastre, iute om era și vîrtos.

Lîngă altele de nu le putem lungi, făcea aceste mai ciudat: punea în rînd 8 bivoli și se repezea iute și sărind peste ei, se da în văzduh peste cap și cădea în picioare de ceea parte; alta, un cal domnesc, gras, mare, își lega chica de coadă-i și-l bătea comișelul cît putea și nu putea să-l miște de loc; alta, un copac mare din pădure adusese neted și înfipt, s-au suit pe dînsul ca o maimuță, deci după multe jocuri ce au făcut în vîrf s-au slobozit de acolo cu capul în jos și au dat în picioare; alta, un tulpan lung de mulți coți, îl țineau oamenii în mîini cît era și se repezea iute și mergea călcînd pe tulpan și nu se afunda; alta, se prindeau mulți oameni cîte doi în mîini și făcea chip ca de o bute cu mîinile și mai lung și se repezea iute și intra cu capul prin gaura aceea și nu-l simțea oamenii și de ceea parte cădea în picioare, ca aceasta multe făcea, care nu le ținem minte" [1].

După această logodnă s-a pornit Duca Vodă cu fiica sa Catrina și cu ginerele său Ștefan Beizade, în Iași, unde în același an (1681) au făcut nuntă mare domnească, pe care cronicarul Ioan Neculce o descrie în modul următor: „S-a veselit două săptămîni cu fel de fel de muzici și de jocuri și *pelivani* și pusce și juca două danțuri prin ograda curților domnești și pe uliță cu toți boierii și jupînesele, împodobiți și toți negustorii și tot tîrgul și un vornic mare purta un cap de dant și alt vornic mare purta alt cap de dant, îmbrăcați cu șarvanale domnești" [2].

În Dobrogea, în comuna Eni-Sala districtul Tulcea, se află și astăzi asemenea *pehlivani*. În ziua de Sta Treime este obiceiul ca să se adune flăcăii de prin mai multe sate și să se apuce la luptă, care se numește *pehlivănie*, de la cuvîntul turcesc *pehlivan*, care înseamnă luptător. Luptătorii sînt dezbrăcați în piele pînă la jumătatea corpului și se luptă numai din mîini; în unele comune își ung trupul cu untdelemn [3].

Măscăricii

După științele ce avem, *măscăricii* erau un soi de bufoni tocmiți anume la alaiuri domnești sau la festivități particulare pentru a înveseli lumea.

---

[1] *Magazin istoric pentru Dacia*, București, 1845, t. I, pag. 351.

[2] *Letopisețile*, Iași, 1851, t. II, pag. 238.

[3] Vezi scrierea mea: *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880, pag. 19.

Scanned with OKEN Scanner

La încoronări, de pildă, ei mergeau înaintea alaiului domnesc încălecați de-a îndoaselea pe cai, împodobiți și duși de slugi domnești Măscăricii erau îmbrăcați în haine împrestriţate cu toate culorile bătătoare la ochi și cu felurite găitanuri, pe cap aveau fes roșu de care își atîrnau două sau trei cozi de vulpe ce fluturau în jurul capului lor. Ei, călărind astfel, făceu felurite schimonosituri caraghioase, strigau, țipau și căutau prin toate chipurile să facă să rîdă poporul ce-i privea.

Măscăricii se făceau din clasa poporului de jos, de rînd, și erau priviți ca niște oameni de nimica, fără căpătîi, neavînd nici o considerație în societate.

Iată ce găsim despre aceasta, în pravila lui Vasile Lupu Vodă din 1646 [1], vorbind despre cazul cînd bărbatul prinde în flagrant delict pe femeia sa, ce pedeapsă trebuie să dea complicelui: „iar de va fi fost vreun om de jos cum se zice țăran, sau vreun slugoi sau vreun *măscărici*... și de-l va ucide pe acesta, nimic, nici o certare să nu aibă".

În privința *pehlivanilor* și *măscăricilor*, găsim următoarele note, într-o condică veche de cheltuieli a lui Constantin Basarab Vodă din anul 7203 (1695) [2].

Darurile *pehlivanilor* cum scrie în jos, anume celor dintîi iunie 7 zile 7220 (1712) (pagina 106 a condicei):

70 de taleri, celui mai bătrîn, taleri 40 i un postav șai i un atlaz.
35 taleri, celui de al doilé, taleri 20 i un postav șai.
10 taleri, la cel de al treilea.
3 taleri, lui Ciauș Ciolac.
2 taleri, la feciorul lui Ciolac zloți 10 i la istodor zloți 2.
8 taleri, la *măscărici*, taleri 3 i un postav sifit.
10 taleri, la mehteri.

Darul pehlivanilor celor de al doilea ce au jucat vineri cum scrie în jos, anume: Iunie 9 zile, 7220 (1712) pagina 107 a condicei.

130 taleri, celui mai mare, taleri 100 i un postav șai i un atlaz.
30 taleri, la doi de al doilea, două postavuri șaiuri.

---

[1] *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe cu zisa și toată cheltuiala a lui Vasile Voievodul și domnul țării Moldovei din multe scripturi tălmăcită, din limba ielienească în limba românească.* În tiparul domnesc s-au tipărit în mînăstirea a Trei Svetitele în Iași, de la Hristos, 1646. (La titlul: Pentru cel ce-și va ucide pe tatăl său, sau pe mă-sa, ce cercetare va avea, al. 47).

[2] Această cronică se află în biblioteca Seminăriei din București, ea cuprinde în totul 122 file *in folio* și are titlul următor: „Anatefer care s-a făcut în visterie să se scrie toate dăjdiile și orînduielile cîte es în țară la fieștecare, cum și în ce chip es și alte obiceiuri, vînzări de vămi și de păcălăbii și de dijmărituri și oierituri și de toate dăjdiele și slujbele, precum se fac cărțile domnești a fieștecăreia slujbă după a ei obicei și rînduială ca să se poată ști fie cînd, care s-au făcut în zilele prea luminatului nostru Domn Io Constantin Basarab Voievod, pe vremea ce au fost Șerban vistier mare. Let. 7203". Iscăliți „Iordachi Crețulescu vel Logofăt și Az. Serban grec. vel vist. procit".

Scanned with OKEN Scanner

25 taleri, *la cel ce s-au lăsat din clopotniță*, taleri 10 i un postav șai.

15 taleri la trei copii mai mici.

8 taleri la *măscărici* taleri 3 i un postav sifit.

10 taleri la mehteri.

În timpurile cele mai vechi pehlivanii se mai numeau și *pelivani măscărici*, desigur atunci cînd pehlivanii pe lîngă săriturile lor mai făceau și caraghioslîcuri, ca și *clownii* de astăzi.

Despre acest soi de pehlivani, cronicarul Ioan Neculce ne vorbește descriind obiceiurile traiului lui Grigore Ghica Vodă, după ce s-a întors în țară de la Constantinopol în anul 7235 (1727) : „Și în viață era tot în plimbări și tot cu mese mari și cîntări și cu fel de fel de muzici. În toate zilele pre de avé vreo treabă mare, să nu iasă la cîmp, ca să facă veselii cu naiuri și cu cîntece hagimești și cu mulți *pelivani măscărici* [1]".

Suitarii

Bătrînii ne spun că în timpurile mai de mult, la curtea Domnitorului era obiceiul ca să fie pînă la patru *suitari*, care nu erau alta decît niște bufoni, îmbrăcați arnăuțește ca paiațele, avînd pe cap căciuli mari de blană în vîrful cărora erau atîrnate cozi de vulpe, care de cîte ori se făcea vreun alai la curte, ei mergeau pe jos înaintea alaiului și făceau fel de fel de sărituri comice și soiuri de soiuri de ghidușii, strîmbîndu-se și rîzînd cu hohote către lumea adunată, ca ea să fie cu chef și veselă, cînd va trece Vodă.

Cel mai cabazlicos, după cît ne spun bătrînii în Iași, a fost *Ioniță Suitariu* din comuna Săucești, județul Bacăului.

Ioan Ghica, vorbind despre alaiul lui Niculai P. Mavrogheni Vodă, cînd ieșea la preumblare, ne spune că : „După prînz, răsturnat într-o caleașcă poleită, trasă de patru cerbi cu coarnele de aur, ieșea la plimbare înconjurat de ciuhodari (slugi domnești), cu fuste albe și işlice rotunde de samur, de arnăuți și de *soitari* (paiațe) *cu căciuli lungi de postav pestriț, împodobite cu cozi de vulpe și cu clopoței, care jucau chicecurile pe lîngă trăsura domnească, se strîmbau la trecători și insultau femeile cu vorbe nerușinate*. Cu astfel de alai mergea de-și bea cafeaua și ciubucul lîngă havuzul din frumosul chioșc de la Izvorul Tămăduirei, în sunetul surlelor și tobelor, al mehterhanelelor și tumbelechiurilor" [2].

---

[1] *Letopisețele*. t. II, pag. 351.

[2] *Cîteva pagini din istoria fanarioților* în : *Revista nouă*, București, 1888, pag. 224.

Scanned with OKEN Scanner

Geamala

Geamala [1] era un fel de păpușă foarte mare, numită și *paiaț*. Era purtată pe stradă ziua, într-un paravan de pînză închis în patru părți. Geamala avea pe cap o chivără în formă de căpățînă de zahăr împodobită cu hîrtie poleită și colorată, în vîrful chiverei era atîrnată o coadă de vulpe. Geamala juca la sărbători mari, la Paști și la Anul Nou. Înăuntrul paravanului se afla stăpînul geamalei, care cînd era să o joace o ridica în sus deasupra paravanului, punînd în mișcare prin ajutorul unor sfori, mîinile și picioarele ei, făcînd soiuri de soiuri de întorsături caraghioase ce te făcea să rîzi.

Gh. Sion în *Revista Carpaților*, București, t. I, pag. 48, descriind *geamala*, ne arată că: „reprezintă un spectru sau fantasmă înspăimîntătoare, cu care părinții îngrozesc pe copii și că se obișnuiește încă în unele locuri în Țara-Românească, în Moldova nu e cunoscută". Mulți bătrîni m-au încredințat că au apucat jucîndu-se *geamala* și în Moldova, mai cu seamă în Iași.

Astăzi, atît *suitarii*, cît și *geamala*, introduse la noi prin timpul fanarioților, au dispărut din țară încă de pe timpul lui Ioniță Sturdza Vodă.

Hagi—Ivat

Pe timpul fanarioților se introduse la noi așa numitul *Hagi-Ivat* care se compunea din doi indivizi și care erau de ordinar armeni ori turci. Unul avea o tambură din care cînta, iar celălalt spunea cabazlîcuri și reprezenta diferite scene din viața poporului, apoi juca și cînta cîntece turcești, *manele*, de multe ori cînta și cîntece românești. *Hagi-Ivat* dădea aceste mici spectacole prin cafenele, mai cu seamă la cafeneaua de la hanul lui Manuc din București. Unii spun că în Moldova, *Hagi-Ivat* n-a fost niciodată, alții că a fost și că dădea reprezentații la *Hanul Turcesc*. Astăzi însă *Hagi-Ivat* a dispărut cu totul de la noi.

[1] Cuvînt turcesc ce înseamnă *mare, uriaș*.

Scanned with OKEN Scanner

Moeurs populaires[1]

Caloianul

Suivant une tradition, conservée par le peuple dans quelques villages des départements de Brăila, Ialomiţa, Buzău et Iaşi, des jeunes filles au-dessus de six ans et même des femmes mariées se réunissent, le troisième mardi après Pâques, dans la maison d'un paysan et pétrissent avec de l'argile une effigie humaine, ayant les mains croisées sur la poitrine, grande comme la paume de la main.

Cette idole se nomme *Caloian, Calian,* ou bien *Scaloian.* Dans certains villages on fait aussi une effigie de petite fille que l'on apelle *Caloiţă.*

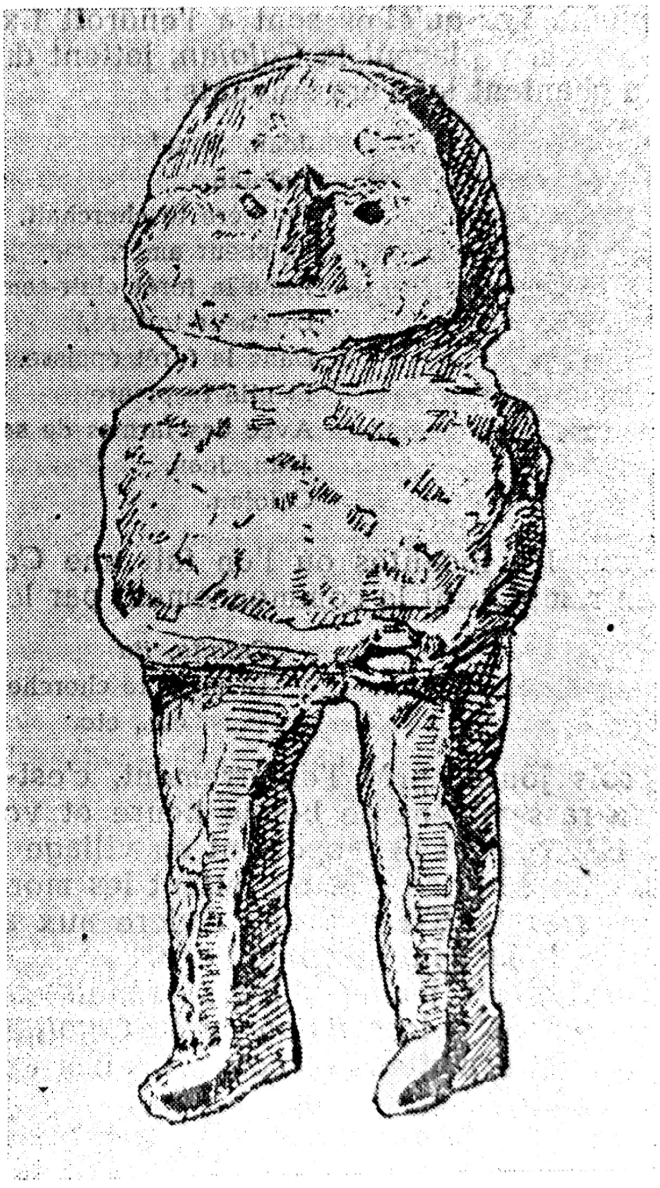

[1] Publicat în: *Revue de Roumanie,* Bucureşti, 1, nr. 5—6, iunie-iulie 1910, p. 175—179.

Scanned with OKEN Scanner

Après l'avoir pétrie, les jeunes filles prennent l'idole et la placent dans un petit cercueil ou simplement sur une planche. Elles allument des cierges, l'encensent, la parent de fleurs des champs, de préférence de basilic et de coquilles d'oeufs rouges de Pâques. Elles prennent le *Caloian* ainsi paré pour l'enterrer en dehors du village, dans un champ ou au milieu des ronces, dans la forêt, à un endroit caché, ou bien au bord d'un ruisseau coulant aux alentours du village. Une jenne fille, qui remplit les fonctions de prêtre, marche devant le cercueil ; une autre fait l'office du chantre et une troisième porte la bannière faite d'un roseau ou d'une perche avec un mouchoir au bout ; le cercueil est entouré de plusieurs jeunes filles qui portent des cierges allumés.

Pendant tout le trajet, les jeunnes filles pleurent et se lamentent amèrement. Lorsqu'elles sont à l'endroit fixé pour l'enterrement, elles font un trou, y placent la *Caloian*, jettent de la terre dessus et le pleurent en chantant les vers suivants :

Jean, Jean [1]
Caloian,
Ta mère te cherchait,
Le coeur amer,
Dans la forêt clair-semée ;
Le coeur torturé,
Dans la forêt épaisse.
Et elle te pleure
Avec des larmes de sang.
Jean, Jean,
Caloian.

Dans les localités où l'on fait une *Caloița*, on récite les mêmes vers, en remplaçant le commencement par les vers suivants :

Caloița, ița
Ta mère te cherche
etc., etc.

Trois jours après l'enterrement, c'est-à-dire le jeudi, les jeunes filles se rassemblent de bonne heure et vont à la tombe du *Caloian*, elle le téterrent et le rapportent au village en le pleurant. Aussitôt arrivées, elles le brisent et en jettent les morceaux dans les fontaines et dans les marais. S'il y a une rivière aux alentours, elles prennent le cercueil et le lâchent au fil de l'eau.

Ensuite, les jeunes filles se réunissent de nouveau à la maison où elles ont pétri le *Caloian* ou la *Caloița* et elles font „l'aumône du Caloian", elles mettent le couvert, elles apportent du fromage et des

---

[1] *Iene, Iene,*
Caloiene,
Măta te căuta
Prin pădurea rară,
Cu inima amară,
Prin pădurea deasă,
Cu inima arsă.
Și mi te plinge,
Cu lacrămi de sînge,
Iene, Iene,
Caloiene.

Scanned with OKEN Scanner

oeufs, et elles préparent des plats, généralement des *sarmale*[1] et du rôti ; on apporte aussi du vin. Les jeunes gens du village arrivent accompagnés de tziganes *lăutari*, se mettent à table, mangent et boivent, puis on danse jusqu'au soir.

Dans certaines localités, le jour du *Caloian*, les paysans ne travaillent que jusqu'à midi.

On ne pétrit pas le *Caloian* seullement le troisième Mardi aprés Pâques, mais aussi quand il y a grande sécheresse. On promène alors l'idole en grande procession pour que Dieu envoi la pluie. En le portant au tombeau, les jeunes filles se lamentent en disant les vers suivants :

Caloian, Jean[2]
Caloian, Jean,
Va au ciel et demande
Que les portes soient ouvertes,
Que les pluies soient lâchées,
Que les rivières coulent,
Le jour et la nuit,
Pour que les moissons poussent[3]

Feu Georges Săulescu nous raconte sur le *Caloian* les choses suivantes :

„Quand il ne pleuvait pas, les anciens roumains faisaient la procession suivante et invoquaient deux divinités nationales, le *Caloian* el la *Papaluga*. Les femmes et surtout les jeunes filles faisaient une statue d'argile jaune, grande comme la paume de la main, qu'elles nommaient *Calian* ; elles lui faisaient un cercueil d'écorce, le couvraient d'un linceul et en le portant à une tombe creusée spécialement, elles le pleuraient en récitant les vers suivants :

Iani, Iani[4]
Caliani !
Prends les torches du ciel
Et ouvre les portes
Et commence les pluies.
Qu'elles coulent en torrents,
Que les rivières se remplissent
Dans toutes les vallées ;
Que les fontaines se remplissent
Oue les moisson, les fleurs
Et les légumes poussent,
Que les pâturages poussent,
Que les bétail se désaltère,
Que le pain soit abondant.

---

[1] Boulettes de viande hachée et de riz enveloppése d'une feuille de vigen ou de chou.

[2] *Caloiene, eIne*
Caloiene, Iene
Du-te în cer şi cere
Să deschidă porţile
Să sloboadă ploile,
Să curgă gîrlele,
Zilele şi onptile,
Ca să crească grînele.

[3] Voir aussi d'autres vers dans S. Fl. Marian : *Sărbătorile la români*, tome, 3, p. 300, Bucarest, 1901.

[4] *Iani, Iani,*
Caliani !
la cerului torţele
Şi deschide porţile
Şi porneşte ploile.
Curgă ca şuvoaiele
Umple-se pîraiele
Printre toate văile ;
Umple-se fîntînile,
Să răsară grînele,
Florile, verdeţele,
Să crească fineţele
Să s-adape vitele
Fie multe pitele !

Après avoir prononcé ces vers d'une façon lugubre, les jeunes filles du village enterrent le *Calian*, font l'aumone, se régalent" [1].

La coutume de pétrir un *Caloian* est usitée non seulment par les roumains de Moldavie et de Valachie, mais aussi par ceux de Dobrogea.

A l'occasion d'un voyage que j'ai fait à travers la Dobrogea en 1880, j'ai vu que, le quatrième jeudi après Pâques, on fait des *Scaloieni*. Plusieurs jeunes filles se rassemblent, pétrissent l'idol le mettent dans un cercueil de laîche et le laissent emporter par le Danube, pendant qu'elles se lamentent et disent les vers suivants :

Scaloiani, Scaloian [2]
Petit corps de Dician,
Scaloiță, Scaloiță,
Petit corps de dame,
Ta mère t'a cherché
Elle t'a cherché et t'a demandé
Le coeur amer
Dans la forêt clair-semée,
Le cotur torturé
Dans la forêt épaisse.

Dans de nombreuses localités de la Dobrogea les *Scaloieni* sont enterrés pendant trois jours avant d'être jetés à l'eau.

Nous ne pouvons pas savoir quelle est l'origine de ce culte. Nous remarquons seulement qu'en Dobrogea, comme en Moldavie et en Valachie, les jeunes filles disent les mêmes vers avec la seul différence qu'en Dobrogea on commence par

Scaloieni, Scaloian,
Petit corps de *Dician.*

Dans mes voyages ethnographiques en Dobrogea, dans le département de Tulcea, j'ai remarqué que les paysans habitant les villages de Picineaga, Turcoaia, Văcăreni, Parchis, Enisala, Calica, Sarighiol, Mahmudia se disent *Diceni* ou *Decieni.* Ce qui nous fait croire que le *Caloian* est d'origine dace, que c'est une divinité dace et que c'est surtout en Dobrogea que le culte de cette divinité a été gardé.

---

[1] Voir le *Rapport relatif aux oeuvres* de G. Seulescu présenté à l' Académie roumaine en 1883 et publié dans *Descîntece poporane* recueillies par S. Fl. Marian, pp. 298—300. Suceava, 1886. C'est là qu'on voit comment G. Seulescu le mot *Calian* de Ioaniţiu, le fondateur de l'empire bulgaro-roumain vers 1204 surnommé Jean le Bon — Kali Iani.

[2] *Scaloiani, Scaloian*
Trupuşor de Dician,
Scaloiţă, Scaloiţă,
Trupuşor de cuconiţă,
Mă-ta mi te-a căutat,
Te-a căutat, te-a întrebat,
Prin pădurea rară,
Cu inima amară,
Prin pădurea deasă
Cu inima arsă.

Scanned with OKEN Scanner

Miriologhi (bocete) adunate în Macedonia[1]

Din colecția de *bocete* adunate de mine la poporul armânesc din Macedonia, numite acolo *miriologhi*, dăm aici următorul bocet ce s-a zis de Elena Ghianciu în Comuna Moloviște, la moartea mamei sale.

Lele muma noastră
Ce-ți fu mira s'mori d'improastă, a! i!
D'iu-ți torceai cu furca tru soare,
Fără ca s'tragi vâr'nă lângoare, a! i!
Strigasi să'ți aduc caer de lână,
Si căzuși pre dinți cu fus-lu tru mână, a! i!
Ahtare moarte tru astă hoară,
Nu se-are vizută vârnă oară, a! i!
S'te duci de-aua tru alaltă lume,
S'mori făr'de graiu ca de cursume, a! i!
Pre noi ne'ncăciai și nu ne lăsai,
Aprindu Vineri, s'lucrăm nu vreai; a! i!
Si aseară tine cu trama șezuși,
Pîn' tru-aperita tâmbarea țesuși. a! i!
Cum te-agreșiș le muma mea,
Ziua 'li Vineri so țini cum lipsea? a! i!
Ziceai că maia sboru ți-alasă
C'aiastă zuă așă nă se-află.[2] a! i!
Cum Doamne Mare, nu feaceși semnu
S'ți aspuni puterea pre-acel har de lemnu, a! i!
Războiul corb s'nu'lu văd lîngă ușă
S'lu dai a focului s'lu faci cenușă! a! i!
Laile de noi iu s'ne-adunăm
Cari s'nă mutrească, cu cari s'bănăm? a! i!
Armasem cehrdute și fără de minte,
Ca pui de cloce, fără de părinte! a! i!
Sburași di-ună-oară, mumă mărată,
Si nu ne-alasași ni sbor ni diată! a! i!
Ce cale s'lom, ce s'mintuim,
'Necate tru mare tora him, a! i!
Nu ne tehneaste se spunem cu sboare,
Ce mintuim și cât ne doare, a! i!
Ce sboare vrem, s'grim nu putem,
Muma-ne teasă, când o vedem! a! i!
Ghiniți oameni miloși și cu vreare,
S'vedeți muma și dați-li libertate, a! i!
Legați-li cu hir, cum sciți.

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iași, 24, nr. 5—6, mai-iunie 1913, p 177—179.

[2] Este credința în popor ca în ziua de vineri, precum și în ajunul acelei zile, femeile să nu lucreze, căci lucrînd sînt pedepsite cu boli sau chiar cu moartea.

Scanned with OKEN Scanner

Asprul di mână că me mintii ; a ! i !
S'n'o ţina la puntea çea laia,
Să spedepsească cum spunea maia, a ! i !
S'treacă curînd s'nu tragă reale,
Sa-ascapă mărată de açea pustă vale.[1] a ! i !
— Nu plângeţi feate, tăceţi le hilie,
Ca sînt în lume, sînt şi milie, a ! i !
Feate şi mai multe, sînt mai mici[2]
Si vâr'nă nu chiare, tine cum zici, a ! i !
Domnul nu-alasă s'chiară ni şili,
Le-aveaglie că sânt a lui vrute hili, a ! i !
Năsul-are ocliu çe toate veade,
De-ac'lo diparte în cer iu şeade, a ! i !

În româneşte :

Vai de mama noastră
Ce ţi-a fost soarta să mori năprasnic, a ! i !
Pe cînd torceai cu furca la soare,
Fără ca să fi suferit de vreo lingoare, a ! i !
Strigaşi să-ţi aducă caier de lînă,
Şi-ai căzut la pămînt cu fusul în mînă, a ! i !
Astfel de moarte în această comună,
Nu s-a văzut vreodată, a ! i !
Să te duci de-aici, în cealaltă lume
Să mori fără grai ca de glonţ, a ! i !
Pe noi ne ocărai şi nu ne lăsai,
Ca în ajunul zilei de vineri să lucrăm nu vroiai, a ! i !
Şi tu aseară cu trama şezuşi
Pîn' s-a luminat de ziuă tîmbarea ţesuşi, a ! i !
Cum de-ai uitat mămicuţa mea,
Ziua de vineri s-o ţii cum trebuia ? a ! i !
Ziceai că bunica ţi-a lăsat cuvînt,
Ca această zi aşa s-a pomenit, a ! i !
Cum Doamne Măre nu făcuşi o minune,
Să-ţi arăţi puterea asupra acelui drac de lemn, a ! i !
Pe pustiul de război să nu-l văd lîngă uşă,
Să-l dai focului, să-l faci cenuşă ! a ! i !
Sărmanele de noi unde să ne ducem,
Cine să ne îngrijească, cu cine să trăim ? a ! i !
Rămasem pierdute şi fără de minte,
Ca puii de cloşcă fără de părinte ! a ! i !
Zburaşi deodată sărmană mamă,
Şi nu ne-ai lăsat nici un cuvînt, nici o dietă ! a ! i !

---

[1] Este obiceiul de a se pune în mîna mortului un ban pentru ca să plătească vămile şi puntea ce este peste un pîrîu, spre a-l trece şi a merge mai departe.

[2] Litera *m* din cuvintele *miloşi*, *milie* şi *mici*, ce se găsesc în acest bocet, se pronunţă ca *gn* franţuzeşte, iar *ç* se citeşte ca *ţ*.

Scanned with OKEN Scanner

Ce cale să luăm, ce să gîndim,
Înecate în mare acuma sîntem, a ! i !
Nu ne tihneşte să spunem, cu cuvinte,
Ce gîndim şi cît ne doare, a ! i !
Ce cuvinte vrem să grăim, nu putem
Cînd vedem pe mama noastră întinsă, a ! i !
Veniţi oameni miloşi şi cu iubire,
Să vedeţi pe mama, şi daţi-i iertare, a ! i !
Legaţi-i cu aţa cum ştiţi,
Asprul (banul) de mînă, am ameţit, a ! i !
Să n-o ţină mult la puntea cea neagră,
Şi s-o pedepsească cum spune bunica, a ! i !
Să treacă îndată, să nu sufere pedepse,
Să scape sărmana de cel pustiu rîu, a ! i !
— Nu plîngeţi fetelor, tăceţi fiicelor,
Că sînt în lume sute şi mii, a ! i !
Cele mai multe sînt fete şi mai mici,
Şi nici una nu piere cum tu zici, a ! i !
Domnul nu lasă să piară nici paiul,
Le păzeşte că sînt iubitele lui fiice, a ! i !
El are ochiul ce pe toate le vede,
De acolo departe, din cer, unde şade.

Scanned with OKEN Scanner

Conăcăria și iertăciunea la nunțile românilor din Basarabia[1]

Conăcărie

În călătoriile ce am făcut în mai multe rînduri în Basarabia, am asistat la mai multe nunți de prin sate și am văzut cu multă mulțumire sufletească că obiceiurile românilor din Basarabia, numiți acolo *moldoveni*, s-au păstrat pînă astăzi cu cea mai mare sfințenie ca și la noi. Nu numai la nunți, ci și la alte împrejurări ale vieții, obiceiurile strămoșilor lor au rămas neatinse.

La moldovenii din Basarabia, precum și la întregul neam românesc, după vechiul obicei, dacă mireasa nu este din același sat de unde e și mirele, acesta însoțit de mai mulți flăcăi, cu toții călare, cu o ploscă cu vin sau cu rachiu, se duc în satul unde locuiește mireasa ca s-o ia de la casa părinților și s-o aducă în satul unde urmează a se face nunta.

Se înțelege de la sine că lăutarii în asemenea împrejurări nu lipsesc.

Mirele, ajuns în satul unde e mireasa, răpede înainte pe doi flăcăi călări ca să dea de știre că sosește mirele și să se pregătească să-l primească. Ajungînd la casa miresei acești doi flăcăi, numiți *conăcari*, unul din ei ține celor ce-i ies în întîmpinare următoarea oratie pe care am auzit-o în orașul Soroca, spusă de locuitorul Simion Culescu și pe care am reprodus-o aici în vechiul grai moldovenesc, așa după cum mi-a fost spusă pentru a se putea studia diferitele dialecte în deosebitele localități românești. Iată acea oratie :

Ghine te-am găsit horă frumoasă
Cinstiți boieri dumneavoastră
Care-i stolnicul de casă,
Cu bun răspuns să ne iasă,
Să ne întrebe ci umblăm,
Ci umblăm și ci cătăm.
Noi știm samă să ne dăm,
Că nu sîntem ciocoi
Di cumpărat boi,
Da nici cazaci,
Di cumpărat vaci,
Ci soli de la împărăție
Știut ca să vă hie[2].
Hora sta și se miera

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iași, 26, nr. 1, 2, 3, ianuarie, februarie, martie 1915, p. 69—73.

[2] Fie.

Scanned with OKEN Scanner

Şi frumos îmi asculta :
Tînărul nostru împărat,
Pi faţă s-o spalat
La icoane s-o-nchinat,
Pi cal o-ncălicat
În scări di aur s-o înălţat,
Locuri multe o umblat,
Pămîntu' l-o cutreierat
Şi iacă-o floare o aflat,
Fără samăn sub soare,
Di-nflorit înflorea,
Di rodit nu rodea.
Împăratul s-o gîndit,
Şi-aşa o socotit,
Să o iei din grădină,
Că nu-i floare ci o zînă,
Să-nflorească,
Să rodească,
Părinţii să pomenească.
Atunci a nostru împărat,
Piste oaste a cătat,
Şi ne-o ales pe noi
Pi işti doi,
Di stat bărbaţi,
Di cai înalţi,
Di gură-nvaţaţi,
Să hinim[1]
Să ni grăbim,
Să poftiţi,
Să vă gătiţi,
Di buţi cu vin,
Di cară cu fîn,
De ialogiţe grase,
De cucoane frumoase
Că împăratul cînd o hini
Şi cînd o descălica,
Pămîntul s-o cutremura,
Caii streşinele-or mînca,
Şi voi vă veţi înspăimînta
Da noi nici nu ne-om miera.

După aceea conăcarii dau plosca cu vin ce luase cu ei la nuntaşi, ca să bea. Nuntaşii cinstesc şi ei la rîndul lor pe conăcari dîndu-le de băut. Se face chef mare, iar gloata se veseleşte foarte, după care apoi conăcarul urmează conăcăria începută :

Daţi-ne cîte o năfrămiţă,
Cusută cu hir[2] *cu iţă,*
Să ne ştergem musteţile de hin[3]
Ca să hie chefu deplin,
De nu-i cu hir, hie de mătasă
Să ducem şi noi semn acasă,
Da de nu ni-ţi da,
Nici de una, nici de alta,
Ne-om şterge de o poală di manta,
Şi nouă tot ghine ne-a sta.

Iertăciunea

Înainte de a se duce mirele şi mireasa la biserica unde are să se facă cununia, este obiceiul ca ei să-şi ia iertăciune de la părinţi, fraţi, surori, nănaşi, precum şi de la toate neamurile care se află atunci de faţă. În acest scop, nuntaşii iasă cu toţii din casă în ogradă, unde se pune o laviţă peste care se aşterne un lăicer şi pe care apoi se pun părinţii. Înaintea părinţilor se pun în genunchi, pe un cojoc, mireasa şi mirele. La spatele miresei şi a mirelui stă un vornicel şi spune în numele acestora *oraţia iertăciunii*. Părinţii pun pe capul mirelui şi a

[1] Venim.
[2] Fir.
[3] Vin.

miresei o icoană, ce le-o dă de blagoslovenie, asemenea mai pun pe capul lor și o pîine. Oraţia iertăciunii ce urmează îmi este spusă tot de Simeon Culescu, locuitor din Soroca și o reproducem aici în vechiul grai moldovenesc, așa după cum mi-a fost spusă :

Așa ne cuvintează nouă Domnul,
Ca să asculte tot omul,
Și d-voastră îndurați părinți,
Di la Dumnezeu orînduiți,
Și de Dumnezeu blagosloviți,
Și cinstiți nuntași aici adunați
Stați puțin și ascultați
Ghine sama să luați,
Că acești hii smeriți,
Cu genunchii înfrînți,
Și d-voastră mult iubiți,
Să roagă cu mare smerenie,
Să le dați blagoslovenie,
Cu capul la plecăciune,
Să audă cuvinte bune
De iertăciune,
Iar d-voastră cinstiți părinți
Di Dumnezeu blagosloviți,
Să vă milostiviți,
Să-i blagosloviți,
Să nu-i hinuiți [1],
Și să vă îndurați,
Ca să-i iertați.
Dumnezeu a făcut cerul și pămîntul,
Numai cu cuvîntul,
Și marea și pîraiele,
Și toate ce sînt interesele,
Numai cu zisele.
Ceriul l-a împodobit,
Cu stele l-a țintuit,
Cu luna di luminat,
Cu soare de-nfierbîntat,
Cu luceferi luminoși,
De-i văd și cei păcătoși,
Pămîntul l-a zidit,
Și l-o împodobit,
Cu cîmpii înflorite,
Cu păduri înfrunzite,
Și-o mai făcut Dumnezeu sfîntul,
Tot numai cu cuvîntul,
Luni îngerii, marți pămîntul,
Miercuri toate păserile,
Și joi, dobitoacele,
Iar vineri le-a pus nume,
Tuturor celor din lume.
Apoi Dumnezeu s-o mai gîndit,
Și raiul l-o zidit,
Și frumos l-o împodobit,
Cu toate bunătățile,
Cu toate frumusețile,
Cu miroazna florilor,
Cu glasul păserilor,
Să tot crească,
Să să nască,
Și se vecuească.
Și duminică Dumnezeu cel sînt,
S-a hodinit pe-acest pămînt,
Și gîndind a socotit,
Că raiul trebui stăpînit.
Și-o întrupat pe Adam,
Strămoșul nostru din neam,
Cu trupul din pămînt,
Cu auzul din vînt,
Cu oasele din piatră,
Cu sîngele din rouă,
Cu ochii din mare,
Frumusețile din soare.
Și i-o suflat Dumnezeu duhul,
Și-a înviat trupul.
Și-o trăit Adam în rai,
Treizeci de ai [2].
Și-o văzut Dumnezeu
Că are să fie rău,
Ca lumea să fie
Stearpă și pustie,
Și Adam singur să hie,
Fără de soție,
Așa Domnul o socotit
Și pe Adam l-o adormit,
Și-o luat o coastă din coastele lui,

[1] Vinuiți.

[2] Ani.

Și sînge din sîngele lui,
Și-n mijlocul raiului
A făcut pe Eva, soție lui.
Și peste ea o suflat,
Și duh i-o dat.
Cînd Adam s-o deșteptat,
Și la Eva s-o uitat
Foarte s-o înspăimîntat
Și-o strigat :
Doamne ! Doamne ! Ce mi-a dat ?
Iar Domnul la el s-o uitat
Și l-o și întrebat,
De ce s-o speriat ?
Și așa o cuvîntat :
Os din osul tău am luat
Și soție ți-am făcut ție
Să-ți hie ție pe vecie.
Așa Domnul le-a grăit
Și apoi i-o blagoslovit :
Să vă-nmulțiți,
Și să creștiți,
Ca frunza codrului
Ca floarea cîmpului
Ca stelele ceriului
Ca nisipul mării.
Vă mai rugăm cinstiți părinți,
De Dumnezeu blagosloviți,
Să vă îndurați,
Pe hiii voștri să-i iertați
Că blagoslovenia părinților,
Întărește casa hiilor.
Iar blestemul părinților,
Risipește casa hiilor.
De-ar fi și pe temelie de piatră
O stărîmă pînă-n talpă.
Să vă-ndurați,
Și să-i iertați,
Cum a iertat Dumnezeu pe Adam,
Și Adam pe Avram,
Și Avram pe Isaac,
Și Isaac pe Iacov,
Și Iacov pe cei 12 Apostoli,
Și cei 12 Apostoli,
Pe cei 12 Patrierși.
Să hie bucurie și în casa hiilor
Ca și în casa părinților.
Cum a fost la Aron proorocul,
Cînd în mînă i-a înfrunzit toiagul,
De treizeci de ai uscat,
Ce nu s-a mai dat.
Cînd cu el blagoslovea,
El înfrunzea,
Și înflorea.
Și-apă-n hin prifăcea,
Cinstea nuntașilor făcea
Hiilor din genunchi sculați
Mîna părinților sărutați,
Mulți ai ca să trăiți,
Să trăiți să liboviți,
În cele ce poftiți.

Îndată după această conăcărie, mireasa și mirele se scoală de la pămînt unde stăteau în genunchi, își iau iertăciune mai întîi de la părinți, sărutîndu-le mîna, apoi de la nănași și de la neamuri, iar conăcarul, cu paharul plin, închină în sănătatea miresei și a mirelui, zicînd :

Dumnezeu să vă norocească,
Firea să vă tot mărească,
Să vă faceți curți frumoase,
Frumoase și norocoase,
Belșug în toate să tot hie,
Cu toții la voi să vie.
Pi străini să-i primiți,
Pi săraci să-i miluiți,
Pi flămînzi să-i hrăniți,
Pi însetați să-i adapați,
Pi goi să-i îmbracați.
Pînea în casă să vă crească
Și vinul să izvorască
De unde-ți da, să nu se cunoască.

Scanned with OKEN Scanner

Apoi conăcarul se întoarce către vornicel şi zice :

Să-ţi hie de ghine, căpitane vornicele
Cu trupuşorul de viorele
Cum te-ai învrednicit căpitan
pi astă horă
Să te facă Dumnezeu căpitan
şi peste-o ţară
Măcar şi-un vornic di poartă [1]
Să te sărute şepte fete deodată.

[1] *Vornic di poartă* era o boierie la Curtea Domnească. Dimitrie Cantemir, Domnitorul Moldovei, ne spune că erau patru *Vornici de poartă*, că ei şedeau afară de Curte şi desfăceau acolo pricinile cele mai mici ce veneau... (*Descrierea Moldovei*, Iaşi, 1851, p. 168).

Notă. Literile *n* şi *m* din cuvintele *dumneavoastră, miercuri, miera, milostiviţi, odormit, îmi*, din acele oraţii, se pronunţă ca *gn* franţuzesc.

Scanned with OKEN Scanner

Despre descîntece, farmece și vrăji[1]

Poporul nostru înțelege prin *descîntece, farmece și vrăji*, rostirea unor cuvinte anumite, însoțite prin oarecare semne cabalistice, prin care se produc lucruri supranaturale, nepricepute de mintea omenească. *Descîntecele, farmecele* și *vrăjile* le găsim răspîndite la cele mai multe popoare civilizate din antichitate, la evrei, greci, romani etc., precum și la poporul nostru și care se practică mai cu seamă de femei și pînă în ziua de astăzi. Această superstiție, această rătăcire a spiritului uman este înrădăcinată adînc în sufletul românului, care încă crede că prin *descîntece* se lecuiesc o mulțime de boli și că prin *farmece* și *vrăji* te poți apăra de vrăjmașul ce-ți vrea răul, ba încă chiar te poți răzbuna în contra lui prin diferite neajunsuri ce-i poți face și altele.

În timpurile vechi, atît la noi cît și la alte popoare, *descîntătorii, fermecătorii* și *vrăjitorii* erau urgisiți, și oricare se ferea să stea în legătură cu asemenea oameni care, după credința poporului, în faptele lor lucrau prin puterea și ajutorul diavolului.

Așa în dumnezeeasca scriptură a Legii vechi, găsim că se pomenește ca nimenea să nu se ducă la *descîntători*, la *fermecători* ori la *vrăjitori*, ca să-i cerceteze ori să le ceară vreun ajutor, căci atunci el lucrează în contra voinței lui Dumnezeu.

Iată ce găsim scris despre acestea:

În cartea *Leveticul*, cap. XIX, v. 31, se zice: „Să nu mergeți la cei ce *vrăjesc* și de *descîntători* să nu vă lipiți ca să vă spurcați cu ei".

Tot în aceeași carte, cap. XX, v. 6, găsim următoarele: „Ori cine se va duce la *descîntători* sau la *vrăjitori* .... voi pune fața mea asupra sufletului aceluia și-l voi pierde din norodul său".

În cartea *A doua lege*, cap. XVIII, v. 10, 11 și 12, așa grăiește Domnul Dumnezeu: v. 10. „Să nu se afle întru tine care să treacă pe fiul său sau pe fata sa prin foc, sau care să umble cu *vrăji, descîntînd* și *fermecînd*".

V. 11. „Și *fermecător* și *descîntător* și care *vrăjește* după măruntaie și care caută în stele și care întreabă morții".

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iași, 27, nr. 4—6, aprilie-iunie 1916, p. 103—110.

Scanned with OKEN Scanner

V. 12. „Că urîciune este Domnului Dumnezeului tău, tot cel ce face acestea și pentru urîciunile acestea, va pierde pre ei Domnul Dumnezeul tău de la fața ta".

În cartea *Eșirea*, cap. XX, v. 18, se poruncește ca: „Pre *vrăjitori* să nu-i lăsați să trăiască".

La greci, în timpurile vechi, era credința că prin *descîntece* se pot lecui boli și că prin ajutorul unor buruieni descîntate, se poate ajunge ca cel descîntat să se prostească, să se idiotizeze, să orbească și chiar să-și piardă mințile; în contra acestor descîntece, ei aveau un fel de baiere *(amulettes)*, care aveau puterea de a nimici efectul buruienilor descîntate.

La romani, credința în *descîntece, farmece* și *vrăji* era foarte înrădăcinată în popor și legiuitorul, pentru a pune o stavilă la aceste credințe, a prevăzut pedepse în *Lex XII Tabularum* (Legea celor XII Tabule).

Așa în Lex XIII. §. 8. se pedepsește cu moartea pe acel ce prin *descîntece va veșteji recolta sau o va atrage de pe un cîmp pe altul... sau va face vreun rău cuiva prin descîntece*, sau va fi dat otravă [1].

Și la noi legiuitorul pedepsește pe *descîntători, fermecători* și *vrăjitori*; așa în *Pravila* lui Vasile Lupu Vodă, se prevede că: *bărbatul poate să se despartă de femeia sa* cînd aceasta va face *farmece*, care se vor afla „întru tot lucrul să fie de vătămare" [2].

În *Pravila* lui Matei Basarab, [3] găsim asemenea că se pedepsește pe *fermecători* și *vrăjitori* și pe acei ce *poartă baiere*, care *citesc stelele* sau *varsă plumb, cositor sau ceară*.

În contra acestor indivizi care se credeau că lucrează prin ajutorul și puterea diavolului, s-a ridicat cu putere biserica, ce admitea realitatea puterii lor [vrăjitorilor — n. n.] și în diferite sinoade ecumenice ce au avut loc în mai multe părți, s-au pronunțat diferite pedepse în contra lor.

În această privință iată ce găsim scris în *Canonul 37* al Sinodului din Laodicheia [4]:

„Nu se cuvine cei ieraticești, ori clirici, a fi *vrăjitori* ori *descîntători*, ori matematici, ori astrologi, ori a face cele ce se zic filactirii care sînt legături a sufletelor lor. Iar cei ce le poartă, am poruncit să se arunce din biserică".

În al 61-lea *Canon ecumenic*, din al VI-lea Sinod [5], se prevede că: *„Descîntătorii, fermecătorii, maghii, purtătorii de urși, izgonitorii de nori, bîrfitorii, vrăjitorii și matematicii* să se lepede de la biserică".

În *Blestemele* Marelui Vasile, se vede cum acest sfînt blestemă pe *vrăjitorii cu stelele, vrăjitorii de casă, pe toată fermecătura, pe cei ce fac vrajă cu mort, cu paseri* etc.

---

[1] Qui fruges *excantasset*... Neve alienum egetem pellexeris... și § 25: Si malum carmen incantassat... Malum venenum.

[2] Tipărită în Iași, în mînăstirea *Trisfetiteli*, la an. 1646, pag. 87.

[3] Tipărită în Tîrgoviște la an. 1659.

[4] Vezi *Pidalion*. Monastirea Neamț, 1844, pag. 295.

[5] *Pidalion*.

Scanned with OKEN Scanner

În rugăciunea pentru *Iertarea păcatelor*, pe care o zice arhiereul sau duhovnicul, găsim scris că: „Să ierte Dumnezeu pre cel care sau la *fermecătoare* și la *vrăjitoare* și la *descîntătoare* și la alții asemenea au alergat".

Pe lîngă toate aceste pedepse ce am văzut că dădeau descîntătorilor, fermecătorilor și vrăjitorilor, atît de legile bisericești, cît și de cele politicești, biserica admițînd realitatea puterii acestora au alcătuit rugăciuni pentru a înlătura puterea duhurilor necurate și lucrarea diavolească, cu ajutorul cărora ei lucrau.

Așa, în caz cînd se întîmplă ca recolta de pe cîmp sau viea, sau grădina să se mănînce de jigănii, după credința poporului nu-i altceva decît că de către făcători de rele s-au întrebuințat farmece ca să-și răzbune pe vrăjmaș. Biserica, în asemenea împrejurare, are o rugăciune care se zice de preot ducîndu-se la fața locului și stropind cu aghiasmă holdele care încep a se veșteji. În acea rugăciune se zice: „Ferește-o de tot *farmecul* și vrajba și de toată răutatea și de ispita vicleană și de meșteșugirea oamenilor răi" [1].

În mai multe țări, după cum am văzut, preoții bisericii s-au ridicat cu putere în contra acestor oameni care, după credința ce predomina în popor, lucrau prin puterea și ajutorul diavolului. Mai multe concilii pronunțau pedepse în contra acestora, admițînd cu toate acestea realitatea puterii lor. În Franța, o declarație în formă de edict, din iulie 1683, prevedea pedepsele cele mai aspre în contra *vrăjitorilor*.

Astăzi totul s-a schimbat, în descîntece, farmece și vrăji se invoacă puterea lui Dumnezeu.

Pedepsele pronunțate de sfînta biserică, precum și povețele ei date la diferite popoare, după cum am văzut relativ la *descîntători, fermecători* și *vrăjitori*, au influențat mult asupra popoarelor în ceea ce privește credința ce o aveau, că aceștia lucrează și cu ajutorul diavolului.

Descîntecele, farmecele și *vrăjile* au rămas la noi și pînă în ziua de astăzi. În cea mai mare parte din ele găsim că se invocă pe Maica Domnului ca ajutor, după cum vom vedea în colecția ce urmează, pe care am adunat-o în diferite localități începînd înainte încă de anul 1875 și pe care o dăm aici în vechiul grai moldovenesc.

DESCÎNTECE

De deochi

O plecat N... [2]
Pi cali
Pi carari,
Pi iarbă ni calcată,
Pi rouă ni sculurată,
Cîn(d) o fost la miezi di cali [3]
O dat pi-o carari
Acolo s-o oprit,

---

[1] *Evhologhion*, adică *Molitvenic bogat*, tipărit după izvodul cel de Rîmnic cu slobozirea celor mai mari, 1833.

[2] Numele celui deochiat.

[3] *m* se pronunță ca *gn.* italienește.

Scanned with OKEN Scanner

Şi s-o întîlnit
Cu nouă ragni,[1]
Cu nouă pocituri,
Cu nouă căscături,
În faţă l-a întîlnit
În dos l-o pocit,
Prins-o a plîngi
Mîinile a-şi frînge
Şi a se văicăra
Şi-a suspina,
Nime nu l-o văzut,
Nime nu l-o auzit,
Numai Maica Domnului,
Din poarta raiului,
Mi l-o văzut,
Mi l-o auzit
Şi la el s-o uitat,
Şi din gură l-o întrebat,
— Ce te văicărezi,
Ci plîngi
Ci mînili-ţi frîngi ?
— Cum n-oi plîngi
Şi mînile nu mi-oi frînge !
Cum nu m-a-i văicara,
Şi n-a oi suspina !
C-am plecat de acasă,
Di la masă,
Gras şi frumos,
Bun sănătos,
Pi iarbă ni calcată,
Pi rouă ni sculurată ;
Cîn(d) am fost la miez di cali
Mă-tîlnră nouă ragni
Şi nouă pocituri
Şi nouă căscături,
În faţă m-ntîlnră
În dos mă pocră.
— Nu plîngi N...
Şi nu te văicăra,
Nu ţi-a fi nimica,
Da voi aşti nouă ragni
Şi nouă pocituri,
Şi nouă căscături,
De loc nu mai staţi
Şi cu toate alergaţi
La cea faţă de arie,
Că este un cucoş negru,
Şî-l luaţi
Şî-l tăieţi
Şî-l mîncaţi
Şî pe N... să-l lăsaţi
Gras şi frumos,
Bun sănătos,
Ca maica ce l-o făcut,
Ca Dumnezeu ce l-o zidit !
Ca argintul strecurat,
Ca aurul cel curat.

De diochi

La răchita răsădită
Şăde-o fată-mpodobită
Cu-n ochiu de foc
Şi cu altul de apă,
Ochiul cel di apă
Stinge pe cel de foc ;
Cum să stînge focul di apă
Aşa să se stingă diochiul di la N....
Şî chei
Şî răschei
Diochitura di gras
Diochitura di slab
Potca cea mari
Diochiul cel tari.
Şî chei
Şî răschei
Din crierii capului
Din faţa obrazului,
Din melcile ochilor,
Din umerii obrajilor,
Din mia di locuri,
Din suta di noduri,
Să rămîi curat
Luminat,
Ca maica ci l-o făcut,
Ca Dumnezeu ci l-o zidit.

[1] Femei care deoachie.

Scanned with OKEN Scanner

Se descîntă într-o strachină cu apă neîncepută, în care se sting 9 cărbuni aprinși, cu acea apă apoi se spală pe cel diochiat pe frunte și pe tîmple și i se dă să bea 9 înghițituri. Acea apă se varsă la rădăcina unui pom sau la o poprea dintr-un gard, cînd se spun atunci cuvintele :

„Cum poprește popreaoa gardul, așa să se poprească diochiul di la N..."

Spuse de Baba Tofana de la mahalaua *Țigănimea-Domnească* din Iași.

Pentru *diochi* este și o rugăciune pe care o citește preotul, în care se află următoarele : „gonește toată lucrarea diavolească, toată calea satanei și toată vrăjmășia, privegherea cea rea și stricăciunea și *diochitura* ochilor de rele făcători și pizmașilor oameni de la robul tău N... și ori din frumusețe sau din putere sau din nenorocire sau din pizmă sau răutate rea, sau din *diochi* s-au întîmplat... trimite lui înger pe pace stăpînitor și păzitor sufletului și trupului, carele să blesteme și să gonească tot sfatul rău, toată otrăvirea de *deochiul* făcătorilor de stricăciune și a oamenilor pizmași și de la ochii robului tău dăruindu-să izbăvire". (*Molitvenic bogat*, tipărit după izvodul cel din Rîmnic, 1833.)

Credința în popor este că cel diochiat s-a îmbolnăvit în urma unei priviri cu ochi răi din partea unui dușman al său sau a unei persoane cu *ochi răi*, care deoache, mai ales cînd admiră frumusețea, averea, belșugul, bunătatea și altele a cuiva.

De orbalț

Dimineața m-am sculat
Și pe față m-am spălat,
La icoane m-am închinat
Drept în sus eu m-am uitat,
Apoi și jos am căutat
Dar n-am văzut nimica,
Dar m-am uitat la răsărit
Și-am văzut 99 de sfinți,
Cu 99 di greble,
Cu 99 di cai,
Cu 99 di lopeți,
Cu 99 di cuțite,
Cu 99 di mături
Nimeni nu-i videa
Nimeni nu-i auzea,
Maica Domnului
Din poarta cerului
I-a văzut
Și i-a auzit.
— Unde vă duceți voi 99 de sfinți,
Cu 99 de greble,
Cu 99 di cai,
Cu 99 di lopeți,
Cu 99 di mături,
Cu 99 di cuțite ?
Ne ducem la dealul Rusalimului
Să facem o arie mare
Cum nimeni nu are.
— Nu vă duceți la dealul Rusalimului,
Ci vă duceți la N...
Orbalțul să-i luați
Și să-l îndreptați
Și să-l lecuiți.
De a fi orbalțul di diochi
De-a fi orbalțul di pocitură
De-a fi di răceală
De-a fi di herbințeală
De-a fi di osteneală
De-a fi di 99 de feluri.

Scanned with OKEN Scanner

Să vă duceţi la N...
Cu greblele să-l greblaţi
Cu caii să-l sfarmaţi
Cu lopeţile să-l strîngeţi
Cu cuţitele să-l tăiaţi,
Cu măturile să-l măturaţi,
Peste mare să-l aruncaţi,
El să rămîie curat
Şi luminat
Cum Dumnezeu l-o dat.

De orbalţ

A plecat N...,
Pi cale pi carare,
Cîn(d) o fost la miez di cale
S-o întîlnit cu nouă feti
În mînile drepti,
Cu nouă săcereli
Cu rochii albi îmbrăcaţi
Cu mînecile suflecaţi
Cu cozile pi spate,
— Unde mergeţi voi 9 fete
Cu cozile pi spaţi
Cu nouă săcereli
În mînile drepte?
— La munţii Gararăului
C-am auzit
Că-s grîile coapti
Şi oarzeli-n lapti.
— Nu vă duceţi acolo
Că toati-s sacerati
Toati-s aşăzati,
Şi vă-ntoarceţi la N...
Şi-i săceraţi orbalţul
Din crierii capului,
Din faţa obrazului,
Din auzul urechilor,
Din viderile ochilor,
Din vinele gîtului
Din ciolanele trupului,
Din mia de locuri,
Din suta de noduri,
În nouă cară-l încărcaţi,
În nouă şuri îl băgaţi
Cu nouă îmblecei îl îmblăţiţi
Cu nouă vînturesti îl vînturaţi,
Cu nouă greble îl greblaţi,
Cu nouă mături îl măturaţi,
Cu palmele îl strîngeţi,
În fundul mării îl duceţi,
Acolo sî chei
Sî răschei,
Ca spuma di mare
Ca roua di soare,
Iar N... să rămîie
Curat,
Luminat,
Ca maica ce l-o făcut
Ca Dumnezeu ce l-o zidit.

Descîntecul de orbalţ se zice trei zile în rînd de dimineaţă. Duminicile nu se zice. Cînd se descîntă se pune pe faţa bolnavului o bucată de postav roş, după ce mai întîi s-a uns în formă de cruce pe faţă, pe frunte, pe barbă, pe obrazul drept şi pe cel stîng, peste postav se pune cînipa dintr-un fuior şi apoi se dă foc să ardă, pînă ce se încălzeşte obrazul. Se mai descîntă şi astfel: se ia cu un cuţit de gătit şi cu el se mestică în făină de bob sau de păpuşoi, în sare de mare luată de la masline şi în romăniţă, cîte o mînă din fiecare, mai mult nu, apoi toate acestea se pun într-un săculeţ şi se încălzesc la foc, apoi se pune pe obraz.

Spus de Zamfira ţiganca, roabă în casa tatălui meu.

Scanned with OKEN Scanner

Comunicări[1]

Despre descîntece, farmece și vrăji[2]

Descîntec de samcă[3]

Dis-dimineața s-o sculat N...[4]
Pi față s-o spălat,
La icoane s-o-nchinat,
Gras și frumos,
Teafăr sănătos,
Cînd la miez di cale,
Di carari,
Iată l-o întîlnit,
Și-n drum l-o oprit,
Nouă pocitori,
Și nouă moroi,
Di cap luatu-l-au
În pămînt trîntitu-l-au,
Ciolanele fărămatu-i-le-au,
Ochii păinjinitu-i-au,
Fața vestejîtu-i-o-au,
Om mort făcutu-l-au.
Nime nu l-o văzut,
Nime nu l-o auzit,
Numai Sînta Maria,
Și Sf. Constantin blajinul
L-a luat la cercetat,
Și l-a întrebat,
— Ce plîngi,
Ce te văicărezi?
— Cum n-oi plînge,
Și cum m-oi văicăra,
Că pocitorii și moroii,
De cap m-o luat,
La pămînt m-o culcat,
Trupul mi-o clătinat
Puterile mi-o luat
Și m-o făcut neom.
— N... nici-o teamă să nu ai.
Voi 9 pocitori,
Voi 9 moroi,
La Marea Neagră să vă duceți.
Și iute să ajungeți,
La corabia cea mare,
Ce stă la mal la mare.
Acolo este un șarpe laur,
Balaur cu solzii de aur.
Izbiță-l,
Trîntiță-l,
Înjunghieți-l,
Omorîți-l.
Da N... să rămîe
Curat, luminat,
Ca argintul strecurat,
Cum Dumnezeu l-a lăsat.
Descîntecul de la mine.
Leacul de la tine,
Dumnezeule al puterilor!

Spus de baba Tofana din mahalaua *Țigănimea Domnească* din Iași.

Acest descîntec se face în modul următor: se iau 3 crenguțe de copac de păr, 3 de măr și 3 de stejar și se fierb la un loc într-o ulcică nouă, apoi acea apă călduță se toarnă pe capul bolnavului de trei ori pe zi.

Descîntec de săgetătură[5]

Plecat-a N...[6]
Pe cali, pi carari,
Mîndru și frumos,
Teafăr sănătos,
Cînd la miez di cali,
Îl întîlni săgetătorul,
Și cu pocitorul,
Di cap l-o luat,

---

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iași, 28, nr. 1, iulie 1921, p. 81—82.
[2] Urmare la articolul din *Arhiva*, a. XXVII, aprilie-iunie 1916.
[3] Dambla, apoplexie. Poporul îi mai zice: Ducă-se pe pustii.
[4] Numele bolnavului.
[5] Junghi.
[6] Numele bolnavului.

Scanned with OKEN Scanner

La pămînt l-o culcat,
De săgetat l-o săgetat,
Prin creierii capului,
Prin fața obrazului,
Prin auzul urechilor,
Prin vederile ochilor.
Prins-a țipa,
Și a se văicăra,
Nime nu l-a văzut,
Nime nu l-a auzit.
Numai Maica Domnului,
Prin poarta raiului,
L-a văzut,
Și l-a auzit
— Ce plîngi,
Ce te văicărezi?
— Cum n-oi plînge,
Și m-oi văicăra,
Că plecat-am,
Mîndru și frumos,
Teafăr sănătos,
Cînd la miez di cali,
La cararea cea mare,
Săgetătorul,
Și pocitorul,
De cap m-o luat,
La pămînt m-o culcat,
Și m-o săgetat,
Prin creierii capului,
Prin fața obrazului,
Prin auzul urechilor,
Prin vederile ochilor.
— Nu plînge N...
Nu te văicăra
La Ibrior să te duci
La fîntîna cu doi nuci,
Cu apă ne-ncepută te-a spăla,
Săgetătura ți-a lua,
Peste mare o va arunca
Acolo să chei,
Să răschei,
Ca spuma de mare,
Ca roua de soare,
N... să rămîie curat,
Și luminat
Ca argintul strecurat,
Ca aurul cel curat.

Spus de Zamfira Țiganca, roabă în casa tatălui meu.

Se descîntă în apă neîncepută. Se zice de 3 ori în șir și în 3 rînduri, dimineața, la vreme de masă și noaptea la cîntatul cocoșilor. Din acea apă bolnavul să bea de 3 ori și să se spele cu ea pe trup, tot de 3 ori pe zi.

Scanned with OKEN Scanner

Descîntec de ceas rău[1]

Înainte de moartea sa, Teodor T. Burada îmi dăduse, spre a-i publica în revista aceasta, încă 2 descîntece culese de dînsul din popor, după ce îi mai publicasem altele în *Arhiva*, XXVIII (a, 1921), 1, p. 81. Nevoile tehnice ale construcției cuprinsului revistei m-au împiedicat pînă acum să public acele descîntece. Acum, cu prilejul împlinirii unui an de la moartea valorosului nostru învățat și suflet nobil (despre care vezi *Arhiva*, XXX, 2, p. 215), ne facem o cucernică datorie să publicăm unul din acele descîntece; ne mai rămîne unul, pe care îl vom tipări aci cu alt prilej, pentru ca, cel puțin astfel, să întreținem mai multă vreme vie în amintirea cititorilor noștri personalitatea lui Teodor T. Burada.

(Nota Dir.)

Iată acest *Descîntec de ceas rău*, pe care îl public întocmai cum l-a scris Burada:

N... de dimineață s-a sculat,
Pi față s-o spălat,
La icoane s-o-nchinat,
Săgeți multe o luat.
Ca să meargă la vînat,
Să vîneze ceriul cu stelele
Piraiele cu izvoarele,
Dealurile cu goltele[2]
Pi calea care mergea
Și să veselea,
Gras și frumos,
Bun și sănătos,
Potca și Samca c-o întâlnit,
Și-n drum l-o[3] *oprit,*
Apoi de pămînt l-o trîntit,
Fața i-o îngălbenit,
Carnea i-o mozolit,

[1] Publicat în: *Arhiva*, Iași, 31, nr. 2, aprilie 1924, p. 141—143.

[2] Un soi de păsări.

[3] Aci și în rîndurile următoare, T. T. Burada are nu numai *o*, ci a scris și *a* în loc de *o* de mai sus. Imposibil nu e, ca limba lui Const. Manole să aibă astfel, pe cîtă vreme de foarte multe ori limba satelor e influențată de cea a orașelor care au mai ales *a* din pricina influenții literaturii și vorbirii culte. (*Nota Dir.*)

Scanned with OKEN Scanner

Sîngele i l-o supt,
Trupul i l-o rupt,
Ciolanele i le-o sfărîmat,
Gura i-o încleştat,
Ochii i-o painjinit,
Glas în ceriu o slobozit,
Da nime nu l-o auzit,
Numai Maica Domnului,
Din partea ceriului,
Mi l-o auzit,
Şi din gură i-o grăit.
— Ce te văicărezi,
Ce te căinezi ?
— Cum nu m-oi căina,
Cînd pe drum mergeam,
Pe cărarea lui Adam,
La fîntîna lui Iordan,
Potca cu Samca m-a întâlnit,
În drum m-a oprit,
De pămînt m-o trîntit,
Faţa mi-o îngălbenit,
Carnea mi-o mozolit,
Ciolanele mi le-a sfărîmat,
Gura mi-o încleştat,
Ochii mi-o painjinit,
Glas în ceriu am slobozit,
Maica Domnului m-a auzit,
Pe scări s-o coborît
Şi din gură i-o grăit
— Nu te văicăra,
Nu te căina,
Ori trimite pe Ibrior,
Cu faţa neagră,
Cu ciubotele negre,
Cu puşca neagră,
Cu ogarii negri,
Cu copoii negri,
Cu ogarii prinzători,
Cu copoii stîrnitori
Pe ceas rău să-l prindă,
Şi să-l scoată,
Din creştetul capului,
Din faţa obrazului,
Din vinele gîtului,
Din umerii mînilor,
Din piept,
Din subpiept,
Din toate încheieturile,
Cu grebla să-l greblaţi,
Cu măturile să-l măturaţi,
Voi jos să-l daţi,
Din creştetul capului
Din sfîrcul nasului,
Pînă-n tălpile picioarelor,
Pînă-n vîrful degitelor,
De astăzi înainte,
Pe ceas rău l-oi trimete,
Prin păduri părăsite
La mare pustietate,
Unde vaca neagră nu rage,
Unde musca-n piatră
Salaş nu prinde,
Acolo să-ţi fie hodina !
Şi N... să rămîie curat,
Şi luminat,
Cum Dumnezeu l-o lăsat,
Descîntecul de la mine
Leacul de la Dumnezeu !

Cînd se îmbolnăveşte cineva din senin fără să-şi poată da seama care-i cauza acelei boli, atunci este credinţa în popor că l-a ajuns *ceasul cel rău.*

Pentru ca să se lecuiască, se descîntă pe bolnav de trei ori pe zi, dimineaţa, la miază-zi şi seara, împungînd într-o bucată de slănină veche, cu un ac înfipt într-un pai de mătură, apoi cu acea slănină se freacă bolnavul peste tot trupul. Se descîntă şi în vin roşu, dînd bolnavului să bea cîte un pahar de vin la fiecare descîntătură.

Acest descîntec mi l-a spus locuitorul Constantin Manole, din Comuna Mîrlean (Dobrogea).

Scanned with OKEN Scanner

Descîntec la strînsul copiilor*

În februarie a.c. s-au împlinit 2 ani de la moartea lui Teodor Burada (V. *Arhiva*, XXX, 2, p. 214).

De la acest vrednic fiu al neamului românesc mi-a rămas, în manuscript, pe lîngă acel *Descîntec de ceas rău*, ce am publicat după moartea-i, în *Arhiva*, XXXI, 2, p. 141, încă și un *Descîntec la strînsul copiilor*. Public acum și pe acesta din urmă, ca o cucernică amintire a celui ce acum doi ani s-a strămutat dintre noi. Îl public întocmai așa cum l-a scris Burada.

(Nota Dir.)

S-o purces mama lui N...
Cu copilul în brață,
Luni de dimineață,
La cărarea lui Adam,
La fîntîna lui Iordan,
Cu copilul sănătos,
Și gras și frumos,
La mijloc de cale
La cărarea cea mare,
I-a întîlnit Samca,
Apoi și Potca,
Mai veni și Pocitura,
Încă și Întâlnitura.
Pe copil mi l-a luat,
De cap l-a apucat
De pămînt mi l-a trîntit,
Fața i-o îngălbenit
Mîinile i le-o încleștat
Gura i-a învalorat.
Mama lui N...
Se văicăra,
Și se căina,
Nime n-o auzea,
Nime n-o vedea.
Numai Maica Domnului
Din partea ceriului.
Pe scări s-a scoborît
În cîrja de aur s-o sprijinit
Și din gură i-a grăit :
— Nu te văicăra,
Nu te supăra,

* Publicat în : *Arhiva*, Iași, 32, nr. 2, mai 1925, p. 137—138.

Scanned with OKEN Scanner

Nu mai plînge
Inima nu-ţi frînge,
Eu pe toate
Le-oi scoate,
Din creştetul capului
Din sîrcul nasului.
Din fuţa obrazului
Din măduva ciolanelor.
Din văile inimii.
Şi puterile i-or veni,
Şi i-oi trimite pe toate
De tot departe,
Şi pe Polca,
Şi pe Samca,
Acolo unde popa nu toacă,
Şi cîinii nu latră.
La munţii cu pietrele,
La codrii cu lemnele,
Acolo vor trăi,
Acolo vor vecui.
Şi copilul descîntat,
Să rămîie curat,
Şi luminat,
Ca argintul strecurat!

Strînsul la copii nu e altceva decît epilepsia. Acest descîntec se zice de 5 ori pe zi, cînd atunci copilul se freacă peste tot trupul cu slănină afumată vechie.

Descîntecul spus de Zamfira ţiganca, roabă în casa tatălui meu.

Scanned with OKEN Scanner

De albeață

S-o sculat 9 oameni negri
Din casa neagră
Cu topoarele negri,
Cu hîrleţile negri,
Cu bîrzile negri,
Cu ţăpoaiele negri,
Cu tîrnurile negri,
Şi-o pornit să meargă
La pădurea neagră
S-o curăţe de ciulini
S-o curăţe de schini
Şi de mărăcini,
Nimi nu i-o văzut
Nimi nu i-o auzit
Numai Maica Domnului
Din poarta raiului,
La ei s-o uitat,
Şi i-o întrebat,
Unde aţi pornit,
Voi 9 oameni negri,
Din casa neagră
Cu topoarele negri,
Cu hîrleţile negri,
Cu bîrzile negri,
Cu ţăpoaiele negri,
Cu tîrnurile negri?
— Noi mergem,
Să curăţim,
Să limpezim,
Pădurile de spini,
Şi de rădăcini,
Şi de ciulini,
Şi de mărăcini,
Şi drumurile de moşinoaie
Şi de paie.
— Nu vă duceţi acolo,
Ci duceţi-vă la N...
Cu topoarele albeaţa s-o zdrobiţi
Şi s-o risipiţi
Cu hîrleţile s-o radeţi,
Cu barda s-o bărduiţi,
Cu tîrnurile s-o tîrnuiţi,
În 9 ţăpoaie s-o ridicaţi,
Din creştetul capului,
Din faţa obrazului,
Din viderile ochilor,
Ghios s-o daţi,
Peste mare s-o aruncaţi,
Acolo foc mare să-i daţi,
Di rădăcină s-o sacaţi,
Să rămîie ochiul lui N...
Fără roşaţă,
Fără albeaţă,
Ca steaua de sus
Ca roua de gios,
Curat, luminat,
Cum Domnul i l-o dat.

Să ia cît ai putea lua cu trei degete sămînţă de busuioc şi se pisează, apoi tot atîta tabac bun de tras pe nas şi vreo trei sau patru rădăcini de pătrunjel, precum şi un albuş de ou proaspăt, toate acestea se pun într-o oală de fiert şi după ce se răceşte se moaie o bucăţică de petică de olandă şi se pune pe ochi. Aceasta se face dimineaţa şi seara mai mult timp.

Spus de Baba Tofana din mahalaua *Ţigănimea-Domnească*, Iaşi.

Scanned with OKEN Scanner

CULEGERE DE MELODII POPULARE

MANUSCRISE INEDITE ALE LUI T. T. BURADA

ARCANAUA

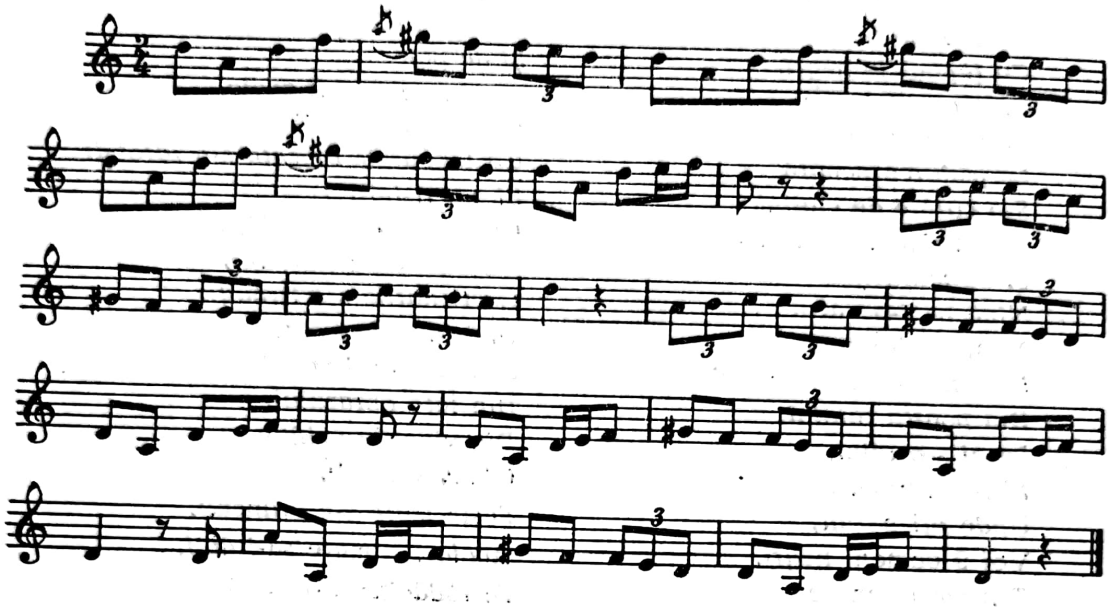

BUSUIOCUL

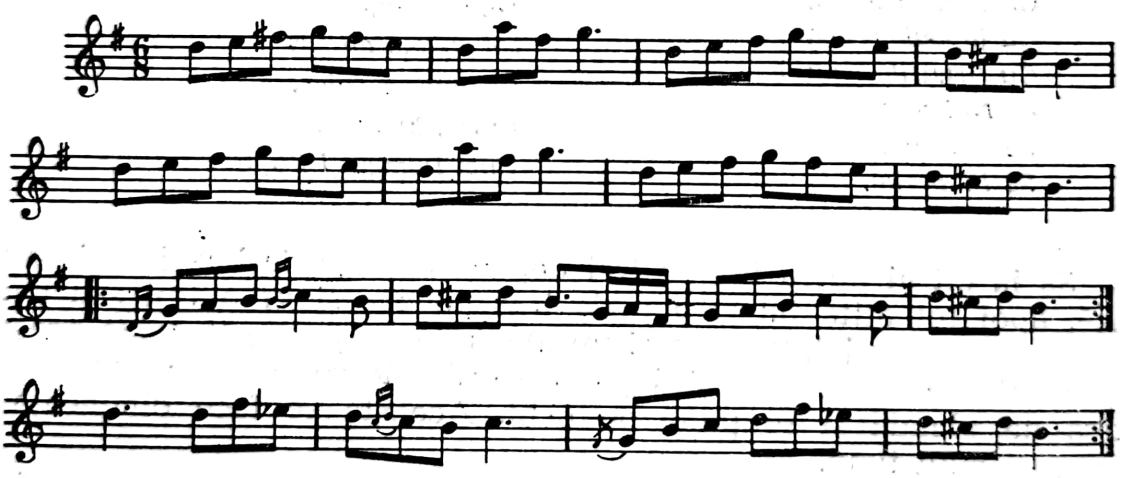

DANŢUL

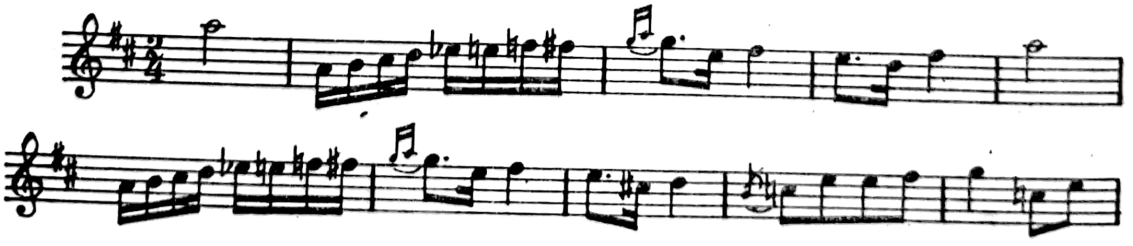

Scanned with OKEN Scanner

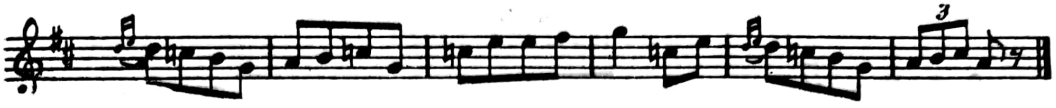

DE BRÎU

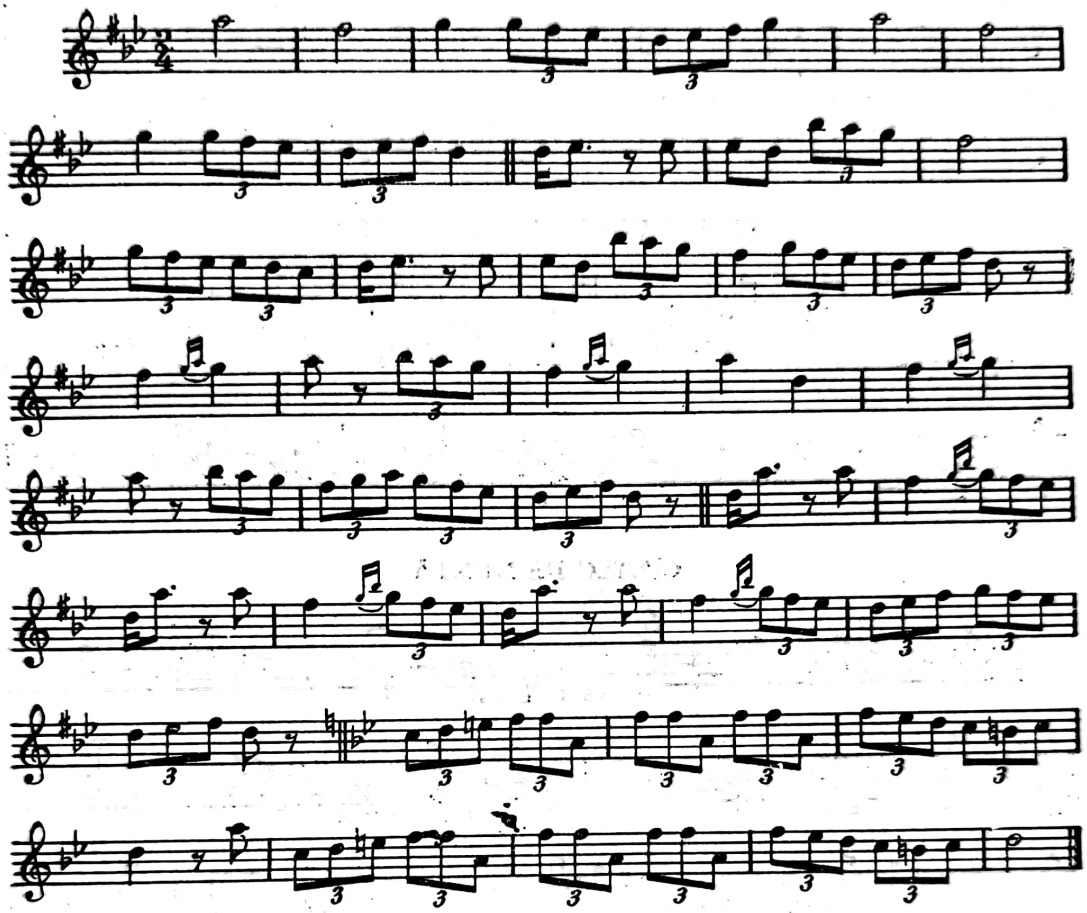

BALSAMAGUL

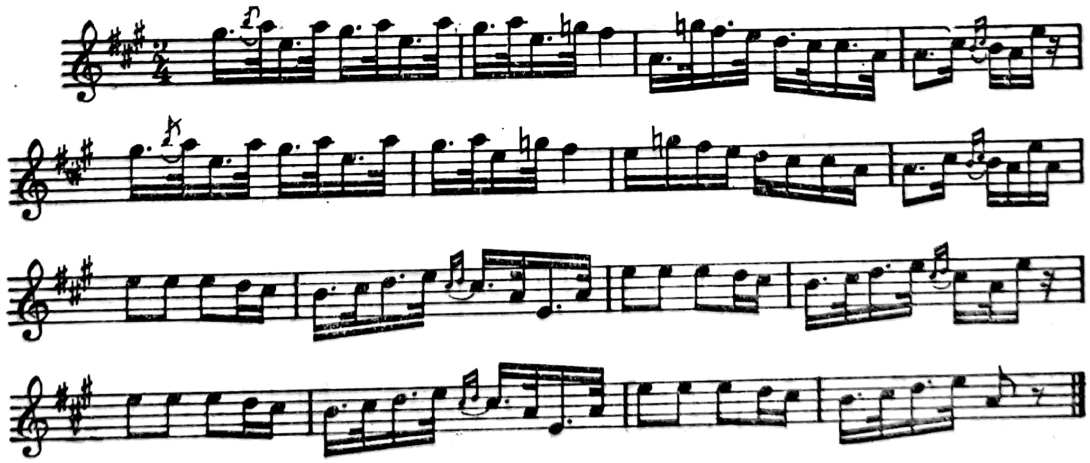

Scanned with OKEN Scanner

RAȚA

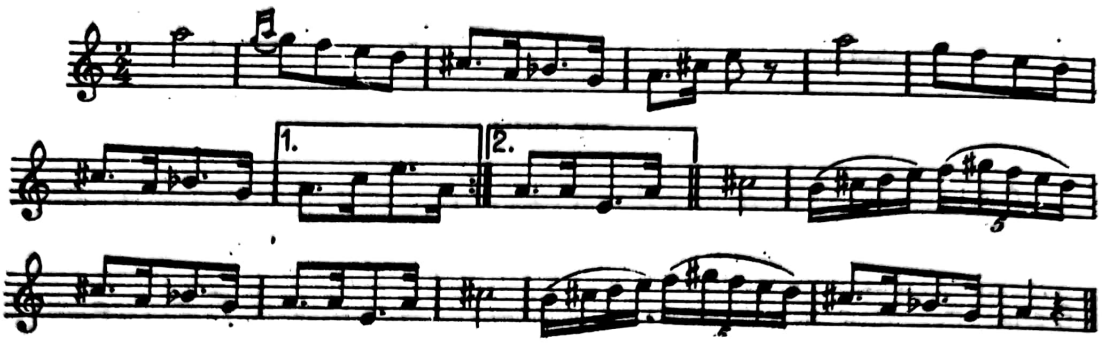

PE SUB POALĂ DE DUGHEANĂ

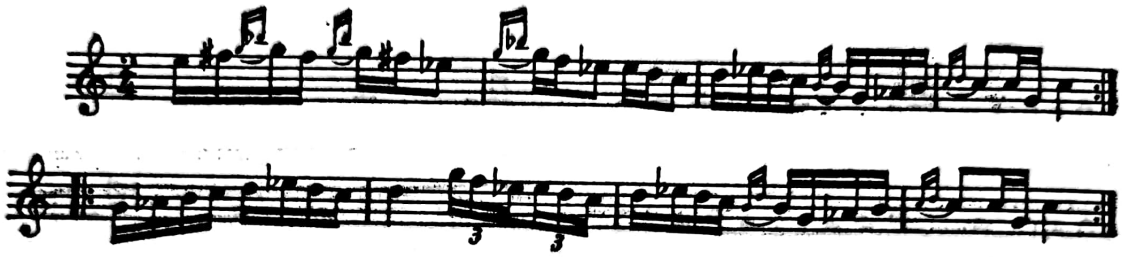

CÎNTEC DE NUNTĂ

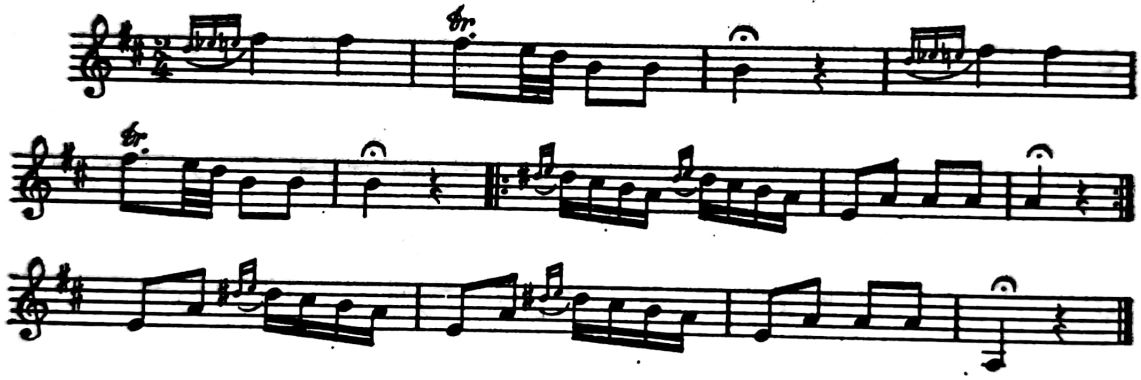

HORA VALERITULUI

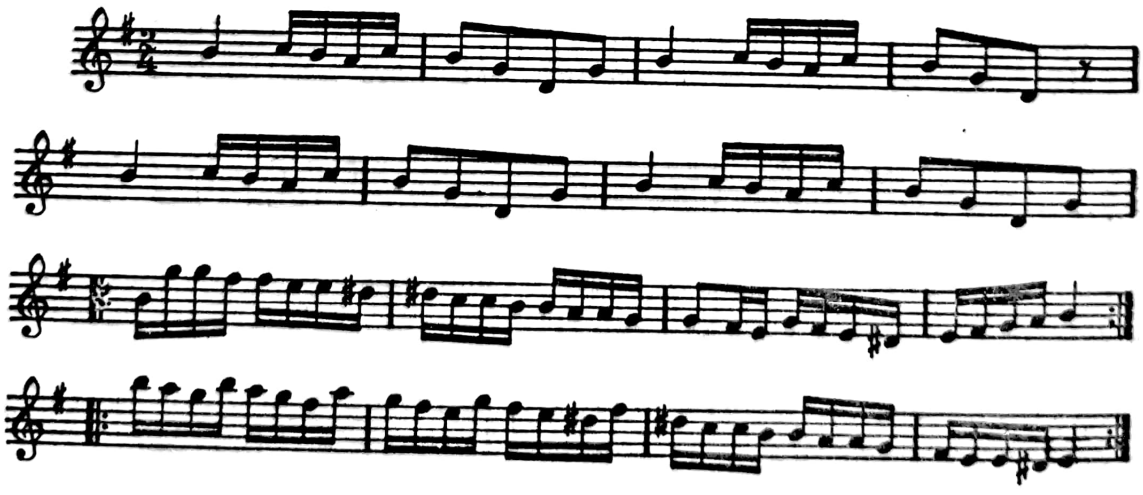

Scanned with OKEN Scanner

JOCUL STRAONENILOR

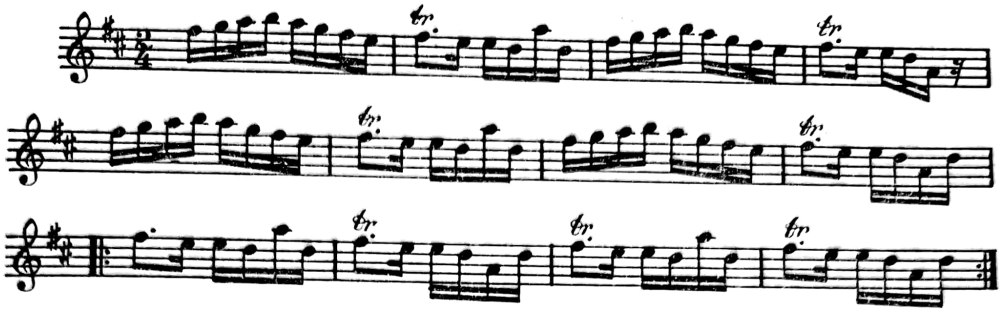

BULGĂREASCA

RUSASCA

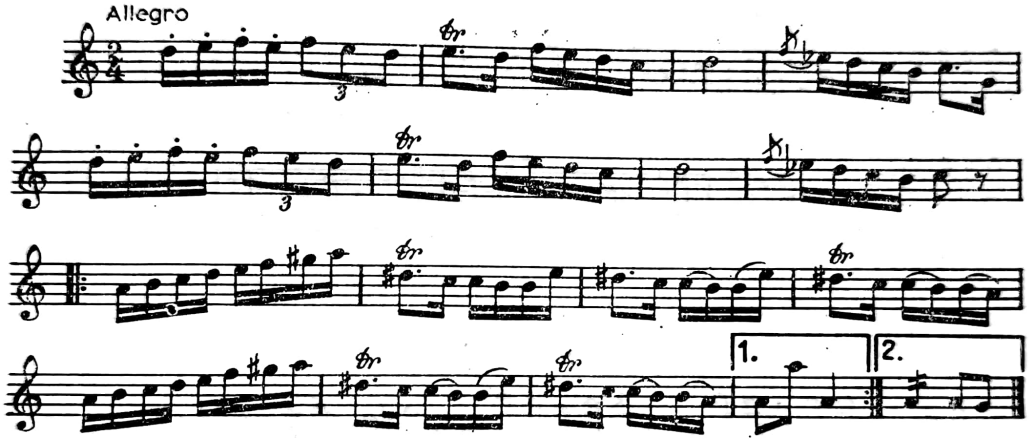

ARNĂUTEȘTE

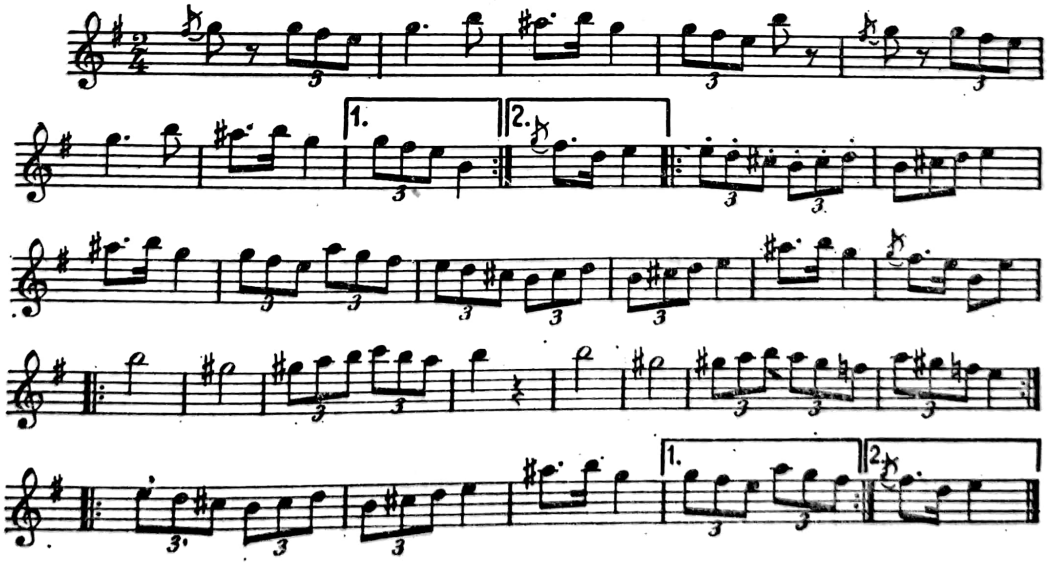

Scanned with OKEN Scanner

CIOFU

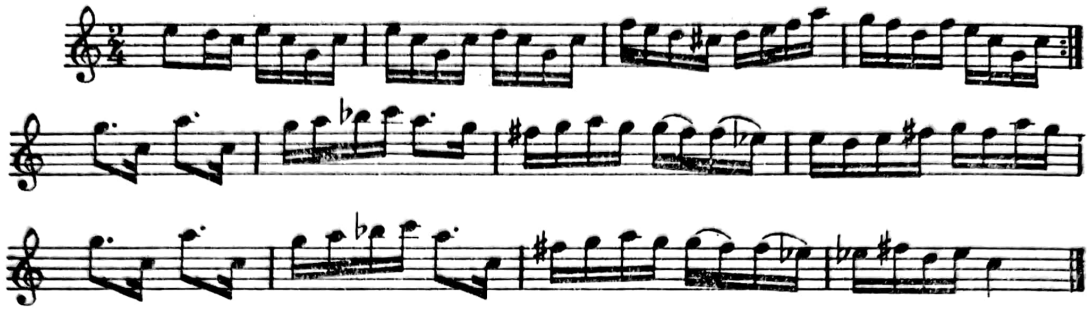

COLOMEICA

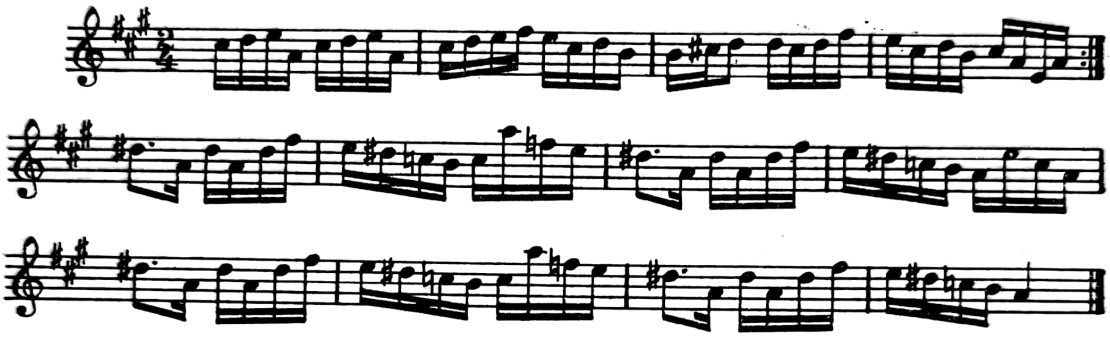

RUSASCA

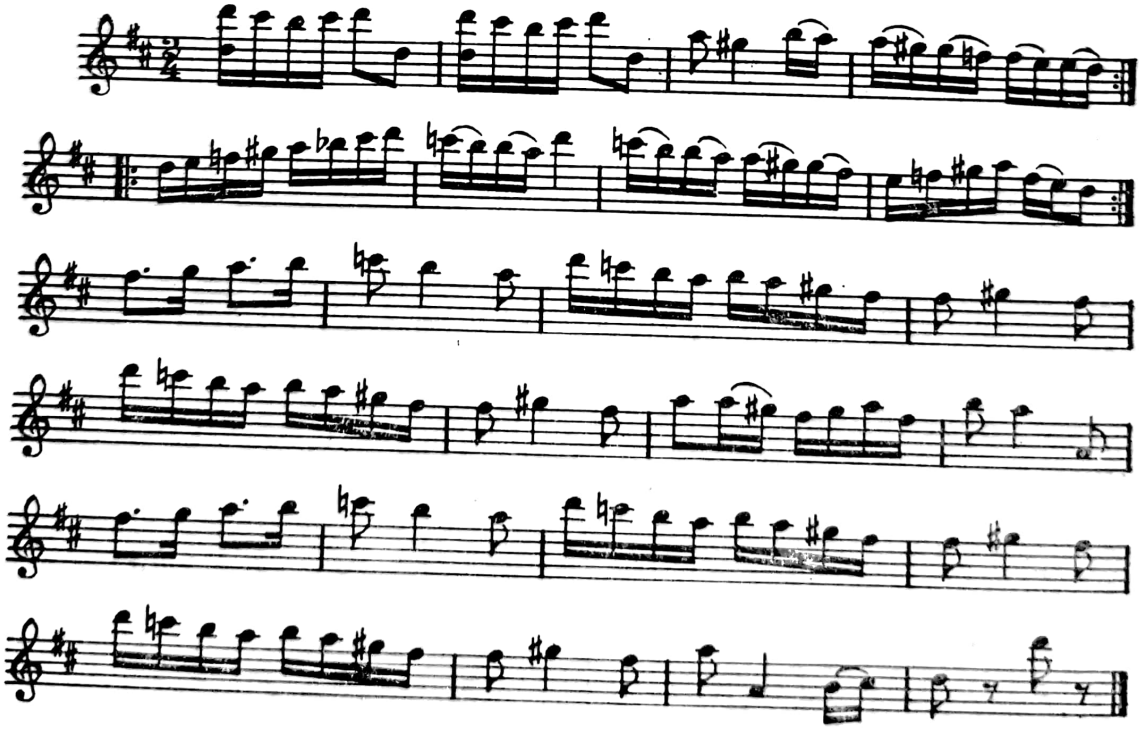

Scanned with OKEN Scanner

CORABIASCA

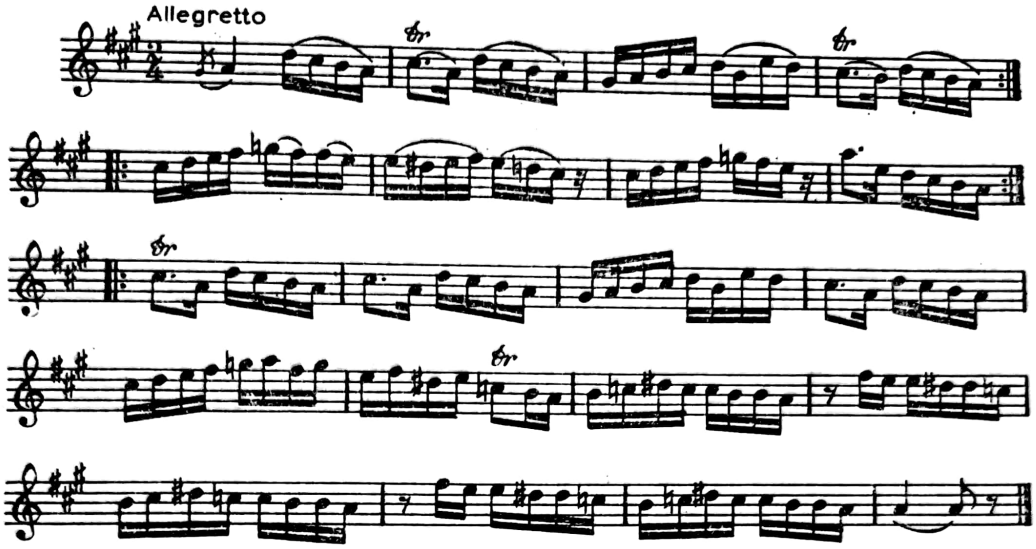

HÄRLĂUANCA

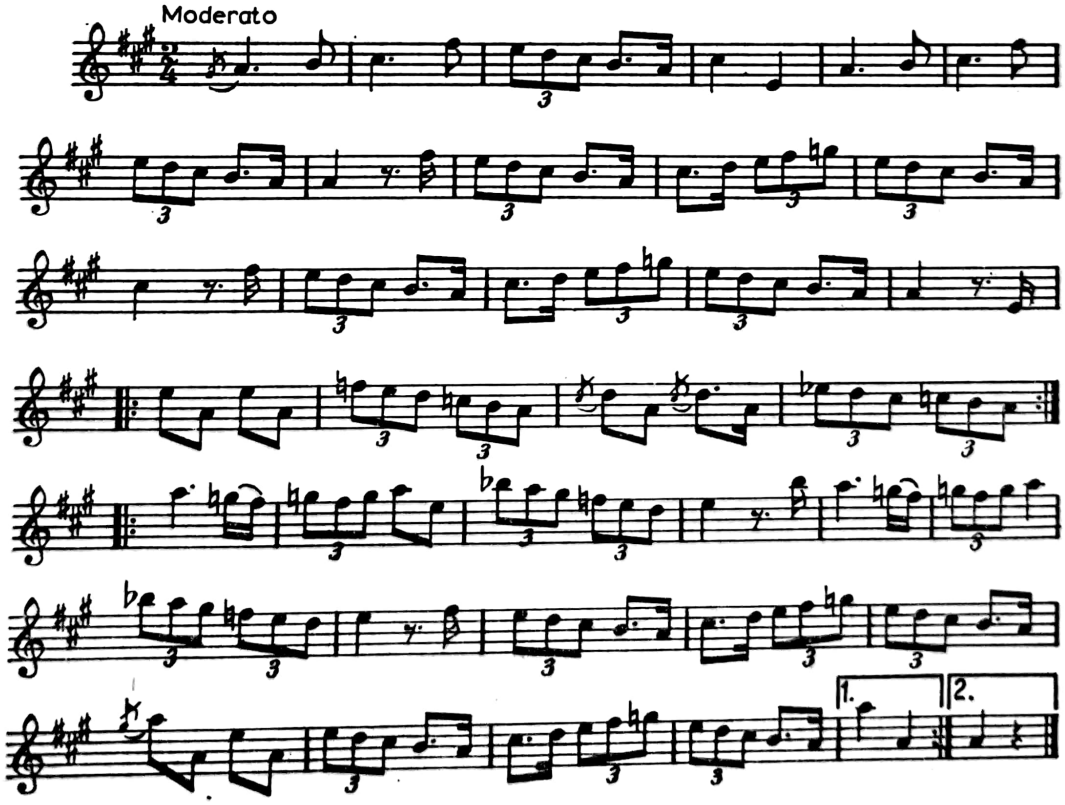

Scanned with OKEN Scanner

BĂLĂNĂREȘTI

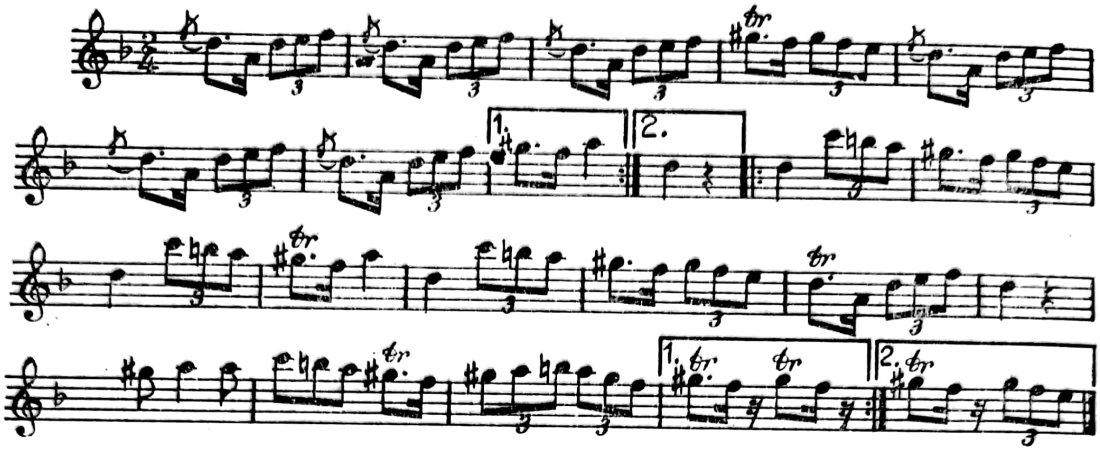

HORODINCA DE LA CEAHLĂU

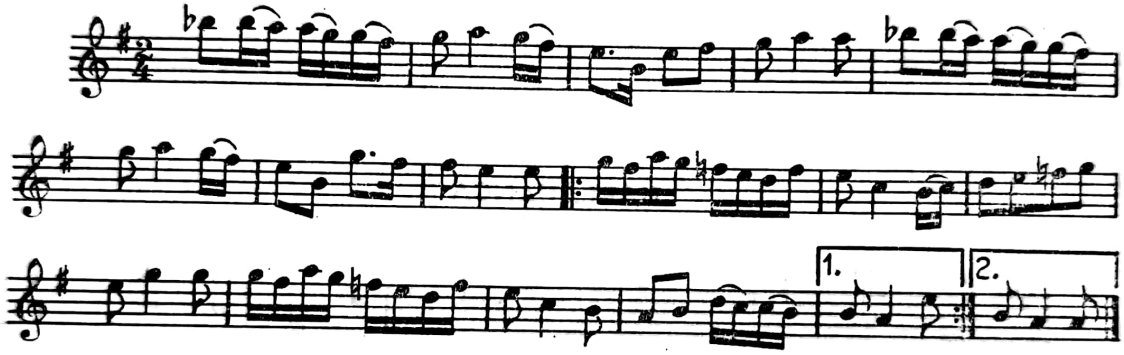

DE BRÎU

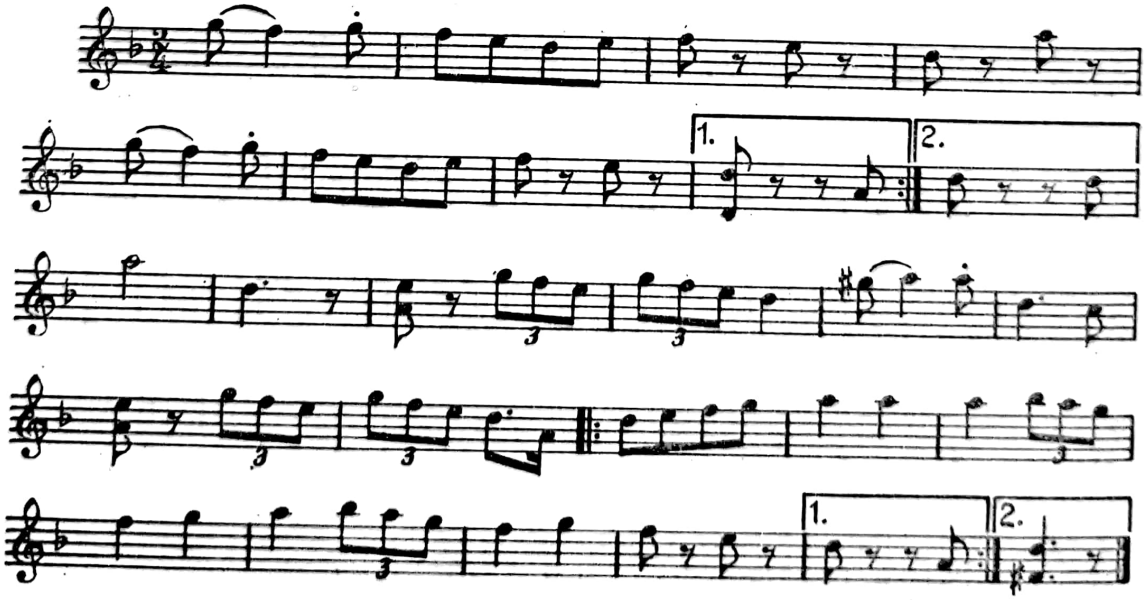

Scanned with OKEN Scanner

DE BRÎU

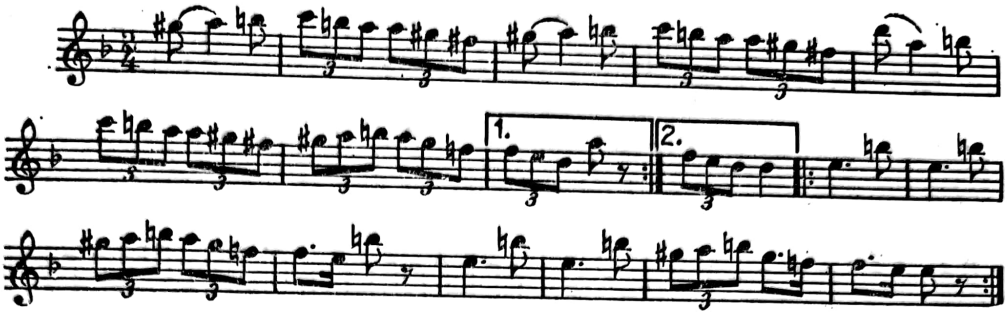

RUSASCA
(Uţănească)

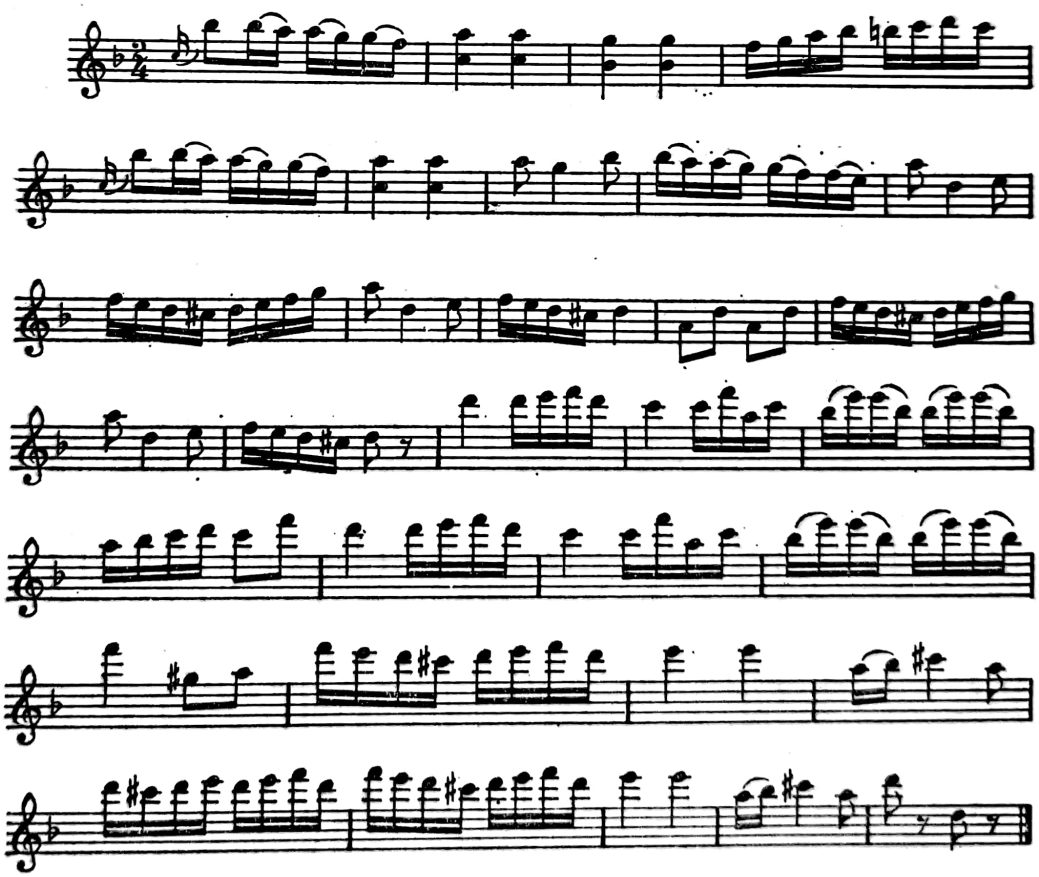

Scanned with OKEN Scanner

DE BRÎU

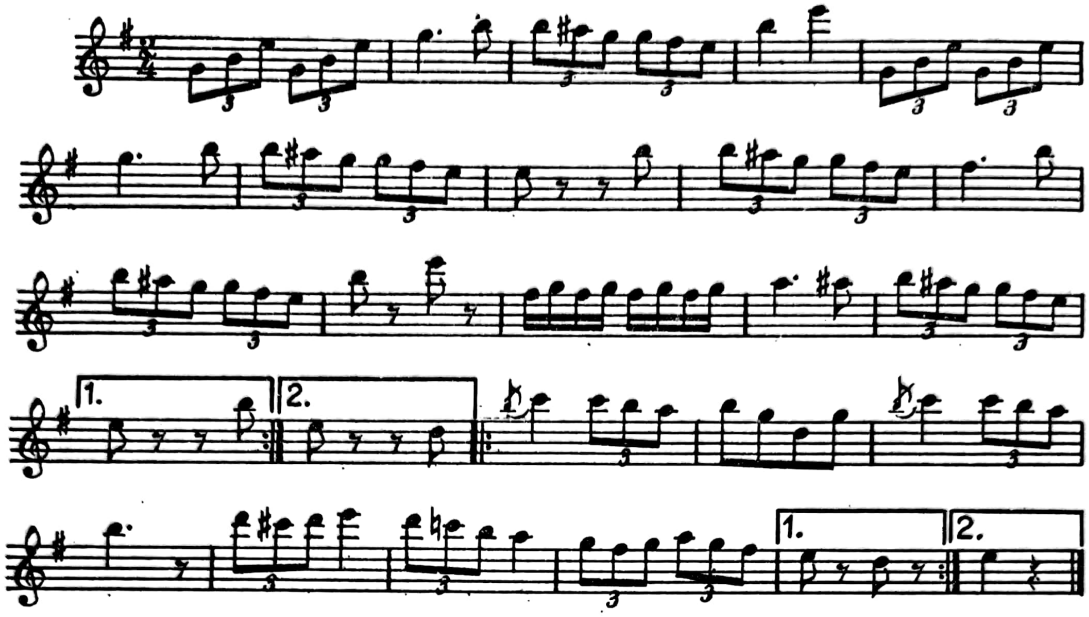

MOVILA LUI BURCEL — joc

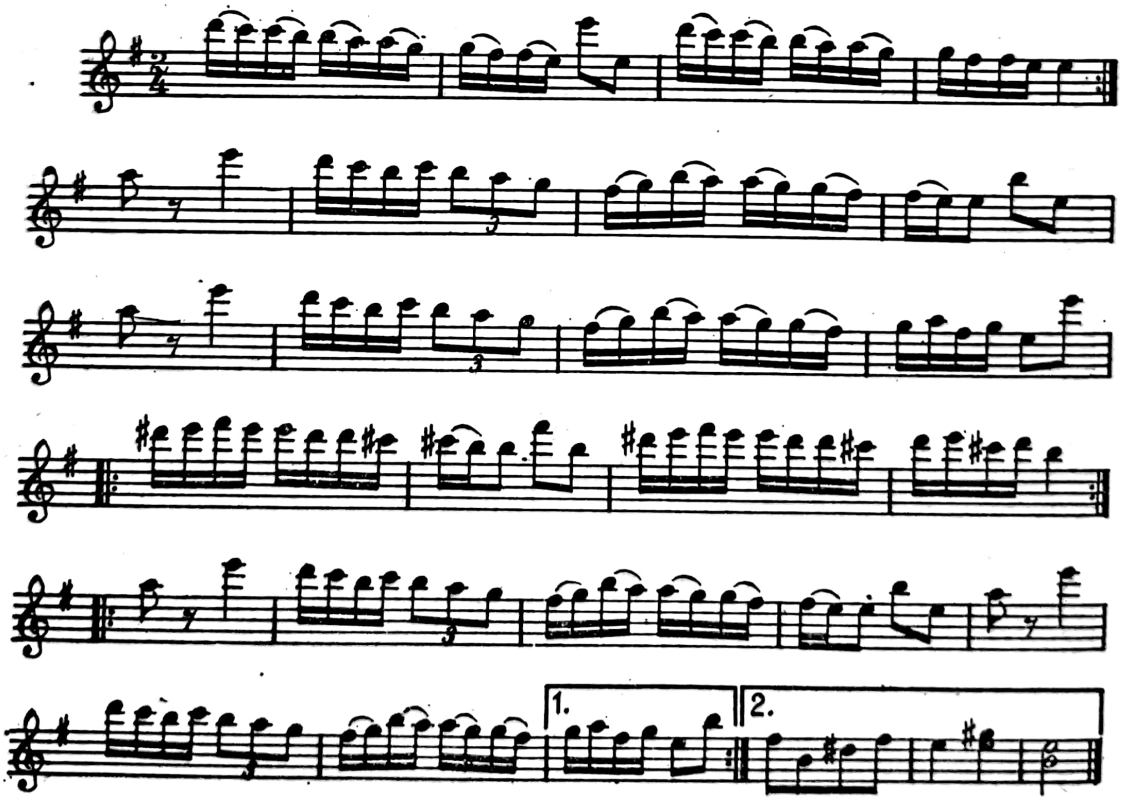

Scanned with OKEN Scanner

LA MĂNĂSTIREA DE STECLĂ

Allegro

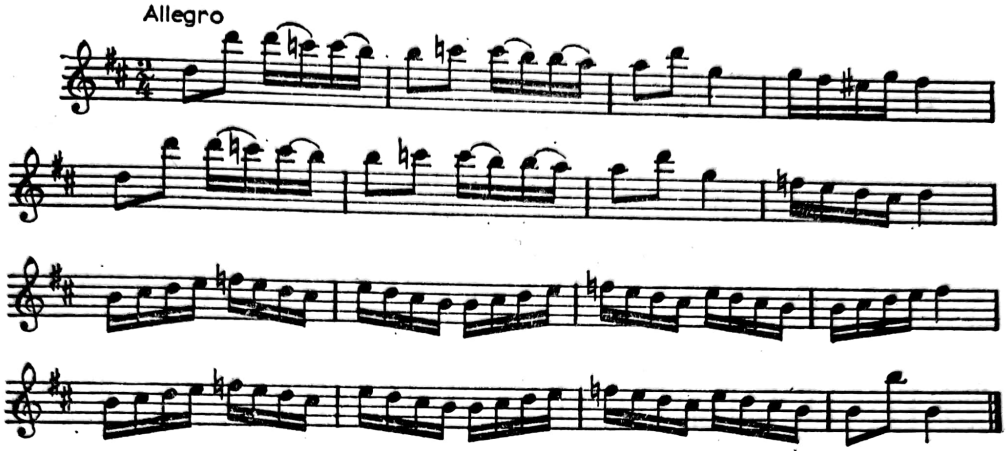

CHINDIA

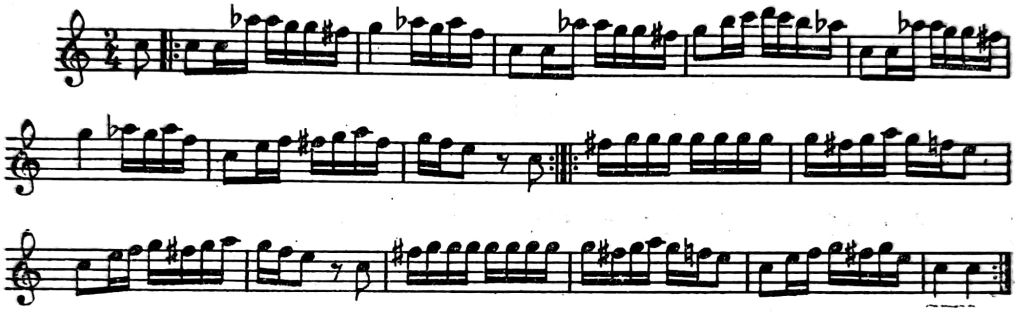

ȚĂRĂNEȘTE

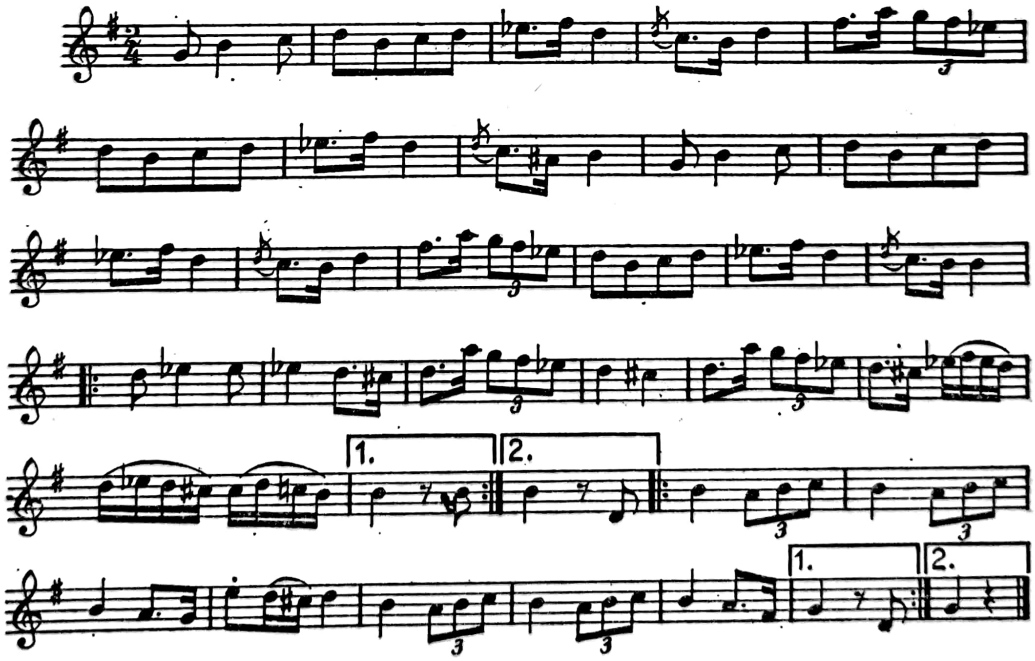

Scanned with OKEN Scanner

ŢUŢUIANCA

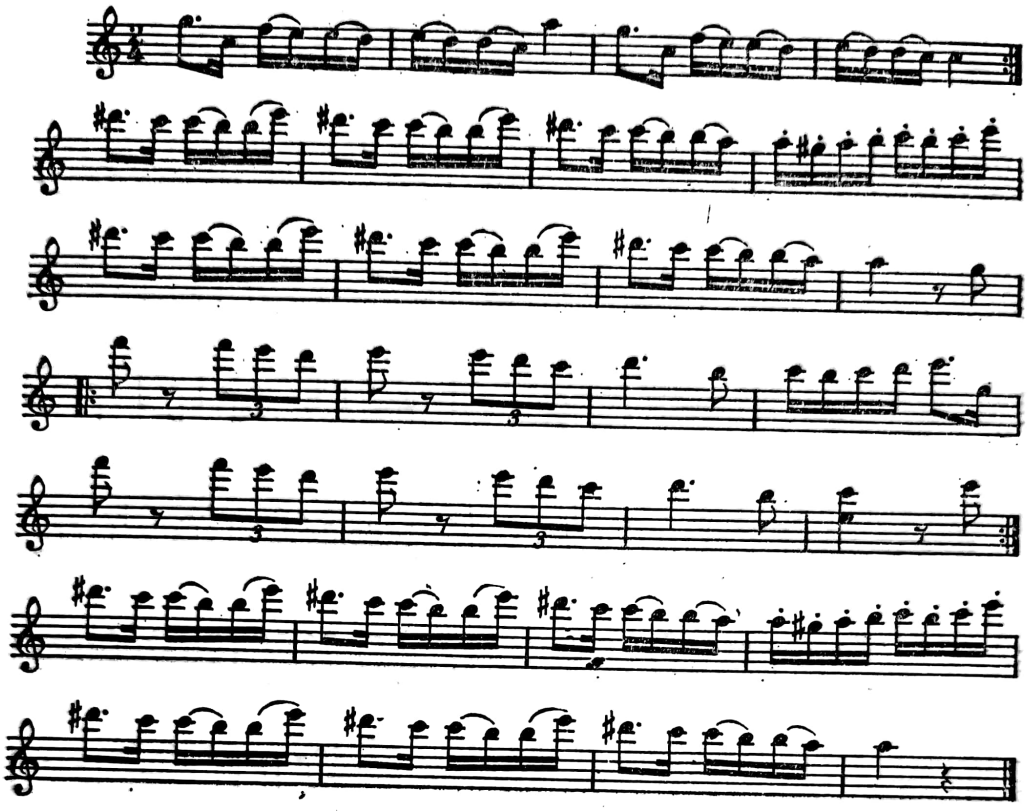

MUNTENEASCA

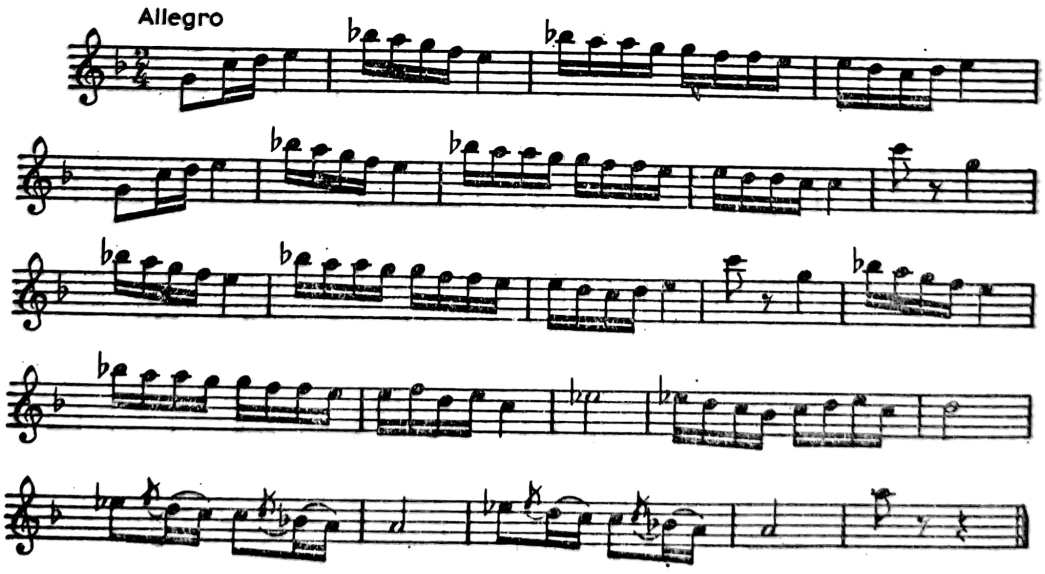

Scanned with OKEN Scanner

JOCUL FETILOR DE ŢARĂ

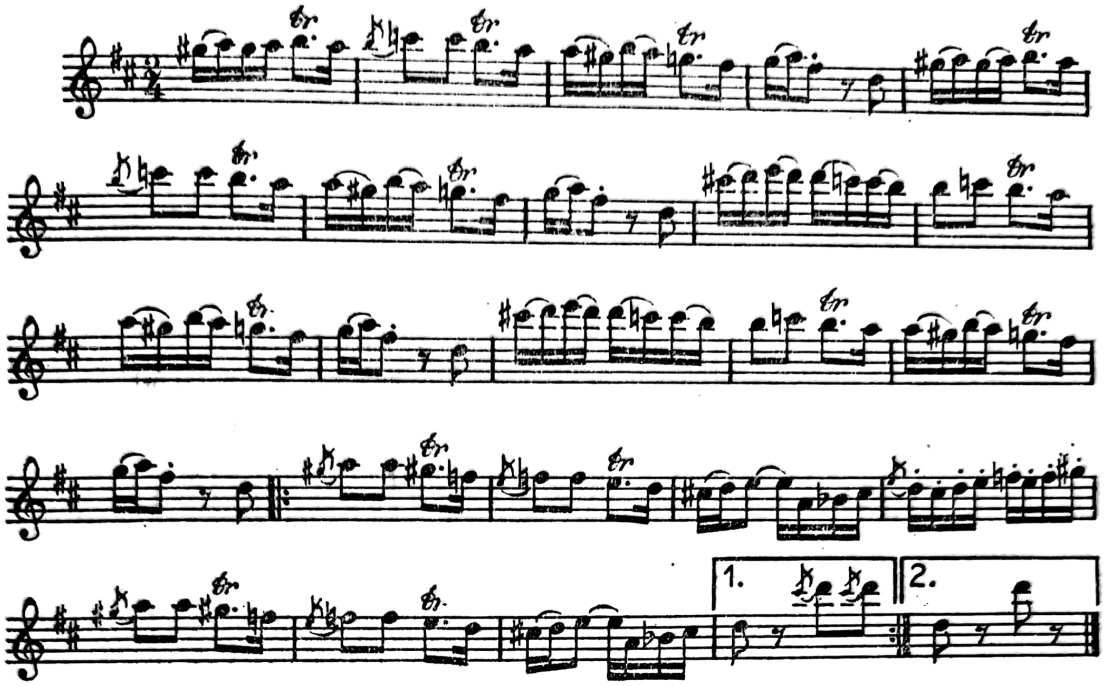

JOCUL DE MÎNĂ AL FLĂCĂILOR

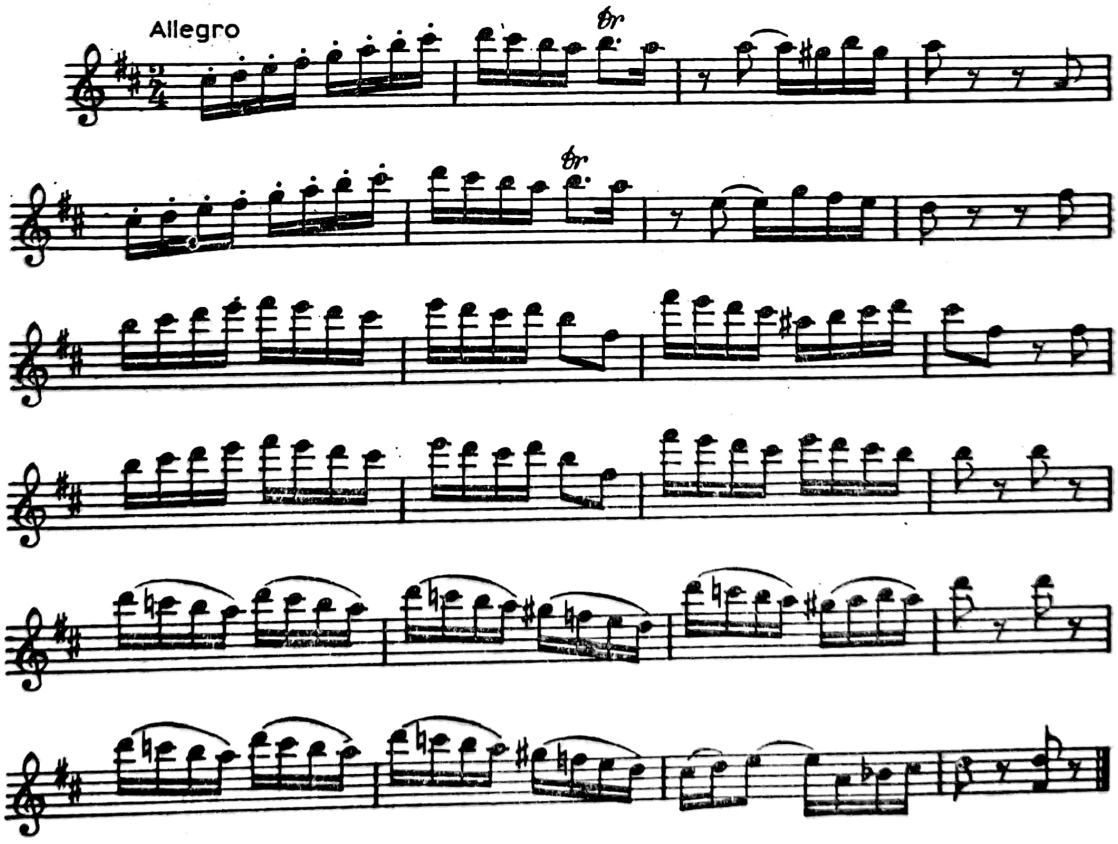

Scanned with OKEN Scanner

RAȚA

Maestoso

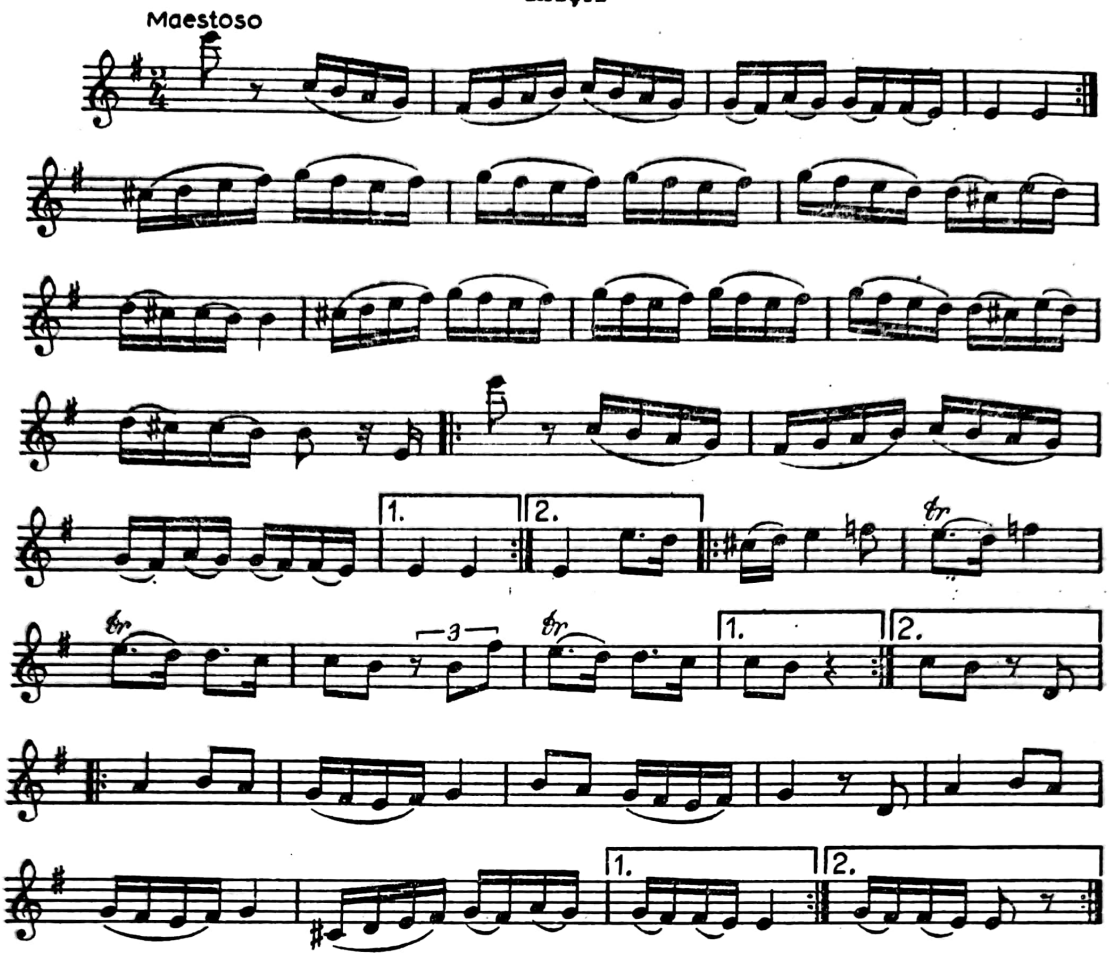

CHINDIA

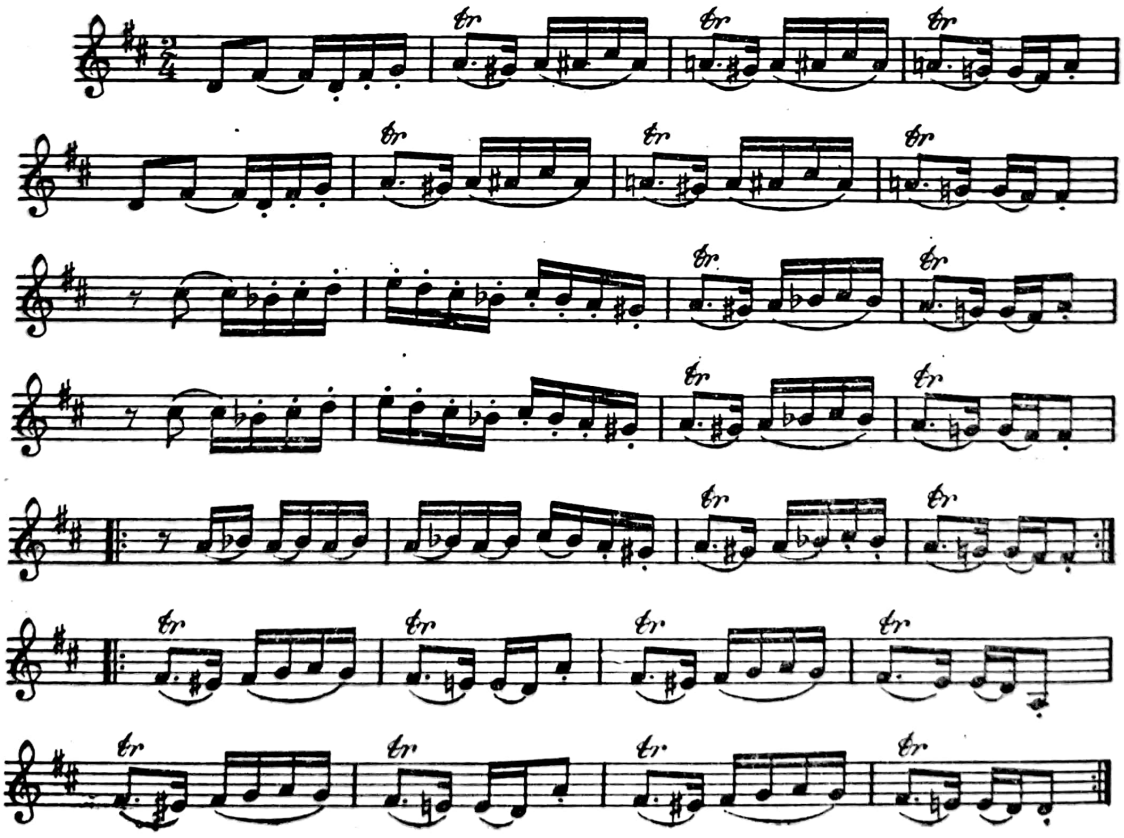

Scanned with OKEN Scanner

CIOCÎRLIA

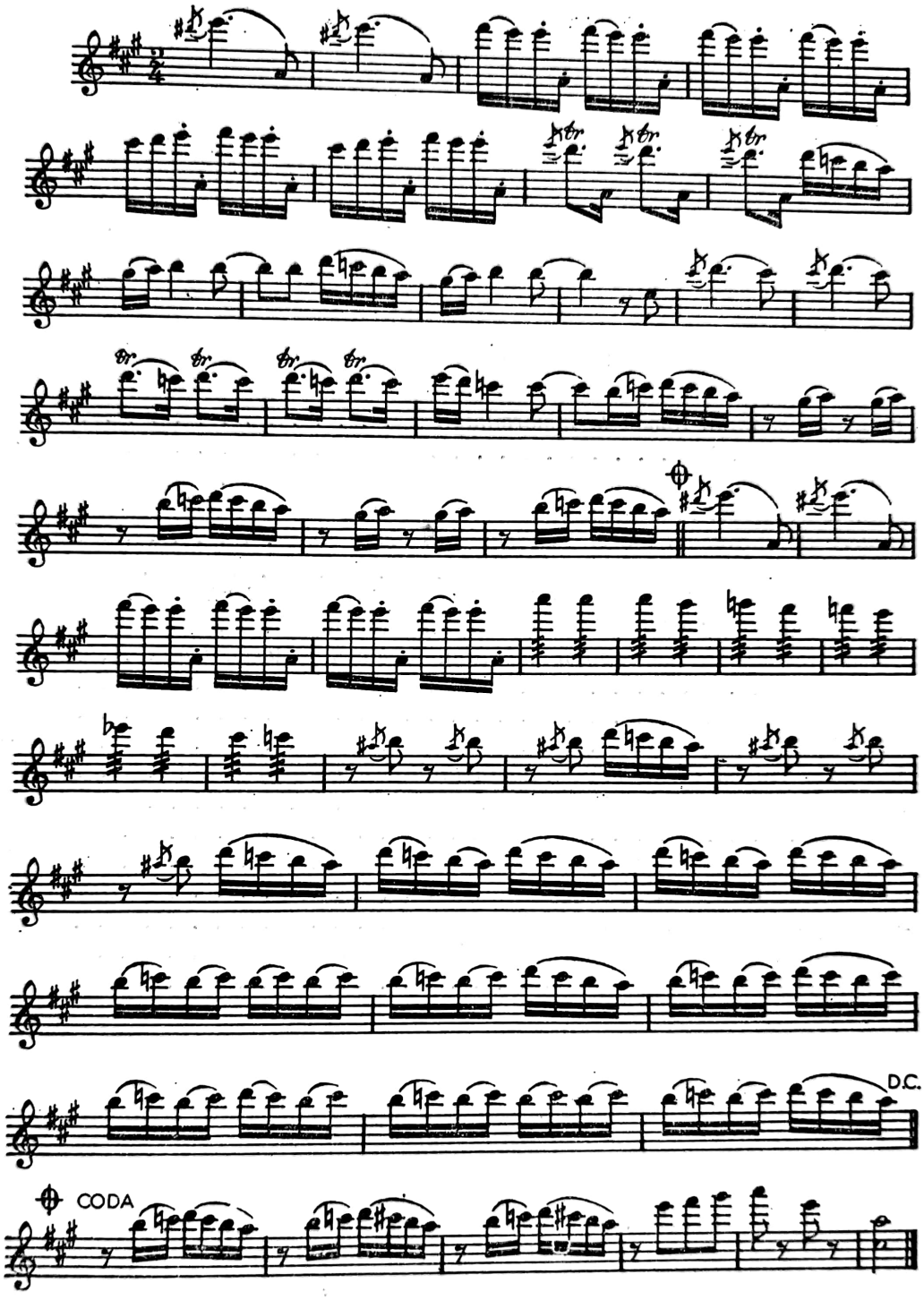

Scanned with OKEN Scanner

Cuprinsul

Introducere de *Viorel Cosma* 5
Notă asupra ediţiei de *Viorel Cosma* 16

STUDII ŞI ARTICOLE

Datinele poporului român la înmormîntări 20
Cîntecul cununei 71
Datinile la nunţi ale poporului român din Macedonia 73
Datinile poporului român din Macedonia la înmormîntări 91
Cîntece de miriologhi (bocete) adunate din Macedonia 94
Poesii populare adunate în Macedonia 103
Datinile di la numţi ale populului armânescu di tru Macedonie 113
Cîntecul lui Mihai Viteazul la românii din Macedonia 123
Obiceiurile la naşterea copiilor poporului român din Macedonia 124
Plugușorul 133
Pomul Crăciunului 137
Priveghiul la morţi 141
Secţiunea valahă de la Expoziţia etnografică din Praga (1895) 144
Cîntecul care se cînta de Ta Iani Ianismata 150
Caloianul 152
Priveliști şi datini populare din Moldova 154
Moeurs populaires: „Caloianul" 225
Miriologhi (bocete) adunate în Macedonia 229
Conăcăria şi iertăciunea la nunţile românilor din Basarabia 232
Despre cîntece, farmece, vrăji 237

Redactor CORNELIU BUESCU — **Tehnoredactor** CARMINA CIZER

Bun de tipar : 24.10.1978. Tirajul : 545 ex.
Coli de tipar : 16,5

Tiparul executat sub cd. 264 la I. P. „Filaret", str. Fabrica de chibrituri nr. 9—11, Bucureşti. Republica Socialistă România

„Ele [comorile folclorice — n.n.] au legănat, mîngîiat și susținut întregul nostru popor în timpuri de veacuri grele..., au fost oțelul ce a apărat ființa poporului român în toate vremurile de urgie prin care a trecut."

TEODOR T. BURADA, 1907

Lei 24

EDITURA MUZICALĂ

Scanned with OKEN Scanner